

TURİZM METİNLERİ ÇEVİRİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Editörler:
Mine YAZICI - Edip Serdar GÜNER

Ankara, 2023

Turizm Metinleri Çevirisi: Türkiye Örneği

Editörler

Mine YAZICI - Edip Serdar GÜNER

Kapak Fotoğrafi

İrem Ceren DOĞAN

ISBN: 978-625-7305-98-3

1. Baskı

Şubat, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 463

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396 Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
Kuramsal Olarak Turizm Çevirisi	11
<i>Mine YAZICI</i>	
Turizm Sektöründe Web Yerelleştirme Bileşenleri	35
<i>Edip Serdar GÜNER</i>	
Turizm Metinleri Çevirilerinde Terim Yoğunluğunun Okunabilirlik Düzeyine Etkisi	57
<i>İnönü KORKMAZ</i>	
Gastronomi Turizminin Bir Bileşeni Olarak Menü Çevirileri	95
<i>Sevda PEKCOŞKUN GÜNER</i>	
Turizmde Profesyonel Olmayan Çeviri İşlemleri: Fethiye'den Örnekleriyle	131
<i>Erdem AKGÜN</i>	
Turizm Metinlerinin Çevirisinde Bir Cittaslow Örneği: Ahlat Selçuklu Mezarlığı	161
<i>İrem Ceren DOĞAN</i>	

ÖNSÖZ

Günümüzde “bacasız sanayi” olarak tanımlanan turizm, dünyanın olduğu kadar bu denli coğrafi zenginliğe ve kültürel mirasa sahip ülkemizin de en büyük gelir kaynaklarından birisidir. Her ne kadar turizm denince akla “keyif alma” gelse de günümüzün kan gövdeyi götüren dünyasında zorunlu göçler turizm kavramının kapsamını ister istemez genişletmektedir. Örneğin, zorunlu göçler insanları köklerinden koparıp dünyanın bir ucundan öbür ucuna savururken özellikle ülkemizin coğrafi konumu nedeniyle bu kimselerden kiminin göçmen olarak değil turist olarak ülkemizde barındıklarına tanık olmaktadır. Öte yandan özellikle ekonomik nedenlerle komşu ülkelerden alışverişe ya da sağlık hizmetlerinden yararlanmak amacıyla gelenlerin ülkemiz ekonomisine katkıda bulundukları da yadsınamaz bir gerçektir. Görüldüğü üzere bu kadar farklı ve geniş kesimi içine alan turizm konusunun en temel sorunu iletişimin, bundan böyle “çevirinin” de odağa alınarak incelenmesi, ülkemize gelen ziyaretçilerin gereksinimlerini karşılayacağı gibi öteki ülkeler arasından ülkemizi seçme nedenlerini de etkileyecektir. Ayrıca, bu konunun çeviribilimsel olarak irdelenmesi, yukarıda sözü edilen kesimlerin iletişim konusunda ihtiyaç duydukları turizmin farklı alt alanlarında çevirinin de odağa alınmasına yol açacak ve bu alanda Türkiye’deki çeviribilimin kuramsal tabanına da katkı sağlayacaktır. Kültürü temel alarak başlattığımız turizmin abc’si niteliğindeki bu çalışmanın ileriki çalışmalara öncülük edeceği düşüncesiyle bu yapıt başta turizm çevirisini tanıtan yazı olmak üzere altı araştırmacının turizmle ilgili konulardan ya da turizmin kültürle bağlantılarından yola çıkarak hazırladıkları yazılardan oluşmaktadır. Değerli altı araştırmacının kaleme aldığı bölümler kısaca şu şekilde sıralanmaktadır:

Mine Yazıcı'nın kaleme aldığı "Kuramsal Olarak Turizm Çevirisi" başlıklı yazı çeviribilim açısından turizm alanında yapılan çevirileri kuramsal olarak hem ülkemizden hem de dünyadan ilgi çekici örnekler vererek tartışırken, öte yandan da özellikle bu alanda profesyonel çeviri yapan ya da akademik çalışma yapmayı hedefleyenlere kuramsal bir çerçeve sunmayı ve okura bu alanda neler olup bittiği konusunda farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki şu temel sorulardan yola çıkılarak bu alanda yapılan çeviriler kuramsal olarak sorun-sallaştırılarak tartışmaya açılmıştır:

- a) Turizm metinleri hangi alanda çeviriye girer?
- b) Turizm metnlerinin özellikleri nedir? Turizm alt metin türleri de göz önünde bulundurulduğunda hangi metin türü kapsamına girer?
- c) Çeviri işlemlerini ve çevirmen kararlarını metin üretiminde hangi faktörler etkiler?

Turizm çevirisi konusuna temel atacak bu kuramsal çerçevenin ardından Edip Serdar Güner'in "Turizm Sektöründe Web Yerelleştirme Bileşenleri" başlıklı yazısı pandeminin turizm sektöründe yarattığı krizde dijitalleşmenin oynadığı kilit rolü irdelemektedir. Bu bağlamda turizm çevirisiyle bilgi teknolojileri arasında köprü kurarak özellikle teknik çeviri konusunda çalışanlara da yol gösterici bir özellik taşımaktadır. Yazı, web yerelleştirmelerinin sürdürülebilir turizme etkisini göz önünde tutarak web tasarımında ülkeyi ziyaret edenlere kolaylık sağlayacak dil seçimi, alan adı, görsel düzenlemeler, ödeme yöntemleri gibi temel öğelerin önemine dikkat çekmekle kalmayıp bu öğelerin uluslararasılaştırma ve küreselleşme gibi temel kavramlarla da bağlantısını kurmuştur. Butik otellerden yerel tur operatörlerine ve hatta bu alanda yer alan daha küçük aktörlere kadar uzanan bu yazı öncelikle turizm ve yerelleştirme kavramları ile aralarındaki ilişkileri inceleyerek sektör ve müşteri beklentilerine uygun rezervasyon, rehber, müşteri yorumları gibi web siteleri türlerini ele almış, ardından hem çeviri hem de web sitelerinde genelde karşılaşılan çeviri kalitesi, kültürel uyarlama, güncelleme

ve teknik sorunlar gibi zorlukları dile getirmiştir. Yazının ikinci bölümünde ise turizm sektöründe web yerelleştirmelerinde dil seçimi, alan adı kullanımı, görsel tasarım konularında hangi stratejilerin kullanılabileceği belirtildiği gibi makine çevirisinin turizm sektöründeki yerine de dikkat çekilmiştir. Bilişim alanı uzmanı ve aynı zamanda eğitmen olan yazar turizm çevirisinde dijitalleşme konusunda dikkat edilmesi gereken konulara da değinerek bu alanda çalışanlarla ufuk açıcı bilgiler paylaşmıştır. Son derece açık, akıcı ve kavramsal bilgiyle uygulamayı sağlam temellere dayandıran ve bacasız sanayiye katkıda bulunacak bu yazının hem başarılı disiplinlerarası bir araştırma örneği olduğu, hem de turizm çevirisine farklı bir boyuttan zengin bir bakış açısı getirdiği görüşündeyim.

İnönü Korkmaz'ın "Turizm Metinleri Çevirilerinde Terim Yoğunluğunun Okunabilirlik Düzeyine Etkisi" başlıklı yazısında, Edirne ilindeki Sultan II. Bayezid Külliyesinden yola çıkarak bir araştırma modeli örneği sunulmuştur. Bu yazıda, Edirne ilinde Trakya Üniversitesi tarafından yürütülen Türkçe - İngilizce dil çiftindeki projede yer alan Sultan II. Bayezid Külliyesi Sağlık Müzesinden örnek çevirilerin izinden gidilmiştir. İnternette rahatlıkla erişilebilen *textalyzer* adlı yapay zekâ yazılımıyla öncelikle bu metinlerdeki sözcük yoğunluğu hesaplanmış, ardından da Olena Skibitska'nın *The Language of Tourism: Translating Tourist Texts* başlıklı yazısında terim yoğunluğuyla ilgili öne sürdüğü formülünden yararlanılarak sözkonusu metinlerin terim yoğunlukları ölçülmüştür. Kuşkusuz bu ölçümlerin son hedefi okunabilirlik olduğundan Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesi (CEFR) dil düzeyleri saptanarak okunabilirliğin terim yoğunluğuyla ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi *textalyzer* adlı yazılımdan başlayarak üç katmanlı olarak yürütülen bu yazı, çeviribilim alanında grafik ve tablolarla zenginleştirilmiş sayısal verilere dayalı kusursuz bir görgül araştırma örneği olup sadece turizm alanında değil çeviribilimde de farklı alt araştırma alanlarında başvurulacak nicel bir araştırma modeli sunmuştur.

İnsanoğlunun en temel içgüdüsünün beslenme olduğu düşünülecek olursa, Sevda Pekcoşkun Güner'in kaleme aldığı "Gastromi Turizminin Bir Bileşeni Olarak Menü Çevirileri" başlıklı yazısının ülkenin tanıtımı ve turizm faaliyetlerinin pazarlanmasındaki önemi de anlaşılır. Üstelik, yemek kültürü açısından zengin bir ülke olan Türkiye'de menü çevirilerinin turistleri hayal kırıklığına uğratmayacak şekilde yapılması, başta kurumsal olarak Turizm Bakanlığı olmak üzere ticari işletmelerin de farkındalık kazanmasını ve ortak bir strateji ya da zeminde buluşmasını sağlar. Bu alanda Pekcoşkun Güner'in karşılaştırmalı veriye dayalı olarak mevcut durumun izini sürdüğü araştırma kuşkusuz ülkenin tanıtımında atılacak adımlar kadar işletmelerin kazancını da artıracak ipuçları verir. Yöresel yemekler ve özellikle diyet ya da alerjen besin maddelerinin de araştırmaya dahil edilmesi günümüz turist profiline beklentilerinin de titizlikle yazıda ele alındığını gösterir. Her kesimden okurun dikkatini çekecek şekilde örnekler verilerek menü çevirileri konusunun kapsamlı olarak ele alındığı bu yazının, sadece alana değil, ülke turizmine de katkıda bulunan kurum ve işletmelere de yol gösterici etkisi olacağı kanısındayım.

Erdem Akgün'ün "Turizmde Profesyonel Olmayan Çeviri İşlemleri: Fethiye'den Örnekleriyle" başlıklı yazısı ise Fethiye'deki esnafın müşterileriyle ne şekilde çeviri yoluyla iletişim kurduklarını tematik analiz yöntemiyle irdeleyerek, profesyonel olmayanların turizm alanında başvurdukları çeviri işlemlerini sorgulamayı hedeflemiştir. Turizm ve turizm dilinin kapsamlı olarak ele alındığı bu yazıda profesyonel olmayan ama ülkeye gelir getiren çevirmenlerin odağa alınması, "var olan" bir durumu gözler önüne sermesi açısından çeviribilime yeni bir inceleme alanı daha katmaktadır. Bu şekilde hem ülkemizin gelir kaynağı turizmde bu tür çeviri konusundaki araştırmaların eksikliğine dikkat çekilmiş, hem de ülkeye gelir getiren bu yöredeki esnafın hangi çeviri işlemlerine sıklıkla başvurdukları yöreden örnekler verilerek bulgulanmıştır. Bu yazının, ülkemizin farklı turistik yörelerindeki profesyonel olmayan çevirmenlerin incelenme-

sine öncülük edeceği gibi, söz konusu kesimin kendi arasında bir ağ kurarak bilinçlenmesine ve ülke turizmine ekonomik katkılarının artmasına da öncülük edeceği düşüncesindeyim.

“Turizm Metinlerinin Çevirisinde Bir *Cittaslow* Örneği: Ahlat Selçuklu Mezarlığı” başlıklı İrem Ceren Doğan’ın yazısı ise turizm alanında tüketime dayalı turizm anlayışına bir karşı koyuş olarak ortaya çıkan yeni bir kavram olan “cittaslow” (Sakin Şehir) teriminden yola çıkarak “cittaslow” kent ağına giren Ahlat ve Ahlat’taki Selçuklu Mezarlığındaki tanıtım tabelaları ve mezar taşlarına ilişkin tanıtıcı turizm metinlerini odağına almıştır. Bu yazı, kaynak kültürde üretilen bu tanıtım metinlerinin Türkiye turizmine katkıda bulunacak şekilde kalitelerinin kuramsal olarak ne şekilde sorgulanabileceği sorunsalından yola çıkarak Juliane House’un Çeviride Kalite Değerlendirmesi Modelini kendisine temel almıştır. Bu amaçla sözkonusu çevirilerdeki edimsel, kültürel, dilbilgisel, metin türüne özgü hataları kaynak ve erek metin üzerinden karşılaştırmalı olarak çözümlemiş ve sözkonusu metinlerin kalitesine katkıda bulunacak alternatif çeviri önerilerinde bulunmuştur. Bu yazı turizm alanında ülkemizde birçok şehri ya da kasabayı kapsamına alabilecek “cittaslow” kavramını gündeme getirmektedir. Yazı, bu alanda çalışanlara ve yetkililere yön gösterici olduğu kadar Ahlat gibi ülkemizin tarihi öneme sahip gizli kalmış değerlerini ele alması açısından önem taşımaktadır. Çeviribilimsel açıdan ise “cittaslow” gibi bir kavramdan yola çıkılarak bunun kuramsal alanla bağlantısının kurulması yanında uygulama alanıyla ilgili House’un kalite değerlendirmesi yaklaşımıyla ilişkisinin de kurulması, bu alanda akademik çalışma yapanlar kadar bu metinleri çevirenlere de ışık tutucu bir özellik sergilemektedir. Kuşkusuz bu tür çalışmaların turizm alanındaki yetkililerce farkına varılması ve bu metinlerin çevirilerinde akademiyle iş birliğinde bulunulması ülkemizin saklı kalmış değerlerini gün yüzüne çıkararak sonuçta ülkenin turizmine ve dolayısıyla ülkemizin ekonomisine katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak altı yazarın bir araya gelerek titizlikle hazırladığı bu yapıtın sadece turizm sektöründekilerin değil, akademinin de ilgisini çekeceğini düşünerek keyifli okumalar diliyorum.

Prof. Dr. Mine YAZICI
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çeviribilim Bölümü

KAYNAKÇA

- Bitlis Valiliği, <http://www.bitlis.gov.tr/ahlat>. Erişim tarihi: 23.05.2022
- Cittaslow International. <https://www.cittaslow.org>. Erişim tarihi: 12.04.2022
- Cittaslow Türkiye. <https://cittaslowturkiye.org/tr/>. Erişim tarihi: 10.04.2022
- Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/tr/>. Erişim tarihi: 11.08.2022
- Evliya Çelebi. (2001). Seyahatname. Cilt 4. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Honore, C. (2008). Yavaş. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- House, J. (1997). Translation Quality Assessment: A Model Revisited. Tübingen: Narr.
- House, J. (2001). "Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation". *Meta*. 462. 243-257.
- İbn Bibi (2007). Selçuknâme. Çev. Mükrimin Halil Yinanç. Ankara: Kitabevi.
- İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlat>. Erişim tarihi: 25.07.2022.
- Karamağaralı, B. (1992). Ahlat Mezar Taşları. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Nord, C. (1997). Translation as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Manchester: St. Jerome.
- Reiss, K. ve Vermeer, H. (1994). Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Yaşa, R. (2013). Doğu Anadolu'da Bir Türk Kültür Merkezi: Ahlat. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi. 2(2). 15-27..

Simidimde Susamsın

(Gastromilliyetçilik, Yumuşak Güç, Bellek, Ankara Simidi)

Emine Çakır

Ankara 2023

Simidimde Susamsın

(Gastromilliyetçilik, Yumuşak Güç, Bellek,
Ankara Simidi)

Yazar

Emine Çakır

ISBN: 978-625-7305-99-0

1. Baskı

Mart, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 464

Web: grafikeryayin.com

Kapa, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail: grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM ULUSAL KİMLİK, BELLEK, GASTROMİLLİYETÇİLİK, YUMUŞAK GÜÇ

1.1. Yemek, Bellek ve Ulusal Kimlik.....	19
1.2. Gastrodiplomasi, Gastromilliyetçilik ve Yumuşak Güç.....	46
1.3. Türkiye’de Simit ve Simitçilikle ilgili Araştırmalar	63

İKİNCİ BÖLÜM ANKARA SİMİDİNİN SACAYAĞI: YAPANLAR, SATANLAR, TADANLAR

2.1. Yapanlar: Simidin Şefi Yok Ustası Var!.....	87
2.1.1. Ustadan Çırağa Ankara Simidi.....	89
2.1.2. Ustadan Çırağa Beypazarı Simidi.....	119
2.2. Satanlar: Tabla ve Camekân Savaşları	
“Ciiiiiiii, Simitçiiiiiiii, Simidiyaaah!”	150
2.2.1. Çocukların Sokakta Simit Satması Eskiden Ankara’nın Bir Kültürüydü.....	151
2.2.2. Sokak Simitçisi ve Zabıta: “Zabıta Simitçi İlişkisi Arslan Ceylan İlişkisi Gibidir”	160
2.2.3. Ankara Sokaklarında Bugün: Camekân Simitçiler ve Tablacılar.....	161
2.2.4. Simidin Devriâlemi: Saraydan Sokağa Sokaktan Saraya “Simit”	186
2.3. Tadanlar: Çay ve Ayranın Kankası	
“Memur Kebabı” ya da “Karatavuk”	193

2.3.1. Sözlü Kültür Ortamında Ankara Simidi.....	194
2.3.2. İkinci Sözlü Kültür Ortamında Ankara Simidi: “Ekşi Sözlük Der ki...”	224

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜLTÜREL BELLEKTE

“SİMİDİN İMGESİ İMGENİN SİMİDİ”

3.1. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Coğrafi Tescil Kapsamında “Simit”	251
3.2. Uygulamalı Halk Bilimi: Sanat, Edebiyat ve Sinemada “Simit”	262
3.2.1. Sanata Esin Kaynağı Olarak Simit.....	263
3.2.1.1. Heykel: Kent İmgesi Olarak Simitçi Heykelleri.....	263
3.2.1.2. Resim: Resme Esin Kaynağı Olarak Simit ve Simitçi.....	266
3.2.1.3. Karikatür: Karikatürlere Esin Kaynağı Olarak Simit ve Simitçi	270
3.2.1.4. El Sanatları: Hediyeelik Eşya ve Tasarımlarda Simit.....	271
3.2.2. Sinemaya Esin Kaynağı Olarak “Simit” ve “Ankara Simidi”	273
3.2.3. Edebiyata Esin Kaynağı Olarak Simit	277
3.3. Toplumsal İnanç ve Ritüellerde “Simit”	287
3.4. Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Türkiye’nin Yemek İmgesi Olarak “Simit”	298
3.5. Medyada Simit ve Yumuşak Güç Savaşları.....	302
3.5.1. Türk Medyasında Simit.....	302
3.5.2. Yunan Medyasında Koulouri (Simit), Yunanların mı Türklerin mi?.....	305
3.5.3. Türk Medyasında Simit Savaşları: Simit, Türklerin mi Yunanların mı?.....	311
SONUÇ VE ÖNERİLER	323
SÖZLÜ KAYNAK KİŞİLER	341
KAYNAKLAR	345
İNTERNET KAYNAKÇASI	357

ÖN SÖZ

Bu kitap ne değildir? Bu kitap bir yemek tarifi ya da yemek tarihi kitabı değildir. Zira yemek ve mutfak kültürü özelinde bir araştırma yapmaya kalkarsanız mevcut çalışmalarda büyük oranda ya yemek tarifinin verildiğini ya da yemek tarihine odaklanıldığı rahatlıkla görebilirsiniz. Mutfak kelimesi, mekân olarak yemek pişirilen yeri imlerken aynı zamanda bir topluma ait yiyecek kültürünün tamamı için de kullanılır. Her toplumun yemeğini pişirdiği bir mutfağı ve buna bağlı olarak da oluşmuş bir “mutfak kültürü” vardır. Birçok farklı disiplinin inceleme alanına giren mutfak kültürü, bu çalışmada Türk sokak lezzeti ve atıştırmalığı olan simit özelinde, halk bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin kavramlarından hareketle disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmiştir. “Yumuşak güç, gastrodiploması, gastromilliyetçilik, meslek folkloru, kültürel bellek” çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Yumuşak güç unsurlarından biri olan yemek; savaşta kazanıp masada kaybedenlerin aksine, savaşta kaybeden ülkelere âdeta yemek masasında kazanma fırsatı sunuyor. Kalpleri ve beyinleri baskısız ve silahsız fethetme yolunun mideden geçtiği anlaşıyor. Cezbedici bir etkiye sahip olan simit, yumuşak güç stratejisinde “Ben de varım” diyor.

Her eser gibi bu kitabın da bir hikâyesi var. Özlemek ve fark etmekle başladı bu kitabın hikâyesi. Tadını, kokusunu, dokusunu, sesini özlemekle... Yokluğuyla varlığının kıymetini anladığımız ve keşfettiğimiz her şey gibi... Ankara simidi, gidilen yerlere topluca alınıp götürüldü, dondurucuda saklandı, can çekince de ısıtıp ısıtıp yenildi. Kafe simidine karşı sokak simidi tercih edildi. Ankara simidi bir yana diğer simitler bir tarafa, denildi. Ta ki ulusal ölçekteki “sokak mı, kafe mi, Ankara mı, İzmir mi, İstanbul mu, Eskişehir mi; susamlı mı kel mi; simit mi gevrek mi? diye uzayıp giden tartışmalar, uluslararası boyuta taşınana kadar... Türkiye’de, “En lezzetli simit hangi ilimizin?” sorusu damak “tadı” üzerinden “tatlı tatlı”

tartışılırken, “Simit gerçekte hangi topluma ait, hangi ulusun?” sorusu dördüncü güç olarak nitelenen medyada, konuyu gastro-milliyetçilik zeminine taşıdı. Peki simit kime ait? “Kim yapıyor, satıyor ve tadıyorsa O’nun, kim yaşatıyorsa O’nun...”

2010’lardan sonra dünyanın dört bir yanında açılan Simit Sarayları, 2019 yılında simidin Oxford Sözlüğü’ne girmesi gibi birçok girişim, simidi küreselde gastrodiplomasi bağlamında görünür kıldı. Simidin; “saraydan sokağa, sokaktan saraya ve nihayetinde saraydan küresel pazara” devriâlemi söz konusu. Geleneksel simit ve simitçilik kapsamında Ankara simidi için “yapanlar, satanlar ve tadanlar”ın belleğine başvurduğumuz bu çalışma, üretimden tüketime zengin bir kültürel birikimin mevcut olduğunu ortaya koyuyor. Simit, Türkiye’de sadece özbesin için tüketilen bir gıda değil. Heykel, resim, karikatür gibi sanatlara, kültür endüstrisine ve sinemaya esin kaynağı olan “geleneksel simit ve simitçilik”; köstek kesme, askere uğurlama, evlenme, ölüm, mevlit, Nevruz, Hıdırellez, nazar, ad alma, lakap takma gibi birçok toplumsal inanç ve uygulamalara; atasözü, deyim, masal, alkış, mani, türkü, bilmece gibi sözlü anlatımlara; öykü, roman, şiir, tiyatro gibi edebi yaratımlara, çocuk oyunlarına, el sanatlarına, meslek folkloru bağlamında ustalık ve çıraklığa kısaca Türkiye’de somut olmayan kültürel miras olarak toplumsal belleğe ayna tutmakta. Ankara simidi, hem Türkiye’nin Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri Listesi’nde hem de Coğrafi Tescil listesinde kayıtlıdır. Kültürel bellekte çayın “kankası” olan simidin; tıpkı keşkek, lavaş, Türk kahvesi ve Türk çayı gibi gastrodiplomasi kapsamında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi’ne kaydedilmesi önerilmektedir.

Ankara simidi; mütevazı ama basit değil, sade ama alelâde değil... Kültürel bellekte; memur kebabı, memur tavuğu, karatavuk, ktır tavuk, kızarmış tavuk, susamlı tavuk, kara simit, kuzu kuzu, halk keyfi, fakirin azığı, kazan simidi, Çorum döneri, çıtır ve dahası... Simitlerin; atası, babası, padişahı, kralı, abisi Simitlerin hası, simit gibi simit... Kara kuru ama simitlerin Leyla’sı... Çay ve ayranın ekürü, kankası... Ankara’yı özlemenin birkaç nedeninden biri... Ankara simidi; Ankara’nın kent, Türkiye’nin yemek imgesi...

Bu çalışmanın ete kemiğe bürünmesinde birçok kişinin üzerimde emeği, desteği ve duası var. Öncelikle, ilkökul hayatımdan bugüne,

öğrencilik hayatımda emeği olan öğretmenlerimden ahirete intikal edenlere rahmet, hayatta olanlara sağlık ve afiyet dilerim. Kişiliğimin ve bilgi birikiminin oluşmasında öğrettikleri her şey için onlara minnettarım. Akademik yolculuğumda öğrencisi olmaktan onur duyduğum, üzerimde emeği olan çok saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali Çelik'e, Prof. Dr. M. Öcal Oğuz'a, Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu'ya ve Prof. Dr. Pervin Ergun'a teşekkür ederim. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü'nde birlikte çalıştığım kıymetli hocalarıma ve değerli mesai arkadaşlarıma bu süreçte manen yanımda oldukları için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Çalışmamın redaksiyonu konusunda emekleri olan ve her zaman desteklerini gördüğüm sevgili arkadaşlarım Dr. Hilal Erdoğan Aksu'ya ve Eşine, Dr. Öğretim Üyesi Gözde Tekin'e minnettarım. Her zaman her konuda samimiyet ve nezaketiyle desteğini gördüğüm sevgili Arş. Gör. Kadirhan Öztürk'e, manevi desteği için sevgili Çağla Yılmaz'a ve Dr. Bekaris Nuriman'a teşekkür ederim. Bu süreçte fiziki olarak çok uzaklarda olsalar da manevi olarak her zaman yanımda olduklarını hissettiren sevgili arkadaşlarım Dr. Ferya Çalış Minkan'a, Doç. Dr. İbrahim Gümüş'e, Dr. Nejla Orta'ya ve Doç. Dr. İmran Gündüz Alptürker'e teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan, varlıklarıyla güç bulduğum kıymetli arkadaşlarım Serpil Yanbakan ve ailesine, Züleyha Yılmaz Soğuksu'ya, Özlem Öktem'e, Emel Yıldırım'a, Zeynep Erdoğan'a, Seval Halledici'ye; eğitim hayatımın çeşitli aşamalarında desteklerini gördüğüm değerli akrabalarıma teşekkür ederim.

Alan araştırmamda bana eşlik eden, her zaman destek olan ve daha sağlıklı günlerini görmeyi arzuladığım, gülüşünü özlediğim canım babam Mustafa Çakır başta olmak üzere kıymetli erkek kardeşlerim; Ömer Faruk Çakır'a, Osman Zeki Çakır'a, Yusuf Yavuz Çakır'a, Mehmet Suat Çakır'a ve Yunus Emre Çakır'a, evde zor şartlar altında olsam da çalışabilmemi sağlayan, bu süreçte benimle en fazla yorulan ve hakkını ne yapsam ödeyemeyeceğim canım annem Nuriye Çakır'a, ablam Meryem Çakır ve kız kardeşim Ayşe Çakır Şeker'e; Ankara'nın kent imgelerine yer verdiğim fotoğraflarda bana poz veren canım yeğenlerim Emir'e, Esat'a Ahsen'e, Barlas'a, Alp'a, Ali'ye, Arhan'a, Barkın'a, Artun'a, Ahlas'a varlıkları için müteşekkirim.

Çalışmamı yayıma hazırlayan değerli Grafiker Yayınları ekibine, emekleri için çok teşekkür ederim. En önemli teşekkür, hiç kuşkusuz kaynak kişilerime. Alan çalışmamda bana rehberlik eden değerli Ankara Simitçiler ve Pideciler Esnaf Sanatkrlar Odası Başkanı Savaş Delibaş Bey başta olmak üzere bize sadece fırınlarını değil gönülleri ve sofralarını da aan, vakitlerini ayıran kıymetli kaynak kişilerime ayrı ayrı teşekkürü borç bilirim. Sağ olsunlar, var olsunlar. Simidi yapan ustalarımızın “ellerine sağlık”; satıcılarımıza “Allah bereket versin”; tadan herkese de “afiyet olsun...”

Dr. Emine ÇAKIR

12 Mart 2023

Ankara/ankaya

SÖZLÜ KAYNAK KİŞİLER

- Abdullah Karaman, Çorum doğumlu, 57 yaşında, lise mezunu, sokak simitçisi [Ankara Kızılay'da 14.08.2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Ahmet Erol, 32 yaşında Erzincan doğumlu, ilkokul mezunu, simit ustası, [Ankara/Demetevler'de 14.08.2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Aysun İritürk, 44 yaşında Ankara doğumlu, lise mezunu, simitçi [Ankara, Ulus Gençlik Parkı Önü, 12.08. 2018 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]
- Ayşe Çakır Şeker, 1990 Trabzon Sürmene doğumlu, Mühendis, ev hanımı [15.8.2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Ayşe Köse, 1986 Çankırı-Yapraklı, üniversite mezunu, kuran kursu hocası [15.07. 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Ayşegül Çalışır, 1978, Ankara Altındağ, yüksek lisans mezunu, öğretmen [22.02.2023 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Berke Özer, 2012, Ankara Yenimahalle, ilkokul 5. Sınıf öğrencisi [22. 02.2023 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Buğra DüNDAR, 2011 Ankara Mamak doğumlu, ilkokul öğrenci [22. 02.2023 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Cemal Kılıçarslan, 55 yaşında Yozgat/Sorgun, evli, ilkokul mezunu, simit ustası. [Ankara/Demetevler'de 12.08.2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Cemali Erbaş, 35 yaşında Bolu doğumlu, lise mezunu, evli, pasta imalatçısı, simit işletmecisi [Ankara/Farabi'de 14.08.2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Davut Canöz, Kırıkkale/ Keskin 1964 doğumlu, 55 yaşında, ortaokul mezunu, simit ustası. 41 senedir bu işi yapıyor. [30 Ekim 2019 Ankara, Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Demet Taşkın, Ankara-Polatlı doğumlu, 40 yaşında, ilkokul mezunu, simitçide kasiyer [16.08.2018 Ankara-Farabi'de Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Ecevit Domurcuk, Kırıkkale/ Keskin, 1975 doğumlu, ortaokul mezunu, simit ustası, 88'den beri, 31 yıldır. [30 Ekim 2019 Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Elif Baz, 20 yaşında Şanlıurfa doğumlu, üniversite öğrencisi [7 Aralık 2019 tarihinde Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Erol Cüneray, 69 yaşında Erzincan, Ankaralı, akademi mezunu, emekli, çerçeveneci. [9.10. 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Esat Bera Çakır, 2007 Ankara Çankaya doğumlu, lise 2 öğrencisi [22.02.2023 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Esmâ Özdemir, 1986 Erzurum/ Pasinler, üniversite mezunu, ev hanımı [28.11.2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Esra Aydın, 21 yaşında Ankara Polatlı doğumlu, üniversite öğrencisi [7 Aralık 2019 tarihinde Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Ferhat İrişoğlu, 1993 İstanbul Bahçelievler doğumlu, Ankara'da yaşıyor. Lise mezunu, bankada çalışıyor [28.11.2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Gülizar Aydoğdu, 1985 İzmir doğumlu, üniversite mezunu [22.02.2023 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Hülya Kaygusuz, lise mezunu, muhasebici, Yozgat, 47 yaşında [16.08. 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Hüseyin Tekin, 35 yaşında Mardin doğumlu, önlisans mezunu, bankacı/ simitçi [Ulus Atatürk Heykeli, 12.08.2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

İsa Başarslan, Ordu [7.12. 2019 tarihinde Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

İsak Buluç, 65 yaşında, Ankara Beypazarı doğumlu, ilköğretim mezunu, fırıncı/simit ustası. [3 Kasım 2019 tarihinde Beypazarı'nda Emine Çakır tarafından yapılan görüşme kaydı]

İsmet Dağ, 1979 doğumlu Ankara doğumlu aslen Malatya, ortaokul mezunu, sokak simitçisi [7. 12. 2019 tarihinde Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

İzzet Yütmez, Ulus Çarşısı yüzüncü yıl karşısı, Çankırı- Yapraklı, 1965, ilköğretim, serbest [13.8. 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

- Köksal Dogan, Kırıkkale, 51 yaşında, ilkokul, serbest simitçi, [Emine Çakır tarafından Eylül 2019'da yapılan görüşme]
- Mahmut Can, Van/Erciş, 57 yaşında, Üniversite terk, işletmeci, emekli [14.08.2018 tarihinde Demetevler'de Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mazlum Karipçin, 29 yaşında, Çorum/Sungurlu, ortaokul mezunu, unlu mamuller ustası, simit ustası, 12 yıldır bu işi yapıyor [7. 12. 2019 tarihinde Ankara'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mehmet Yılmaz, 53 Yaşında Bartın Kumluca, ilkokul mezunu, simit ustası, fırıncı. Beypazarı'da yaşıyor. [3 Kasım 2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]
- Meryem Çakır, 1978 Trabzon/Sürmene doğumlu. Üniversite mezunu, Kuran Kursu öğretmeni [22.12.2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]
- Meryem Yılmaz, 1990 Trabzon Maçka doğumlu, üniversite mezunu [15 Eylül 2018 tarihinde Ordu'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mesut Yılmaz, 1991 Trabzon Maçka doğumlu [15 Eylül 2018 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mete Ceyhun Yetkin, Ankara doğumlu, 27 yaşında, Lise mezunu, sokak simitçisi [12.08.2018 Ankara-Opera'da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Murat Karaman, 1982 Bartın doğumlu, Beypazarı'da yaşıyor, lise mezunu, serbest [3 Kasım 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Musa Yılmaz, Bartın, doğma büyüme Beypazarı, 34 yaşında, lise mezunu, simit ustası [3 Kasım 2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mustafa Çakır, 64 yaşında Trabzon Sürmene doğumlu, lise mezunu, emekli [15.08.2018 tarihinde Ankara/Dikmen'de Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]
- Mustafa Oğuz, 1934 doğumlu, Kayseri Bünyan ilçesi doğumlu, ortaokul mezunu, müteahhit, emekli [7. 12. 2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]
- Nurettin Öztürk, Elazığ, 1965, ilkokul, sokak simitçisi [30. 10. 2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]
- Nuri Söker, 40 yaşında, Ankara doğumlu, ilkokul, [Hamamönü Tacettin

Dergahı önünde 12.08. 2018 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Nuriye Çakır, 1956 Trabzon Sürmene doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı [25.08.2018 tarihinde Emin Çakır tarafından yapılan görüşmesi]

Ömer Faruk Çakır, 1980 Trabzon Sürmene doğumlu, ortaokul mezunu, işletmeci [28.11.2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Salih Çakır, 52 yaşında Çorum doğumlu, ilkokul mezunu, simit ustası. [16.08.2018 Ankara Farabî’de Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Savaş Delibaş, 1978 Erzurum doğumlu, lise mezunu, Ankara Simitçiler ve Pideciler Esnaf Sanatkârlar Odası Başkanı, işletmeci [9.10.2019 tarihinde Ankara/Samanpazarı’nda Emine Çakır tarafından yapılan görüşme kaydı]

Selin Ertabak, 22 yaşında Isparta doğumlu, üniversite öğrencisi [7.12.2019 tarihinde Ankara’da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Seval Halledici, 1982 Samsun doğumlu, yüksek lisans mezunu, hastanede çalışıyor [15.06.2019 tarihinde Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Sibel Dünder, 38 yaşında Ankara, Üniversite mezunu, ev hanımı [14.08. 2018 Ankara/Mamak’ta Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Şerife Yanbakan, 54 yaşında Çankırı/Ilgaz doğumlu, Üniversite mezunu, Belediye’de memur [13.08.2018 Demetevler’de Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Şeyda Çakmak, 22 yaşında Karaman doğumlu, üniversite öğrencisi [7.12. 2019 tarihinde Ankara’da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Tuğçe Kaya, 22 yaşında Ankara doğumlu, üniversite öğrencisi [7.12. 2019 tarihinde Ankara’da Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Yılmaz Karataş, Çorum /İskilip 51 simit ustası, ilkokul mezunu, [26 Ekim 2019 tarihinde Ankara/Dikmen-Öveçler Simit İmaalatında Emine Çakır tarafından yapılan görüşme]

Yunus Emre Çakır, 1992 Trabzon Sürmene doğumlu, Üniversite mezunu, gemi makine mühendisi [10.1.2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]

Yüksel Yanbakan, 1961 Ankara-Mamak, ortaokul, işletmeci ehliyet kurs kurucusu [22. 12.2019 tarihinde Emine Çakır ile yapılan görüşme]

KAYNAKLAR

- Abdülaziz Bey (2000). *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*. (Yay. Hzl. Kâzım Arısan, Duygu Arısan Günay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Akarçay, Erhan ve Suğur, Nadir (2015). "Dışarıda Yemek: Eskişehir'de Yeni Orta Sınıfın Fast-Food Yeme-İçme Örüntüleri", *Sad / Jsr Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C.18, 1: 1-29.
- Akbal, Oktay (1990). *Bir de Simit Ağacı Olaydı, Denemeler*. İstanbul: Cem Yayınları
- Akdemir, A. Müslim (2004). "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3. 1: 43-50.
- Aksoy, Elif (2003). "Kent Efsanelerine Konu Bir At: Veliefendi'nin Kralı Mirhat", *Millî Folklor*, Yıl 15, 59: 5-9.
- Aksoy, Mustafa ve Çekiç, İbrahim (2018). "Gastronominin Yumuşak Güç Olarak Kullanımı Üzerine Bir İnceleme". 19. Ulusal Turizm Kongresi Sağlık Turizmi Bildiriler Kitabı, (17-21 Ekim 2018) 715- 729.
- Alan, Gülseli Aygöl (2016). "Diplomaside Özel Bir Alan: Gastrodiplomasi", *Kamu Diplomasisinde Yeni Yaklaşımlar ve Örnekler* (ed. Gaye Aslı Sancar). İstanbul: Beta Yayınları
- Allen, S. John (2018). *Obur Zihin Yiyeceklerle İlişkimizin Evrimi* (çev. Erdem Gökyaran). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Altıntaş, Betül (2003). *Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe... Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- And, Metin (2015). *16.Yüzyılda İstanbul Kent Saray Günlük Yaşam*. İstanbul: YKY.
- Anderson, Benedict (2011). *Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (Çev. İskender Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları
- Anthelme, Jean ve Savarin, Brillat (2020). *Lezzetin Fizyolojisi ya da Yüce Yemek Üzerine Düşünceler* (Çev. Heval Bucak). İstanbul: Oğlak Yayınları

Aral, Ahmet Erman (2018). "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Temsil ve Tescili Hakkında Medyadaki Tartışmalar Üzerine Bir Değerlendirme", 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Müzik Oyun ve Eğlence Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, 319-327.

Artun, Erman (2013). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

Arvasi, Ahmet (2008). *Hasbihal I*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları

Asker, Ayşe (2011). "Küresel – Yerel Etkileşimi: Yerelin Dönüşümü Olarak Simit Sarayı Örneğinde Simidin "Fast – Food"laşması", *Erciyes İletişim Dergisi "akademia"*, 2 (1): 88-104.

Assmann, Jan (2015). *Kültürel Bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Aşık Akşit, Nuran (2019). "Yerli Turistlerin Sokak Yiyeceklerine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi", *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*. C.4 1: 47-61.

Atılğan, Yusuf (2009). *Aylak Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aydın, Irmak ve Uzel, Duygu (2005). *Martılara Simit Atacaktık Hani?*. İstanbul: Çitlembik Yayınları

Aygün, Aslan (2017). *Partaki Simitçi*. İstanbul: 5 Renk Yayınları

Aylan, Gürkal (1981). *Ömür Biter Yol Bitmez: Taşıt Edebiyatı-Taşıt Folkloru*. İstanbul: May Yayınları

Azrak, Ferdi (2005). *Ben Garip Bir simitçiyim, Şiirlerim*. İstanbul: Anadolu Ofset.

Balcı, Ali (2006). "Roland Robertson, Küreselleşme ve Kültür", *Bilgi*. 12/1: 25-36.

Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey (2017). *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*. (hızl. Ali Rıza Çoruk). İstanbul: Kitabevi.

Başaran, Burhan (2017). "Gastronomi Turizmi Kapsamında Rize Yöresel Lezzetlerinin Değerlendirilmesi", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5/3: 135-149.

Başgöz, İlhan ve Tietze, Andreas (1999). *Türk Halkının Bilmeceleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Batı, Latif (2009). *Bir Simit Parası*. Ankara: Meneviş Yayınları

Bayar, Fırat (2008). "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 25-34.

- Beardsworth, Alan ve Keil, Teresa (2011). *Yemek ve Toplum Çalışmalarına Bir Davet Yemek Sosyolojisi*. (Türkçesi Abdulkaki Dede). Ankara: Phoenix Yayınları
- Belge, Murat (2001). *Tarih Boyunca Yemek Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Beşirli, Hayati (2012). *Yemek Sosyolojisi*. Ankara: phoenix Yayınları
- Bilgin, H. Basri (yty). *Simitçi Ali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Bilmen, Ömer Nasuhi (2014). *Büyük İslam İlmihali*. Sadeleştiren. Ali Fikri Yavuz. Ankara: Akçağ Yayınları
- Boratav, Pertev Naili (2015). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: BilgeSu Yayınları
- Boudan, Christian (2004). *Mutfak Savaşları Damak Zevkinin Jeopolitiği*. Çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Boyer, Pascal (2015). "Anılar Ne İşe Yarar? Hatırlamanın Biliş ve Kültürle İlgili İşlevleri", *Zihinde ve Kültürde Bellek*. (ed. Pascal Boyer ve James V. Wertsch) (çev. Yonca Aşçı Dalar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Bozyiğit, Ali Esat (1999). "Simit ve Ankara'da Simitçilik", *Ankara'da Mutfak Kültürü ve Yemekleri* (hızl. Kâmil Toygar, Nimet Berkok) Ankara: Vekam Yayınları
- Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler (2019). Hızl. Mustafa S. Kaçalin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Bucak, Turgay (2020). "Coğrafi İşaretleme", *Gastronomi ve Yiyecek Tarihi* (ed. Prof.Dr. Atilla Akbaba, Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Çetinkaya) Ankara: Detay Yayınları
- Bucak, Turgay ve Yiğit, Serkan (2019). "Gastromilliyetçilik ve Gastrodiplo-masi Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 21 4: 1305-1320.
- Caldwell, Melissa (2002). "The Taste of Nationalism: Food Politics in Post-socialist Moscow Ethnos", *Journal of Anthropology*, 67 (3), 295-319.
- Caunce, Stephen (2011). *Sözlü Tarih ve Yerli Tarihçi* (çev. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçinkaya). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Chapple-Sokol, Sam (2013). "Culinary Diplomacy: Breaking Bread to Win Hearts and Minds", *The Hague Journal of Diplomacy*. 8: 161-183.

- Cusack, Igor (2004). "Equatorial Guinea's National Cuisine is Simple and Tasty: Cuisine and the Making of National Culture". *Arizona Journal of Hispanic Cultural Studies*. 8: 131-148.
- Çakır, Emine (2023). "Simitçi Çırağı", *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, Sayı 194.
- Çavuş, Tuba (2012). "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.2. 2: 23-37.
- Çelebioğlu, Amil ve Öksüz, Yusuf Ziya (1995). *Türk Bilmeceler Hazinesi*. İstanbul: Kitabevi.
- Çelik, Ali (2005). *Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Çetinkaya, Mazlum (2017). *Simitçi Simo*. İstanbul: Ceylan Yayınları
- Çevik, Alper (2020). *Gastronomi Alanında Yeni Bir Kavram: Gastrodiploması*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Çobanoğlu, Özkul (2003). "Türk Folklorunda Kaybolan Otostopçu Hayalet Kız Efsanesi", *Türkbilig*, 26: 41-55.
- Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihinin Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları
- D'ohsson, Ignatius M. (2020). *XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf&Âdetler*. (çev. Kadir Ürün). İstanbul: Köprü Kitap.
- Dabağyan, Levon Panos (2013). *İstanbul'da Gündelik Hayat* (ed. Mestan Yıldırım). İstanbul: Yedirenk.
- Demircioğlu, Yasemin (1999). *Ankara İlinde Tüketilen Ekmek Çeşitlerinin Tüketim Şekli, Tüketim Sıklığı ve Tüketim Miktarları ile Protein, Yağ, Nem, Kül, Karbonhidrat ve Enerji Miktarlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma*. Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- DeSoucey, Michaela (2010). "Gastronationalism: Food Traditions and Authenticity Politics in the European Union", *American Sociological Review*, 75, (3): 432-455.
- Deveci Karabacak, Neşe (2019). *Farklı Kalite Özelliklerine Sahip Özel Amaçlı Buğday Unlarının İzmir Simidinin (Gevrek) Fiziksel, Kimyasal ve Duyusal Özellikleri Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Dikkaya, Fahri (2011). "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Simit ve Simitçiler", *Millî Folklor*, Yıl 23. 92: 72-76.

- Doğan, Atilla (2015). "Pideland, Simitland, Doyçland -Almanya'daki Türk-ler ve Ekmek", *Ekmek Kitabı* (ed. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi.
- Dorson, Richard M. (2014). "Uygulamalı Halk Bilimi", *Uygulamalı Halk Bilimi* (çev. Selcan Gürçayır Teke). Ankara: Geleneksel Yayınları
- Dundes, Alan (2006). "Halk Kimdir?", *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, (Çev. Metin Ekici). Ankara: Geleneksel Yayınları
- Durlu Özkaya, Fügen ve Öztürk, Batuhan (2021) "Ankara'da Bulunan Coğ-rafi İşaretleli Gıda Ürünlerinin Gıda Güvenliği ve Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi", *Journal of Tourism and Gastro-nomy Studies*,5: 497-508
- Duymaz, Ali (2002). *Tekerlemeler İrfanı Arzulayan Sözler*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Eagleton, Terry (2019). *Kültür* (çev. Berrak Göçer) İstanbul: Can Yayınları
- Efe, Süheyla ve Barlas, Uğuroğlu (1963). *Kütahya Düşün Âdetleri*. İstanbul: Sanat Basımevi.
- Ekinci, Emel (2022). "Saraydan Sokağa İnen Lezzet: Simit", *Türkiye'nin Mutfak Sosyoloji* (ed. Ahmet Cihan). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Elçin, Şükrü (2013). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Emir Mustafa (2020). *18. Yüzyıl İstanbul'u* (hızl. Mertol Tulum). İstanbul: Ketebe Yayınları
- Emiroğlu, Kudret ve Aydın, Suavi (2020). *Antropoloji Sözlüğü*. İstanbul: Işık Yayınları
- Er, Sırrı (2003). *Simitçi*. İstanbul: Çevik Matbaası.
- Ersoy, Mehmet Akif (2001). "Bayram", *Safahat*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Ferguson, Priscilla Parkhurst (2010). "Culinary Nationalism", *Gatronomica: The Journal of Food and Culture*, 10(1): 102-109.
- Fırat, Mümtaz (2014). "Yemeğin İdeolojisi ya da İdeolojinin Yemeği: Kimlik Bağlamında Yemek Kültürü", *Folklor/Edebiyat*, C.20. 80: 129-140.
- Goode, Judith (2009). "Yemek", *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (çev. Fatih Mormenekşe) (hızl. M. Öcal Oğuz vd.) Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- Goody, Jack (2013). *Yemek, Mutfak, Sınıf* (çev. Müge Günay Güran). İstanbul: Pinhan Yayınları

- Göktaş, Uğur (1997). "Kartpostallarda Simitçiler", *İlgi*. 91: 8-11.
- Gültekin, İbrahim vd. (2015). *Yedi İklim Türkçe. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı Seviya A1* (ed. Erol Barın vd.) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Güngör, Erol (2010). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Gür, Nurullah (2014). "Yeni Türkiye'nin Yumuşak Güç Unsuru: Turizm", *Seta Perspektif*, 58: 2-5.
- Gürçayır, Selcan (2005). "Kent Efsaneleri Zaman Elbisesi Giymiş Anlatılar mıdır?", *Millî Folklor*, Yıl 17: 67: 33-39.
- Gürsoy, Deniz (2013). *Tarihin Süzgecinde Mutfak Kültürümüz*. İstanbul: Oğlak Yayınları
- Güvenç, Bozkurt (1997). *Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Güvenç, Bozkurt (2002). *Kültürün Abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Güzelbey, Cemil Cahit (1982). "Gaziantep' Özgü Yemekler", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 1981*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Güzelkokar, Hikmet (2015). *Simit Çalan Martılar*. İstanbul: İkinci Adam Yayınları
- Halbwachs, Maurice (2017). *Kolektif Hafıza* (çev. Banu Barış) Ankara: Heretik Yayınları
- Halıcı, Nevin (2012). *Açıklamalı Yemek ve Mutfak Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Oğlak Yayınları
- Ichijo, Atsuko ve Ranta, Ronald (2018). *Yemek ve Ulusal Kimlik Gündelik Yaşamdan Küresel Siyasete* (çev. Emrullah Ataseven). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Işın, Priscilla Mary (2020). *Bereketli İmparatorluk: Osmanlı Mutfağı Tarihi*. (Türkçesi Ahmet Fethi Yıldırım). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları
- Işın, Priscilla Mary (2021). *Avcılıktan Gurmeliğe Yemeğin Kültürel Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- İlmihal 1 İman ve İbadetler (2013). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- İri, Ruhan ve İnal, M. Emin (2008). "B Simit Sarayı: Niğde Halkının Ağız Tadı", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 73-78.

- İşçimen, Burak (2021). "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak "Gastro Diploma-si": Yunus Emre Enstitüsü'nün Gastro Diploması Alanındaki Faaliyetleri", *AUSBD*, 4 (7): 75-83.
- İzgü, Muzaffer (1990). *Bulutlara Simit Satan Çocuk*. İstanbul: Özer Yayınları
- İzgü, Sevin (2002). *Simitçilerle Boyacıların Maçı*. Ankara: Bilgi Yayınları
- Kafesoğlu, İbrahim (2014). *Türk İslam Sentezi*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Kalafat, Yaşar (2012). "Ağrı Dağı ve Yakın Çevresi Örnekleri ile Türk Kültür Coğrafyasında Ekmek/Nan", *Türk Halk İnançlarında Beslenme*. Ankara: Berikan Yayınları
- Kaplan, Sadettin (2000). *Uçan Simitler*. İstanbul: Alioğlu Yayınları
- Kara, Çiğdem (2019). "Geleneksel Yemeğin Boyutları ve Yemeğin Sesi", 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bölüm II: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 433-447
- Karaosmanoğlu, N. Defne (2017). *Yemekle Devriâlem Küreselleşme, Kimlik, Teknoloji*. İstanbul: Kitap Yayınları
- Kartal, Numan (2011). *Küçük Simitçi*. İstanbul: Yaz Yayınları
- Kartallıoğlu, Yavuz (2016). "Osmanlı Türkçesinde Ara Biçim-I: Arapça ve Farsça Kelimeler", *Dil Araştırmaları*, 18: 103-124.
- Kasım, Selman (2014). *Ege Bölgesi'nde Geleneksel Olarak Nohut Mayası İle Üretilen Simit Ekmeği Yapımının Optimizasyonu*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi
- Kılıçkaya, Derya (2016). "'Hayâl" ve "Tiyatro" Adlı Mizah Gazeteleri Işığında Osmanlı İstanbul'u Hakkında Gastronomik Bir Değerlendirme". *Dede Korkut*, 2016/10: 51-60
- Kıral, Ahmet (2009). *Simit Sopası*. İstanbul: Gendaş Yayınları
- Korkmaz, G. Ezgi (2003). "Kent Efsanelerinin Mimarı: Koca Sinan", *Millî Folklor*, Yıl 15, 59: 23-26.
- Korkusuz, M. Şefik (2013). *Eski Diyarbekir'de Gündelik Hayat*. İstanbul: Beyan Yayınları
- Koşay, Hâmit Zübeyr (1944). *Türkiye Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme*. Ankara: Maarif Matbbası.
- Köseoğlu, Hamdullah (2016). *Kaykaylı Simitçi*. Ankara: Patik Kitap.

- Kul, Neslihan (2019). *Mutfak, Kimlik, Diplomasi Türkiye'de Gastronomi Diplomasisi*. Ankara: Tün Kitap.
- Kyvig, David E. (2016). *Yanıbaşımızdaki Tarih* (çev. Nalan Özsoy) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Luthi, Max (2006). "Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı", *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. (Çev. S. Sönmez) (Hzl. M. Öcal Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- Mincyte, Diana (2011). "Unusual Ingredients: Gastronationalism, Globalization, Technology and Zeppelins in the Lithuanian Imagination", *Anthropology of East Europe Review*, 29 (2): 1- 21.
- Nahya, Zümrüt (1982). "Özel Gün Yemekleri", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri* 31 Ekim-1 Kasım 1981. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Nye, Joseph S. (2020). *Yumuşak Güç* (çev. Rayhan İnan Aydın). Ankara: BB101 Yayınları
- Oğuz, M. Öcal (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Oğuz, M. Öcal (2006). *Kentler ve İmgesel Yemekler 1*. (ed. M. Öcal Oğuz vd.) Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları
- Oğuz, M. Öcal (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayınları
- Orhan Veli (2003). *Orhan Veli Bütün Şiirleri*. İstanbul: YKY
- Ögel, Bahaeddin (1982). "Türk Mutfağı'nın Gelişmesi ve Türk Tarihi Gelenekleri", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri* (31 Ekim-1 Kasım 1981) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin (1991a). *Türk Kültür Tarihine Giriş 2*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ögel, Bahaeddin (1991b). *Türk Kültür Tarihine Giriş 4*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Öğüt Eker, Gülin (2018). "Farklı Görme Biçimiyle Modern Dünya Ritüeli Olarak Yemek Kültürü: Sınanma/Erginlenme ve İntikam Alma Gizli İşlevleri", *Millî Folklor*, Yıl 30, 120: 70-183.
- Örnek, Sedat Veyis (2014). *100 Soruda İlkerlerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Ankara: BilgeSu Yayınları
- Örnek, Sedat Veyis (2017). *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: BilgeSu Yayınları

- Özbay, Gülçin (2020). "Ulusal ve Uluslararası Platformda Gastronomik Kimlik Unsuru Olarak Simit", *JOTAGS*, 8(1): 670-683.
- Özdemir, Nebi (2019). "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi", *Kültürel Miras Yönetimi* (ed. Nebi Özdemir ve Adem Öger). Ankara: Grafiker Yayınları
- Özen, Aysel (2015). "Kayseri İncesu'da Ekmek", *Ekmek Kitabı* (ed. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi.
- Özkırımlı, Umut (2016). *Milliyetçilik Kuramları "eleştirel bir bakış"*. Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Özsınan, Saadet (2006). "Simit Kebabı (Gaziantep)", *Kentler ve İmgesel Yemekler 1.* (ed. M. Öcal Oğuz vd.) Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları
- Pakdil, Nuri (2011). *Osmanlı Simitçiler Kasidesi*. Edebiyat Dergisi Yayınları
- Papailias, Penelope (2020). "Mülteci Belleği veya Bir Yunan Kurumu Üzerine Notlar", *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası* (Der. Esra Özyürek). İstanbul: İletişim Yayınları
- Raworth, Kate (2019). *Simit Ekonomisi: 21. Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu* (Çev. A. Emre Pilgir). İstanbul: Tellekt Yayınevi.
- Ritzer, George (2020). *Toplumsal McDonaldlaştırılması* (çev. Akın Emre Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Rockower, Paul S. (2012). "Recipes for Gastrodiplomacy", *Place Branding and Diplomacy*, 8: 235-246.
- Roediger, Henri L. (2015). "Kolektif Belleğin Şekillendirilmesinde Tekrarlanan Hatıranın Rolü", *Zihinde ve Kültürde Bellek* (ed. Pascal Boyer ve James V. Wertsch), (çev. Yonca Aşçı Dalar) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Saatcı, Gencay (2019). "Coğrafi İşaretle Yiyceklerin Tanıtım Unsuru Olarak Yöresel Yemekler Kapsamında Değerlendirilmesi", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (1): 358-374.
- Sait Faik (1985). *Bütün Eserleri Havuz Başı Son Kuşlar*. İstanbul: Bilgi Yayınları
- Sakaoğlu, Saim (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Sarıbaş, Özgür ve Öter, Zafer (2020). "Kültürel Miras Kapsamında Gastronomi", *Gastronomi ve Yiyecek Tarihi* (ed. Prof. Dr. Atilla Akbaba, Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Çetinkaya) Ankara: Detay Yayınları

- Saygın, Oğuz (2006). *Bilge Simitçi*. İstanbul: Yakamoz Yayınları
- Sazyek, Esra (2016). *Türk Romanında Ankara'da*. Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Schreiber, Hanna (2019). "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yumuşak Güç-İlişkiyi Keşfetme", *Kültürel Miras Yönetimi* (çev. Erol Gülüm), (ed. Nebi Özdemir ve Adem Öger) Ankara: Grafiker Yayınları
- Semerci Boz, Anıl ve Mutlu, Savaş (2016). "Türk Geleneksel Yiyecek Endüstrisinde Girişimsel Fırsatların İncelenmesi: Simit Sarayı Örnek Olayı" *JED / GKD*, 11, 2: 140-172.
- Sert, Sertaç ve Kapusuz, Filiz (2010). "Açıkta Satılan Gıdalar: Öğrencilerin Görüşleri ve Tercih Etme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma", *Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi*, C. 5, 3: 25-35.
- Simit Sarayı'nda İftar Vakti (2014). Mag. NO:17, Temmuz 2014, 16-17.
- Sincer, Ali (2014). *Küçük Simitçi*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Sincer, Ali (yty). *Simitçi Ali'nin Öyküsü* (yyy)
- Soner, Fikret (2022). "Gastrodiplomasi: Gastronomiye Diplomasi Penceresinden Bakış", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.33. 2: 97-101.
- Sözer Güzelcan, Melis (2009). *Simidin Demir ve Çinko Mineralleri İle Zenginleştirilmesi ve İn Vitro Mineral Biyoyararlılığının Saptanması*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Şahin, Ayşe (2017). "Gastromilliyetçilik kavramının incelenmesi: Coğrafi işaret ve markalaşma faktörleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.10, 48: 459-464.
- Şehzâde Alaâddin Gaybî (2021). *Kaygusuz Abdâl Külliyyatı* (hzl. Abdurrahman Güzel) Ankara: TDK Yay.
- Şen, Selma (2010). "Geleneksel Ev Yapımı Simidin İncelikleri", *Türkiye'nin Güvendiği Tarifler Sofra*. Aralık 2010/12, 84: 76-77.
- Şenol, Belma (2004). *Simit Yapımında Uygun Üretim Koşullarının Belirlenmesi ve Besinsel Lif Kaynaklarının Simit Kalitesi Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Şimşek, Ufuk ve Ilgaz, Selçuk (2007). "Küreselleşme ve Ulusal Kimlik", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1: 190-194.
- Şişman, Bekir (2017). *Türk Kültüründe Evlilik (Geleneğin Son Yüzyılı Samsun Örneği)*. Ankara: Kurgan Edebiyat

- Talas, Mustafa ve Kaya, Yaşar (2007). "Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları" *TÜBAR-XXII*:149-162.
- Tatlı, Tanju (2020). *Kent ve Mekân Bağlamında Mengen Aşçılık Geleneği*. Ankara: Phoenix Yayınları
- Tekin, Yılmaz (2005). *Simitçi mi Mit'çi mi?* Ankara: Paragraf Yayınları
- Tekin, Yılmaz (2007). *SiMİTçi Olmak İsteyenler İçin Öneriler*. Ankara: Minima Yayınları
- Temizkan, S. Pınar, Cangül, Pınar ve Kaya, Serpil (2021). "Coğrafi İşarete Aday Gastronomik Bir Değer: Eskişehir Simidi", *Turizm Akademik Dergisi*, 8 (2), 229-241.
- Tezcan, Mahmut (1991). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Tınaz, Nehir (2013). *Simit Adası*. İstanbul: Sedir Yayınları
- Tikbaş Apak, Fadime (2022). "Bir Kent İmgesi Olarak Rize Simidi" *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (3): 1298-1309.
- Tomlinson, John (2017). *Küreselleşme ve Kültür*. (Çev. Arzu Eker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Toygar, Kâmil (1982). "Değişen Türk Mutfağı", *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri* 31 Ekim-1 Kasım 1981. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Türkçe Sözlük (2019). (hzl. Şükrü Halûk Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Türkçe-Arapça Sözlük (2012). (hzl. Serdar Mutçalı). Ankara: Dağarcık.
- Türker, Nuray (2018). "Gastrodiplomasi Türk Mutfağının Tanıtımında Bir Araç Olabilir mi?". *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.2.1: 14-29.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü V (O-T). (2009). Hzl. Ömer Asım Aksoy vd. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Uluğtekin, M. Gül (2003). "Kent Folklorunun İçinden: Bir ODTÜ Efsanesi, *Millî Folklor*, Yıl 15, 59: 27-30.
- Ulunay, Refi' Cevad (1962). "Eski İstanbul'da Simidler, Pideler, Fodlalar", *Türk Folklor Araştırmaları*. Yıl 13, C. 7, 2642-2643.
- Ünlüsoy, Menduha Betül (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları ve Karbonhidrat Alımlarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi.

- Ünsal, Artun (2010). *Susamlı Halkanın Tılsımı, İstanbul'da Kara Fırından Simit Saraylarına Simit, Peynir ve Çayın Türküsi*. İstanbul: YKY.
- Ünsal, Artun (2020). *İktidarların Sofrası Yemek, Siyaset ve Simgencilik*. İstanbul: Everest Yayınları
- Vansina, Jan (2021). *Tarih Türü Olarak Sözlü Gelenek* (çev. Emre Teğın). Ankara: Tün Yayınları
- Yatkin, Özlem ve Tolga, Öz Harari, Yuval Noah (2017). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. Çev. Ertuğrul Genç. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Yatkin, Özlem ve Tolga, Özge (2020). "Gastronomi Konulu Festivaller", *Gastronomi ve Yiyecek Tarihi* (ed. Prof. Dr. Atilla Akbaba, Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Çetinkaya) Ankara: Detay Yayınları
- Yerasimos, Marianna (2014). *Evlıya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Yemek Kültürü Yorumlar ve Sistematik Dizin*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yıldırım, Emre (2020). "Gastromilliyetçilik ve Gastrodiplomasi Arasındaki İlişki Üzerine Teoriden Pratiğe Bir Bakış", *Kapadokya Akademik Bakış* 4(1):76-99.
- Yıldırım, Özlem ve Albayrak, Aslı (2019). "Yabancı Turistlerin İstanbul Sokak Yemeklerini Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (2): 1077-1092.
- Yıldız, Özay (2020). "Yiyecek, Kültür ve Turizm İlişkisi", *Gastronomi ve Yiyecek Tarihi* (ed. Prof. Dr. Atilla Akbaba, Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Çetinkaya). Ankara: Detay Yayınları
- Yılmaz, Cemal (2017). *Simitçi*. İstanbul: Mola Kitap.
- Yılmaz, Çağla (2021). "Sokakta Mis Gibi Bir Koku Trabzonun Simidi: Trabzon Simidi", *T Dergi*, (3): 84-87.
- Yüksel, Gülşah (2011). "Kastamonu'da Dini Bayramları Kutlama Gelenekleri ve Bu Geleneklerin İnsan İlişkilerine Etkisi", *Akademik Bakış Dergisi*, 26: 1-26.
- Ziya Gökalp (2012). *Hars ve Medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları

İNTERNET KAYNAKÇASI

“ankara simidi” <https://eksisozluk.com/ankara-simidi--400557>, 25.01.2023.

<https://www.simitsarayi.com>; 16.12.2022.

<http://greekmylittleexpatkitchen>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<http://karikaturborsasi.blogspot.com/2014/06/scak-simit-karikaturleri.html>, 19.02.2023.

<https://afyon.ktb.gov.tr/TR-63518/gastronomi-sehri-afyonkarahisar.html>; 17.01.2023.

<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>; erişim tarihi 5.2. 2023.

<https://ascihaber.com/simit-hangi-kulture-ait-turklere-mi-yoksa-yunanlilara-mi-yemekler-ortak-degerdir/simit-hangi-kulture-ait-turklere-mi-yoksa-yunanlilara-mi->; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

https://cdn.dsmcdn.com/mnresize/1200/1800/ty57/product/media/images/20210116/19/54065511/130709131/0/0_org_zoom.jpg, 19.02.2023.

<https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isarefler/detay/38133>; erişim tarihi 5 Şubat 2023.

<https://ci.turkpatent.gov.tr/veri-tabani>; erişim tarihi 5 Şubat 2023.

<https://culinarybackstreets.com/cities-category/istanbul/2020/building-blocks-34/>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://foodathlon.com>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://greekreporter.com/2012/04/05/greek-and-turkish-debate-over-origins-of-koulourisimit/>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://haberglobal.com.tr/gundem/yunanistan-simide-goz-diktisamsunlu-vatandaslardan-sert-tepki-geldi-209463>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://himmetocal.com/magaza/sanatcilar/saim-dursun/saim-dursun-simitc%CC%A7i/>; 19.02.2023.

https://ibulentcelik.com/1_1322_19102007_1/; 19.02.2023.

<https://ibulentcelik.com/ziraat-bankasi-simit-sarayini-satin-aliyordu-ki/>; 19.02.2023.

<https://ilhamiatalay.com.tr/eserler/yagli-boya-tablolar/citir/>; 19.02.2023.

<https://lsj.gr/wiki/%>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://lyricstranslate.com/tr/tarkan-%C3%A7ay-simit-lyrics.html>; 19.02.2023.

<https://prowide.com.tr/marti-simit-anahtarlik>; 19.02.2023.

<https://st2.myideasoft.com/idea/dc/05/myassets/products/665/istanbul-magnet-cay-simit-ve-kizkulesi-2.jpg?revision=1567939380>; 19.02.2023.

https://tr.foursquare.com/v/simit%C3%A7i_d%C3%BCnyas%C4%B1/55ae3b7e498e47f; 19.02.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/535435843178205529/>

[h t t p s : / / t r . p o p n a b l e . com/t%C3%BCrkiye/%C5%9Fark%C4%B1lar/424273-erkan-gueleryuez-elimde-iki-simit](https://tr.popsnoble.com/t%C3%BCrkiye/%C5%9Fark%C4%B1lar/424273-erkan-gueleryuez-elimde-iki-simit)

<https://true-athens.com/2012/01/greek-bagels>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://twitter.com/bayhakangungor/status/1416762477560410123>; 19.02.2023.

<https://twitter.com/KarikatrMerkezi/status/511449113552896000>; 19.02.2023.

<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/enkaz-altinda-simit-isteyen-cocuk-kendisini-kurtaran-ekiplere-sarildi>; 19.02.2023.

<https://www.al-monitor.com/originals/2014/11/turkey-gateway-food-simit-arrives-new-york.html>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

https://www.ansamed.info/ansamed/en/news/sections/general-news/2012/04/06/visualizza_new.html_162378645.html; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.artpointgallery.com/urun/2412016/faruk-cimok-simitci-30x30-cm-prestuval-uzerine-yagli-boya-imzali>; 19.02.2023.

<https://www.avrasyahediyelik.com/urun/istanbul-magnet-cay-simit-ve-sultan-ahmet-temali>; 19.02.2023.

<https://www.bartin.info/yerel-yonetimler/simitci-heykeli-tahrip-edildi-h28903.html>; 19.02.2023.

<https://www.bikutumutluluk.com/urun/gel-bi-cay-icelim-istanbul-vapur-cay-simit-2li-rozet-seti>; 19.02.2023.

<https://www.ciceksepeti.com/beyaz-cay-simit-baskili-kupa-kc9555349>; 19.02.2023.

<https://www.ciceksepeti.com/cay-simit-siyah-renk-kunye-kolye-dft1430-kcm13046141>; 19.02.2023.

<https://www.ciceksepeti.com/simit-cay-ayarlanabilir-alpaka-yuzuk-kcm60915036>; 19.02.2023.

<https://www.ciceksepeti.com/simit-cay-gumus-renk-kunye-kolye-dft1418-kcm6909450>; 19.02.2023.

<https://www.cizgidiyari.com/forum/karikaturler/62456-simit-karikaturleri.html> ; 19.02.2023.

<https://www.dekopasaj.com/imzali-yagli-boya-cay-simit-temali-tablo>, 17.01.2023.

<https://www.dogrusu.com/news/ziraat-bankasinin-simit-hamlesi-meclis-gundeminde> 17.01.2023.

<https://www.egemeclisi.com/ege/simitci-heykelinin-simidini-kirdilar-h93443.html>; 17.01.2023.

<https://www.ensonhaber.com/dunya/yunanistan-susamli-simidi-sahiplendi>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.euphemiamuzayede.com/muzayede/14267/euphemia-art-tablo-ozgun-baski-heykel-ve-fotograf-muzayedes-3>; 17.01.2023.

<https://www.farawayworlds.com/recipes/koulouri-thessaloniki>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.galeriarts.com/urun/5095678/rahim-yazdani-simitci-tuval-uzerine-yagli-boya-60x80-cm-2012-imzali>; 17.01.2023.

<https://www.gazetepencere.com/03-01-2022/>; 17.01.2023

https://www.google.com/search?q=ingilizce+t%C3%BCrk%C3%A7e+%C3%A7eviri&rlz=1C1YTUH_tr; <https://www.travelnwrite.com/2014/05/turkish-simit-or-greek-koulouri-by.html>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

https://www.google.com/search?q=ingilizce+t%C3%BCrk%C3%A7e+%C3%A7eviri&rlz=1C1YTUH_tr; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.google.com/search?q=Simitle+susam%2C+birbirinden>; 17.01.2023.

<https://www.hepsiburada.com/astak-simit-cay-baskili-kupa-bardak-bll1424-pm-HBC04GW0>; 17.01.2023.

<https://www.hopenashop.com/urun/anahtarlik-sarma-1>; 17.01.2023.

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/eminonunde-simitci-heykelindeki-simitleri-caldilar-94>; 17.01.2023.

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/simit-hangi-kulture-ait-turklere-mi-yoksa-yunanlilara-mi-yemekler-ortak-degerdir>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.istanbulantiksanat.com/urun/4470325/sabri-berkel-1907-1993-simitci-ve-serbetci-imzali-karton-uzeri-yagliboya>; 17.01.2023.

<https://www.kimseduymasin.com/haber/mugla-simidi-simitcisiyle-olum-suzlesti-416>; 17.01.2023.

<https://www.kizlarsoruyor.com/toplum-sosyal-iliskiler/q4674164-simit-turklerin-mi-yunanlilarin-mi>; erişim tarihi 25.02.2023.

<https://www.lappas.eu/en/your-products/ethnic-food/item/koulouri>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.millidevletgazetesi.net/Karikaturler>; 17.01.2023.

<https://www.mygreekdish.com/recipe/greek-sesame-bread-rings-recipe-koulouri-thessalonikis>; erişim tarihi 25.01. 2023.

<https://www.mynews.gr/toyrkia->; erişim tarihi 25.1. 2023.

<https://www.nefsmuzayede.com/urun/3305353/bulent-yilmaz-rumeli-hisarin-da-simitci-tuval-uzeri-yagliboya-60-80-cm>

<https://www.newmoney.gr/roh/palmos>; erişim tarihi 25 Ocak 2023.

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/simit-kelimesi->; 17.01.2023.

<https://www.pazarlamasyon.com/simit-sarayi-gozunu-ortadoguya-dikti-100>; 17.01.2023.

<https://www.posta.com.tr/son-dakika/simitci-heykelinin-tablasindaki-demir-simitlerini-caldilar->; 17.01.2023.

<https://www.repertukul.com/>; 17.01.2023.

<https://www.sancakmuzayede.com/en/product/6040242/ismail-uner-taksim-tunel-imzali-0>; 17.01.2023.

<https://www.seydisehircundem.com/heykeltirastan-seyirlik-dev-ekmek-maketi-6166-haberi>; 17.01.2023.

<https://www.simurgsanatevi.com/cay-ve-simit-vakti-naturmort-yagli-boya-tablo>; 17.01.2023.

<https://www.tabloal.com/simitci-pmu1975>; 17.01.2023.

<https://www.tarzinisec.com.tr/3d-simit-marti-desenli-yastik-79>; 17.01.2023.

<https://www.tempogazetesi.com/devrek/tarihi-simitciler-carsisi-yeni-gorunumu-ile-buyuledi>; 17.01.2023.

<https://www.trendyol.com/ugurlu-dukkan/cay-simit-temali-tabak>; 17.01.2023.

<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri>; erişim tarihi 5.2. 2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=2hIzMRsg0FQ&t=3s> Yunanlıların “simit bizim” iddiası; 17.01.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=lnDa6zMNfEg&t=14s>; erişim tarihi 25.1. 2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=nO6YNcoWBD8>; erişim tarihi 25.1. 2023.

<https://www.zet.com/urun/cay-simit-ikili-magnet-442267>

Sarpkaya, Seçkin. “Simit Oyunu”, <https://encyclopedia.worldethnosport.org/spor-detay/zezeze-oyunu-simit-oyunu>, erişim tarihi 15.01.2023.

Müellifi Meçhûl
Yûsuf u Zelîhâ Hikâyesi
(İnceleme-Sadeleştirme-Metin-Tıpkıbasım)

Dr. Mutlu M. Aktaş

Ankara 2023

Müellifi Meçhûl
Yûsuf u Zelihâ Hikâyesi
(İnceleme-Sadeleştirme-Metin-Tıpkıbasım)

Yazar
Dr. Mutlu M. Aktaş

ISBN: 978-625-7305-73-0

1. Baskı
Mart, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No: 46683

Matbaa Sertifika No: 46682

Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 465
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt

Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
KISALTMALAR.....	7
GİRİŞ.....	9
1. Yûsuf u Züleyhâ'ların Kaynağı.....	9
2. Türk Edebiyatındaki Yûsuf u Züleyhâ'lar.....	11
MÜELLEFİ MEÇHÛL MENSÛR YÛSUF U ZELÎHÂ HİKÂYESİ.....	15
ÇEVİRİ YAZILI METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YÖNTEM.....	23
ESERİN TAVSİFİ.....	25
METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	27
SONUÇ.....	29
KAYNAKÇA.....	31
SADELEŞTİRİLMİŞ METİN.....	35
ÇEVİRİ YAZILI METİN.....	85

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında yaygın olarak yer alan hikâyeler arasında “*Yûsuf u Züleyhâ*” da bulunur. Bu hikâyenin kaynağı Hz. Yûsuf kıssasına dayanır. Bu kıssaya başta *Kur’ân* olmak üzere farklı şekillerde *İncil* ve *Tevrat*’ta da rastlanmaktadır. Bu yönüyle hem İslam hem Hristiyanlık ve Yahudilik gibi dinlerin hâkim olduğu coğrafyalarda bilinip tanınmıştır. Hikâye özellikle çeşitli milletlerde dinsel hususlar içinde anılmasının yanında sanat ve edebiyatta da varlığını hissettirmiştir. Bu bakımdan evrensel bir nitelik kazanmıştır.

Hz. Yusuf’un dinî şahsiyetinin sunduğu sabır ve yaşadığı ibretlik hadiseler karşısındaki tutumu bilhassa İslamî düşünceyi aktarmak isteyen sanatçılara kıssasını yazmak hususunda cazibe kaynağı olmuştur. Ayrıca güzellik mefhumunun âdeta kendisi ile özdeşleşmiş hâli bilhassa şiirde sevgili ve güzellik hususlarında onun bir tasavvur unsuru olmasını sağlamıştır.

Hz. Yûsuf’un kıssasının özellikle Türk, Arap ve Fars edebiyatlarını etkilediği görülmektedir. Klasik Türk edebiyatında ise birçok şair tarafından *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinin yanında mensur ürünler de kaleme alınmıştır. Bununla birlikte halk edebiyatında da özellikle halk hikâyeleri şeklinde kendini gösterdiği söylenebilir. Birçok araştırmacı ve akademisyen tarafından günümüzde azımsanmayacak sayıda bu eserler, metin neşri yoluyla edebiyat sahasına kazandırılmıştır. Ayrıca hakkında birçok çalışma meydana getirilmiştir.

Çalışmaya konu olan eser mensurdur. Herhangi bir çalışmada yer almamıştır. Birçok mensur hikâyenin aksine içinde ne klasik şiir ne de halk şiiri geleneğine göre yazılmış manzume bulunmamaktadır. Bu nedenle kesin bir şekilde klasik ya da

halk edebiyatına ait olduğuna dair hüküm vermek zordur. Ancak dil ve anlatım hususiyetleri göz önüne alındığında halk hikâyesine daha yakın özellikler gösterdiği söylenebilir.

Çalışma iki bölüm hâlinde verilmiştir. Birinci bölümde *Yûsuf u Züleyhâ*'lar hakkında genel bilgiler vardır. Özellikle klasik ve halk edebiyatındaki manzum ve mensur örneklerinin neler olduğuna kısaca değinilmiş, bu hikâyeler hakkında yapılan çalışmalar ve başvurulacak kaynaklar hakkında bilgiler sunulmuştur. Bununla birlikte çalışmaya konu olan eserin dil ve anlatım özellikleri ve muhtevası hakkında açıklamalar yapılmıştır. Eserin ikinci bölümünde günümüz dil ve anlatım özelliklerine göre sadeleştirilmiş hâli verilmiştir. Aynı zamanda tıpkıbasım şeklinde çeviri yazılı metni sunulmuştur. Böylece hem Osmanlı Türkçesine göre yazılmış metinden okuyuculara orijinalinden okuma hem de okuma manasında kendisini geliştirmek isteyenlere katkı sağlanmak istenmiştir.

Yapılan çalışmanın başlıca gayesi Türk topraklarında yüzyıllar boyunca yazılıp okunan ve söylenip dinlenen önemli bir kıssayı sunmak ve böylece içinde var olan sanatsal, kültürel ve toplumsal öğelerin asırlar boyunca yaşamasına katkı sağlamaktır. Yaptığımız çalışmanın hatasız olması hususunda elimizden gelen bütün gayreti samimiyet ve titizlikle gösterdik; ancak eksik ve kusurlarımızın olması kaçınılmazdır. Bu manada hatalarımızın hoş görülmesi ile birlikte tashih ve tenkitlere açık olduğumuzu bütün içtenliğimizle belirtmek isteriz.

Bu akademik çalışmaya konu olan eserin temininde kolaylıklar sağladıkları için Türkiye Yazmalar Kurumu Başkanlığına, akademik anlamda yetişmemde büyük katkıları olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Beyhan KESİK'e, desteklerinden dolayı değerli eşime teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Şerife (2016). *Tâ'ib Kissa-i Yûsuf*. Konya: Palet Yay.
- Aktaş, Hasan (2006). *Abdurrahman Gubarî Yûsufu Züleyhâ (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ayan, Gönül (2004). "Kırımlı Mahmud'a Atfedilen Yûsuf u Züleyhâ Kissası". *TİKA I. Uluslar arası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*. Kırım. 182.
- Ayan, Gönül (2007). "Nurmuhammed Andelip ve Yûsuf Kissası". *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu*. Almatı.
- Ayan, Gönül (2008). "Anadolu Sahasında Yazılan Bazı Yûsuf u Züleyhâ Mesnevilerinde Sebeb-i Te'lifler". *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. (4/3): 227-272.
- Aynur, Hatice (1999). *15. Yüzyıl Şairi Çâkerî ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Cin, Ali (2011). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi (Ali'nin Kissa-i Yûsuf'u)*. Ankara: TDK Yay.
- Çavdurel, Gülay (1996). *Çâkerî Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1979). *Yûsuf u Züleyhâ Yahya Bey*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Çeri, Ahmet (2010). *Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ İsimli Eseri (35b-70b) (İnceleme-Metin-Dizin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Daşdemir, Ö. (2013). Başkurt Sözlü Kültüründe Yûsuf ile Züleyhâ Anlatmaları. *Turkish Studies*, Volume 8/4 Spring 2013, p. 563-572.
- Daşdemir, Özkan (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyhâ*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Daşdemir, Özkan (2012). *Halk Hikâyesi Olarak Yûsuf ile Züleyhâ*. Erzurum: Fenomen Yay.
- Demir, Recep (2006). *Hatayi-î Tebrizi ve Molla Cami'nin Yusuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme* (inceleme-metin). Doktora tezi., Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Demirel, Mustafa (2004). *Kemal Paşazade (Şemseddin Ahmed bin Süleyman) Yûsuf u Zelîhâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources LIV. Harvard University.
- Deniz, Rasim (1998). *Haliloğlu Ali'nin Yûsuf u Züleyhâ Kısası*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Doğan, Ahmet (2016). *Bağdatlı Zihnî Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Kesit Yay.
- Dolu, Halide (1953). "Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yûsuf Hikâyesi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. (5): 51-58.
- Dolu, Halide (1953). *Menşinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ertaylan, İsmail Hikmet (1960). *Yûsuf u Züleyhâ*. (Tıpkıbasım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Gökbilgin, Tayyib (1952). *XV-XVI- Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülklermukataalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Gökcan Türkdoğan, Melike (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-92434/h/klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileri.pdf> [erişim tarihi: 17.02.2023].
- Gökcan, Melike (2015). *Ziyâî Yûsuf (Yûsuf Cân) Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Gökçimen, Ahmet (2011). "Andalip'in Yûsuf Züleyhâsı". *Kardeş Kalemler*. (54): 47-49.
- Göre, Zehra (2009). *Bilâl Kısası-i Yûsuf*. Ankara: Öncü Kitap.
- Gün, Salih (1998). *Çâkerî Divanı: İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Hisamov, Nurmuhammed (1999). *“Osmanlıların Tatar Edebiyatına Etkisi”*. Osmanlılar. C. 9. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Hayyampur, Abdürresul Tahbazzade (1945). *Türk ve İran Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Kadıoğlu, İdris (2009). *Diyarbakırlı Ahmedî Yûsuf u Züleyhâ*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/do/h/dammetin.pdf> [erişim tarihi: 18.02.2023].
- Karahan, Leyla (1994). *Kıssa-i Yûsuf Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: TDK Yay.
- Karakaya, Burcu (2012). “Garîb’in Yûsuf u Züleyhâ’sı”. *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları)*. (31): 129-168.
- Kartal, Ahmet (2003). *Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı ile Hamdullah Hamdî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Mukayesesi. Dirîözler Armağanı. (hızl. M. Fatih Köksal ve Ahmet Naci)* Ankara: Bizim Büro Basımevi
- Kaşkaya, Mehtap (2004). *Yûsuf u Zelîhâ*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yay.
- Kayık, Salih (2007). *Tebrizli Ahmedî Yûsuf u Zelîhâ (1b-35b) (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kırca, Celal (1989). *“Ahşenü’l-Kasas”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 2.*, Ankara: TDV Yayınları.
- Komisyon (2019). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Koncu, Hanife (2013). *“Yûsuf ve Züleyhâ”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 44.*, Ankara: TDV Yayınları.
- Koncu, Hanife (2007). Yûsuf ve Züleyhâ Bibliyografyası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (10), 617-630.
- Korkmaz, Zeynep (1968). “Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyhâ Mesnevisinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı”. *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*. 3 (1): 7-48.

- Köktekin, Kâzım (1994). *Sûle Fakih'in Yûsuf u Züleyhâ'sı (İnceleme-Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Köktürk, Şahin (2007). Halil Oğlu Ali'nin Yûsuf ile Zelihâ Hikâyesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (2/4): 555- 617.
- Köprülü, M. Fuad (2003), *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Hzl. Orhan F. Köprülü), Ankara: Akçağ Yay.
- Kuzubaş, Muhammet (2010). *Kıssa-i Yûsuf u Züleyhâ- Oflu Bilal Efendi*. İstanbul: Karadeniz Dergisi Yay.
- Nazarov, Geldi (1987). *Andalıp Yûsup Züleyhâ (Eleştirel Metin)*. Aşgabat: İlim.
- Nikbaht, Nasir ve Ahmet Yeşil (2012). "Te'sîr-i 'Abdurrahmân Câmi Ber-Mesnevîhâ-yı Yûsuf u Züleyhâ-yı Türkî (Bâ-Te'kîd-i Ber-Mesnevî-i Hamdullah Hamdî)". I. *Uluslar arası Türk-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu* 15-17 Mayıs 2012 (Bildiri Kitabı). 255-277.
- 34 Onur, Naci (1991). *Yûsuf u Züleyhâ Hamdî*. Ankara: Akçağ Yay.
- Öztürk, Zehra (2013). "Züleyhâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 44., Ankara: TDV Yayınları.
- Öztürk, Zehra (2001). *Hamdullah Hamdî's Mesnevi Yûsuf u Zelihâ*. Sources of Oriental Languages and Literatures Turkish Sources XLII. Harvard University.
- Pala, İskender (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Şanlı, İsmet. (2010). Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi. *Turkish Studies*, 5, 1.
- Tarlan, Ali Nihat (1944), *İran Edebiyatı*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1944.
- Uluhan, Çoban Hıdır (2007). *Kerküklü Şair Mehmet Nevrûzî Yûsuf u Züleyhâ İnceleme-Metin*. Ankara: TDK Yay.
- Üst, Sibel (2007). "Nahîf'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. (2/4): 823-957.
- Yıldız, Osman (2008). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Züleyhâ (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*. Ankara: Akçağ Yay.

Nazmî-i Şîrvânî
ve
Dîvânçesi
Nağme-i İştîyâk
(İnceleme-Metin-Diliçi Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım)

Hulusi Eren

Ankara 2023

Nazmî-i Şîrvânî ve Dîvânçesi
Nağme-i İştîyâk
(İnceleme-Metin-Diliçi Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım)

Yazar
Hulusi Eren

Editör
Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz

ISBN: 978-625-6444-00-3

1. Baskı
Mart, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No : 46683

Matbaa Sertifika No : 46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 466
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
KISALTMALAR.....	7
GİRİŞ.....	9

1. BÖLÜM NAZMÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Hayatı.....	13	_____
1.2. Eserleri.....	16	3
1.3. Edebî Kişiliği.....	16	_____

2. BÖLÜM NAĞME-İ İŞTİYÂK'IN İNCELENMESİ

2.1. Şekil Özellikleri.....	27
2.1.1. Tertip Şekli.....	27
2.1.2. Nazım Şekilleri.....	29
2.1.2.1. Kaside.....	29
2.1.2.2. Gazel.....	31
2.1.2.3. Kıt'a.....	34
2.1.2.4. Rubâ'î.....	34
2.1.2.5. Murabba'.....	35
2.1.2.6. Beyt.....	35
2.1.2.7. Nazm.....	35

2.2. Ahenk Unsurları.....	36
2.2.1. Vezin.....	36
2.2.2. Kafiye ve Redif.....	39
2.2.3. Söz ve Ses Tekrarları.....	43
2.3. Muhteva Özellikleri.....	45
SONUÇ	63

3. BÖLÜM

NAĞME-İ İŞTİYÂK'IN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

3.1. Transkripsiyon Tablosu.....	65
3.2. Eserin Nüshaları ve Metnin Kuruluşunda Kullanılan Nüsha.....	65
3.3. Metnin Okunuşunda Gözetilen Esaslar.....	66
METİN	69
TIPKIBASIM	185
KAYNAKÇA	221
DİZİN	225

ÖN SÖZ

1858-1921 yılları arasında yaşamış olan Ali Nazmî Efendi, Kafkasya’da doğmuştur. Rusların baskısı sonucu 1880’li yıllarda İstanbul’a gelmiş ve geri kalan ömrünü burada geçirmiştir. Buradaki eğitimini Fatih Medresesi’nde tamamlayarak icazetini almış ve Fatih dersiamlığına getirilmiştir. Aynı zamanda Üsküdar İdadisi’nde Arapça ve Farsça, Vefa İdadisi’nde umum-ı diniyye dersleri vermiştir. Medrese eğitimi alan ve medrese muallimliği yapan Nazmî’nin hayatında ilmin büyük önemi vardır. Zaman zaman yazıp *Saadet* gazetesine gönderdiği şiirlerini “Fatih Talebesinden Şîrvânî Nazmî” ismiyle yayımlatmıştır. Bu şiirleri Muallim Naci’nin dikkatini çekmiş ve onun teşvikiyle şiir yazmaya devam etmiştir. Bu çalışmanın konusunu, son dönem Osmanlı şairlerinden Nazmî-i Şîrvânî ve şiirlerini bir arada topladığı *Nağme-i İştîyâk* isimli divançesi oluşturmaktadır.

Nağme-i İştîyâk’ı bir kitapla ilim âlemine tanıtmayı amaçlayan çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunların ilki “Nazmî Efendi’nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde kaynakların, divançesinin mensur ön sözünün ve torunu Ali Nazmi Çora’nın verdiği bilgiler derlenerek Nazmî Efendi’nin hayatı ortaya konmuş, eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından şairin çalışmamıza konu olan *Nağme-i İştîyâk* isimli eserinden hareketle edebî kişiliğine dair değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın “Nağme-i İştîyâk’ın İncelenmesi” başlıklı ikinci bölümünde Nazmî Efendi’nin divançesi üç alt başlıkta ele alınmıştır. Bunların ilkinde *Nağme-i İştîyâk*’ın tertip şekli

ve nazım şekilleri incelenmiştir. Eserde bulunan manzumeler ahenk unsurları vezin, kafiye, redif, söz ve ses tekrarları odağında ikinci alt başlıkta değerlendirilmiştir. Üçüncü alt başlıkta ise eserin muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm “Nağme-i İştîyâk’ın Transkripsiyonlu Metni” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde önce çeviri yazıda kullanılan transkripsiyon tablosu gösterilmiş ve metnin kuruluşunda kullanılan nüsha hakkında bilgi verilmiştir. Metin hazırlanırken izlenen yol maddeler hâlinde sıralandıktan sonra *Nağme-i İştîyâk*’ın metni ortaya konmuştur. Çalışmada çeviri yazılı metnin bulunduğu sayfanın karşısında manzumelerin diliçi çevirileri de verilmiştir. Çalışmanın sonunda özel adlar dizini ve eserin tıpkıbasımı bulunmaktadır.

Nazmî Efendi’nin hayatını ve divançesi *Nağme-i İştîyâk*’ın metnini ilim âlemine kazandırmayı amaçlayan bu çalışmada teklifimi geri çevirmeyerek kitabın editörlüğünü üstlenen ve çeviri yazılı metni büyük bir titizlikle gözden geçirme lütfunda bulunan, üzerimde büyük emeği olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz’a en kalbî şükranlarımı sunarım. Eserdeki Arapça ve Farsça manzumelerin anlamlandırılmasında karşılaştığım problemleri çözmemde yardımını gördüğüm İlyas Sayım’a, çalışmanın son okumasını yapan Mustafa Kılıç’a, fikirleriyle çalışmaya katkı sunan mesai arkadaşlarım İsa Işık ile İhsan Şehitoğlu’na teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Akün, Ömer Faruk (1994). “Divan Edebiyatı”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C. 9, s. 389-427.
- Aybakan, İsmail (2010). “Şâfi’î”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C. 38, s. 223-233.
- Aydın, Ertuğrul (1999). *Saadet Gazetesindeki Edebî Faaliyet Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Babacan, İsrail (2012). *Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebki Hindî (Hint Üslûbu)*. Ankara: Akçağ Yay.
- Bilge, Kilişli Rifat (1980). *Şeyh Sâbî-i Şîrâzî: Bostan ve Gülistan*. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Bilkan, Ali Fuat (2007). “Klasik Estetikte Yeni Yönelişler: Orta Klasik Dönem (1600-1700), Şiir”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. C. 2. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 254-284.
- Cersel, Fatih (2009). *Mehmed Şakir Galib Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Çora, Ali Nazmi (2013). *Nağme-i İştîyâk*. CreateSpace Independent Publishing Platform (Amazon Yay.)
- Çavuşoğlu, Salih (2010). *Osmanlı İmparatorlugunda Padişah Huzurunda Yapılan Tefsir Dersleri*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Çetin, Atilla (1997). “Halil Rifat Paşa” *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C. 15, s. 327-328.
- Doğan, İsmail (2006). “Münif Mehmed Paşa”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C. 32, s. 9-12.

- El-Hafâcî, Muhammed Abdülmunim (1985). *Dîvânü 'ş-Şâfiî*. Kahire: Mektebü'l-Kulliyâtî'l-Ezheriyye.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1961). *Fuzuli Divanı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Horata, Osman (2007). “Klasik Estetikte Hazan Rüzgârları: Son Klasik Dönem (1700-1800), Şiir”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. C. 2. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 449-545.
- Horata, Osman (2015). *Has Bahçede Hazan Vakti XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yay.
- İkdam*, 13 Cemaziyülevvel 1318/09.10.1900, s. 3.
- İpekten, Haluk (1996). “Gazel” *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C.13, s. 440-442.
- İpekten, Haluk (2005). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. Ankara: Akçağ Yay.
-
- 222 Kılıç, Hulusi (1996). “Hacı İbrahim Efendi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C.14, s. 481-482.
-
- Kılınç, Abdülhakim (2021). *Fuzûlî Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.
- Kılıç, Hulusi (1997). “Harîrî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C.16, s. 191-192.
- Macit, Muhsin (2006). “Divan Edebiyatı Tartışmaları ve Gelenekten Yararlanma Sorunu”. *Eğitim Dergisi*, s. 20-22).
- Kara, Ömer (2011). “Osmanlı’da Huzur Dersleri Geleneği ve Literatürü”. *TALİD Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C. 9, S. 18, s. 519-539.
- Ocak, Tulga (1997). “Labial Hı’nın Çeviriyazıda Yazım Sorunu”, *Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştirel Bir Bakış*, Nevin Önberk Armağanı, İstanbul: Simurg Yay.
- Örs, Derya ve H. Kırılancı (2007). *Mesnevî*. (3. Baskı) Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Özgül, M. Kayahan (1988). *XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Özgül, M. Kayahan (2007). “*Klasik Sonrası Dönem (1800-1860), Şark Ekspresiyle Garba Sefer*”. *Türk Edebiyatı Tarihi*. C. 2. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 603-663.
- Selçuk, Bahir, B. Kesik, Ö. Şenödeyici, H. S. Koşık, F. Kola (2015). *Söz ve Sihir Arasında Edebî Sanatlar*. İstanbul: Kesit Yay.
- Temizer, Aydın (2013). “Osmanlıda Huzur Dersi Örnekleri Tahlil ve Tenkitli Tefsir Metni Neşirleri I”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 9, S. 28. s. 65-92.
- Tülücü, Süleyman (2003). “Lebîd b. Rebîa”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C.27, s. 121-122.
- Uzun, Mustafa İsmet (2007). “Ramazaniyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul. C.34, s. 439-440.
- Ürün, Ahmet Kazım (2021). “Mevlânâ’da Arap Dili ve Edebiyatının İzleri”. *NÜSHA*. S. 53, s. 155-186.
- Yıldırım, Ali (2006). *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yılmaz, Mehmet (2008). *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yay.

İnternet Kaynakları

- <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.10.2022).
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf>. (Erişim Tarihi: 14.12.2022).
- <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/list1.html> (Erişim Tarihi: 18.07.2022).
- <https://turkustan.az/news.php?id=22529>. (Erişim Tarihi: 11.08.2022).

Modern Türk Edebiyatında BURSA

Sevgül Türkmenoğlu

Ankara 2023

Modern Türk Edebiyatında Bursa

Yazar

Sevgül Türkmenoğlu

ISBN: 978-625-6444-01-0

1. Baskı

Mart, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No: 46683

Matbaa Sertifika No: 46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 467

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	15
KISALTMALAR.....	19
GİRİŞ.....	21

BİRİNCİ BÖLÜM TARİH

1. TARİH BOYUNCA BURSA.....	27
1.1. ŞEHRİN İSMİ.....	27
1.2. BURSA’NIN GEÇİRDİĞİ TARİHİ SÜREÇLER.....	28
1.2.1. Bizans Döneminde Bursa.....	28
1.2.2. Bursa’nın Fethi.....	29
1.2.2.1. Osman Gazi’nin Vasiyeti.....	30
1.2.3. Bir Osmanlı Şehri Olarak Bursa.....	31
1.2.3.1. Osmanlı Şehri Bursa’ya Olumlu Bakış.....	35
1.2.3.2. Osmanlı Şehri Bursa’ya Olumsuz Bakış.....	37
1.2.4. Timur’un Bursa’yı Yağmalaması.....	41
1.2.5. Varna Savaşı Sırasında Bursa.....	42
1.2.6. Bursa’nın İşgali.....	43
1.2.6.1. İşgalden Kısa Bir Süre Öncesi ve Yunan İşgalinin Başlaması.....	43
1.2.6.2. İşgal Sonrası Bursa’nın Boşaltılması ve Göç Kafileleri.....	48
1.2.6.3. İşgal Sırasında Bursa’nın Durumu.....	50
1.2.6.4. TBMM’nin Bursa’nın İşgaline Tepkisi.....	52

1.2.6.5. Pûşide-i Siyah.....	54
1.2.6.6. Halkın İşgale Tepkisi.....	56
1.2.6.6.1. İşgal Döneminde Millî Mücadele'ye Destek Verenler	56
1.2.6.6.2. Millî Mücadele Karşıtları.....	57
1.2.6.7. Savaş Devam Ederken Olayların Seyri.....	58
1.2.6.8. İnegöl'ün Yakılması	59
1.2.6.9. Yunan Mezalimi.....	60
1.2.6.10. Millî Mücadele'ye Karşı Olan Çeteler ve Ayaklanmalar.....	61
1.2.6.10.1. Anzavur İsyanı	61
1.2.6.10.2. Çerkes Ethem İsyanı	63
1.2.7. Bursa'nın İşgalden Kurtuluşu.....	63
1.2.8. Tarihte Bursa Yangınları.....	65

İKİNCİ BÖLÜM

TABİAT

1. BURSA'NIN ZENGİN TABİATI.....	67
1.1. Dört Mevsim Yeşil Bursa.....	67
1.1.1. Bursa'nın Mevsimleri.....	71
1.1.1.1. Şeftali Mevsimi: İlkbahar	72
1.1.1.2. Bursa'nın Bunaltıcı Yazı.....	74
1.1.1.3. Lodosun Mevsimi Sonbahar.....	76
1.1.1.4. Bursa'da Kış.....	76
1.2. Bursa'da Günün Farklı Vakitleri.....	78
1.2.1. Sabah	78
1.2.2. Günbatımı	78
1.2.3. Gece.....	79
1.3. Bursa'nın Önemli Tabiat Varlıkları.....	80
1.3.1. Uludağ.....	80
1.3.1.1. İsim Bağlamında Uludağ.....	80

1.3.1.2. Uludağ'ın Uzaktan Görünüşü/ Heybeti.....	81
1.3.1.3. Uludağ'a Çıkarken Genel Manzara.....	82
1.3.1.4. Farklı Mevsimlerde Uludağ.....	84
1.3.1.4.1. İlkbahar.....	84
1.3.1.4.2. Yaz.....	85
1.3.1.4.3. Sonbahar.....	86
1.3.1.4.4. Kış.....	86
1.3.1.5. Günün Farklı Saatlerinde Uludağ.....	87
1.3.1.5.1. Gündoğumu.....	87
1.3.1.5.2. Günbatımı.....	87
1.3.1.5.3. Uludağ'da Gece.....	88
1.3.1.6. Eğlence ve Sağlık Turizmi Merkezi Olarak Uludağ.....	88
1.3.1.7. Uludağ'a Duyulan Sevgi.....	91
1.3.1.8. Uludağ'a Metaforik Yaklaşım.....	92
1.3.2. Bursa Ovası.....	93
1.3.3. Bursa Kaplıcaları.....	98
1.3.3.1. Kaplıcalara Gidiş Amacı.....	99
1.3.3.1.1. Tatil Yapmak İçin Gidenler.....	99
1.3.3.1.2. Sağlık Turizmi İçin Gidenler.....	101
1.3.3.2. Bursa'nın Ünlü Kaplıcaları.....	102
1.3.3.2.1. Eski Hamamlar (Armutlu Hamamı).....	102
1.3.3.2.2. Hüsnügüzel Kaplıcaları.....	104
1.3.3.2.3. Oylat Kaplıcaları.....	105
1.3.4. Domaniç Dağları.....	105
1.3.5. Gazi Yaylası.....	106
1.3.6. Apolyont (Uluabat) Gölü.....	106
1.3.7. Karınca Deresi.....	107
1.3.8. Karsak Deresi.....	108
1.3.9. Nilüfer Çayı.....	108

1.4. BURSA FLORASINA AİT UNSURLAR.....	110
1.4.1. Şeftali.....	110
1.4.2. Kestane.....	111
1.4.3. Zeytin.....	112
1.4.4. Kiraz.....	112
1.4.5. Bursa Çınarları.....	113
1.4.5.1. İnkaya Çınarı.....	114
1.4.5.2. Duaçınarı.....	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEKÂN

1. BURSA'NIN İLÇELERİ.....	117
1.1. GEMLİK.....	117
1.1.1. Gemlik'in Doğası.....	117
1.1.2. Gemlik Körfezi.....	118
1.2. İNEGÖL.....	123
1.3. İZNİK.....	125
1.3.1. İznik'in Tarihi Kapısı: Lefke Kapısı.....	126
1.3.2. İznik Gölü.....	126
1.4. ORHANGAZİ.....	127
1.5. MUDANYA.....	128
2. BURSA'YA BAĞLI SEMT, MAHALLE, SOKAK, CADDE VE KÖYLER.....	130
2.1. SEMTLER.....	130
2.1.1. Çekirge.....	130
2.1.2. Bademli.....	131
2.1.3. Elmasbahçeler.....	132
2.1.4. Emirsultan.....	132
2.1.5. Gökdere.....	132
2.1.5.1. Irgandı Köprüsü.....	132

2.1.6. Muradiye	133
2.1.7. Setbaşı	134
2.1.7.1. Setbaşı Köprüsü	135
2.1.8. Tophane	136
2.1.9. Yeşil	137
2.2. MAHALLELER	138
2.2.1. Demirkapı Mahallesi	138
2.2.2. Kamberler Mahallesi	139
2.2.3. Kuruçeşme (Yahudilik) Mahallesi	140
2.2.4. Miskinler Mahallesi	140
2.2.5. Tatar Mahallesi	141
2.3. SOKAK VE CADDELER	141
2.3.1. Arap Şükrü Sokağı	141
2.3.2. Çinkolu Kahve Sokağı	142
2.3.3. Gazcılar Caddesi	143
2.4. KÖYLER	143
2.4.1. Babasultan Köyü	145
2.4.2. Çongara Köyü	145
2.4.3. Cumalıkızık Köyü	145
2.4.4. Çöreler Köyü	146
2.4.5. Filadar (Gündoğdu) Köyü	147
2.4.6. Misi Köyü	147
2.4.7. Muhacir Köyleri	147
2.4.8. Zeyniler Köyü	147
3. BURSA'NIN MEKÂNLARI	148
3.1. KAMUSAL MEKÂNLAR	148
3.1.1. Camiler	148
3.1.1.1. Ulu Cami	149
3.1.1.2. Yeşil Cami	153
3.1.1.3. Yıldırım Camii	155

3.1.1.4. Emir Sultan Camii.....	156
3.1.1.5. Çamaşırlık Camii.....	157
3.1.1.6. Eşrefoğlu Camii.....	158
3.1.1.7. İznik Ayasofya Camii.....	158
3.1.1.8. Diğer Camiler.....	159
3.1.2. Hapishaneler.....	159
3.1.2.1. Bursa Hapishanesi,.....	159
3.1.3. Okullar.....	166
3.1.3.1. Işıklar Askeri Lisesi.....	166
3.1.3.2. Kız Muallim Mektebi.....	167
3.1.3.3. İpekçilik Enstitüsü (Harir Dârüttalimi).....	167
3.1.3.4. Bursa Erkek Lisesi (Mekteb-i İdadi-i Mülki).....	168
3.1.4. Tiyatrolar.....	168
3.1.4.1. Bursa Şark Tiyatrosu.....	168
3.1.4.2. Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu.....	169
3.1.5. Türbe ve İmaretlar.....	170
3.1.5.1. Cem Sultan Türbesi.....	170
3.1.5.2. Emir Sultan Türbesi.....	170
3.1.5.3. Gümüşlü Kümbet (Osman Gazi Türbesi).....	171
3.1.5.4. Hüdavendigâr Türbesi.....	171
3.1.5.5. Muradiye (Sultan İkinci Murad) Türbesi.....	172
3.1.5.6. Süleyman Çelebi Türbesi.....	173
3.1.5.7. Timurtaş Paşa (Kara Demirtaş Paşa) Türbesi.....	173
3.1.5.8. Yeşil Türbe (Çelebi Mehmet Türbesi).....	173
3.1.5.9. Yunus Emre'nin Kabri.....	175
3.1.5.10. Nilüfer Hatun İmareti.....	176

3.1.6. Yabancı Mabetler	176
3.1.6.1. Geruş Sinagogu	176
3.1.6.2. Gümüşlü Manastırı	176
3.1.7. Ahz-ı Asker Şubesi	176
3.1.8. Bank-ı Osmanî	177
3.1.9. Bursa Belediye Binası (Eski Belediye Binası)	177
3.1.10. Günümüze Ulaşmayan Bir Mekân: Bursa Sarayı	178
3.2. SOSYAL MEKÂNLAR	178
3.2.1. Kahvehaneler	178
3.2.1.1. Belediye Bahçesi	178
3.2.1.2. Mahfel Kahvesi	179
3.2.1.3. Yeşil Kahvesi	179
3.2.2. Oteller	181
3.2.2.1. Issız Han	181
3.2.2.2. Servinaz Oteli	181
3.2.2.3. Ferahfeza (Gönlüferah) Otel	183
3.2.2.4. Osmaniye Oteli	183
3.2.2.5. Suadiye Oteli	183
3.3. TİCARİ MEKÂNLAR	184
3.3.1. Çarşılar	184
3.3.1.1. Bedesten	184
3.3.1.2. Kapalı Çarşı	185
3.3.1.3. Koza Han	186
3.3.1.4. Uzun Çarşı	187
3.4. ÖZEL MEKÂNLAR	187
3.4.1. Eski Bursa Evleri	187
3.4.1.1. Eski Bursa Evleri'nin Bir Mazi Hatırlatıcısı Olarak Kullanımı	191

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SANAYİ VE TİCARET

1. SANAYİ VE TİCARET ŞEHİRİ BURSA	193
1.1. BURSA'DA AHİLİK TEŞKİLATI	196
1.1.1. Ahiliğin Kadın Kolu: Bacıyân-ı Rum	198
1.2. BURSA'NIN EN ÖNEMLİ TİCARİ FAALİYETİ: İPEKÇİLİK	199
1.2.1. Bursa'daki Kozahaneler	201
1.2.2. İpeğin Üretim Süreci	203
1.2.3. İpeğin Sosyal Hayatta Yeri ve Kullanımı	203
1.3. BURSA'DAKİ FABRİKALAR	205
1.3.1. İpek Fabrikaları	205
1.3.2. Merinos Fabrikası	207
1.4. SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ OLUMSUZLUKLAR: BURSA'NIN DOKUSUNUN BOZULMASI	208
1.4.1. Plansız Yapılaşma/ Betonlaşma	208
1.4.2. Trafik Sorunu	210

BEŞİNCİ BÖLÜM ŞEHİR, İNSAN VE KÜLTÜR

1. BURSA'YA MAL OLMUŞ ŞAHSİYETLER	211
1.1. FİĞÜR ŞAHSİYETLER	211
1.1.1. Abdal Murad ve Abdal Musa	211
1.1.2. Geyikli Baba	211
1.1.3. Karagöz ve Hacivat	212
1.1.4. Konuralp	214
1.2. DEVLET ADAMLARI	214
1.2.1. Orhan Gazi	214
1.2.2. Bursa'da Görev Yapmış Valiler	214
1.2.2.1. Ahmet Vefik Paşa	214

1.2.2.2. Gümülcineli İsmail Bey	215
1.2.2.3. Nemrut (Kürt) Mustafa Paşa	216
1.2.2.4. Haşim İşcan	218
2. BURSA'YE YERLEŞMİŞ MUHACİRLER	219
2.1. Doksan Üç Harbi Sırasında Bursa'ya Göç Edenler	219
2.2. Balkan Savaşları Sırasında Bursa'ya Göç Edenler	220
2.3. Milli Mücadele Döneminde Bursa'ya Göç Edenler	221
2.4. Bosna Savaşı Sırasında Bursa'ya Göç Edenler	222
2.5. Bursa'da Muhacirlerin Oluşturduğu Mahalle ve Köyler	222
3. KÜLTÜREL HAYAT	222
3.1. BURSA'DA KÜLTÜREL HAYATA VE SANATA DAİR UNSURLAR	222
3.1.1. Bursa'da Basın	222
3.1.1.1. Hüdavendigâr Gazetesi	223
3.1.1.2. Yeni Bursa Gazetesi	223
3.1.2. Bursa'da El Sanatları	224
3.1.2.1. Bursa Bıçağı	224
3.1.2.1.1. Bıçağın Tipolojisi	225
3.1.2.1.2. Bıçak Ustaları	225
3.1.2.1.3. Bursa Bıçağının Kullanıcıları	226
3.1.2.1.4. Bursa Bıçağının Kullanıldığı Yerler	228
3.1.2.2. Dokumacılık	228
3.1.2.2.1. Dokuma Ürünlerinin Kullanım Alanları	229
3.1.2.3. Çinicilik	231

3.2. BURSA'DA GÜNDELİK HAYAT.....	232
3.2.1. Gelenek ve Görenek.....	232
3.2.1.1. Evlilik ve Düğün.....	232
3.2.1.2. Batıl İnançlar.....	233
3.2.1.3. Çocuk Oyunları.....	235
3.2.2. Ulaşım.....	235
3.2.2.1. Kara Ulaşımı.....	236
3.2.2.1.1. Kupa Arabası.....	236
3.2.2.1.2. Lando.....	236
3.2.2.1.3. Otobüs.....	237
3.2.2.1.4. Tren.....	238
3.2.2.2. Deniz Ulaşımı.....	238
3.2.2.2.1. Mudanya Vapuru.....	238
3.2.2.2.2. Nilüfer Vapuru.....	239
14 SONUÇ.....	241
KAYNAKÇA.....	249

ÖNSÖZ

Modern Türk Edebiyatı'nın teşekkül devresi 19. yüzyılın sonlarına denk gelir. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile toplumun her alanında olduğu gibi edebiyatta da büyük bir modernleşme sürecine girilir. Roman, hikâye gibi türlerin ilk örnekleri verilmeye başlanır; şiirde batılı formlar denenir, tiyatro eserleri yazılır. Edebiyatta yalnızca şekil bakımından değil, içerik olarak da bir değişim görülür, işlenen konular değişir. Batılı ve modern bir hayat tarzının her geçen gün öne çıktığı Osmanlı toplumunda artık edebiyatın ana mekânı şehirdir. Modern edebiyatın ilk örnekleri verilirken bu şehir hep İstanbul olmuş, İstanbul dışına neredeyse hiç çıkılmamıştır. İlk kez Anadolu'ya yönelişin yoğun bir biçimde başlamasında kırılma noktası, Millî Mücadele olmuştur. Anadolu, edebi eserlerde işlendikçe modern edebiyat için de mekân bağlamında İstanbul'a alternatif olacak yeni bir alan açılmıştır. Böylece Anadolu'yu eserler aracılığıyla daha yakından tanıma imkânı doğmuştur.

İstanbul dışında mekân olarak modern edebiyatta yer bulan Anadolu şehirlerinden biri de Bursa'dır. Bursa, Orhan Gazi tarafından fethedildikten sonra Osmanlı'ya başkentlik yapmaya başlamış ve payitaht olduğu zaman içinde mimarisıyla, zengin tabiatıyla, ticari faaliyetleriyle Osmanlı'dan izler taşıyan önemli bir şehre dönüşmüştür. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise daha modern bir çehre ile sanayi ve ticarete ivme kazanarak bu varlığını devam ettirmiştir.

Bursa, modern Türk edebiyatına birçok yönüyle konu olur. Tarih boyunca yaşadığı süreçler, mimarisi, doğası,

bir ticaret merkezi olması incelediğimiz eserlerde en sık rastladığımız yönler oldu. Bursa'yı diğer Anadolu şehirlerinden ayıran en belirgin özellik Roma, Bizans, Osmanlı gibi imparatorlukların önemli şehirlerinden biri olmasıdır. Bu durum, şüphesiz, şehrin mimarisine ve sosyo-kültürel dokusuna yansımıştır. Bursa edebi eserlerde, arkasında zengin bir birikimle belirir; yalnızca fiziki yönüyle değil tarihi, kültürel yapısı, gündelik yaşamı, bir zihniyetin teşekkül merkezi olarak da işlenir.

Bu çalışmada köklü bir geçmişe sahip, birçok imparatorluğa ev sahipliği yapmış olan Bursa'nın şehir dokusu; roman, hikâye, şiir, deneme, gezi yazısı, mektup, anı türlerinde yazılmış eserlerde aranmaya çalışılmıştır. Bunun için Bursa hakkında yazılmış birçok çalışma okunmuş, yoğun bir bibliyografik tarama yapılmıştır. Uzun soluklu bir veri toplama süreci boyunca okunan birçok edebi eser içinden 76 roman, 52 hikâye, 209 şiir, 7 deneme, 2 gezi yazısı, 1 anı ve 1 mektup türünde eser tespit edilmiştir.

Çalışmada, metin içi kaynak gösteriminde APA stili kullanılmıştır. Ancak çalışmanın ana malzemesini teşkil eden eser yelpazesi hem tür olarak hem de sayı olarak geniş olduğu için (özellikle şiirlerin metin içi gösteriminde) büyük bir karışıklık yaşanacaktı. Bu muhtemel karışıklığın önüne geçmek amacıyla çalışmaya esas olan eserler metin içinde gösterilirken yazar ismi, eser ismi ve yayım yılı tam açılımlı olarak gösterilmiştir. Buna göre roman, deneme, anı, gezi yazısı ve mektup türündeki eserlerin metin içi gösteriminde yazar ismi, eser ismi, yayım yılı, sayfa numarası; şiir ve hikâyenin metin içi gösteriminde ise yazar ismi, şiirin/hikâyenin ismi, şiirin/hikâyenin yer aldığı eserin ismi, yayım yılı ve sayfa numarası tam açılımlı olarak verilmiştir. Yararlanılan kaynaklar ise, APA sisteminin standart metin içi gösterimine uygun bir şekilde gösterilmiştir.

Çalışma, *Giriş* bölümünün ardından, *Tarih*, *Tabiat*, *Mekân*, *Sanayi ve Ticaret*; *Şehir*, *İnsan ve Kültür* olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan *Tarih* başlığı altında Bursa'nın tarih boyunca geçirdiği aşamalara, eserlerde geçtiği kadarıyla, yer verilmiştir. *Tabiat* başlığını taşıyan ikinci bölümde, Bursa'nın tabiat varlıkları; üçüncü bölüm olan *Mekân* başlığında Bursa'nın ilçe, mahalle, sokak, cadde, köy gibi temel yerleşim alanları ile sosyal, ticari, kamusal mekânları ele alınmıştır. Dördüncü bölüm olan *Sanayi ve Ticaret* başlığı altında, her dönem önemli bir ticaret merkezi olan Bursa'nın ticari faaliyetleri ele alınmış, ayrıca bu ticari faaliyetlerin şehre olumlu ve olumsuz yansımalarına yer verilmiştir. *Şehir*, *İnsan ve Kültür* adlı beşinci ve son bölümde ise Bursa'nın figür olarak öne çıkan şahsiyetlerine, şehre katkı sunan yöneticilere, devlet adamlarına; Bursa'nın sosyal, kültürel ve gündelik hayatından edebi eserlere yansıyan ayrıntılara yer verilmiştir.

Çalışmanın kaynakça kısmı, çalışmaya esas olan kaynaklar ve yararlanılan kaynaklar olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Çalışmaya esas olan kaynaklar türlerine göre roman, hikâye, şiir, deneme, gezi yazısı, mektup, anı şeklinde ayrılarak gösterilmiştir.

Bu çalışma vesilesiyle akademik hayatımın en başından bugüne kadar yetişmemde büyük katkı ve emeği olan, fikir ve tecrübeleriyle her zaman yoluma ışık tutan, üzerimdeki emeğinin karşılığını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli hocam Prof. Dr. Yaşar Şenler'e teşekkür ederim. Bir diğer teşekkür de ulaşamadığım bazı kaynakları Ankara'dan temin ederek bana ulaştıran değerli amcam Celal Türkmenoğlu ve destekleriyle her zaman yanımda olan aileme...

Sevgül Türkmenoğlu
VAN-2023

KAYNAKÇA

1. Çalışmaya Esas Olan Kaynaklar

1.1. Romanlar

- Adivar, Halide Edip (2019), *Yeni Turan*, İstanbul: Can Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (2019), *Fikrimin İnce Gülü*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Ağaoğlu, Adalet (2019), *Ölmeye Yatmak*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Ahmet Midhat Efendi (2000), *Bahtiyarlık*, (Haz. Nuri Sağlam), Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Ahmet Midhat Efendi (2000), *Hayret*, (Haz. Nuri Sağlam), Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Akmen, Sevim (1960), *Gonca Güller*, İzmir: Marifet Matbaası.
- Ayverdi, Samiha (1993), *Ateş Ağacı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Benice, Ethem İzzet (1961), *Izdırap Çocuğu*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Buğra, Tarık (2018), *Küçük Ağa*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, Tarık (2019), *Osmancık*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Büyükarkın, Bekir (1967), *Tanyeri*, İstanbul: Hakan Yayınevi.
- Cumalı, Necati (2015), *Viran Dağlar*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap.
- Çokum, Sevinç (1989), *Ağustos Başağı*, İstanbul: Cönk Yayınları.
- Çokum, Sevinç (t.y.), *Bizim Diyar*, İstanbul: Cönk Yayınları.
- Çokum, Sevinç (1985), *Hilal Görününce*, İstanbul: Cönk Yayınları.
- Çokum, Sevinç (1978), *Zor*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

- Dinamo, Hasan İzzettin (1990), *Kutsal İsyan 4*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Dinamo, Hasan İzzettin (1990), *Kutsal İsyan 5*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Erol, Safiye (2001), *Ciğerdelen*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, Safiye (2001), *Kadıköyü'nün Romanı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Ersen, Cavit (1972), *Ertuğrul Gazi Oğlu Osman Gazi*, İstanbul: Özyayın Matbaacılık.
- Fındıklı, Selma (1997), *Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Fındıklı, Selma (1994), *Nereye Yüreğim*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gündüz, Aka (1946), *Bir Şoförün Gizli Defteri*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gündüz, Aka (1974), *Dikmen Yıldızı*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Gündüz, Aka (1928), *Odun Kokusu*, İstanbul: İkdam Matbaası.
- Gündüz, Aka (1945), *Sansaros*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gündü, Aka (1990), *Üvey Ana*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri (2015), *Çalığışu*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (t.y.), *Gizli El*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (t.y.), *Gökyüzü*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Güntekin Reşat Nuri (t.y.), *Miskinler Tekkesi*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gürsaka, Necmi (2001), *Floransalı Karlo*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Güzide Sabri (2021), *Yabangülü*, İstanbul: Maya Kitap.
- Halim, Güney (1932), *Gökmen*, İstanbul: Suhulet Kütüphanesi.
- Hisar, Abdülhak Şinasi (2011), *Fahim Bey ve Biz*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Işın, Emine (2004), *Bukağı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

- İlhan, Attila (2004), *Reis Paşa*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İzgören, Ahmet Şerif; Nacar, Ahmet (2013), *Sarı Siyah Bursa*, Bursa: İzgören Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1985), *Yaban*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Kulin, Ayşe (2001), *Füreyâ*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulin, Ayşe (1999), *Sevdalinka*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Kuntay, Mithat Cemal (2011), *Üç İstanbul*, İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Morkaya, Burhan Cahit (1932), *Bir Çatı Altında*, İstanbul: İkbâl Kitaphanesi.
- Morkaya, Burhan Cahit (1934), *Düнкülerin Romanı*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Nayır, Yaşar Nabi (1931), *Bir Kadın Söylüyor*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.
- Nazım Hikmet (1992), *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Odman, Fakihe (1935), *Sevgi ve Saygı*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Orhan Kemal (2019), *72. Koşuş*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Özakman, Turgut (2005), *Şu Çılgın Türkler*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özdeş, Oğuz (1977), *Aşk İstiraptır*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Özdeş, Oğuz (1964), *Yavuz'un Pençesi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Reşat, Sinan (1931), *Molla Mehmet*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.
- Safa, Peyami, (1976), *Sözde Kızlar*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Selami İzzet (1933), *Canım Ayşe*, İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Selçuk, İlhan (1975), *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı 2*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1977), *Bu Atlı Geçide Gider*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1980), *Geçitteki Ülke*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1980), *Gündönümü*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1989), *Üçler Yediler Kırklar*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sevengil, Refik Ahmet (1936), *Çıplaklar*, İstanbul: Vakıf Matbaası.
- Şapolyo, Enver Behnan (1953), *Fatih İstanbul Kapılarında*, İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Tahir, Kemal (2001), *Devlet Ana*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tahir, Kemal (2001), *Yorgun Savaşçı*, İstanbul, Tekin Yayınevi.
- Tahiroğlu, Tayyar (t.y), *Emin'in Ciğeri*, İzmir: Serkan Matbaacılık.
- Tahsin, Nur (1931), *Gözlerin Sırrı*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Tan, M. Turhan (2010), *Gönülden Gönüle*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1998), *Huzur*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tansu, Samih Nafiz (1957), *Yıldırım Beyazıt'ın Büyük Oğlu Emir Süleyman*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif (1944), *Kolkola*, İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi.
- Tirişoğlu, Hulusi (1953), *Kara Abdurrahman*, İstanbul: Gün Basımevi.
- Tohumcu, Aslı (2014), *Ölü Reşat*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Tuna, Yalçın (1936), *Akın Yolcuları*, İstanbul: Kader Basımevi.
- Ülken, Hilmi Ziya (2012), *Yarım Adam*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Vâ-Nû (1941), *Hayatımın Erkeği*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Yesari, Mahmut (1935), *Kanlı Sır*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

1.2. Hikâyeler

- Adıvar Halide Edip (1982), “İzmir’den Bursa’ya”, *Türk’ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Adıvar, Halide Edip (1982), “Kalaba Köyü ve Hayvan Dostları”, *Türk’ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Adıvar, Halide Edip (1991), “Türkiye’nin Kadınları Erzurumlu”, *Kubbede Kalan Hoş Sada*, İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Adıvar, Halide Edip; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay, Mehmet Asım (1980), “Mesut Bir Kasaba”, *İzmir’den Bursa’ya*, İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Akbal, Oktay (2010), “Bursa’da Toulouse-Lautrec”, *Yalnızlık Bana Yasak*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Aktunç, Hulki (2003), “Atlar İçin Resimler”, *Toplu Öyküler 2*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ali, Sabahattin (2019), “Selam”, *Yeni Dünya*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aras, Nursel (2014), “Dönüş”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Balku, Yücel (2014), “Cevşen”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Bilgiç, Şükrü (2014), “Tilki de Sanmış Ki Burada Herkes İnsan”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Büke, Sevim (Müfide Ferit Tek), (1329), “Edirne’den Bursa’ya 1”, *Türk Yurdu*, Mayıs, Yıl:3, S:5
- Büke, Sevim (Müfide Ferit Tek), (1329), “Edirne’den Bursa’ya 2”, *Türk Yurdu*, Mayıs, Yıl:3, S:5
- Çokum, Sevinç (1987), “Ezan Çiçeği”, *Onlardan Kalan*, İstanbul: Cönk Yayınları.
- Erbil, Leyla (1983), “Vapur”, *Gecede*, İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Füruzan (1996), “Temizlik Kolu”, *Benim Sinemalarım*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri (2017), “Boyunduruk”, *Harabeleri Çiçeği Eski Ahbap*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Güntekin, Reşat Nuri (2017), “Eski Ahbap”, *Harabeleri Çiçeği/Eski Ahbap*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri, (t.y), “İri Yarı Delikanlı”, *Leyla ile Mecnun*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri, (t.y), “Sesli Kayalar Çiftliği”, *Leyla ile Mecnun*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (1970), “Tanrı Misafiri”, *Tanrı Misafiri*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Güntekin Reşat Nuri (t.y.), “Tehdit”, *Sönmüş Yıldızlar*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Güntekin Reşat Nuri (t.y.), “Yalan”, *Sönmüş Yıldızlar*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- İleri, Selim (1971), *Pastırma Yazı*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Karay, Refik Halit (2006), “Sus Payı”, *Memleket Hikâyeleri*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1990), “Muhacir Kerim Ağa”, *Milli Savaş Hikâyeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kavukçu, Cemil (2020), “İkizce”, *Mimoza’da Elli Gram*, İstanbul: Can Yayınları.
- Kavukçu, Cemil (2014), “İncir Ağacı ve Şimşirler”, *Aynadaki Zaman*, İstanbul: Can Yayınları.
- Kavukçu, Cemil (2020), “Kimse Dokunmuyor Bana Ama, Dokunmayın Bana Demek Hoşuma Gidiyor”, *Mimoza’da Elli Gram*, İstanbul: Can Yayınları.
- Keskin, Birol (1990), “Albatroslar”, *Albatroslar*, İstanbul: Belge Yayınları.
- Kutlu Mustafa (2018), “Molla Murat’ın Zuhuru”, *Tarla Kuşunun Sesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kutlu, Mustafa (2014), “Nur”, *Nur*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Malhun, Saliha (2014), “Eski Sokaklar”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

- Mengüşoğlu, Metin Önal (2014), “Seher Gezgini”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Mert, Necati (2002), “Pardon Vallahi”, *Gönüller Küçüldü*, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Mungan, Murathan (2021), “Yakası Beyaz Kürklü Taba Rengi Kaban”, *Kadından Kentler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Müftüoğlu, Ahmet Hikmet (2012), “Turhan Nasıl Çıldırıldı?”, *Çağlayanlar*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Pala, Şafak (2014), “Nevres Abi”, *Öykülerde Bursa*, (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Pazarkaya, Yüksel (1977), “Yaşamaya Bak”, *Oturma İzni*, İstanbul: Derinlik Yayınları.
- Safa, Peyami (1980), “Anadolu’da Bir Gece”, *Hikâyeler*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sait Faik (2010), “İpekli Mendil”, *Semaver*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sait Faik (2001), “Köy Hocası ile Sığırtaç”, *Bütün Eserleri 2 (Şahmerdan, Lüzumsuz Adam)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sait Faik (2001), “Öyle Bir Hikâye”, *Bütün Eserleri 7 (Alemdağ’da Var Bir Yılan, Az Şekerli)*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sait Faik (2001), “Zemberek”, *Bütün Eserleri 2 (Şahmerdan, Lüzumsuz Adam)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şahin, Osman (1996), “Muvakkat Koşuşu”, *Kolları Bağlı Doğan*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Şakar, Cemal (2017), “Karşılaşma”, *Sular Tutuştuğunda*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ömer Seyfettin, (2020), “Düşünme Zamanı”, *Bütün Hikâyeleri*, (Haz. Nazım Hikmet Polat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2020), “Primo Türk Çocuğu I”, *Bütün Hikâyeleri*, (Haz. Nazım Hikmet Polat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özçelikçi, Fikri (2014), “Hayat Güzel”, *Öykülerde Bursa* (Haz. Mustafa Başpınar), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Taner, Haldun (1994), “İznikli Leylek”, *Bütün Hikâyeleri 3*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (t.y), “Geçmiş Zaman Elbiseleri”, *Hikâyeler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, Nurettin (2017), “Yıldırım’ın Huzurunda”, *Taşralı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yılmaz, Duralı (2009), “Alevi İftarında Abdal Musa Nefesi”, *Tutunma*, İstanbul: Kapı Yayınları.

1.3. Şiirler

Ahmet Necdet (1992), “İnegöl Hey İnegöl”, *İnegöl Hey İnegöl*, İstanbul: Broy Yayınları.

Aksoy, Ali (2016), “Bursa’ya İkilikler”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

Aksu, Şener (2015), “Bir Sihirli Şehir Bursa”, *Ay Sandalı*, Bursa: Patikalar Dergisi Yayınları.

Aşık, İlkay (2012), “Bursa Sırları”, *Bursa’da Yaşam*, s.362.

Aşık, İlkay (2016), “Eskidendi”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

Atabaş, Hüseyin (2015), “Zamana Tutulan Ayna”, *Bursa’da Yaşam*, s.306.

Atasoy, Ahmet Emin (2016), “Beş Yıldır”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

Atasoy, Ahmet Emin (2016), “Bursa’da”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

- Atasoy, Ahmet Emin (2016), “Bursa’da Sabah”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Atasoy, Ahmet Emin (2016), “Bursa İşçi Pazarı”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Atasoy, Ahmet Emin (2016), “Uludağ”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Akın, Gülten (2016), “Gül Alnacında”, *Uzak Bir Kıyıda*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akıncıoğlu, Niyazi (1985), “Bursa”, *Umut Şiirleri*, (Yay. Haz. Ömer Can, Hüseyin Atabaş), İstanbul: Hacan Yayınları.
- Alemdar, Hüseyin (2010), “Bursa Vakti”, *Akatalpa*, S:132, Aralık.
- Altay, Kibar (1984), “Mudanya’nın Denizi”, *Acının Düştüğü Yer*, Ankara: Kerem Yayınları.
- Asral, Suat Salih (1945), “Uludağ’a”, *Güneş Altında*, İstanbul: Zeliç Basımevi.
- Asral, Suat Salih (1958), “Yeşil”, *Türk Dili*, 1958, s.556.
- Asya, Arif Nihat (1995), “Bursa”, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aşık, İlkey (2012), “Bursa Sırları”, *Bursa’da Yaşam*, 362.
- Attila, Osman (1958), “Bursa’ya”, *Türk Dili*, Ekim, S:85, s.21.
- Batu, Selahattin (1949), “Bursa’da Yeşiller”, *Bursa’da Yeşiller*, Ankara: Güney Matbaası.
- Batu, Selahattin (1968), “Bursa’dan Selam”, *Bursa’dan Selam*, Varlık, Ağustos, S:628.
- Batu, Selahattin (1949), “Ulu Cami’de Öğle”, *Bursa’da Yeşiller*, Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O.
- Bektaş, Cengiz (1990), “Görüş Bursa Tutukevindeki”, *Onu Bir-den*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Benekay, Yahya (2008), “Gemlik Körfezi’ndeki Kasabam”, *Memleket Şiirleri Antolojisi*, (Der. Bilge Ekinci), Ankara: Elips Kitap.

- Beyatlı, Yahya Kemal (1976), *Bitmemiş Şiirler*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.
- Beyatlı, Yahya Kemal (1974), “Kaybolan Şehir”, *Kendi Gök Kubbe-miz*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.
- Bilgiç, Ali (2016), “Senin Gözlerin Yoksa İznik Mi?”, *Cumhuriyet’ten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik (1956), “Bursa’da Yunus Emre’ye Arma-ğan”, *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Büyükkşekerci, Hilmi (2002), “Karacabey’de Saman Arabaları”, *Bursa’da Yaşam*, Ekim, s.138.
- Canbolat, İbrahim Serhat (2009), “Kubbeler Altında Bursa’da”, *Dünyanın Poetik Dili*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.
- Cengiz, Metin (2015), “Bursa”, *Bursa’da Yaşam*, Ağustos, s.310.
- Cumalı, Necati (1980), “Çekirge Sürüleri”, *Aç Güneş*, İstanbul: Karacan Yayınları.
- Çağlar, Behçet Kemal (1958), “Abdal Murad”, *Türk Dili*, S:82, s.495-496.
- Çağlar, Behçet Kemal (2016), “Bursa Düşü”, *Cumhuriyet’ten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Çağlar, Behçet Kemal (1958), “Bursa Notları”, *Türk Dili*, S:82, s.495-496.
- Çakmak, İbrahim Tarık (1956), “Bursa’da Sabah”, *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Çakmak, İbrahim Tarık (1956), “Bursa’da Yeşil’de”, *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Çalikuşu, Nevzat (1983), “Fetih Günlüğü”, *İklimler Değişir*, İstanbul: Sanat Kitabevi.
- Çelik, Âba Müslim (2016), “Çinkolu Kahve Sokağı”, *Bursa’da Yaşam*, Mayıs, s.335.

- Çelik, Âba Müslim (2009), “İnkaya Çınarı’nın Cebi”, *Bursa Lirikleri*, Bursa: Düşlem Yayınları.
- Çelik, Âba, Müslim (2009), “Koza”, *Bursa Lirikleri*, Bursa: Düşlem Yayınları.
- Çelik, Âba Müslim (2016), “Servinaz Otel”, *Bursa’da Yaşam*, Mayıs, s.335.
- Çelik, Âba, Müslim (2016), “Ulubat Gölü’nün Kırlangıçları”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kaya- başı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Çelik, Turgut (2013), “Bursa’da Hüsnügüzel Evi”, *Çinikitap*, Eylül- Ekim, S:20, s.17.
- Çelik, Turgut (2016), “Bursa Üstüne Rubailer”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Çetin, Mehmet (1989), “Bursa Günleri Şiir Notları-II”, *Birağızdan*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Çokduru, Erdoğan (2000), “Avanak II”, *Karnaval Gecesi*, (Haz. Şadan Gökovalı), Salihli: Salihli Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çur, Arzu (2002), “Umudun Dağı”, *Öteki-siz*, S:16, Kasım, s.38.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü (1977), “Bursa Söylevi”, *Horoz*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Defne, Zeki Ömer (1971), “Bursa’m Benim”, *Denizden Çalınmış Ülke*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Demirci, Nuri (2016), “Haberiniz Olsun”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Demirtaş, Rasim (1999), “Çivit Mavisi Bursa”, *Duygu Sayacı*, Ankara: Duygu Sayacı Yayınları.
- Demirtaş, Rasim (2016), “Eylül’de Mudanya’da”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Demirtaş, Rasim (2015), “Fatmagüller Açar Bursa’da”, *Bursa’da Yaşam*.

- Dertsiz, Özlem Tezcan (2013), "Mudanya Fotoğrafları", *Bursa'da Yaşam*, Haziran, s.409.
- Dertsiz, Özlem Tezcan (2013), "Mudanya Hallerim", *Bursa'da Yaşam*, Haziran, s.408.
- Dinamo, Hasan İzzettin (1990), "Bursa'da Hergelelik İçin Gazel", *Tuyuğlar*, İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları.
- Doğan, M. Mahzun (2000), "Bir Eflatun Kelebek", *Kar Yağıyor Yeryüzünün Kalbine*, Ankara: Kalan Yayınları.
- Doğru, Yasin (2009), "Medresede Şifa Demleri", *Gül Ateş*, İstanbul: Sır Yayıncılık.
- Ersoy, Mehmed Akif (2009), "Bülbül", *Safahat*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ertepinar, Coşkun (1996), "Osman Gazi Destanı", *Şiir İkliminde Bir Ömür*, Ankara: Kültür Ofset Ltd. Şti.
- Evliyagil, Necdet (1982), "Bursa", *İstanbul Düşü*, Ankara: Ajans-Türk Basın ve Basım.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi (2015), "Karadayı'ya Mektup", *Dol Karabakır Dol*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Geçer, İlhan (1944), "Bursa", *Uludağ*, Mart, S:64, s.57.
- Geçer, İlhan (1986), "Gemlik İçin Mısralar", *Hüzzam Beste*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Geçer, İlhan (2016), "Hatıralar Şehri", *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Geçer, İlhan (1960), "Kubbeler Şehri", *Belki*, Ankara: Ajans Türk Matbaası.
- Geçer, İlhan (1946), "Özlediğim Şehir", *Uludağ*, Ocak-Şubat, S:75.
- Gerçekşöz, İsmail (2016), "Bursa'da Sonbahar Geceleri", *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Gerçekşöz, İsmail (2016), "Bursa'nın Destanı", *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

- Gerçeksöz, İsmail (1948), “Gülsüm Nine”, *Cumhuriyet Devrinde Bursa İçin Yazılmış Şiirler*, (Haz. Rüknettin Akbulut), Bursa: Emek Basımevi.
- Gerçeksöz, İsmail (1948), “Muradiye Yolları”, *Cumhuriyet Devrinde Bursa İçin Yazılmış Şiirler*, (Haz. Rüknettin Akbulut), Bursa: Emek Basımevi.
- Gezer, Nadir (2016), “İpeğin İnce Yolundan”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Göktürk, M. Gündüz (1983), “Bursa’da Gezi”, *En Güzel Bursa Şiirleri*, (Haz. Nevzat Çalikuşu), Bursa: Sanat Kitabevi Yayınları.
- Göktürk, M. Gündüz (1959), “Şehir”, *Bir Şehir Getiriyorum*, Bursa: Göktürk Yayınları.
- Günbaş, Ahmet (2006), “Bursa Sarhoşu”, *İpek Yarası*, İzmir: İmbat Yayınevi.
- Günbaş, Ahmet (2011), “İnkaya Çınarı”, *Aşk Boyu Sürgün*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Gürler, Celal Sıtkı (1956), “Bursa”, *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Gürler, Celal Sıtkı (1939), “Uludağ’da Akşam”, *Uludağ*, Nisan, S:21.
- Güven, Metin (2004), “Arap Şükrü Sokağı”, *Akatalpa*, Nisan, S:52, s.3.
- Güven, Metin (2010), “Üçgen”, *Kedi Uykuları*, İstanbul: Kibele Yayınları.
- Hacıhasanoğlu, Muzaffer (1974), “Bursa”, *Türk Dili*, S:270, s.484
- Hacıtahiroğlu, Abdullah Öztemiz (1966), “Gemlik Körfezi’nde Yaz”, *Tercüman*, 10 Ağustos.
- Hakkı, Ruşen (2005), “Bursa’da Bir Şaşkın Gezgin”, *Balkonda Akşamüstü*, İstanbul: Gerçek Sanat Yayınları.
- Hasan Hüseyin (1992), “Bir Ozan Bir Ressam Bir Deniz”, *Kandan Kına Yakılmaz*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Hasan Hüseyin (1995), "Bursa Hapishanesi", *Tohumlar Tuz İçinde*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Haşal, Hilmi (2015), "Kasketli Gölge", *Kalbimin Başkenti*, Bursa: Asa Kitabevi.
- Haşal, Hilmi (2016), "Ömrüm Bursa", *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Işık, İlkey (2012), "Bursa Surları", *Bursa'da Yaşam*, Kasım.
- İlhan, Attila (2019), "Kim Kaldı", *Elde Var Hüzün*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İlhan, Attila (2016), "Bursa'dan Yaylımateş", *Sisler Bulvarı*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İmer, Kemal (1984), "Üç Ağaç", *Yaz Türküsü Yüreğimin*, Bursa: Tunalı Basımevi.
- İmer, Kemal (1984), "Uludağ ve Erdem", *Yaz Türküsü Yüreğimin*, Bursa: Tunalı Basımevi.
- İnal, Faruk Yaşar (1992), "Dünya Barışı", *Kasabam*, Bursa: Ata Ofset.
- İnal, Faruk Yaşar (1992), "İnegöl'e Özlem", *Kasabam*, Bursa: Ata Ofset.
- İnal, Yaşar Faruk (1993), "Setbaşı Köprüsü", *Tahtakuşlar*, İstanbul: Dilem Yayınevi.
- İnal, Yaşar Faruk (1993), "Uludağ", *Tahtakuşlar*, İstanbul: Dilem Yayınevi.
- İnal, Faruk Yaşar (1992), "Zamanın Aynasında İnegöl", *Kasabam*, Bursa: Ata Ofset.
- Kansu, Ceyhun Atuf (1970), *Bursa Bıçağı Gençliği*, *Sakarya Meydan Savaşı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kansu, Ceyhun Atuf (1970), "Bursa'da On Bir Türbe", *Sakarya Meydan Savaşı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kansu, Ceyhun Atuf (1970), "Domaniç Dağları'nda Bir Yaylı", *Sakarya Meydan Savaşı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kansu, Ceyhun Atuf (1970), "Dut Ağaçları İnegöl'de Kanlıydı", *Sakarya Meydan Savaşı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Kansu, Ceyhun Atuf (1998), “Melina Mercouri”, *Bağımsızlık Güllü/ Buğday Kadın Gül ve Gökyüzü*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Karaer, Mustafa Necati (1976), “Çarşılar Kapanmadan”, *Hisar*, S.113, s.8, Şubat.
- Karakoç, Bahaeddin (1991), “Bursa’da Can Esrik Yeşil”, *Uzaklara Türkü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karatay, Namdar Rahmi (1941), “Bursa’da Lodos”, *Uludağ*, Mayıs, S:35, s.14.
- Kaya, Mücahit (2009), “Uludağ”, *Ermış Sevinci*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Kaya, Ziya (2016), “Deliçay”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Kaya, Ziya (2016), “Zeytin Yeşili”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Kayabaşı, Nahit (2016), “Erguvan Masalı”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Kayabaşı, Nahit (1998), “Güzelkız Sokağı”, *Saklı Sözler*, Düşlem Yayınları: Bursa.
- Kayabaşı, Nahit (2009), “Kiraz Çürüğü”, *Akatalpa*, S:115, s.7.
- Koca, Mücahit (2011), “Ulucami’nin Teri”, *Alaturka Divan*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Koca, Mücahit (2011), “Süleyman Çelebi”, *Alaturka Divan*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Kubat, Muharrem (2016), “İznik Güzellemesi”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Külebi, Cahit (2013), “Denizin Getirdikleri”, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Mehrizat (2016), “İnegöl Akşamları”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

- Mengüşoğlu, Metin Önal (2016), *İnkaya Çınarı*, *Bize Kefen Biçene Bak*, İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Nazım Hikmet (2008), *"Af"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008) *"Benerci Kendini Niçin Öldürdü?"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Beşinci Mektup"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Bir Acayip Duygu"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Gözlerin"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Hoş Geldin"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Lodos"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Mani"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Memleketimden İnsan Manzaraları"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Uludağ'a Dair"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Yatar Bursa Kalesi'nde"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Muharebeler ve Düşman Elinde Kalanlar ve Kartallı Kâzım'ın Hikâyesi"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"Yıl 1920 ve Arhaveli İsmail'in Hikâyesi"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), *"12 Kasım 1945"*, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Nazım Hikmet (2008), “20 Kasım 1945”, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nazım Hikmet (2008), “13 Aralık 1945”, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nesin, Aziz (2013), “Bursa’da Sürgünken”, *Yurt Gezileri*, İstanbul: Nesin Yayınevi.
- Nihal, Şükufe (2008), “Uludağ Akşamları”, *Şiirler (1918-1970)*, (Yay. Haz. Yaprak Zihnioğlu), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Nihal, Şükufe (2008), “Uludağ’ın Çobanları 1”, *Şiirler (1918-1970)*, (Yay. Haz. Yaprak Zihnioğlu), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Nihal, Şükufe (2008), “Uludağ’ın Çobanları 2”, *Şiirler (1918-1970)*, (Yay. Haz. Yaprak Zihnioğlu), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Odabaşı, Yılmaz (2000), “Yollarda Büyüttüğü Şarkılar1”, *Aşk Bize Küstü*, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Oktay Rifat (2015), “Muradiye Sultan Mezarlığı”, *Bütün Şiirleri 1*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Orhan Veli (2021), “Gemliğe Doğru”, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Eksik Parça Yayınları.
- Orhan Veli (2021), “Kaside”, *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Eksik Parça Yayınları.
- Ozansoy, Halit Fahri (1944-1945), “Bursa’da Akşam”, *Uludağ*, S:68-69
- Ozansoy, Halit Fahri (1945), “Uludağ”, *Uludağ*, Temmuz- Ağustos- Eylül, S:72.
- Önalp, Mehmet (1989), “Bursa”, *Öner Sanat*, 15 Ekim, S:11, s.13.
- Önalp, Mehmet (2016), “Bursa Hapishanesi’nde”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Özkan, Hakkı (1983), “Bıçaklar”, *Güneşli*, İstanbul: Yazko Yayınları.
- Özoğuz, Güner (2016), “Mahfel Kahvesi”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

- Özoğuz, Güner (2016), “Yeşil Çay Bahçesi”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Özsan, Niyazi (2007), “Bahçeler Arasında Bir Şehirken Bursa”, *Bursa’da Yaşam*, Haziran, s.33.
- Özsan, Niyazi (2007), “Bursa’da İlkyaz”, *Bursa’da Yaşam*, Haziran, s.32.
- Özsan, Niyazi (2011), “Kamberler Mahallesinde Anlı Şanlı Bir Düğün”, *Bursa’da Yaşam*, Mayıs, s.230.
- Özsan, Niyazi (2016), “Ölü Macar Kralı”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Özsan, Niyazi (2016), “Yahudilik”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Özsan, Niyazi (2007), “Zeytin Ağaçları”, *Bursa’da Yaşam*, Haziran, s.33.
- Özturanlı, Mustafa (t.y), “Bursa’nın Eski Evleri”, *Yasavul*, İstanbul: Sanat-Koop Yayınları.
- Özturanlı, Mustafa (2016), “İçimsıra Başka Kentler”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Par, Arif Hikmet (1962), “Yeşil’deyim”, *Şiir- Bursa Antolojisi* (Haz. Yaşar Faruk İnal), Bursa: Yıldız Matbaası.
- Peker, Hüseyin (2014), “Dört Kapılı Bursa”, *Beni Oyuna Kaldır*, İstanbul: Noktürn Yayınları.
- Pirhasan, Barış (1985), “İznik Yolunda”, *Tarih Kötüdür/ İmzasız El Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Sait Faik (1997), “Bursa’da Bir Kandil Gecesi”, *Şimdi Sevişme Vakti*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Soykut, İ. Hilmi (1961), “Bursa Akşamları”, *Mahrem Şeyler*, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Sönmez, Muharrem (2012), “Çocuk, Düş ve Bursa”, *Bursa’da Yaşam*, s.422.

- Suphi, İsmail (1979), "Uludağ'a Kar Yağıyor", *Sanat Emeği*, Ocak, S:11.
- Tan, Turgut (2015), "Bursa 1957", *Kaç Gece Var*, İstanbul: Broy Yayınevi.
- Tan, Turgut (1983), "Uludağ Bu!", *Sessiz Sonsuz Yaz Akşamları*, İstanbul: Akçay Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1998), "Bursa'da Zaman", *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (2015), "Bir Şey", *Otuz Beş Yaş* (Der. Asım Bezirci), İstanbul: Can Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (2016), "Yeşil" *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Taşkın, İbrahim Ünal (1991), "Bursa'ya Gazel", *Şiirler*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Taşkın, İbrahim Ünal (1991), "Çiçekleri Uludağ'ın", *Şiirler*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Taşkın, İbrahim Ünal (1991), "Kadim Kitaplar Gibi", *Şiirler*, İstanbul: Sur Yayınları.
- Taşkıran, Faruk (1948), "Bursa'ya Doğru", *Cumhuriyet Devrinde Bursa İçin Yazılmış Şiirler*, (Haz. Rüknettin Akbulut), Bursa: Emek Basımevi.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2009), "Kaplıcada İhtiyar Aslan", *Bütün Şiirleri* (Haz. Leyla Tecer), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tecer, Ahmet Kutsi (2009), "Nilüfer", *Bütün Şiirleri* (Haz. Leyla Tecer), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Tepeyran, Ebubekir Hazım (1988), "Marmara'nın Venüsü", *Marmara'nın Venüsü*, (Haz. Abdülkadir Hayber), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turan, Güven (2016), "İznik", *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Turanlıoğlu, Uluğ (1990), "Bursa", *Bir Edine Armağanı*, Edirne: Edirne Matbaası.

- Uşaklı, Ömer Bedrettin (1945), "Bursa'da Akşam", *Yayla Dumanı*, Ankara: Cumhuriyet Matbaası.
- Uysal, Ahmet (1994), "Bursa'da Sisli Bir Sokak", *Sularla, İstanbul*: Yeni Biçem Yayınları.
- Uysal, Halil (1966), "Bursa Deniz Değildir", *Yersu*, Ankara: Memleket Yayınları.
- Uğur, Yusuf Ziya (1948), "Bursa'da Sabah", *Cumhuriyet Devrinde Bursa İçin Yazılmış Şiirler*, (Haz. Rüknettin Akbulut), Bursa: Emek Basımevi.
- Uğur, Yusuf Ziya (1956), "Nilüfer Kıyısında", *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Uzunköprülü Basri Karakuş (1946), "Bursa'ya Sesleniş", *Uludağ*, Kasım- Aralık, S:80, s.18.
- Ülgener, Emin (1956), "Bursa", *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- 268 Üney, Selami (1987), "Herkes Sana Şiir Yazmış", *Bursa Ansiklopedisi*, (Ed. Yılmaz Akkılıç), C:2, Bursa: Bursa Hakimiyet Yayını.
- Üney, Selami (2011), "İnegöl Hatırası", *İnegöl Şiirleri*, (Der. Turhan Şahin), İnegöl: İnegöl Belediyesi Kültür Yayınları.
- Üney, Selami (1985), "Setbaşı Köprüsü", *Yaşamak Öylesine Güzel Ki*, Bursa: Öz Yılmaz Matbaası.
- Üney, Selami (1985), "Yaz Akşamları", *Yaşamak Öylesine Güzel Ki*, Bursa: Öz Yılmaz Matbaası.
- Üney, Selami (1985), "Yolunu Bursa'ya Düşürsene", *Yaşamak Öylesine Güzel Ki*, Bursa: Öz Yılmaz Matbaası.
- Üren, İhsan (2002), "Bursa'dan Ben de", *Sis Zaman, Düş Zaman*, İstanbul: Doğa Yayıncılık.
- Üren, İhsan (2002), "Duaçınarı...", *Sis Zaman, Düş Zaman*, İstanbul: Doğa Yayıncılık.
- Üren, İhsan (1995), "İznik", *Çiğ Bir Çığ*, İstanbul: Suteni Yayıncılık.
- Yağcıoğlu, Halim (1993), "Ateş Böcekleri", *Türk Dili*, Mart, S:64, s.192.

- Yağcıoğlu, Halim (1969), “Başka Açıdan”, *Türk Dili*, S:201, s.299, Haziran.
- Yağcıoğlu, Halim (1969), “Bursa”, *Türk Dili*, S:201, Haziran, s.297.
- Yağcıoğlu, Halim (1969), “Gemlik”, *Türk Dili*, Haziran, S:201, s.299.
- Yağcıoğlu, Halim (1969), “Mudanya”, *Türk Dili*, S:201, 298.
- Yağcıoğlu, Halim (1993), “Yeşil Deniz”, *Türk Dili*, S:64, s.192.
- Yağcıoğlu, Halim (1969), “Yeşil Üstüne”, *Türk Dili*, Haziran, S:201, s.298.
- Yanar, İlhami (2016), “Bursa’nın Tasviri”, *Cumhuriyetten Günümüze Bursa Şiirleri*, (Haz. Nahit Kayabaşı), Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.
- Yanar, İlhami (1948), “Emsalsiz Bursa”, *Cumhuriyet Devrinde Bursa İçin Yazılmış Şiirler*, (Haz. Rüknettin Akbulut), Bursa: Emek Basımevi.
- Yenisey, Fazıl (1956), “Bursa’dan Son Ayrılış”, *Edebiyatımızda Bursa*, (Haz. Fazıl Yenisey), İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Yıldız, Halime (2010), “İki Bakır Bakraç”, *Yüz Yılın Yüz Şiiri Bulgaristan Türk Şiiri Antolojisi*, (Haz. Osman Baymak), Prizren: Bay Yayınları.
- Yırcalı, Sıtkı (1959), “İpek Şehir Bursa”, *Üçüncü Katın İnsanları*, Ankara: Ajans Türk Yayınları.
- Yurttaş, Hüseyin (2014), “Bursa Düşleri”, *Aşka Bahar Yetmez*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Yurttaş, Hüseyin (2014), “Nilüfer”, *Sevgiler Kanarken*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

1.4. Denemeler

- Ahmet Haşim, (2016), *Gurebâhâne-i Laklakan*, (Haz. Nazım Hikmet Polat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayvazoğlu, Beşir (1995), *Şehir Fotoğrafları*, İstanbul: İnsan Yayınları.

- Batur, Enis (2022), *Göl Yazı*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Kansu, Ceyhun Atuf (2017), *Balım Kız Dalım Oğul*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, Mustafa (1999), *Şehir Mektupları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1998), *Beş Şehir*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2019), *Yaşadığım Gibi*, (Haz. Birol Emil), İstanbul: Dergâh Yayınları.

1.5. Gezi Yazıları

- Fatma Fahrünnisa Hanım (2010), *1896 Baharında Bursa*, (Haz. Nezaket Özdemir), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri (2008), *Anadolu Notları I-II*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

1.6. Mektup

- Nazım Hikmet (1976), *Mektuplar 1*, İstanbul: Adam Yayınları.

1.7. Anı

- Aziz Nesin (1982), *Bir Sürgününün Anıları*, İstanbul: Adam Yayınları.

2. Yararlanılan Kaynaklar

- Abadan, Yavuz (1972), *Mustafa Kemal ve Çetecilik*, İstanbul: Varlık Yayınları
- Akçay, Yasin; Çıttıroğlu, Hülya Keskin; Çakır, Alaaddin; Bacak, Gürkan (2014), “İnegöl-Oylat Jeotermal Kaynağının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 4 (2), s. 27-37
- Aksoy, Feyza (2011), *17. ve 18. Yüzyıl Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Altınel, Meral (1994), *Tarihi ve Kültürel Varlıkların Turizm Sektöründeki Önemi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alyılmaz, Semra (2011), “«Aki»- «Ahi» Sözcükleri ve Bursa’da Ahi”, *Kaşgar’dan Endülüs’e Türk-İslam Şehirleri Sempozyumu*, 28-30 Nisan, Bursa.
- Anadol, Cemal (1991), *Türk- İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- And, Metin (2001), “Karagöz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:24, s.401-403.
- Anonim (2010), *Tarihi Bursa Belediye Binası*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.
- Aras, Ozan (2021), 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda İpekçilik: İmalat, Ticaret ve Vergilendirme, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas.
- Ardel, Ahmet (1945), “Bursa Ovası ve Çerçevesi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S : VII-VIII, Ankara, s.62-96.
- Arif Hikmet (2008), *Bursa Seyahati* (Der. Nezaket Özdemir), İstanbul: Sentez Yayınları.
- Aytaç, Ahmet (2015), “Osmanlı Dönemi’nde Bursa İpekçiliği, Dokumacılık ve Bazı Arşiv Belgeleri”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:13, s.1-11.
- Başoğlu, Öncü (2010), *Mimari Miras Yönetimi ve Sürdürülebilir Turizm: Batı Anadolu Tarihi Kaplıcaları Örneği*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Bayram, Mikail (2002), “Bacıyân-ı Rum ve Fatma Bacı”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.VI, Yeni Türkiye Yayınları, s.365-375.
- Bozpınar, Cumali (2018), *Osmanlı Devleti’nde İktisadi Zihniyet ve Sanayileşme Sorunsalı: Bursa İpek Sektörü Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Budakoğlu, Salih (2003), “Bursa Kapalı Çarşı Yangını (1958)”, *Atatürkçü Bakış*, 2(3), s.93-113.
- Cansever, Turgut, (2009), *İslâm’da Şehir ve Mimari*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, Turgut (2010), *Osmanlı Şehri*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cengiz, İsmail (2008), *Prusa’dan Günümüze Bursa*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Çağatay, Neşet (1990), *Ahilik Nedir?*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çakıcı, Mustafa (2010), *Osmanlı Sanayileşme Çabalarında Bursa İpek Fabrikası Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çetintaş, Cengiz (2017), *Bursa’nın Yunan İşgaline Girmesi ve İlk Hükümet Krizi*, (e_kitap)
- Dara, Ramis (2019), “Arap Şükrü Sokağı”, *Akatalpa*, Temmuz, S:19, s.2
- Doğancı, Kâmil (2005), “Antik Prusa Kenti”, 1. *Bursa Turizm Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 30 Eylül-2 Ekim, Bursa, s.35-40.
- Dorak, Saliha (2015), *Nilüfer Çayı ve Nilüfer Çayı’na Deşarj Edilen Kimi Arıtma Tesisi Atık Sularının Sulama Suyu Kalite Parametrelerinin Belirlenmesi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Dönmez, Aysun (Ed.) (2012), “Kız Muallim Mektebi’nden Bursa Anadolu Kız Lisesi’ne”, *Bursa’nın Köklü Eğitim Kurumları Bursa Kız Lisesi (Bursa Kız Muallim Mektebi)*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Emecen, Feridun M. (2020), “Konur Alp Gazi’nin Kimliği ve Faaliyetlerine Dair Bilinirliğin Sınırları”, *Belleten*, vol.84, no.300, s.543-558.
- Emecen, Feridun (1998), “Hudâvendigâr” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:18, s.285-286.

- Emecen, Feridun, (2012), “Timurtaş Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:41, s.185-186.
- Emekci, Cennet (2011), *Kozahane ve İpek Fabrikaları Üzerine Bir Araştırma: Edirne Kozahane Restorasyonu*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Erdal, Gültekin (2016), “Bıçak ve Bıçakta Bursa Markası”, *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C:1, S:1, s.27-34.
- Erler, Şeref (1968), *Bursa’da Eski Eserler Eski Şöhretler*, Bursa: Öz Kardeşler Matbaası.
- Ertuğrul Gazetesi, “Kara Osman’ın Yeşil Bursa’sı Kurtuldu” 12 Eylül 1922.
- Eyice, Semavi (1991), “Ayasofya Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:4, s.219-220.
- Eyice, Semavi (1992), “Büyük Çarşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:6, s.507-508.
- Eyice, Semavi (1993), “Cem Sultan Türbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:7, s.286-287.
- Eyice, Semavi (1998), “Hüdavendigar Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:18, s.290-295.
- Eyice, Semavi (1999), “İrgandı Köprüsü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:19, s.122-124.
- Güngör, Ali İhsan (1996), *Bursa Bıçakları*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gürsoy, Bedri (1984), “100. Yılında Düyun-u Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi (Ord. Prof. Şükrü Baban’a Armağan Sayısı)* C:40, S:1-4, s.17-59.
- Hızlan, Doğan (2008), “Nazım Hikmet, Cahit Sıtkı’ya Neden Kızdı”, *Hürriyet*, 25 Aralık.
- Hızlı, Mefail (1998), “Cumhuriyet’in İlanından Önce Uluâbâd, Karacabey ve Bandırma Yörelerindeki Yunan Zulmü”, *Ulu-dağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:1, C:7, 169-182.

- Hülagü, Orhan (1994), *Millî Mücadele Döneminde Bursa ve Havalisi (1918-1922)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- İnalcık, Halil (1992), "Bursa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:6, s.445-449.
- Kalfazade, Selda (1995), "Eşrefoğlu Rûmî Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi*, C:11, s.483-484.
- Kaplan, Abdurrahman (2019), *Timur ve Seferleri*, Ankara: Astana Yayınları.
- Kaplanoğlu, Raif (1999), *Bursa'da Mübadele*, İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.
- Kaplanoğlu, Raif (2013), *Elveda Bursa*, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.
- Karakaya, Enis (1999), "İssız Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:19, s.201-202.
- Kavaklı, Murat (2007), *Bursa Bıçakçılığı Tarihi*, Bursa: Osmangazi Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kaytaz, Fatma (2016), "Erken Dönem Osmanlı Tarih Metinlerine Göre Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye Nasihatleri", *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S:7, s.147-163.
- Kazıcı, Ziya (1988), "Ahîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:1, s.540-542.
- Keskin, Mustafa Çağhan (2014), "Çağdaş Kaynaklarda Bursa Sarayı'nın Yağmalanması", *Belleten* C:78, S:283, s.891-906.
- Keskin, Mustafa Çağhan (2020), "Bursa'da IV. Mehmed Sarayı", *Belleten*, C:84, S:300, s.585-622, Ağustos.
- Köprülü, Fuad (1988), "Abdal Murad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:1, s.63-64.
- Köprülü, Fuad (1988), "Abdal Musa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:1, s.65-66.
- Köprülü, Fuad (1991), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Köprülü, Fuad (1976), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kumaş, Nursal (2016), "Bursa Mekteb-i İdâdî-i Mülkisi Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, S:6, s.138-149.
- Kumaş, Nursal (2013), "Osmanlı Döneminde Bursa'da Ulaşım Alanında Yaşanılan Gelişmeler", *Mudanya Mütarekesi'nden Günümüze Bursa Uluslararası Sempozyumu*, 26-28 Eylül, Bursa, s.261-290.
- Kurt, Deniz (2007), *Türkiye'de Askeri Eğitimin Modernleşme Sürecinde Işıklar Askeri Lisesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurun Gazetesi (3 Şubat 1938), "Bursa Merinos Fabrikası Atatürk'ün yüksek huzurlarıyla dün açıldı" Yıl:21-3, S:7208-1298
- Mermutlu, Bedri (2013), "Mübadele Sonrası Bursa'da Üretici ve Küçük Esnafın Durumu", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:14, S:25, s.267-288.
- Özaydın, Neslihan (2017), *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.
- Özcan, Nuri (2012), "Osman Şevki Uludağ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C:42, s.123-124.
- Özel, Yaprak (2019), "Türk Evinde Sokağa Uzanan İç Mekânlar: Çıkımlar", *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 3(1), s.143-160.
- Peker, Ekrem Hayri, "Bursa'nın Sinema Tarihi", *Belgesel Tarih*, 2021.
- Polat, Hasan Ali; Akandere, Osman (2019), "Gümülcineli İsmail Bey'in Bursa Valiliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX/39, Güz, 509-532.

- Postalıcı, İkbâl Ece (2019), "Geleneksel Bursa Evleri'nde Mekân Kullanımı Üzerine Bir Okuma", *Kent Akademisi*, C:12, S:4, Kış, s.835-845.
- Rey, Ekrem Reşit (1948), *Ebedi Bursa*, Ankara Kitabevi: Bursa.
- Saraç, Hanife Güçlü (2005), "Bursa Bıçakçılığının Bugünkü Durumu", *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 20-22 Ekim, Bursa s.949.
- Sevim, Sezai (2004), "Ermeni Derbendi (Hüdavendigâr ve Sultanönü Sancakları Arasındaki Ulaşım), *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:5, S:7, s.62-69.
- Seyhan, Ertuğrul (1992), "Bursa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:6, s.450-451.
- Sofuoğlu, Adnan, "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İşgal Döneminde Bursa", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2003, C:19, S:55, s.51-82.
- Sönmez, Kâmil (2012), *Kentsel Yenilemenin Fiziksel ve Sosyal Görünümleri: Bursa Kamberler Kent Parkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Tanman, M. Baha (1995), "Emir Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:11, s.148-151
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2019), *Yaşadığım Gibi*, (Haz. Birol Emil), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tansel, Fevziye Abdullah (1964), "Ahmed Vefik Paşa", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. XXVIII, S.110, s.117-139, Ankara.
- Taşlıgil, Nuran (1996), "Dünden Bugüne Bursa'da İpekböcekçiliği", *Marmara Coğrafya Dergisi*, C:1, S:1, s.237-246.
- Tatcı, Mustafa (2013), "Yûnus Emre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:43, s.600-606.
- Tayla, Mustafa (1997), *Bursa Basını*, İstanbul: Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Tonak, Hacı, "Kayıp Bir Hazine: Bursa Bey Sarayı", *Bursa'da Zaman*, 2014, S:10, s.2-11

Topdemir, Ramazan (2013), *M. Necati Sepetçioğlu'nun Romanları Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: İrfan Yayıncılık.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, C.2.

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, C:3.

Yavaş, Doğan (2020), "Murâdiye Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:31, s.196-198.

Yavaş, Doğan (2007), "Osman Gazi Türbesi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 33, s.467-468

Yavaş, Doğan (2013), "Yeşilcami Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:43, s.492-495.

Yazıcı, Mustafa (2010), *Mudanya-Bursa Demiryolunun Yapımı ve İşletilmesi (1873-1908)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

"Yeni Bursa Gazetesi", *Bursa Ansiklopedisi*, s.1710-1711.

Yetik, Ümit (2016), "Millî Mücadele Yıllarında İnegöl (1918-1922)", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:1, s.107-120.

Yıldırım, Nuran (2020), "Miskinler Tekkesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C:30, s.185-186.

Yılmaz, Banu (2015), *Osmanlı Dönemi Bursa Hapishanesi*, Uşak Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

Yılmazyaşar, Hasan (2018), "Bursa Eski Kaplıca: Mimar ve Yapının Orijini Meselesi", *Journal of Anatolia and Balkan Studies*, 1 (2), s.3-43.

Yüceer, Saime (2001), "Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci", *Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, Bursa.

3. Elektronik Kaynaklar

Akakuş, Recep, *İnegöl'de İlk Cami ve Mescitler- 7*, <https://www.gencgazete.net/kose-yazisi/inegol-de-ilk-cami-ve-mescitler-7-6820/> (Erişim Tarihi:15.10.2022).

- Ata, Feridun (2021), *Nemrut Mustafa Paşa*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nemrut-mustafa-pasa/?pdf=3434>, erişim tarihi: 25.04.2021.
- Baysal, Yüksel (2017), *Yüzbaşı Selahattin'in Gözünden Kurtuluş Savaşı Sırasında Bursa*, <https://www.yenidonem.com.tr/guncel/yuzbasi-selahattin-in-gozunden-kurtulus-savasi-sirasinda-bursa-44010> (Erişim tarihi: 07.10.2022).
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti Bursa Ansiklopedisi, *Evlîya Çelebi'de Yeşil Cami*, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/evliya-celebi-de-yesil-cami-y%C4%B1ld%C4%B1r%C4%B1m-bayezit-han-oglu-mehmet-han-camii-.html> (Erişim 10.09.2022).
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti Bursa Ansiklopedisi, *Gündoğdu (Bursa)*, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/gundogdu-bursa-.html> (Erişim:20.11.2022).
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti Bursa Ansiklopedisi, *Karınca Deresi*, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/karinca-deresi.html> (Erişim: 10.11.2022).
- Bursa Gazeteciler Cemiyeti Ansiklopedisi, *Setbaşı Köprüsü*, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/setbasi-koprusu.html> Erişim 09.09.2022
- Eski Bursa Okulları*, <https://www.dergibursa.com.tr/ders-tarih-konu-bursanin-okullari/> (Erişim tarihi 10.09.2022).
- İpekböceğinin Hikâyesi* <http://www.kozabirlik.com.tr/ipekbocegi-nin-hikayesi/> (Erişim 20.09.2022)
- Kaplanoglu, Raif (2016), *Bir Savaş Gazisi ""Arap Şükrü""*, <https://www.bursa.com/makale/bir-savas-gazisi-arap-sukru-971/> (Erişim 19.11.2022)
- Kaplanoglu, Raif, *Bursa'yı Modernleştiren Eski Oteller* http://www.bursadakultur.org/eski_oteller.htm (Erişim 22.06.2022).
- Kundakçı, Fatma Aslan, *Mahfel'in Tarihi* <http://www.bursadakultur.org/mahfel.htm> (Erişim:10.11.2022)
- Şen, Fevzi, Dr. Galip Uzunca'nın Anıları, http://www.bursadakultur.org/galip_uzunca.htm, (Erişim:22.06.2022)
- 1855 (1271) *Zelzelesi ve Tahribatı*, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/1855-1271-zelzelesi-ve-tahribati.html> (Erişim Tarihi: 27.08.2022).

Üst Düzey Düşünme Becerileri Testi
Türkçe Eğitime Yönelik
Örnek Bir Başarı Testi
Gelistirme

Nurullah Aydın - Vahit Ağa Yıldız

Ankara 2023

Üst Düzey Düşünme Becerileri Testi
**Türkçe Eğitime Yönelik Örnek Bir
Başarı Testi Geliştirme**

Yazar

Nurullah Aydın - Vahit Ağa Yıldız

Editör

Prof. Dr. Muhsine Börekçi

Kapak Resmi

Zehra Aydın

ISBN: 978-625-6444-03-4

1. Baskı

Haziran, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 469

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Tablolar Dizini	5
Şekiller Dizini	7
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
Üst Düzey Düşünme Becerileri.....	12
Bloom'un Bilişsel Alan Taksonomisi.....	15
İlgili Araştırmalar.....	17
BAŞARI TESTİNİN GELİŞTİRİLME SÜRECİ	23
Başarı Testi İçin Ön-Uygulama Okullarının Belirlenme Süreci.....	36
Ön Uygulama Çalışması.....	46
Nihai Uygulama Çalışmaları.....	48
Başarı Testi Üzerinde Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	69
Başarı Testi Üzerinde Yapılan Kapsam Geçerliği Çalışmaları.....	69
Uzman Grubunun Oluşturulması.....	70
Uzman Görüş Formunun Hazırlanması ve Verilerin Toplanması.....	72
Testi Oluşturan Maddelerin Kapsam Geçerlilik Oranlarının Hesaplanması.....	72

Testi Oluşturan Maddelerin Kapsam Geçerlilik İndekslerinin Hesaplanması.....	73
Başarı Testi Üzerinde Yapılan Görünüş Geçerliği Çalışmaları.....	74
Başarı Testi Üzerinde Yapılan Ölçüt Geçerliği Çalışmaları.....	74
Başarı Testi Üzerinde Yapılan Güvenirlik Çalışmaları..	76
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	89
EKLER	97

Tablolar Dizini

Tablo 1. İlgili Kazanımlar ile Bilişsel Alan Kategorilerini Gösteren Belirtke Tablosu.....	27
Tablo 2. Başarı Testini Oluşturan Maddeler ile İlgili Kazanımların Eşleştirilmesi.....	31
Tablo 3. Denemelik Testi Oluşturan Maddeler ile Bilişsel İşlem Basamaklarının Eşleştirilmesi.....	32
Tablo 4. Denemelik Testi Oluşturan Maddelerin Ölçüt Esaslı Puanlanması.....	35
Tablo 5. Erzurum İli Liselere Geçiş Sınavı İlçe Sıralamalı Son Üç Yıl Türkçe Net Ortalamaları.....	38
Tablo 6. Yakutiye İlçesi 2020-LGS Okul Sıralı Türkçe Net Ortalamalarına Göre Oluşturulan Üst Düzey Grup.....	40
Tablo 7. Yakutiye İlçesi 2020-LGS Okul Sıralı Türkçe Net Ortalamalarına Göre Oluşturulan Orta-Üst Düzey Grup.....	41
Tablo 8. Yakutiye İlçesi 2019-LGS Okul Sıralı Türkçe Net Ortalamalarına Göre Oluşturulan Orta Düzey Grup.....	43
Tablo 9. Yakutiye İlçesi 2020-LGS Okul Sıralı Türkçe Net Ortalamalarına Göre Oluşturulan Alt Düzey Grup.....	44
Tablo 10. Ön Uygulama Öncesi Belirlenen Okulları Gösterir Liste.....	45
Tablo 11. Birinci Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	48

Tablo 12. Altıncı Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	50
Tablo 13. Onuncu Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	51
Tablo 14. Beşinci Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	52
Tablo 15. Yedinci Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	52
Tablo 16. On Birinci Soru İçin Geliştirilen Analitik Puanlama Anahtarı.....	53
Tablo 17. Çoktan Seçmeli Maddelerin Güçlük ve Ayırt Edicilik İndeksleri.....	54
Tablo 18. Çoktan Seçmeli Maddelerin Güçlük ve Ayırt Edicilik İndeksleri.....	55
Tablo 19. Maddelerin Ayırt Edicilik İndeks Değerlerini Yorumlama Ölçütleri.....	56
Tablo 20. Birinci Maddeye Ait Güçlük ve Ayırt Edicilik İndeksi.....	60
Tablo 21. Altıncı Maddeye Yönelik Analiz Sonuçları.....	60
Tablo 22. Altıncı Maddeye Uzman Görüşleri Puanlama Tablosu.....	62
Tablo 23. Onuncu Maddeye Yönelik Analiz Sonuçları.....	62
Tablo 24. Onuncu Maddeye Yönelik Uzman Görüşleri Puanlama Tablosu.....	63
Tablo 25. Beşinci Maddeye Yönelik Analiz Sonuçları.....	64
Tablo 26. Altıncı Maddeye Yönelik Uzman Görüşleri Puanlama Tablosu.....	65

Tablo 27. Yedinci Maddeye Yönelik Analiz Sonuçları.....	66
Tablo 28. Yedinci Maddeye Yönelik Uzman Görüşleri Puanlama Tablosu.....	67
Tablo 29. On Birinci Maddeye Yönelik Analiz Sonuçları.....	68
Tablo 30. On Birinci Maddeye Yönelik Uzman Görüşleri Puanlama Tablosu.....	68
Tablo 31. Çalışmaya Katılan Uzmanların Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı.....	70
Tablo 32. Testi Oluşturan Maddelerin Kapsam Geçerlilik Oranları.....	73
Tablo 33. Beşinci Maddeye Yönelik Puanlayıcı Güvenirliği Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	78
Tablo 34. Altıncı Maddeye Yönelik Puanlayıcı Güvenirliği Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	79
Tablo 35. Yedinci Maddeye Yönelik Puanlayıcı Güvenirliği Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	80
Tablo 36. Dokuzuncu Maddeye Yönelik Puanlayıcı Güvenirliği Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	81
Tablo 37. Onuncu Maddeye Yönelik Puanlayıcı Güvenirliği Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	82

Şekiller Dizini

Şekil 1. Bloom'un Taksonomisindeki Bilişsel Alan Basamakları.....	16
--	----

ÖN SÖZ

Çağımızın eğitim anlayışı öğrenciye, *öğrenmeyi öğrenme* yetisini kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrenmeyi öğrenebilen bir öğrenci gereksinim duyduğu her türlü bilgiye erişebilen, bunları kullanabilen, anlamlandırabilen, sınıflandırabilen ve çözümleyebilen bir birey olarak eğitimsel amaçlara ulaşabilen bireyi temsil etmektedir. Bu düzeye erişebilmek için öğrencinin basit ve sıradan değil, karmaşık ve sıra dışı düşünebilmesi gerekir. Bu tür düşünmeye ilişkin beceriler, üst düzey düşünme becerileri olarak adlandırılmaktadır. Üst düzey düşünme becerileri olarak ele alınan farklı kavramlar bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın kabul gören Bloom Taksonomisindeki bilişsel alan sınıflandırmasına göre analiz, sentez ve değerlendirme basamakları üst düzey düşünme becerileri olarak ele alınmaktadır. Bu basamaklarda yer alan eğitimsel amaçlar, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik adımlar olarak görülebilir.

Üst düzey düşünmenin geliştirilmesi, birçok değişkenle birlikte, eğitim sürecinde yer alan çeşitli etkinliklerin içeriğine ve niteliğine bağlıdır. Öğrencinin sorgulayabildiği, konuşabildiği, eleştirebildiği, tartışabildiği, olumlu veya olumsuz görüş bildirebildiği bir eğitim ortamı üst düzey düşünme becerilerini geliştirecektir. Ancak bu gelişime yönelik olarak yürütülen çalışmaların başarıya ulaşp ulaşmadığının doğrudan gözlemlenmesi kolay değildir. Bu nedenle üst düzey düşünme becerilerinin kazanılıp kazanılmadığının dolaylı olarak, yani birtakım göstergelere

dayalı olarak geliştirilmiş nitelikli ölçme araçlarıyla ölçülmesi gerekir.

Bu kitapta, üst düzey düşünme becerilerinin ölçülmesine yönelik başarı testinin geliştirilme süreci ele alınmıştır. Kitapta sıradan bir test geliştirme çalışmasının ötesinde, her bir aşaması titizlikle yürütülmüş ve her bir boyutu detaylı olarak ele alınmış olan nitelikli bir test geliştirme süreci bulacaksınız. Bu test, öğrencilerin Türkçe dersine ilişkin çeşitli becerilerini temel alarak geliştirilmiş olup, farklı türde ve içerikte sorulardan oluşmaktadır. Geliştirilen test, ortaokul 8. Sınıf düzeyindeki öğrenciler üzerinde uygulanarak geliştirilmiş olsa da, yakın sınıf düzeylerinde de kullanılabilir niteliktedir. Ayrıca doğrudan Türkçe eğitimi alanında yürütülecek çalışmaların yanı sıra, Türkçe dersiyle disiplinler arası ders tasarımı yapılarak yürütülen diğer alanlardaki çalışmalar için de kullanılabilecek bir ölçme aracıdır. Bütün bunların yanı sıra kitap, örnek bir test geliştirme süreci sunması bakımından da önemlidir ve alana katkı sunacak niteliktedir. Araştırmacılara ve eğitimcilere yararlı olması dileğimizle.

Muhsine Börekçi

KAYNAKÇA

- Akkuş-Çakır, N., & Senemoğlu, N. (2016). Yükseköğretimde analitik düşünme becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1487-1502.
- Alpar, C. (2017). Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler. Detay Yayıncılık
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. (eds.) (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman.
- Anderson, L., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., & Pintrich, P. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. (Çev). Özçelik, D. A. (2010). Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama. Ankara: Pegem Akademi.
- Arı, A. (2013). Bilişsel alan sınıflamasında yenilenmiş Bloom, SOLO, Fink, Dettmer taksonomileri ve uluslararası alanda tanınma durumları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 259-290.
- Atılğan, H., Kan, A., & Aydın, B. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme (6. Baskı). H. Atılğan (Ed.). Anı Yayıncılık
- Ayre, C., & Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and evaluation in counseling and development*, 47(1), 79-86.
- Bademci, V. (2011). Kuder-Richardson 20, Cronbach'ın alfası, Hoyt'un varyans analizi, genellenirlik kuramı ve ölçüm

güvenirliği üzerine bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 173-193.

Bayat, N., Tavşanlı, Ö. F., & Kaldırım, A. (2019). Okuma okur-yazarlığı. *PISA ve TIMSS mantığını ve sorularını anlama: Yeni nesil matematik, fen bilimleri ve Türkçe sorularıyla destekli içinde*, 280-336.

Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve psikolojide ölçme. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Beydoğan, H. Ö. (2001). Öğretimde planlama ve değerlendirme. Erzurum: Eser Ofset.

Bloom, B. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. Book I: Cognitive Domain. New York: David Mckay.

Brown, T. (2004). Higher order thinking skills. In Kincheloe, J. L. & Danny, K. W. (Ed.). (2004). Critical thinking and learning: An encyclopedia for parents and teachers. (s. 458-463). West- port, CT: Greenwood Publishing Group.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. *Ankara: Pegem Akademi*.

Chambers, J. (2020). Bloom's taxonomy: Six decades of the cognitive domain (Chapter 6). *In Curriculum Windows: What Curriculum Theorists of the 1950s Can Teach Us about Schools and Society Today* (T.S. Poetter, D.C. Murray, P. Larric, M.A. Moyer, E.C. Berlioz, & K. Waldrop Eds.). Information Age Publishing.

Çakır, N. (2013). Üniversite eğitiminin üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine etkisi (Doktora Tezi).

Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda Ölçme-Güvenilirlik-Geçerlilik. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(3), 339-344.

Çınar, D., & Aslan, İ. L. İ. K. (2013). İlköğretim fen eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının üst düzey düşünme becerilerine etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 21-34.

- Day, L. J. (2018). A gross anatomy flipped classroom effects performance, retention, and higher-level thinking in lower performing students. *Anatomical sciences education*, 11(6), 565-574.
- Demircioğlu, I. H. (2008). Learning how to conduct educational research in teacher education: A Turkish perspective. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, 33(1), 1-17.
- Ebel, G. H. (1995). *Graphical statistical methods for failure analysis and process control* (No. CONF-951156-). ASM International, Materials Park, OH (United States).
- Ekiz, D. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri (3. Baskı). Anı Yayıncılık
- Ersoy, Ö., & Bayraktar, V. (2018). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk kitaplarının özellikleri (Editör: A Turla). *Çocuk Edebiyatı*, (ss. 51-84). Ankara: Hedef CS.
- Faroh, A. U., Suyitno, A., & Zaenuri, Z. (2022). Open-Ended Problems Improve High-Level Thinking Skills of Vocational High School Students with CPS Learning. *Jurnal Cendekia: Jurnal Pendidikan Matematika*, 6(2), 1869-1880.
- Gömlüksiz, M., & Erkan, S. (2010). Eğitimde ölçme ve değerlendirme (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 127-146.
- Gürbüz, M. Ç., & Altun, M. (2019). PISA uygulamalarının tanıtımı [Introduction of PISA applications]. *PISA ve TIMSS mantığını ve sorularını anlama*. (2nd ed., pp. 1-16). Pegem Akademi.
- Hasançebi, B., Terzi, Y., & Küçük, Z. (2020). Madde güçlük indeksi ve madde ayırt edicilik indeksine dayalı çeldirici analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 10(1), 224-240.

- Insani, S. U., & Akbar, P. (2019, October). Development of Open-Ended Based Mathematics Problem to Measure High-Level Thinking Ability. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1315, No. 1, p. 012047). IOP Publishing.
- Jonsson, A., & Svingby, G. (2007). The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences. *Educational research review*, 2(2), 130-144.
- Kapanadze, D. Ü. (2018). 2018 Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Bağlamında İncelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(223), 83-112.
- Karakoç, F. Y., & Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40), 39-49.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Nobel Akademik Yayıncılık, İkinci Yazım, 32. Basım, Ekim.
- Karatay, H., & Dilekçi, A. (2019). Türkçe öğretmenlerinin dil becerilerini ölçme ve değerlendirme yeterlikleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(1), 685-716.
- Karip, E. (Ed.) (2008). Ölçme ve Değerlendirme (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık
- Kilmen, S. (2015). Eğitim araştırmacıları için SPSS uygulamalı istatistik. Edge Akademi.
- Köse, E. (2007). Öğretimde ölçme ve değerlendirmenin planlanması. *içinde Ölçme ve Değerlendirme* (Ed. E. Karip). Pegem Akademi.
- Kriswandani, C. S. D., Irawati, S., & Hidayanto, E. (2020, August). Student's Analytical and Synthetic Thinking Level in Solve Linear Programming. In GE2J 2019: Proceedings of the 3rd International Conference on Gender Equality and Ecological Justice, GE2J 2019, 10-11 July 2019, Salatiga, Central Java, Indonesia (p. 229). European Alliance for Innovation

- Kubiszyn, T., & Borich, G. (2003). Educational testing and measurement: Classroom application and practice (7th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- Lewis, A., & Smith, D. (1993). Defining higher order thinking. *Theory into practice*, 32(3), 131-137.
- Limbach, B., & Waugh, W. (2010). Developing Higher Level Thinking. *Journal of instructional pedagogies*, 3.
- Linn, R. L., & Grolund, N. E. (2000). Measurement and assessment in teaching (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Mehrens, W. A., & Lehmann, I. J. (1991). *Measurement and evaluation in education and psychology*. Philadelphia, PA: Holt, Rinehart and Winston.
- Messick, S. (1989). Meaning and values in test validation: The science and ethics of assessment. *Educational researcher*, 18(2), 5-11.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2012). Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf> adresinden edinilmiştir (Erişim Tarihi: 08.04.2023).
- Millî Eğitim Bakanlığı (2016). Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı: PISA 2015 Ulusal Raporu, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr> adresinden edinilmiştir (Erişim Tarihi: 30.04.2023).
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr> adresinden edinilmiştir (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

- Ngah, N., Ismail, Z., Tasir, Z., & Said, M. N. H. M. (2017). Students' higher order thinking skills and their relationships with problem posing ability. *Advanced Science Letters*, 23(4), 2876-2879.
- Özçelik, D. A. (2010). Ölçme ve değerlendirme. Pegem Akademi.
- Özdemir, O. (2020). Türkçe eğitiminde geliştirilmesi gereken bir üst düzey düşünme becerisi: Analitik düşünme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye'de eğitim programlarını değerlendirme çalışmalarının incelenmesi (ss. 126-149). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Özdere, Ö. (2011). *İkögretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerde Düşünme Becerilerinin İncelenmesi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Özmutlu, E. B., & Uysal, P. K. (2021). Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 518-543.
- Portney, L.G., & Watkins M.P. (1993). *Foundations of Clinical Research. Applications*. Norwalk, Connecticut: Appleton and Lange
- Prabowo, A., Puspa, P., & Setyawan, F. (2021). Development of test instruments to measure high level thinking ability of two linear variable equations system. *International Journal on Education Insight*, 1(2), 91.
- Richmond, A. S., & Hagan, L. K. (2011). Promoting higher level thinking in psychology: Is active learning the answer?. *Teaching of Psychology*, 38(2), 102-105.
- Selvia, N., Hartono, Y., & Yusup, M. (2020, March). Students' high-level thinking skills in creative problem solving

- learning model. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1480, No. 1, p. 012046). IOP Publishing.
- Sönmez, V. (2007). Program geliştirmede öğretmen elkitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Söylemez, Y. (2018). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 345-384.
- Surya, E., & Syahputra, E. (2017). Improving High-Level Thinking Skills by Development of Learning PBL Approach on the Learning Mathematics for Senior High School Students. *International Education Studies*, 10(8), 12-20.
- Şahinel, S. (2002), Eleştirel düşünme, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şeker, H., & Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*. Nobel Yayıncılık
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Seçkin Yayıncılık
- TDK Güncel Türkçe Sözlük. Düşünme. (Erişim Tarihi: 10.03.2023).
- Tekindal, S. (2016). Okullarda ölçme ve değerlendirme yöntemleri (5.baskı). Nobel Yayıncılık.
- Toy, B. Y., & Tosunoğlu, N. G. (2007). Sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda bilimsel araştırma süreci, istatistiksel teknikler ve yapılan hatalar. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 1-20.
- Uçar, C. (2023). Bilişsel Tanı Modellerinden DINA Model Kullanılarak Öğrencilerin Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Ölçülmesi (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezinden edinilmiştir (78928).
- Ulukök, Ş. (2012). *Bilgisayar destekli probleme dayalı öğrenme yönteminin öğretmen adaylarının üst düzey düşünme becerilerine etkisi* (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).

- Uysal, P. K. (2022). Türkçe dersi sınavlarında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 136-156.
- Van Teijlingen, E., & Hundley, V. (2010). The importance of pilot studies. *Social Research Update*, 35(4), 49-59. doi: 10.7748/ns2002.06.16.40.33.c3214
- Veneziano, L., & Hooper, J. (1997). A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- Wilson, F. R., Pan, W., & Schumsky, D. A. (2012). Measurement and. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45, 197.
- Yavaş, S. (2013). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları ile üst düzey düşünme becerileri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi).
- Yeşilyurt, S., & Çapraz, C. (2018). Ölçek geliştirme çalışmalarında kullanılan kapsam geçerliği için bir yol haritası. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 251-264.
- Yüksel, S. (2007). Bilişsel alanın sınıflamasında (taksonomi) yeni gelişmeler ve sınıflamalar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 479-511.
- Zhou, Y., Gan, L., Chen, J., Wijaya, T. T., & Li, Y. (2023). Development and validation of a higher-order thinking skills assessment scale for pre-service teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 48, 101272.

Fıkhî Kurallar Işığında Kamu Yönetimi

**Hazırlayan
Doç. Dr. Ahmet Özdemir**

Ankara 2023

Fıkhî Kurallar Işığında Kamu Yönetimi

Yazar

Doç. Dr. Ahmet Özdemir

ISBN: 978-625-6444-02-7

1. Baskı

Haziran, 2023 / Ankara
350 Adet

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 468

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
GİRİŞ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİNDE UYULMASI GEREKEN FİKHÎ KURALLAR

I- ADALET.....	13
1- “Adalet Mülkün Temeli Olmalıdır.”	13
2- “Yargı Özgürlüğü Temin Edilmelidir.”	19
3- “Suç İşleyen Hiç Kimseye Dokunulmazlık Hakkı Tanınmamalıdır.”	22
4- “Kul Hakkına Riayet Edilmelidir.”	26
5- “İnsanlar Hakkında Karar Verirken Bilgiye ve Delile Göre Hareket Edilmelidir.....	34
6- “Gelir ve Zenginliklerden Yararlanmada Adalet Temin Edilmelidir.”	35
II- VERİMLİLİK.....	39
1- “İmkânların Kullanılmasında Verimlilik Sağlanmalıdır.”	39
2- “İsrafa Karşı Etkili Tedbirler Alınmalıdır.”	49
3- “İdeal Olandan En İdeale Ulaşma Gayreti İçinde Olmak Gerekir.”	53

III- LİYAKAT	56
1- "Görevlendirmelerde Ehliyet ve Liyakat Gözetilmelidir."	57
2- "Görevlendirmelerde Güç-Sorumluluk Dengesi Sağlanmalıdır."	63
IV- KATILIM	66
1- "Kararlar İstişare İle Alınmalıdır."	66
2- "Muhalefet ve Eleştiri Kültürünün Sağlıklı Bir Şekilde İşlediği Sistem Kurulmalıdır."	43
V- DENETİM	76
1- "Takip ve Denetleme Sorumluluğu Ciddiyetle Yerine Getirilmelidir."	76
2- "Toplumda Hileli İşlem Yapılmaması İçin Etkili Tedbirler Alınmalıdır."	80
VI- AHLÂK	83
1- "Makam-Mevki Gücü Yöneticinin Ahlâkî Değerlerini ve Karakterini Bozmamalıdır."	83
2- "Suizanna Sebep Olacak İşlemlerden Kaçınılmalıdır."	86
3- "Kamu Görevlisinin Yakınlarının Devlet İmkânlarından İstifadesi Hukuka, Ahlâka ve Örfe Uygun Olmalıdır."	89
4- "Devlete Ait Mallarının Kullanımında Gereken Hassasiyet Gösterilmelidir."	92
5- "Verilen Sözler Yerine Getirilmeli, Yalandan Sakınılmalıdır."	97

VII- DEĞERLER	100
1- “Zarûriyyât-ı Dînîyye Kapsamında Olan Değerler ve Gayeler Korunmalıdır.”	100
2- “İlim, Kültür, Medeniyet ve Tabiat Değerleri Korunmalıdır.”	107
VIII- İSTİKRAR	109
1- “Kamu Düzeni Sağlanmalıdır.”	109
2- “Mal ve Hizmet Fiyatlarının Piyasanın Tabîî Şartlarına Göre Belirlenmesi Sağlanmalıdır.”	114
3- “Kamu Hizmetinin Sürdürülmesi İçin Yapılan Borçlanmalarda Mâkul ve Ma’ruf Seviye Aşılmalıdır.”	116
4- “Harcamalarda Orta Yolu Tutmak Gerekir.”	118
5- “İhtiyatlı ve Tedbirli Hareket Edilmelidir.”	119
IX- DESTEKLEYİCİLİK	121
1- “İhtiyaç Sahibi Tüm Fertlere Yardım ve Destek Amacıyla Ulaşılmalıdır.”	121
2- “Yetim ve Öksüzler Korunup Kollanmalıdır.”	124
3- “Engelliler İçin Gereken Hizmetler Sunulmalıdır.”	127

İKİNCİ BÖLÜM

Yöneticilerde Bulunması Gereken Temel Vasıflar.....	131
İdeal Yönetim Anlayışı ve Toplum Yapısı.....	137
İdeal Yönetim Yapısı Kurulmasının Önündeki Engeller	146

EK 1:	
HAYATIN İÇİNDEN DURUMLAR VE	
CEVAPLARI.....	152
EK 2:	
FIKHÎ İLKELERİ UYGULAMADA BAŞARI	
ÖLÇÜMÜ	162
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	165
KAYNAKÇA.....	169

ÖNSÖZ

Allah Teâlâ'ya sonsuz hamd olsun. Salât ve selam önderimiz ve rehberimiz Resûlullah'a, O'nun âline ve ashabına olsun.

Hız. Peygamber'in "Din nasihattır." uyarısı ve emr-i bi'l-ma'rufu emretmesi, ilim ehline elinden geldiği ölçüde yöneticilere doğru davranışları ve isabetli uygulamaları hatırlatma görevi vermektedir. Bu görevi yerine getirmek üzere devlet başkanına öğüt mahiyetinde geçmiş yüzyıllarda birçok eser yazılmış olmakla birlikte bu eserlerin tamamı kendi dönemlerinin siyasî, sosyal ve politik şartlarından etkilenmiştir. Bu sebeple her dönemde, oluşan yeni şartlar göz önüne alınarak hazırlanan siyasetname türü eserlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yönetici konumunda olanlar pek çok haklara sahip olmanın yanında çok önemli sorumluluklar da taşımaktadırlar. Görevlerini hakkıyla yerine getirenler dünyada saygı, hürmet ve takdir kazanırken ahirette de sevaba nail olacaklardır. Yönetme sorumluluğunu hakkıyla yerine getirmeyenler ise dünyevî ve uhrevî cezaya uğrayacaklardır. Bu eserde yönetme sorumluluğunun hakkıyla yerine getirilmesine katkı sağlama amacıyla kamu yöneticisi konumunda olanların uymaları gereken temel fikhî ilkeler ve kurallar ele alınarak, idare süreçlerinde uygulanması gereken temel yönetim ilkelerine işaret edilmiştir.

Bu çalışmada, yönetici vasfı taşıyan herkesin istifade edebileceği ilkeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Adalet, verim-

lilik, liyakat, katılım, denetlenme, destekleyicilik, ahlâk, değerler ve istikrar başlığı altında tespit edilen fıkî ilkeler açıklanırken öncelikle bu ilkeye mesned olabilecek naslar tespit edilmiştir. Ayet ve hadisler bazen metin olarak verilirken bazen de nasda yer alan bilgiye işaret etmekle yetinilmiştir. Konular mümkün mertebe hayatın içinde karşılığı olan bilgilerle ve önerilerle ele alınmaya gayret edilmiştir.

Ek-2’de fıkî ilkeleri uygulamada başarı ölçümüne yer verilmiştir. Kitap okunurken her bir ilkeye 0 ila 3 arası puan verilirse yönetimin fıkî ilkeleri uygulama başarı derecesini tespit etmek mümkün olacaktır.

Yöneticilerde bulunması gereken temel vasıflar başlığı altında, ideal bir yöneticide bulunması gereken özellikler ayet ve hadislerden kaynakları gösterilerek ortaya konulmuştur. İdeal yönetim yapısı kurulmasının önündeki engeller konusu, yönetilenlerden, yönetenlerden ve sistemden kaynaklanan engeller olarak üç başlık altında ele alınmıştır.

İslam’ın öğretilerine ve hedeflerine uygun ideal bir yönetici olabilmek ve kamu yönetimini bu ideal çizgide yürütebilmek için yapılması gerekenler elbette bu çalışmada sayılanlarla sınırlı değildir. Bu konuda yeni araştırmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İslam kültür ve medeniyeti hakkında zaman zaman yapılan menfi propagandanın etkisi ile oluşabilecek olan olumsuz düşüncelerin ve yorumların tashih edilmesi ve ideal bir Müslüman yöneticiliğinin tasviri fıkî ilkeler ışığında kamu yönetimi alanında yapılacak çalışmalar ile mümkün olabilecektir.

Gayret kuldan, muvaffakiyet Allah’tandır.

Ahmet Özdemir

KAYNAKÇA

Abdülhamid el-Kâtib, *Doğu'nın Hükümdarı*, trc. Güldane Gündüzöz-Soner Gündüzöz, Lacivert Yayınları, İstanbul 2017.

Alim, Yusuf Hamid *el-Mekâsidü'lâmmе li'-Şerîati'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Hadis, Kahire t.y.

Altuntaş, Halil-Şahin Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

Amâsî, Abdüsselam Şükrullah *Tuhfetü'l-ümerâ ve minhatü'l-vüzerâ*, hazırlayan A. Mevhibe Coşar, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2012.

169

Aydınlı, Abdullah, "İbn Ümmü Mektûm", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-ummu-mektum> (08.02.2023).

Bağdatlı, Özlem, *İslam Siyaset Düşüncesinin Kavramsal Temelleri*, Dergâh Yayınları İstanbul 2018.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed, *Sahîhu'l-Buhârî*, Dâru Tavki'n-Necât, thk. Muhammed Zühayr, Beyrut 2002.

Bulut, Yakup - Çerçi, Rahime, "Koçi Bey Risalesinde Devlet Yönetimi ve İyi Yönetim", *Devlet Yönetiminde İyi Yönetim Anlayış ve İlkeleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2020.

Bulut, Yakup- Kesgin, Ferhat, "Defterdar Sarı Mehmed Paşa Devlet Adamına Öğütler" *Devlet Yönetiminde İyi Yönetim Anlayış ve İlkeleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2020.

Bulut, Yakup, “Siyasetnameler ve Devlet Yönetimi”, *Devlet Yönetiminde İyi Yönetim Anlayış ve İlkeleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2020.

Canatan, Kadir, *İslam Siyaset Düşüncesi ve Siyasetname Geleneği*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.

Canikli, İlyas, *Hadislere Göre Yöneticilere İtaatin Sınırları*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2004.

Çağrı, Mustafa, “Kul Hakkı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kul-hakki06.07.2022>.

Dönmez, İbrahim Kâfi, “Ruhsat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruhsat#1> (20.07.2022).

Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî, *Sünen*, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut t.y.

170 Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

Erdoğan, *İslam Düşüncesinde Siyaset Etmenin Temelleri*, Ensar Yayınları, Ankara 2019.

Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed, *et-Tibrü’l-mesbûk fî nasîhati’l-mülûk*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Gölcük, Şerafeddin, “Fatih Devrinde İlmî Hayat ve İlim Adamları”, *Mehir*, 1999, sayı: 4, s. 3-5.

Heyet, *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.

İbn Cemâa, Bedreddin, *Adl’e Boyun Eğmek*, trc. Özgür Kavak, Klasik Yay., İstanbul 2010.

İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, Dâru’l-Cîl, Beyrut 1411.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *Sünen*, trc. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul 1992.

- İbn Nüceym, Zeynüddin Zeyn, *el-Eşbah ve'n-nezair*, thk. Muhammed Mutî' el-Hâfız, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1983.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs, *es-Siyâsetü's-ş-şer'îyye fî islâhi'r-râi ve'r-raiyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- İbnu'l-Mukaffa, *İslam Siyaset Üslûbu*, trc. Vecdi Akyüz, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016.
- Kadi Abdülvehhab, Ebû Muhammed el-Bağdâdî, *el-İşrâf ala nüketi mesâili'l-hilâf*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1999.
- Karaman, Hayreddin, vdğr., *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Kâtip Çelebi, *Bozuklukların Düzeltilmesinde Tutulacak Yollar (Düstûru'l-amel li islâhi'l-halel)*, hazırlayan Ali Can, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- Kınalızade Ali Efendi, *Devlet ve Aile Ahlâkı*, hazırlayan Ahmet Kahraman, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Köse, Saffet, İslâm'da Hukuk Devleti İlkesinin Dinamikleri, *İLAM Araştırma Dergisi*, 1996, cilt: I, sayı: 2, s. 1-46.
- Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müessesetu Zâyed b. Sultan Âl-i Neheyân, Abudabi 2004.
- Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye.
- Mevdûdî, Ebu'l Âlâ, *İslam'da İnsan Hakları*, trc. Sezgin Baş, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Mevsîlî, Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.
- Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1991.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed, *Sünen*, trc. A. Muhtar Büyükcınar vdğr., Kalem Yayıncılık, İstanbul 1981.

Nizâmü'l-Mülk, *Siyasetname*, trc. Aydil Erol, Milenyum Yayınları, İstanbul 2020.

Özdemir, Ahmet, *Hadislerin Rehberliğinde Kardeşlik Hukuku*, Murat Kitabevi, Ankara 2014.

Özdemir, Hz. Peygamber'in Fıkhî Hükümlerindeki Usûl ve İlkeler, Murat Kitabevi, Ankara 2015.

Özdemir, *İslam Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, Murat Kitabevi, Ankara 2017.

Özdemir, Mal ve Hizmet Bedellerinin Piyasanın Tabîî Şartlarına Göre Belirlenmesi İçin Alınan Fıkhî Tedbir ve Kurallar, *Bingöl Ü. İ. F. Dergisi*, sayı: 18, s. 219-232, Aralık 2021.

Özdemir, "Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 175-195, 2012.

Özek, Ali, vdğr., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999.

Said Halim Paşa, *Buhranlarımız*, hazırlayan M. Ertuğrul Düzdâğ, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul t.y.

Sallâbî, Ali Muhammed, *Siyer-i Nebi*, Ravza Yayınları, trc. Mustafa Kasadar vdğr., İstanbul 2015.

Saygılıoğlu, Nevzat- Arı, Selçuk, *Etkin Devlet: Kurumsal Bir Tasarı ve Politika Önerisi*, Sabancı Üniv., İstanbul 2003.

Şeyzerî, Celaledin Abdurrahman b. Nasr b. Abdullah, *Devlet Başkanının Nitelikleri (en-Nehcü'l-meslûk fî siyaseti'l-mülûk)*, trc. Osman Arpaçukuru, İlke Yayıncılık, İstanbul 2003.

- Şulul, Cevher, *İbn Rüşt'ün Siyaset Felsefesi: (Eflatun'un Devlet'i ve İbn Rüşt'ün Yorumu)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009.
- Taberî, Ebu Cafer İbn Cerir Muhammed, *Tarîhu'l-umem ve'l-mülûk, Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye*, Beyrut 1407.
- Timur, *Benim Devletim (Tüzukat-ı Timurin ve Cengiz Yasası)*, sdl. Alemdar Yalçın, Fetih Yayınevi, İstanbul 1974.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Serve, *Sünen*, trc. O. Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul t.y.
- Tunuslu Hayreddin Paşa, *Ülkelerin Durumunu Öğrenmek İçin En Doğru Yol*, trc. Kerim Suphi Muhammed, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017.
- Turtûşî, Ebu Bekr İbn Ebi Rendeka Muhammed, *Sirâcü'l-mülûk*, hazırlayan Said Aykut, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.
- Türk Dil Kurumu Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (01.02.2023).
- Türk Düşünce Hareketi Merkez Heyeti, *Türk Düşüncesi*, İrfan Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Vural, Muammer, *İslam Hukukunda Ruhsat Sebepleri ve Bazı Ruhsat Örnekleri- I:(Sefer, Hastalık ve Zaruret Örneği)*, *Bingöl Ü. İ. F. Dergisi*, 2018, sayı: 12, s. 323-359.
- Yaran, Rahmi, “Kefâret”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kefare#2-fikih> (27.01.2023).
- Yeniçeri, Celal, *İslam Açısından Tüketim Tüketicinin Korunması ve Ev İdaresi*, İFAV Yayınları, İstanbul 1996.
- Yeniçeri, *İslam İktisadının Esasları*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1980.
- Yiğit, Fevzi, “Taklit ve Taassup Üzerine Felsefi Bir İnceleme”, *Din ve Bilim: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2022, cilt: V, sayı: 2, s. 279-292.

Yiğit, İsmail, “Tebük Gazvesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tebuk-gazvesi> (20.06.2022).

Yiğit, Yaşar, “İslam Ceza Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık”, *Kur’an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1999, cilt: II, sayı: 13-15, s. 195-206.

Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2020.

Zehebî, Mahmud b. Osman, *el-Kebâir*, Dâru’n-Nedveti’l-Cedîde, Beyrut t.y.

CUMHURİYET'İN YÜZÜNCÜ YILINDA

SÜER

Ek

ÇAĞDAŞ
TÜRKOLOJİNİN
İZİNDE

Editörler:

Ülkü Çelik Şavk

Jala Garibova - Dilek Ergönenç

Gökçe Yükselen Peler - Mustafa Durmuş

Emrah Bozok - Selcen Koca

Ankara, 2023

Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında
Süer Eker
Çağdaş Türkolojinin İzinde

Editörler

Ülkü Çelik Şavk
Jala Garibova - Dilek Ergönenç
Gökçe Yükselen Peler - Mustafa Durmuş
Emrah Bozok - Selcen Koca

ISBN: 978-625-6444-04-1

1. Baskı

Temmuz, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 470

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396 Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
-------------	---

SÜER EKER'E DAİR

Mustafa CANPOLAT <i>Prof. Dr. Süer Eker</i>	19
--	----

Mustafa İSEN <i>Titiz Bir Alan Uzmanı Olarak Süer Eker</i>	21
---	----

Sabira STAHLBERG <i>Hayat Ağacı</i>	24
--	----

Dilek ERGÖNENÇ <i>Prof.Dr. Süer Eker ile Söyleşi</i>	25
---	----

Selcen KOCA <i>Prof. Dr. Süer Eker'in Eserleri ve Akademik Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme</i>	77
--	----

Suat AKGÜL <i>Anılar Işığında Süer Eker ile Askerî Öğrencilik ve Genç Subaylık Günlerimiz</i>	103
--	-----

MAKALELER

Gülnara ABDRAFİKOVA <i>Başkurt Şairi, Maarifçi Garifulla Keyekov'un 'Ayn Er-Rıza Adlı Arabografik Eserini İnceleme Sorunları</i>	129
---	-----

Abbas AHMADVAND <i>Ecological Civilization: Ibn Khaldun and the Impact of the Environment on the Human being</i>	141
---	-----

Tuğba AKKOYUNLU <i>Dili Bilmecelerden Bilmek</i>	153
---	-----

Özge AKSOY SERDAROĞLU	
<i>Ülkü Tamer'in Şiirlerinde Şairin Okuma Kültürüne İlişkin</i>	
<i>Bir Değerlendirme</i>	173
İsmail Hakkı AKSOYAK	
<i>Ekenek</i>	193
Osman AKTEKER	
<i>Üretici Dil Bilgisinde Anlam Sorunsalı ve [Ermek] Kavramı</i>	197
Uğur ALTUNDAŞ	
<i>Tuvacada -p Zarf-Fiil Ekli Zaman Ekleri ve Görünüş Değeri</i>	233
Sema ASLAN DEMİR	
<i>Türkmencede Görünüş, Kanıtsallık ve Epistemik Kiplik Üçgeninde</i>	
<i>Bir Biçimbirim: -İpmlş</i>	259
Sibel BAYRAKTAR	
<i>Fizikten Mentale Bir Fiilin Dönüşüm Hikayesi: Çal- Fiili</i>	267
Emrah BOZOK	
<i>Türk Kültüründe Bir Ceza Söylemi Olarak Sakal Kesmek İfadesi</i>	277
Tuncay BÖLER	
<i>Soru Sözcükleriyle Kurulan Cümle Öğeleri Üzerine</i>	291
Mariya BULGAROVA	
<i>Nogay Dilbilimine Genel Bir Bakış</i>	297
Han-Woo CHOI	
<i>Notes on some Altaic Shamanistic Terminologies</i>	307
Eva CSAKI	
<i>Macarca'daki Yer Adlarına ve Ad Verme Geleneklerine Dair</i>	315
Aylin ÇAKIR	
<i>Erken Çocukluk Dönemi Dil Ediniminde Ebeveynin ve</i>	
<i>Birincil Bakım Veren (Caregiver) Rolü</i>	329

Gülin DAĞDEVİREN KIRMIZI <i>Like a Porcupine with Its Quills up: Gagauz Heritage Speakers’ Linguistic Insecurity and Self-Reported Codeswitching Practices</i>	341
Hicret DAŞDEMİR <i>Klasik Öncesi Çağatay Türkçesinde Askerlikle İlişkili Terimler</i>	371
Ahmet DEMİR <i>Çocuk Edebiyatında Karakterleri ‘Öz Farkındalık’ Hâlleriyle Sunmak</i>	385
Nurettin DEMİR <i>Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati’nin Kaynağı Olarak Yunus Emre</i>	411
Fatos DİBRA <i>Italiano Alaturka: Bir Arnavut Bektaşisinin İtalyanca Öğrenme Serüveninden bir Kesit</i>	423
Mina DOLATİ <i>Arabgol’un Halaç Türkçesinde Dörtlükleri</i>	447
Mustafa DURMUŞ <i>Klasik Osmanlı Nesir Dili Üzerine Bir Betimleme Denemesi</i>	467
Ayşe DUVARCI <i>Dede Korkut Hikâyeleri’nde Gülünç Olma- Gülme Hali: Mizah</i>	479
Kürşat EFE <i>Türkçede Farsça Kökenli Sözcüklerden Türetilen Sözcükler</i>	493
Binnur ERDAĞI DOĞUER <i>Tarihî Tıp Kitaplarının Kültür Taşıyıcılığı Üzerine Bir Değerlendirme</i>	521
Kubilay FENER <i>Çuvaşçada Kılınış İşlemcisi Olarak {-sa il-} Art Fiili</i>	527
Gonca GÖKALP ALPASLAN <i>Millî Mücadele Yıllarında Ankara’da Bir Kadın Gazeteci: Grace Ellison</i>	551
Celal GÖRGEÇ <i>Kazakçanın Ulusal Derlemi</i>	581

Eylül GÖZEL - Özge CAN
(Öbeksi/)Eylem Düzeyinde Belirtlilik Kayması:
Artık Cinnet mi Geç(/t)iriyoruz?595

Sinan GÜZEL
Tatarcada {-p al-} Art-Fiili Kılınış ve Kiplik Temelinde Bir İnceleme 615

Ümit HUNUTLU - Emine GÜRBÜZ
Eski Türk Yazıtlarındaki /-(y)⁰r erkli/~/-Ø erkli/ Yapısı Üzerine 635

Işıl IŞIKTAŞ SAVA
Kırım Tatarcada Eşmerkezli Birleşik Kelimeler 655

Elçin İBRAHİM
Təhlükədəki Türk Dilləri 673

Mustafa İSEN - Tuba Işın DURMUŞ
Osmanlı Kültür Hayatına Katkı Sunan Bir Şehir: Dimetoka 681

6 Hasan İSİ - Sümeyra ALAN
Budist Uygur Metinleri Tanıklığında Tantra Kavramına Bakış 697

Mehmet KARA - Ozlem KURT
Dislektik Çocuklara Yabancı/İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretimi 733

Akartürk KARAHAN
Tonyukuk Yazıtında Ağız Özellikleri Var mı? 755

Gülcan KIZILÖZEN
Türk Kağanı Yüce Oğuz'un Destanı Folklor mu Fakelore mu? 781

Selcen KOCA
Dillerin Tehlike Seviyesinin Belirlenmesi ve Tehlikedeki Türk
Dillerinin Tehlike Seviyesi 793

Eser KOCAMAN GÜRATA
Yabancılar Türkçe Öğretiminde Toulmin Modelinden Hareketle
Gerçeklendirmeli Metin Yazma Etkinlikleri Geliştirme 833

Alima KUDİYAROVNA PIRNİYAZOVA	
<i>Qaraqalpaq Xalıq Dástanlarındaǵı Frazelogızmler</i>	847
Galina MISKINIENA	
<i>Религиозные Тексты Литовских Татар Под Влиянием Суфизма и Шиизма</i>	861
Atiye NAZLI	
<i>İki Aşık Şiiri: Baykan'dan Cemal Hoca'ya Kars'ın İşgali</i>	877
Fenüze NURİYEVA	
<i>Tatarlarda Hafta Günleri Adları</i>	889
Hilal OYTUN ALTUN	
<i>Orhun Yazıtlarında doğrudan aktarım yapıları</i>	897
Gökçe Yükselen PELER	
<i>Leontios Makhairas'ın Kroniğinde Türkler</i>	919
Hatice SAAT	
<i>Bürün-Anlam Etkileşiminde Pragmatik Gönderim: Herhâlde Örneği</i>	929
Gülshen SAKHATOVA	
<i>Türkmenler, Dostojevski ve Avrupa: Yazarın, Göktepe. Asya Bizim İçin Neyi İfade Eder?' Makalesinin Ek Bilgili Tercümesi</i>	951
Hülya SAVRAN	
<i>Zarf Görevindeki Yalın Yansıma Sözlerin Kullanımı Üzerine</i>	967
Ceren SELVİ	
<i>Türkçe Ulusal Derlem'de Nasreddin Hoca'nın Çağdaş Kullanımına Bakış</i>	979
Savaş ŞAHİN	
<i>Türkmen Türkçesinde Eklerle Pekiştirme</i>	1005
Ali ŞAMİL	
<i>Viceli İsgender Çitasi'nin Maceralı Hayatı ve Onun Azsayılı Halklar için Alfabe Yaratma Çabaları</i>	1025

Ali ŞEYLAN - Erdal AYDIN

Dilde Sadeleştirme Çabaları Kapsamında Kurulan Askerlik

Terim Bölükleri ve Çalışma Usûlleri (1935) 1039

İbrahim TAŞ

Ferîdüddîn Attâr'ın Tezkiretü'l-Evliyâ'sının Tercüme

Nüshalarında Geçen Geyik Sözcüğü Hakkında 1055

İlker TOSUN

"İssız Köşe" Romanında Geleneksel Tuva Kültürüne Bakış 1069

Emre TÜRKMEN

Tarihî Metinlerde Öfkelenmek ve Kızmak İfadeleri Üzerine:

buş-, kakı-, sög-, iri söz söyle- ve sakat söyle- 1103

Koray ÜSTÜN

Nazım Hikmet'in Bursa'da Yazdığı Şiirler Üzerine 1113

Melike ÜZÜM - Nurettin DEMİR - Bilge GÖKTER

Anadolu Ağızlarında -(y)IK ve -mİş Kullanımlarının

Aktarımsallık Ulamında Ayırıcı Özellikleri 1129

Abdurrişid YAKUP

The first decade of the 21st century Salar linguistics:

Three Chinese contributions on the Qinghai variety of Salar 1151

Hüseyin YILDIZ

19 Dilli Bir Terim Sözlüğünün Terim Oluşturma

Yöntemleri Bakımından İncelenmesi 1167

MEKTUPLAR

Alima PİRNIYAZOVA

Hat-Assalawma áleykum, Suer Eker mırza! Türkiyalı kásiplesler! 1205

Hatice SAAT

Hocam Prof. Dr. Süer Eker'e 1206

Rana SEHATOVA

Prof. Dr. Süer Eker 1207

FOTOĞRAFLAR 1209

SUNUŞ

*“Efendiler! Dünyada her şey için;
maddiyât için, maneviyât için, hayat için, muvaffakiyet için,
en hakikî mürşit ilimdir, fendir.
İlmin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir.”*
Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, 22 Eylül 1924, Samsun

Süer Eker hakkında

Küçük yaşlarda dile ve farklı kimliklere olan ilgisini meslek olarak hayatının merkezine yerleştiren Süer Eker, çoğumuzun tanıklık ettiği gibi çalışmalarını yalnızca Türk dili ile sınırlandırmayıp Türk tarihi, Türk kimliği, Türkler ile uzak yakın etkileşimde bulunmuş diğer toplumlarla olan ilişkileri üzerinde de yoğunlaştırmıştır. *Prof. Dr. Süer Eker'in Eserleri ve Akademik Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme* bölümünde de görüleceği üzere kendisi bir yandan akademik eserleri ile alan uzmanlarına hitap ederken diğer taraftan sosyal kanallarla alan dışı olup Türklük bilimi ile amatörce ilgilenen kesimlere de ulaşmaya çalışmaktadır.

Yaşarken bir taraftan da çalışmak yerine, çalışarak yaşamayı hayat düsturu edinmiş bir bilim adamı olmasına karşın Süer Eker kendisini yalnızca akademik çalışmalar ile sınırlandırmayıp insanlarla, özellikle de gençlerle yakın, sıcak, eğitici ve yol gösterici bağlar kurmaya çok önem vermektedir. Konuşmak, anlatmak, kendisine sorulan herhangi bir konuyu en son kişi anlayıncaya kadar sabırla anlatmak, hem çalıştığı alana hem de insana verdiği önemin en önemli göstergelerinden biridir. Kendisini yakından tanıyanlar zaten bilgisinin ne kadar derin ve bir o kadar hoş sohbet olduğuna da şahittir.

İlkin Prof. Dr. Talat Tekin'in öğrencileri olarak başlayan arkadaşlığımız, zamanla güçlü bir proje ortaklığına hatta onun da ötesinde dostluğa dönüşerek bu günlerde 38 yıla gelip dayandı. Geçen bu yıllarda birçok şey gibi hepimiz biraz değişti ancak Süer'de hep bir yere yetişme ve bilimsel gelişmeleri kaçırmama çabası ve telaşı ile ailesine olan sonsuz sevgisi hiç değişmedi. Arkadaşlığının ve dostluğunun sağlamlığı ile ailesine olan bağlılığının gücü tartışmasız özelliklerinden oldu hep. Bir başka değişmeyen özelliği de açık sözlülüğü. Bu özelliği nedeniyle ara sıra farklı değerlendirilse de kıldığını veya incittiğini düşündüğü kişiler için onlardan daha fazla üzümlü telafi yollarını aramaktan kaçınmadığını, sözünün açıklığının özünün açıklığından geldiğini de en iyi muhatapları bilir.

Hayatı anlamlı kılan, bir şeyler üretme çabası ise eğer, şu ana kadar el birliği ile ortaya koyduğumuz çalışmalar gibi planlanmış ve planlanacak nice araştırmalar ve projeler, biiznilah, bizi bekliyor; ya değilse Nogay ayyelerin dediği gibi *'eylek beylek keşedi omür'*.

Ülkü Çelik Şavk

Prof. Dr. Süer Ekeri on ildən bir az artıqdır ki, tanıyıram. Əgər mənə "Bir-iki kəlmə ilə Süer Hocanı nə cür səciyyələndirə bilərsiniz?" sualını versəydilər, "elm fədəisi" deyə cavab verərdim. Mənə elə gəlir ki, dünyada heç bir şey, heç bir qüvvə Süer Hocanı elm eşqindən, araşdırma tutqusundan əl çəkdirə bilməz. Durmadan araşdıran, öyrənən, mütəmadi şəkildə yenilikləri mənimsəyən örnək bir insan, nümunəvi bir alimdir. Zəngin bilik, yüksək mədəniyyət və qibtə ediləcək peşəkarlıq səviyyəsinə malik olsa da, bənzərsiz bir təvazökarlığa, sadəliyə sahibdir. Usatası olduğu sahəni bütün incəliklərinə qədər bilən, mənimsəmiş olduğu mövzuların bütün dərinliklərinə varmağa qadir olan bir elm adamıdır Süer Hoca. Onda izlədiyim və heç bir vaxt

unutmayacağım xüsusiyyətlərdən biri – suala cavabdan daha çox önəm verməsi, elmdə sualın cavabdan daha dəyərli olması fikrini hər kəsə, xüsusilə gənclərə aşılmasıdır. Türkologiya sahəsində çox dəyərli əsərlər, unikal tədqiqat işləri ərsəyə gətirməklə yanaşı, Süer Hoca həm də gəncləri elmə həvəsləndirir, araşdırma yoluna qədəm qoyan tələbələrə dəstək olur, onların elmi potensialını üzə çıxarıb düzgün istiqamətləndirmək üçün bütün səylərini sərf edir. Süer Hoca eyni zamanda gəncləri düşünməyə, sorğulamağa, qarşılarına çıxan məsələlərə kritik yanaşma sərgiləməyə sövq edir. Düşünə bilən, sorğulayan, fikirlərini cəsarətlə ifadə edən, yaradıcılığa meyilli, yeniliyə açıq olan gənclər yetişdirmək isə toplumun mütəmadi inkişafı, gerilənməməsi, daim irəliyə doğru addımlaya bilməsi üçün zəruridir. Gənclərin məhz bu cür formalaşa bilməsində isə Süer Hocanın və Süer Hoca kimi elm və təhsil adamlarının rolu əvəzsizdir.

Jale Garibova

Süer Eker Hoca ile yollarımız yaklaşık 20 yıl önce kesişti. Bu 20 yıl içinde projeler, yurt içinde ve yurt dışında bilimsel ve kültürel amaçlı yolculuklar yaptık; üniversitede ve evlerimizde sohbetlerimiz oldu. Kısacası Süer Hocayı hem bilim adamı hem de aile dostu olarak tanımanın ayrıcalığını yaşadım.

Süer Hocanın en karakteristik özelliği nedir sorusuna düşünmeden vereceğim ilk cevap; masasında, bilgisayarının başında Hocamız kadar çok ve verimli zaman geçiren bir akademisyenin olamayacağına ilişkindir.

Birlikte de çalıştığımız özgün ve zorluk düzeyi yüksek çeşitli işlere değinmeyeceğim ama Türkiye'nin sınırlarının dışına taşan, bölgesel hatta küresel ölçekte katılımcı ile yürütülen Tehlikedeki Türk Dilleri projesi, dergisi ve yayınlarının, Türkoloji tarihimizin en özgün çalışmalarından biri olduğunu belirtmek istiyorum. Bu Armağan Kitabın fikir sahibi ve baş editörü Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk ile başlayan böyle vizyoner bir çalışmayı sabırla, titizlikle yürütecek kaç babayiğit Türkolog çıkar bilemiyorum. Çünkü böyle bir çalışmayı yürütülebilme, dünyanın dört bir yanında konu üzerine çalışanlarla iletişim ve bilgi ağları kurabilmeyi, belirli ölçüde bu kişilerle iletişimde zaruri olan dilleri etkin kullanabilmeyi de gerektirir.

İngilizceyi, Farsçayı, belirli Türk lehçelerini bir Türkolog olarak çoğunlukla bilgisayar başında öğrenen ve kullanan Süer Hocanın elinde, başta Avrupa olmak üzere dünyada Türk imajı üzerine yazılı ve görsel içeriklerden oluşan çok büyük ölçekli bir arşiv olduğunu az kişi bilir. Bunu ilk fark ettiğimde, yaklaşık 15 yıl önce, Süer Hocanın bu konuda ilk seminerleri TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinde vermesini sağlamıştım. Hocamızın bu arşivden üreteceği Avrupa’da veya dünyada Türk imajı üzerine bir çalışmayı okuruyla buluşturmasını sabırsızlıkla bekliyoruz. Süer Hoca, bahsettiğim ölçekte bir arşivle de gelen duyarlılıkla, sosyal medya platformlarında Türk, Türklük ve Türkçe imajlarının en yetkin ve cesur savunucusu olarak temayüz etmiştir. Ortaya atılan sorular ve buna ilişkin dünyanın her yanından kişilerce yapılan yorumlarla çok etkin bir algı platformu olan Quora’da Türk, Türklük ve Türkçe ile ilgili olarak Süer Hoca gibi/kadar içerik giren bir babayiğit de yoktur.

Gerçek(çi) bir Türk milliyetçisi, Türkiye’de ve önemli ölçüde kendi olanaklarıyla kendisini yetiştirmiş çok iyi bir Türkolog, çok başarılı bir proje yürütücüsü, harika bir dost olan Süer Hocama uzun, sağlıklı ve yine çok verimli bir meslek hayatı diliyorum.

Mustafa Durmuş

Süer hoca bir konu hakkında bilgi verirken veya onunla sohbet etme şansını elde ettiyseniz hipnoz olmuş gibi onu dinlersiniz. Onun bilgi birikimine sahip biriyle aynı ortamda bulunmaktan dolayı kendinizi şanslı hissedersiniz. Gençliğinden itibaren kendisini çok iyi yetiştiren, öğrenmeyi ve öğretmeyi bir yaşam biçimi haline getirmiş olan hocamız bazen konuşmasına Kazakça başlar, sonra Türkçeye geçer. Bir şeyler anlatırken birden Farsça *“Ez cefâ-yı bevîbân terk-e ni’meti xâce evlâter est”* (Kapıcının cevri ü cefasındansa efendinin nimetini terk etmek evlâdır) deyiverir. Onunla sohbet etmek bir keyiftir. *“Gemlik’e doğru / Denizi göreceksin / Sakın şaşırma.”* diye bir Orhan Veli dizesi sıkıştırırverir cümlelerinin arasına. Süer hocam ‘İyi bir akademisyen nasıl olmalı’ sorusunun cevabına örnek teşkil ederken, yazıları ve konuşmalarıyla bize ilham vermeye devam ediyor.

Dilek Ergönenç

Süer Hoca, Türkiye’de görmeye alıştığımız klasik Türkolog tipinden çok farklı bir bilim adamıdır. ‘Bilim adamı’... Bu sıfatı, varlığının her zerresine kadar taşımayı hak eden bir insan. Her bilim adamının sahip olması gereken ama maalesef Türkiye’de görmeye pek alışkın olmadığımız bilim üçgenini hayatının tam merkezine oturtmuş, engin Türkoloji bilgisini, Türklük bilimi ile yakından uzaktan ilişkili her türlü bilgi ile besleyen ve genel kültürüyle çevresini, adeta tarihin derinliklerinden günümüze seslenen bir filozof edasıyla aydınlatmayı bir hayat felsefesi hâline getirmiş, tekâmül etmiş bir insan. Türkoloji meselelerini, Türkiye’de duygularını karıştırmadan, tamamen bilimlik bir bakış açısı ile ele alabilen ender simalardandır. Ancak bu bilimlik yaklaşım, bazılarında görülen oryantalist temayülden de tamamen aridir ve temel aldığı zemin her zaman yerlidir. Süer Hoca’nın sosyal medya paylaşımlarının her biri adeta birer ansiklopedi maddesi niteliğinde. Onu en çok üzen şeylerden bir tanesi, duygusal dürtülerle veya yarım bilgi ile bilimlik meseleler üzerinde malumatfuruşluk taslamaktır.

Gökçe Yükselen Peler

Eksileriyle veya artılarıyla, meslekî alışkanlıklarımız, akademisyen kimliğimizde ve çalışmalarımızda bizleri yansıtan birer üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Prof. Dr. Süer Eker, meslek hayatına muvazzaf bir askerî kimlikle başlamıştır. Karşılık beklemezsizin görev bilinci ve sorumluluğuyla hareket etme prensibi ile yetişen şerefli Türk subaylarındaki özveri, bir noktadan sonra onların yaşam şekli hâline dönüşmektedir. Askerlik mesleğinin gerektirdiği yaşam şekli, disiplin anlayışı ve kurallar, Eker’in akademisyen kimliğine de sirayet etmiştir. Eker’in gerek gündelik hayatı gerekse akademik çalışmalarında kurallı yaşamı ve disiplinli çalışmaları, askerlik mesleğinin kendisine kazandırdığı desturlardan biridir.

Emrah Bozok

Türkoloji öğrencilerinin bölümün ilk yıllarında; eserleriyle ve görüşleriyle tanıştıkları belli başlı bazı isimler vardır. Türkolog adayları bu isimlerle doğrudan tanışma imkânı bulamasa da akademik hayatları boyunca onların bilimsel şahsiyetlerinden kendilerine bir örnek çıkarır, çalışmalarından ve yöntemlerinden istifade ederler. Eserleriyle literatüre önemli ölçüde katkı sağlamakla birlikte genç akademisyen-

lere ilham veren ve model teşkil eden bu isimlerden biri de hiç şüphesiz Prof. Dr. Süer Eker'dir. Süer Eker, alanında sahip olduğu derin bilgi birikimi, ele aldığı konuyu farklı açılardan değerlendirebilme yeteneği ve özgün çalışma disipliniyle yaygın, etkili, oldukça çeşitli konuda, çok sayıda bilimsel çalışma ortaya koymuş üretken bir bilim insanıdır. Süer Hocamızı yakından tanıma fırsatı bulmuş meslektaşları ve doğrudan öğrencisi olma imkânına sahip olan genç akademisyenler, bilimsel çalışmalarının dayandığı, görüldenden çok daha engin bilgi birikimine hemen şahit olurlar. Ders anlatırken veya bilimsel etkinliklerde konu üzerindeki ifadelerini sanki özenle hazırlanmış bir metinden takip ediyormuş gibi akıcı bir şekilde belirtir. Kendisiyle bilimsel bir konuda sohbet ederken düşüncelerini dile aktarma süresinin kısalığı, ilk bakışta aralarında ilişki kurulması zor konuları kolaylıkla bağdaştırmasıyla bilgi birikimi ve çok yönlülüğünü her fırsatta hissettirir. Prof. Dr. Süer Eker'in hocalık vasfı da kişiliği ve bilimsel çalışmaları gibi oldukça özgündür. Genç akademisyenlere ve öğrencilerine yol göstermesi, destek ve fırsat vermesi, belki de en önemlisi, onları yüreklen-dirmesiyle samimi ve yardımsever bir hocadır. Akademik şahsiyeti dışında sosyal hayatında da oldukça neşeli, pozitif, çevresine karşı duyarlı ve ilgili, büyük-küçük hemen herkesin hayatında etki bırakan insancıl yönüyle tanınmaktadır. Bilgisini ve hayat tecrübelerini çok iyi bir şekilde harmanlayan hocamızın oldukça keyifli ve ilgi uyandıran sohbetlerinde kimi zaman Türk dünyasının ücra bir köşesiyle kimi zaman Balkanların bilinmeyen yönleriyle kimi zaman ise memleketi Çorum'la ilgili anı ve gözlemlerini hem öğretici hem de eğlendirici bir şekilde aktardığını görebilirsiniz. Zamanının teknolojik imkânlarını yetkin bir şekilde kullanarak bilgiye ulaşmanın ve bunu yaymanın farklı yollarını başarıyla uygulayan, akademik çalışmaları ve faaliyetleriyle Türkoloji camiasında Türkiye sınırlarını aşan Süer Hocamızın uzun yıllar, sağlıklı bizlere faydalı olması dileğiyle...

Selcen Koca

Daha nice bilimsel çalışmalara imza atacağına inandığımız Süer Eker hocamıza, meslektaşımıza, arkadaşımıza bu Armağan Kitap'ı sunarken kendisine 'uzun və sağlam ömür, işində uğurlar və yaradıcılıq sevinci ilə dolu neçə gözəl illər diləyirik'.

Armaĝan Kitap hakkında

Kimimizin yaklaşık kırk yıllık, kimimizin daha yeni arkadaşı; kimimizin meslektaşı; kimimizin de hocası olan Prof.Dr. Süer Eker'in 60. Yaş Günü'ne Armaĝan olmak üzere 60 yazı ile hazırladıĝımız bu kitap, aynı zamanda ömrünü Türklük Bilimi'ne adanmış bir bilim adamına 'teşekkür'd  r.

Armaĝan Kitap, Sunuş bölümü dışında, Giriş bölümü mahiyetinde Süer Eker'e Dair, Makaleler, Anılar ve Mektuplar ile Fotoĝraflar ana bölümlerinden oluşmaktadır.

Süer Eker'e Dair bölümündeki ilk iki yazı Prof.Dr. Mustafa Canpolat hocamızın sürpriz bir d  rtl  ĝ  n  n de yer aldıĝı ve   ĝrencisi olarak Eker ile ilgili duygu ve gözlemlerini anlattıĝı kısa bir yazı ile Prof.Dr. Mustafa İsen hocamızın mesai arkadaşı ve meslektaşı olarak Süer Eker'e dair görüşlerini paylařtıĝı bir yazıdır. Armaĝan kitaba katkıları için deĝerli hocalarımıza çok teşekkür ederiz. Sonraki yazı Dr. Sabira Stahlberg tarafından Eker için özel hazırlanmış bir hayat aĝacı grafiĝidir. Bu orijinal çalışma için kendisine teşekkür ederiz. Prof.Dr. Dilek Ergönenç'in Süer hoca ile yaptıĝı söyleşi ve Dr. Selcen Koca'nın hazırladıĝı özgeçmiş ve yayınların ayrıntılı bir deĝerlendirmesinin yer aldıĝı metin ise bu bölümün diĝer yazılarıdır. Dr. Suat Akg  l'  n kaleme aldıĝı on yazı ise, Prof.Dr. Süer Eker'in hayatından kesitlerin gözlem ve anlatılara dayalı, çok güzel, kısa bir hatırat niteliĝindedir. Süer Eker hocamızın özel ve akademik hayatını ayrıntılı biçimde ele alan bu üç g  zel bölüm için hocalarımıza teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Süer Eker'in altmışıncı yaş günü olan 20 Temmuz 2023'te kendisine takdim edilecek olan Armaĝan Kitap'ta   oĝunluĝu Türkiye'den olmak üzere 69 bilim adamı ve araştırmacının yazdıĝı toplam 60 bilimsel makale ve derleme niteliĝindeki yazıları yer almaktadır. Editör Kurulu olarak g  nderdiĝimiz yazı davetini hem bizi kırmayıp kabul ederek hem de Prof.Dr. Süer Eker'e olan sevgi ve saygılarını belgelemek üzere gönderdikleri makaleler ile Armaĝan Kitap'a verdikleri destek ve saĝladıkları katkı için tüm hocalarımıza ve meslektaşlarımıza gönülden teşekkür ederiz. Bu kitap sayelerinde hazırlanmıştır.

Mektuplar bölümündeki yer alan  yazı ise ğrenci ve meslektaşları-
nın kısa birer teşekkür ve Süer Eker'e olan duygularının ifadesi olarak
hazırlanmıştır.

Prof. Dr. Süer Eker'e Armağan Kitabı'nın hazırlanmasında emeğİ geçen
herkese; başta bizimle duygularını paylaşan veya makaleleri ile katkıda
bulunan tüm hocalarımıza, arkadaşlarımıza, meslektaşlarımıza ve öğren-
cilerimize iten teşekkürü bir görev biliriz. Ayrıca yayım sürecinde tüm
yazıların düzenlenmesi için yoğun emek veren editörlerimize; böyle bir
kitabın yayımlanmasını desteklediklerini bildiren Prof.Dr. Eva Csato
Johanson ve Prof.Dr. Birsl Karakoç'a; yayım sürecinde yardımını esirge-
meyen Doç.Dr. Binnur Doğuer ErdağI'ya çok teşekkür ederiz. Armağan
Kitap'ın yayımlanmasında çok büyük destekleri olan Grafiker Yayınevi'nin
sahipleri Necla Yavuz ve Erdoğan Yavuz'a da şükranlarımızı sunarız.

Editör Kurulu, 20 Haziran 2023

Sosyal Mitoloji

Hazırlayan
Ömirbek BEKEZHAN

Atrau 2022

SOSYAL MİTOLOJİ

Yazar

Ömirbek BEKEZHAN

ISBN: 978-625-6444-05-8

1. Baskı

Ağustos, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 472

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
ÖN SÖZ.....	11
MİTOLOJİ.....	15
MİT KAVRAMINI ARAŞTIRMA TARİHİ VE YAPISAL ÖZELLİĞİ.....	21
Felsefede Mit Meselesinin İncelenme Seviyesi.....	21
Mitolojik Bilincin Özelliği ve Yapısı.....	52
Sosyal Ortamın Mitolojik Ölçütleri.....	77
TOPLUMSAL BİLİNÇ VE MİT.....	101
Toplum Bilincinde Mitin Yeri.....	101
Geleneksel Toplumdan Çağdaş Topluma Geçme Sürecinde Mitolojik Bilincin Değişimlere Uğraması.....	130
Sosyal Mit Sistemindeki Teknoloji Mitolojisi.....	156
Felsefe ve Mit.....	180
KAYNAKÇA.....	205

ÖN SÖZ

Çalışmanın esas amacı miti sadece bilincin geçici tarihî devri olarak değil, aynı zamanda bilincin, toplumsal bilincin ayrılmaz parçası niteliğinde incelemektir. Bunun sebebi, son yüzyılın tarihinde dünya çapında önemi olan, insanlığın bilincinde, mantalitesinde genel olarak yaşam tarzında muhteşem değişimlerin gerçekleşmesidir. Bunu arasında halkımızın tarihinin çökmesi ve gelişmesi, kültürümüzün yaşadığı musibetler ile başarılar alışılmış, kalıplaşmış gerçeklerin çoğunu şüpheyile kabul etmeye zorladı. Neden asıl gerçek saydığımız durum uyduruk çıktı? Tarihî gerçekle yalanları nasıl birbirinden ayırabiliriz? Bu sorulara cevaplar bulmaya çalıştık.

11

Araştırmanın öne koyduğu amaçlardan en önemlisi, mitin toplumsal bilinçte sabit bir parçası olduğunu özetlemektir. Çalışma sırasında bu düşünceyi mitin yaşamının psikolojik, mantıksal mekanizmalarını, sosyal ve kültürel, tarihî koşullarını gösterme vasıtasıyla, bununla birlikte mitin günümüzdeki toplumlardaki belirtilerini terazide tartma yöntemiyle yeterli ispat olduğunu düşünüyoruz. Tabii ki genel olarak bilimin sırlarını açması neticesinde mitin sinkretik ve arkaik bilinç şekli tarihin kuytu yerlerinde kaldı. Ama bu çalışmada vardığımız sonuç, yukarıda söylediğimiz mekanizmalar var olunca mit ölmez. Ve onun ölmesi de mümkün değil, çünkü o kültür fenomeni, kültürün, manevî arayışların, yaratıcılığın ilham vericisi, varoluşçu ve insanca talepleri bir şekilde karşılayan

kavram olduğunu düşünüyörüz. İnsanın tabiatındaki akıl dışılık onun sabit olmasının kaynağı sayılır.

Toplumsal bilincin, sosyal ve kültürel çevrenin değişimlere uğramasına, gelişmesine uygun olan mitin hep oluştuğu sonucunu da gördük. Mesela, bilimin, tekniğin ve iletişim araçlarının geliştiği dönemde mit yaratmak “mesleğe”, müellifi olan eser yaratıcılığına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bununla siyasetçiler, alimler, gazeteciler vb. gibileri uğraşırlar. Herhangi devletin de imajını yaratmaya, ideolojisini oluşturma çabası bu konuyla ilgilidir.

Bu yüzden biz sosyal mitlerin ortaya çıkmasını ve gerçekleşmesini mümkün olduğu kadar anlatmaya çalıştık. Çünkü sosyal mitlere dolu olan XX. yüzyılın varlığıyla çağrışmaktadır.

12

Biz bu çalışmamızda mitin ortaya çıkması, bilinci etkileme özelliklerini, genel olarak yöntemsel açıdan ve onun günümüzdeki toplumlarda kendini göstermesini net şekilde vermeye çalıştık. Mit, tabii ki, çok anlamlı ve tabiatı hâlâ sonuna kadar keşfedilmeyen bir gerçektir. Bu duygu ile zihin, bilinçsizlik ile bilinç gibi diyalektik ilişkide olan olaylarla sınırlanmış bir kavramdır. Bunun için onun araştırılacak tarafları çoktur. Mit hakkında felsefeden başka psikoloji, mantık, teoloji, etnografya, tarih, kültür bilgisi, siyaset, edebiyat, dilbilim, sanat açısından yapılan araştırmaların çoğalması bunun kanıtıdır.

Devletler için mitler ve onlarla ilgili sembollerin ve ritüellerin anlamı önemli bir yere sahiptir. Eski değerlerin yeni teknolojik kültürün başarılarıyla bağlanabileceğini başka ülkelerin tecrübesinden de görebiliyoruz.

Demek, ritüeller ve arketipler çağdaş tekniği kullanmaya herhangi bir engel yaratmazlar. Burada asıl konu, etik açıdan genel insanlığın değerleriyle uyum sağlayan, insanları birleştirmeye ve manevî gelişmeye yönlendiren mitler ile mitolojik arketipleri bulmak ve yaymaktır.

Bilinç, çeşitli ufukların birleştiği bir yerdir. Bilinçteki harika eserlerin biri, mittir. İnsanın bilinci zıtlıklarla da çalışır. Diyalektik kapsamlı düşünme geleneği herhangi olaya kapsamlı, derinliğine, sabırla ve bilgelikle bakmamızı ister.

Bu yüzden mitle ilgili görüşler zorunlu olarak ters olmalı veya onu ortadan kaldırmak için mücadele etmek gerekir gibi görüşün olmaması gerekmektedir. Buradaki amaç, mitlerdeki genel insanlık, millî, toplumsal bilinç ve bireysel bilincin unsurlarını bulabilmek ve ortaya çıkış nedenlerini belirlemektir. Bu yüzden bu soru silah ve ideolojinin değil, felsefenin boynundaki iştir. Sadece felsefe kendisinin kategoriler silahıyla, yüzyıllarca topladığı bilgeliğiyle bu soruyu kökünden kaldırmayı sağlayabilir.

Kültürün zenginleşmesi, sistemleşmesi mitte örnekler halinde yansıtılır. XX. Yüzyıla felaketler getiren “siyasî mitoloji” kültürel mitlerle değiştirildiği zaman manevî ilerlemenin bir türü olur. Kültürler meydanı mitlerin bulunduğu meydandır. Ama onun zararı siyasî mitolojiden daha zayıf olmalı, bu anlamında “sosyal mitoloji” kendisini başka aşamasında, çeşitli tekrar edilmeyen kültürlerin çatışması şeklinde olacağını umut ediyoruz.

Miti kültürde yok edilemeyen fenomen niteliğinde algılamak, onu manevî, insanca ve kültürel yönden anlam, gerçek arama süreci çerçevesinde kabul etmekle ilgilidir.

Günümüzde mitoloji araştırmacılarının arasında mit hakkında gerçekler dünyasında insanı farklı duyguyla yaşatabilecek bir yaklaşım olduğu düşüncesi şekillenmektedir. Ama bu sadece herhangi bireyin iç dünyası değil, sosyal gerçek âlemidir, çünkü mit sadece sosyal ve duygusallık mekânında ortaya çıkar.

Ömirbek BEKEZHAN
Atrau/Kazakistan

KAYNAKÇA

- Abay. Eki Tomdık Şığarmalar Jınağı.** (1986). Almatı.
- Abdina A. (2012). *"K.Otkritost Kak Printsip Tselostnosti Çeloveka// Mnogomernost Ĭ Tselostnost Çeloveka V Filosofii, Nauke, Religii"*. **Materialı mejdunarodnoy nauçno-obrazovatelnoy konferentsii.** Kazan: Kazan. Un-t. s.404.
- Akatayev S. (1990). **Kün Men Kölenke.** Almatı.
- Asemkulov T. (2002). **Altın kayıs saltı.** Altın Orda. №56. s. 4.
- Avtonomova N.S. (1990). **Mif: Haos Ĭ Logos // Zablujdayushisya Razum? Mnogoobraziye Vne Nauç. Znaniya.** Moskva: Politizdat.
- Barthes R. (1989). **Ĭzbranniye Rabotı. Semiotika. Poetika.** Moskva: Progress.
- Baudrillard J. (1995). **Sistema Veşey.** Moskva.
- Batigin G.S. (1992). *"Metamorfozı utopiçeskogo soznaniya// Kvintessentsiya: Filos.almanah"*. Moskva: Politizdat, s.400.
- Baturina O.V. (2009). **Peyzajnaya Jivopis.** Kazahstana. – Almatı: Areket.
- Bell D. (1999). **Gryaduşeye Postindustrialnoye Obşestvo. Opıt Sotsialnogo Prognozirovaniya: Per. S Angl. M.: Academia.**
- Berdıyayev N.A. (1990). **Ĭstoki Ĭ Smysl Russkogo Kommunizma.** - Moskva.
- Bogomolov A.S. (1982). **Dialektiçeskiy Logos.** Moskva.

- Böll H. (1991). **Frankfurtskiye çteniya.//Samosoznaniye evropeyskoy kulturi XX veka.** Moskva: Politizdat.
- Bulgakov S. (1911). **Dva Grada.** C. 2. Moskva.
- Campbell J.(2002). **Mifi, V Kotorih Nam Jit.** Moskva: İD "Gelios".
- Camus A. (1990). **Buntuyuşiy Çelovek. Filosofiya. Politika. İskusstvo. Per. S Frants.** Moskva: Politizdat.
- Cassirer E. (1989). **Opıt O Çeloveke: Vvedeniye V Filosofiyyu Çeloveçeskoy Kulturi//Problema Çeloveka V Zapadnoy Filosofii.** Moskva: Progress.
- Cassirer E. (1990). **Tehnika Sovremennih Politicheskih Mifov.// Vestnik MGU. №2.**
- Çudinov E. M. (1977). **Priroda nauçnoy istini.** Moskva.
- Einstein A. (1966). **Sobraniye Nauçnih Trudov.** C.3. Moskva.
- Eliade M. (1994). **Svyaşennoye İ Mirskoye.** Moskva: Progress.
- Erasov B.S. (1972). **Tropičeskaya Afrika: İdeologiya İ Problemi Kulturi.** Moskva.
- Frazer D. (1983). **Zolotaya Vetv: İssledovaniye Magii İ Religii / Per.s angl. 2-e izdaniye. - Moskva: Politizdat.**
- Filosofiyalık Sözdik.** (1998). Almatı.
- Fromm E. (1990). **Begstvo Ot Svobodı.** Moskva: Politizdat.
- Friçe V. (1918). **"Poeziya jeleznoy rasi". Vestnik Jizni. №2.– S.99-105.**
- Gadamer H.-G. **Aktualnost prekrasnogo. / Per. S nem..- M.: 1991.- 24.** Toporkov A. N. **Mifi i mifologiya XX veka: traditsiya i sovremennoye vospriyatiye//Ahmetova M.V. (sost.) Sovremennaya rossiyskaya mifologiya M.: RGGU, 2005. — s.285. — (Traditsiya-tekstfolklor: Tipologiya i semiotika).**
- Golosovker Y.E. (1987). **Logika mifa.** Moskva: Nauka.

- Gorohov V. (2007). **İnnovatsionno-Oriyentirovannaya Sotsialnaya Otsenka Tehniki Kak Vid Sotsiotehniçeskogo Proyektirovaniya**. Alma mater. №9.- S.18.
- Guloga A.V. (1984). **Mif İ Sovremennost.//İnostrannaya Literatura**. №2.
- Guryeviç P.S. (1991). **Ernst Cassirer fenomenologiya mifa. Filosofskiye nauki**. №7.
- Grigoryev V. İ. (1978). *"Problema tsennosti i sotsialnoy tehniki"*, Vestn. Mosk. Un-ta. Ser. Filos. - №6. - S.48.
- İordanskiy V.B. (1982). **Haos İ Garmoniya**. Moskva.
- Jung C. G. (2001). **Psihologiçeskiye Tipı./ Per. S Nem.** Moskva: EKSMO-Press.
- Hamidov A. (2002). **Mirootnoşençeskiye İ Sotsiumniye İstoki İ Osnovaniye Ekologiçeskogo Krizisa // Otçuıdeniya İ Problemı Ekologii (Na Materialah Kazahstana)**. - Almatı: İnstitut filosofii i politologii MON RK.
- Hans Hünther. (1997). **Poyuşaya rodina. (Sovetskaya massovaya pesnya kak vırajeniye arhetipe materi) // Voprosı literaturı**, №7-8.
- Hasen Oraltay (1996). *"Beseudin Biri"*. **Jalın**. №: 5-6. s.43,46.
- Hegel H.F. (1971). **Nauka Logik**. C.1. Moskva.
- Huizinga J. (1991). *"Homo Ludens. Opıt issledovaniya igrovogo elementa v kültüre"*.//**Samosoznaniye evropeyskoy kultırı XX veka**. M.: Politizdat.
- Hübner K. (1996). **İstina Mifa**. M.: Prograss.
- Jung C.H. (1994). **O Sovremennıh Mifah:Sb.Trudov.Per.S Nem.- M.Praktika**.
- Kant İ. (1964). **Soçineniye**. C.37. Moskva.
- Kantor K.M. (1990). *Dva proyekta Vsemirnoy istorii. //Voprosı filosofii*. №2. 1990. s. 78.

- Karasev V. (1990). **Voprosı Filosofii** №2.
- Kessidi F.K. (1989). **K Probleme Proishojdeniya Greçeskoy Filosofiyi // Vernant J.P. Proishojdeniye Drevnegreçeskoy Mısli**. M. (Moskva).
- Kodar A. (1994). **Kanağat Kanağatı**. Almatı.
- Kondıbay S. (2004). **Arğıkazak Mifologiyası**. Almatı: Dayk-Press.
- Kondıbay S. (2008). **Tolık Şığarmalar Jınağı**. “Kazak Mifologiyasına Kirispe”. 1. Tom. Almatı: “Arıs” baspası.
- “Kondıbay Serikbol muraları: Alemdik mifologiyanın damuına janaşa közkaras”. **Halıkar.Gıl-Teor.Konf.Materialdarı**. (2018). Aktau, “Ekojan” ÖK baspası, s.465.
- Levy-Brules. (1930). **Pervobıtnoye Mışleniye**. Moskva.
- Lévi-Strauss C. (1985). **Strukturnaya Antropologiya**. M.
- Losev A. F. (1991). **Dialektka Mifa. //Filosofiya. Mifologiya. Kultura**. M.: Politizdat.
- Lotman Y. M. (1991). **Vıhod İz Labirinta //Eco U. İmya Rozi.v**. Moskva.
- Louis Pauwels, (1990). **Jacques Bergier. Utro magov**. Moskva.
- Mamardaşvli M.K. (1992). **Vvedeniye V Filosofiyu. // Novıy Krug**. N:2.
- Materialı svobodnoy entsiklopedii Wikipedia. Opreğeleniye “Mesto pamyati” //Elektronnyy resurs. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Mesto pamyati](https://ru.wikipedia.org/wiki/Mesto_pamyati) (tarama tarihi 30.10.2015).
- Mifologiçeskiy Slovar**. (1990). (Gl.red. E. Meletinskiy). - Moskva: Sov. entsiklopedia, s.672.
- Müller M. ve Potebnya A. A. (1990). **Teoretiçeskaya Poetika** Kitabı Boyınşa Berildi. M.,
- Naurızbayeva Z. (2005). **Evropeyskiy İntellektualnıy Traditisonizm XX Veka İ Kazahskaya İdeologiya//**

- Mirovaya Kulturologičeskaya Mısl. Traditsiya.**
Almatı: Jazuşı.
- Naurzbayeva A.B. (2001). **“Net” İ “Da” Gumanizma F.Nietzsche: Opıt, Osmıleniye Sverhçeloveka V Gorizonte Metafiziki Mifa.** Evraziya. №1. S. 28-32.
- Naydış V.M. (2004). **Filosofiya. Mifologiya. XIX-Naçalo XXI V. M. : İZD. ALFA-Moskva.**
- Nietzsche F. (1990). **Antihristianin. //Sumerki Bogov. M., Politizidat.**
- Nısanbayev A.N. ve Suleymenov F. M. (1991). **Mejdu Mifom İ Razumom: İz Opıta Duhovnıh İskaniy XX Veka. A.**
- Nısanbayev A. ve Abjanov T. (1992). **Adamğa Karay Bet Bursak.** Almatı.
- Nurmuratov S. Korkıt atanın ömir filosofiyası//Kazak filosofiyası tarihi (ejelgi daurden kazirgi zamanga deyin) Kazak filosofiyasının kalıptasuı: ejelgi türkilik deur/Z.K.Şaukenova jane S.E: Nurmuratovtın jalpı redaktsiyasımen. – Almatı: KR BGM GK Filosofiya, siyasattanı jane dintanı institutı, 2014.
- Orınbekov M. (1996). **Ejelgi Kazaktın Dünıyetanı. –Almatı: Gılım.**
- Orgış V.P. (1986). **Antiçnaya Filosofiya İ Proishojdeniye Hristiyanstva.** Minsk.
- Panarin A. S. (1996). **Filosofiya Politiki.** Moskva: Novaya Şkola.
- Panov V.G. (1992). **Emotsii. Mifi. Razum.** Moskva.
- Pelipenko A.A. (1994). **Kulturnaya Dinamika V Zerkale Hudojestvennogo Soznaniya. //Çelovek. №4. s. 66.**
- Petrov M.K. (1992). **Mifi nauçno-tehniçeskaya revolütsiya. Voprosı Filosofii. №6. S. 64.**

- Popopkin A.V. (2015). **Russkiye Filosofi İ Faşizm: Kprobleme İntellektualnogo Soblazna Natsionalizma//Rossiya İ** ATR. №: 2. s. 40-51
- Popper. (1992). **Otkritoye Obşestvo İ Yego Vragi**. C.2 Moskva: s. 39
- Popper C. (1997). **Tarihşıldık Jutandığı**. A. Gılım.
- Potebnya A.A. (1990). **Teoretiçeskaya Poetika**. M.
- Plutto P. A. (2014). **İssledovaniye Realnosti Sotsiokulturnogo Virtualnogo: Opıt Analiza Sotsiokulturnih İllyuziy**. Moskva: ProgreeTraditsiya.
- Rapp F. (1989). **Perspektivı Tehniki//Filosofiya Tehniki V FRG:Per. S Nem. Angl**. Moskva: Progress.
- Rozin V.M. (2001). **Filosofiya Tehniki. Uçebnoye Posobiye Dlya Vuzov**. - Moskva:
-
- 210
-
- NOTA BENE. s.456.
- Samıgin S.İ., vd. (1996). **Religiovedeniye: Sotsiologiya I Psihologiya Religiyi**. Rostov-na-Donu.
- Samıy polnyıy sovremennıy sonnik: 100000 tolkovaniy //** **Avtor.-sost. Vera Nadejdina**. (2008). Moskva: Harvest.
- Schelling F. (1989). **Soçineniye V 2-H Tomah**. Moskva: Mısl. C.2.
- Schweitzer A. (1973). **Kultura İ Etika**. Moskva.
- Schadewald V. (1989). **Ponyatiya "Priroda" İ "Tehnika" U Grekov// Filosofiya Tehniki V FRG: Per.S Nem.İ Angl. / Sostavl. İ Predisl. Ts.G.Arzakanyana İ V.G. Gorohova**.- Moskva:Progress.
- Steblyn-Kamenskiy. (1976). **M.İ. Mif**. Leningrad.
- Svasyan K. (). **Predisloviye//Nietzsche. Sobraniye Soçineniy**. C.1. s.6.
- Şaripova D.S. (2008). **Oçerki Kazahskogo İzobrazitelnogo İskusstva. Period Stanovleniya (1930-1950-Ye Godı). Monografiya**. – Almatı: "Arda".

- Şonina L. (2001). *“Ot stereotipa k sloganu // Psihologiya i psihoanaliz reklamu”*. **Uçebnoye posobiye dlya fakultetov psihologiyi, sotsiologii, ekonomiki i jurnalistiki**. – Samara: İzdat.Dom BAHRAM. – Moskva.
- Şupp F. (1986). **Orgiş V.P. Antiçnaya Filosofiya i Proishojdeniye Hristianstva Kitabınan**. Minsk.
- Taylor E.B. (1989). **Pervobitnaya Kultura: Per. S Angl.** – M.: Politizdat.
- Toporov V.N. (1995). **Mif. Ritual. Simvol. Obraz. İssledovaniye v oblasti mifopoetiçeskogo**. İzbrannoye. Moskva.
- Ulyanova L. (2015). *“Sakralnaya geografiya” kak nauçnaya kontseptsiya”*. **Jurnalny klub İntelros “Samopoznaniye”** №1. Elektronnyy resurs: www.intelros.ru. ————— 211
- Ulyanovskiy A. (2001). *“Sotsialno-filosofskiyeye osnovi i printsipi mifodizayna//Psihologiya i psihoanaliz reklamu”*. Samara:İzdat. Dom BAHRAM-M. s.752. —————
- Vernant J.P. (1988). **Proishojdeniye Drevnegreçeskoy Mıslı**. M.,1988. -292 c.
- Yegorov N.İ. (2019). *“Duhovnnoye naslediye Serikbola Kondıbay i sovremennıye problemy izuçeniya türkskoy mifologii.”// “Serikbol Kondıbay muralarındağı arğıkazak mifologiyası jane Ulı Dala örkeniyeti”*. II halıkaralılık gılımı-teoriyalık konferentsiya materialdarı. Nur-Sultan, 28 mamır 2019 jıl. – Almatı: “Arıs” baspası, 2019. – 336 sayfa
- Posledniy Mif XX Veka. Nauka i Religiya.** (2000). №2. s. 87-93.

HATTİ TANRIÇASI TETEŞHAPİ

Dr. Z. Nihan Kırçıl

Ankara 2023

Hatti Tanrıçası Teteşhapi

Yazar

Dr. Z. Nihan Kırçıl

Kapak Resmi

Zehra Aydın

ISBN: 978-625-6444-07-2

1. Baskı

Ağustos, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 473

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Ön söz.....	5
Giriş.....	7

I. BÖLÜM

I.1. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> 'nin Kökeni ve Etimolojisi.....	9
I.2. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> 'nin Çeşitli Hitit Bayramlarındaki Varlığı.....	11
I.2.a. purulli(ya)- Bayramı ile Tanrıça <i>Tetešhapi</i> Bayramının Karşılaştırılması.....	11
I.2.b. KILAM Bayramı ile Tanrıça <i>Tetešhapi</i> Bayramının Karşılaştırılması	18

II. BÖLÜM

II.1. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> 'nin Kült Kentleri.....	25
II.3.a. Tawiniya	25
II.3.b. Arinna/Alacahöyük?	29

III. BÖLÜM

III.1. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> Bayramında Yer Alan Görevliler ile Tanrı/Tanrıçaların Adları	35
III.2. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> Metinlerinde Yer Alan Yapı Öğeleri ve Malzemeler.....	59
III.3. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> Bayram Metinleri ile Hitit Kült Vazoları Üzerine Düşünceler.....	68

III.4. Tanrıça <i>Tetešhapi</i> ile Tanrıça Inara Arasındaki	
Bağlantı.....	78
Sonuç	85
Kaynakça	89
Kısaltmalar	103
Resimler	109

ÖN SÖZ

“Hititçe Çiviyazılı Kaynaklara Göre *Teteşhapi* ve Kültü” adlı doktora tez çalışmamın kitaba dönüştürölmüş bu versiyonunda temel amaç, Tanrıça *Teteşhapi* hakkında Hititçe çiviyazılı belgeler ışığında elde ettiğimiz kapsamlı bilgileri siz değerli okuyuculara sunmaktır.

Hatti kökenli olan Tanrıça *Teteşhapi*’ye ait filolojik metinler, bugüne kadar bir bütünde toplanılmamış, üzerinde detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksikliği gidermek adına bu tanrıçaya dair tüm bilgi ve belgeler tarafımızdan toplanmış olup Tanrıça *Teteşhapi*’nin adına kutlanan bayramının da anlatıldığı tablet grubunun (CTH 738) transkripsiyon, tercüme ve filolojik yorumları tarafımızdan detaylıca çalışılmıştır.

Hayatımın her alanında bana sonsuz destek ve yardımcı olan, başarılarıma sevinen, cümleleriyle güç veren, arkamda olduğunu daima hissettiren kıymetli hayat arkadaşım Dr. Cihan Kırçıl’a minnet ve teşekkürlerimi bir borç bilirim. Son olarak bu kitabı gerçek anlamda yanımda ve hayatımda olan herkese ithaf etmek isterim.

Dr. Z. Nihan Kırçıl

KAYNAKÇA

- Alp S., (1940), Untersuchungen zu den Beamtennamen im hethitischen Festzeremoniell, (Sammlung orientalistischer Arbeiten 5), Leipzig.
- Alp S., (1941), Hitit Merasim Memurları Hakkında Araştırmalar, Ankara.
- Alp S., (1948), "Hitit Metinlerinde GIŠkalmus "lituus" ve HUB.BI "küpe" GIŠkalmus "Lituus" and HUB.BI "earring" in the Hittite texts", Belleten 12, s.301- 319 / 320-324.
- Alp S., (1957), "Zu den Körperteilnamen im Hethitischen", Anatolia 2, s.1-47.
- Alp S., (1967), "Libasyon Kapları Gaga Ağızlı Desti ile Kol Biçimli Alet ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları / Die Libationsgefäße Schnabelkanne und armförmiges Gerät und ihre hethitischen Bezeichnungen", Belleten 31, s.513-530/531-549.
- Alp S., (1982), "Hititlerin Dinsel Törenlerinde Kullanılan Temizlik Maddesi Tuḫḫueššar Üzerinde Bir İnceleme [Une étude sur la Matière a Nettoyer (Tuḫḫueššar) dont Faisaient Usage les Hittites dans les Cérémonies Religieuses]", Belleten 46, s.247-259.
- Alp S., (1983), Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte. Neue Deutungen, TTKY VI/23, Ankara.
- Alparslan M. D., (1999), Hitit Bayram Ritüellerinde Geçen Bazı Eylem, Çağrı ve Sahne Oyunlarının Tasviri ve Yorumu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alparslan M. D. - Alparslan M. - Pelvanoğlu T., (2018), "Kutsal bir

Hitit kenti Arinna ve lokalizasyonuma dair bazı ipuçları [Arinna, a holy Hittite city, and some hints concerning its localizations]", Arslan M. - Baz F., s.261-269.

Archi A., (1993), "Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God", Or NS 62, s.404-409.

Archi A., (1995), "Hapantali", 2.Hit.Congr., s.13-18.

Ardzinba, V. (2010), Eskiçağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri, Ankara.

Arıkan Y., (2002), Hitit Metinlerinde Geçen MUNUSzintuḫi- ve LÚzinḫuri- Görevlileri, Archivum Anatolicum 5, s.11-51.

Arıkan Y., (2003), "Hitit Çivi Yazılı Belgelerinde šuhha- "(Düz) Dam, Çatı" Ve Onun Dinsel ve Sosyal Hayattaki Yeri", Archivum Anatolicum 6/1, s.11-57.

Bachvarova M. R., (2016), From Hittite to Homer. The Anatolian Background of Ancient Homeric Epic, Cambridge.

Badalı E., (1986), "Una festa in onore di Zababa (CTH 612) II", SEL 3, s.39-53.

Badalı E., (1991), Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite, (TH 14/1) Heidelberg.

Baltacıoğlu H., (1995), "Alaca Höyük Anıtsal Hitit Heykeli", Gs Akyurt, s.41-52.

Baltacıoğlu, H., (1996a), Alaca Höyük Sfenksli Kapı Kabartmalarında Yaban Domuzu ve Geyik Avı, Ankara.

Baltacıoğlu, H., (1996b), Alaca Höyük Sfenksli Kapı Kabartmalarında Tasvir Edilen Tören, Ankara.

Baltacıoğlu H., (2003), "Alaca Höyük Sfenksli Kapı Aşçılar Kabartması", Archivum Anatolicum 6/ArAn, s.59-131.

Baltacıoğlu H., (2004), "Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Hattuša ile Arinna Arasındaki Uzaklık (The Distance Between Hattuša and [Arinna] in the Light of Written Sources and Archeological Data)", Archivum Anatolicum 7/2, s.13-47.

Baltacıoğlu H., (2008), "Alaca Höyük Geç Tunç Çağı Yapı Kompleksinin (Tapınak/Tapınak-Saray/Saray) Tanımı", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.23-39.

- Baltacıoğlu H., (2016), "Éhalentiu-/halentu(wa)-, Alaca Höyük 2. Hitit Yapı Katı ve Boğazköy Büyükkale Sarayı", Fs Ünal, s.49-68.
- Barjamovic G., (2011), A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period, Copenhagen.
- Bayram S., (2019), "Eski Mezopotamya'da Kutsal Evlilik Metinleri ve "Kutsal/Kült/Mabet Fahişe(Si)" İbâresi", Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi/Academic Journal of History and Idea, Cilt 6, Sayı 2, s.546- 575.
- Beckman G.M., (1982), "The Anatolian Myth of Illuyanka", JANES 14, s.11-25.
- Beckman G.M., (1983), Hittite Birth Rituals, Weisbaden.
- Beckman G.M., (2003), "Opfer. A. II. Nach schriftlichen Quellen. Anatolien", RIA 10, s.106-111.
- Beckman G.M., (2012), "Telipinu", RIA 12, s.509-511.
- Beckman G.M., (2014), The babilili-Ritual from Hattusa (CTH 718), Winona Lake, Indiana.
- Bidmead, J. (2002), The Akitu Festival: Religious Continuity and Royal Legitimation in Mesopotamia. Gorgias Dissertations: Near Eastern Studies 2.
- Bilgiç E., (1943), "Kapadokya Tabletlerine Göre Anadolu Kavimleri Üzerinde Araştırmalar [Die Untersuchungen über die Völker Anatoliens auf Grund der kappadokischen Tafeln]", ADTCFD 2, s.33-43.
- Bin-Nun S. R., (1973), "The Offices of GAL.MEŞEDİ and TUHKANTİ in the Hittite Kingdom", RHA 31, s.5-25.
- Bin-Nun S. R., (1975), The Tawananna in the Hittite Kingdom, TH 5, Heidelberg.
- Bittel K. - Naumann R. - Otto H., (1941), Yazılıkaya. Architektur, Felsbilder, Inschriften und Kleinfunde, WVDOG 61, Leipzig.
- Bottéro, J., (2003), Mezopotamya, Yazı, Akıl ve Tanrılar. Çev. M. Emin Özcan - Ayten Er, İstanbul: Dost Kitabevi.

- Boysan-Dietrich N., (1987), *Das hethitische Lehmhaus aus der Sicht der Keilschriftquellen*, TH 12, Heidelberg.
- Cammarosano M., (2018), *Hittite Local Cults*, SBL-WAW 40, Atlanta.
- Collins B. J., (1989), *The Representation of Wild Animals in Hittite Texts*, Ann Arbor.
- Cornelius F., (1958), "Geographie des Hethiterreiches", *Or NS* 27, s.225-251, 373-398.
- Çınaroğlu A. - Çelik D. (2007), , "2006 Yılı Alaca Höyük Kazısı", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 29, Cilt 2, s.525-536.
- Coşkun Y., (1969), "Boğazköy Metinlerinde Geçen Başlıca Libasyon Kapları [Die wichtigsten Libationsgefasse in den Boğazköy-Texten]", *ADTCFD* 27, s.1-61.
- Coşkun Y., (1972), "Libasyonla İlgili şipant- ve eku- Terimleri Üzerinde Bir İnceleme", *7TTKongr.*, s.89-97.
-
- 92 Daddi Pecchioli F., (1982), *Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita*, (Incunabula Graeca 79) Roma.
-
- Daddi Pecchioli F., (1987a), "A proposito di CTH 649 (II)", *OA* 26, s.37-57.
- Daddi Pecchioli F., (1987b), "Aspects du culte de la divinité hattie Teteshapi", *Hethitica* 8, s.361-379.
- Daddi Pecchioli F., (2010a), "The performer Teaser and/or Mocks the Bull", *Hethitica* 16, s.121-130.
- Daddi Pecchioli F., (2010b), "Connections between KI.LAM and the Teteşhapi Festival: The Expressions ḫalukan tarnanzi and ḫeun tarnanzi", *Fs Singer*, s.261-270.
- Daddi Pecchioli F., (2011), "Teteşhapi", *RIA* 13, s.614-615.
- Daddi Pecchioli F., (2014), "Messengers of the Gods: NIN. DINGIR and Teteşhapi", *WdO* 44/2, s.289-300.
- Dardano P., (2006), *Die hethitischen Tontafelkataloge aus Hattuša (CTH 276-282)*, StBoT 47, Wiesbaden.
- Darga M., (1976), *Eski Anadolu'da Kadın*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Darga M., (1992), *Hitit Sanatı [Hethitische Kunst]*, İstanbul.
- De Martino S., (1982), "La posizione del coppiere presso la corte ittita", *SCO* 32, s.305-318.
- de Martino S., (1983), "La funzione del tarsi(n)zipa nelle cerimonie culturali ittite", *Hethitica* 5, s.75-94.
- de Martino S., (1989), *La danza nella cultura Ittita*, Eothen 2, Firenze.
- de Martino S., (1995), "Music, Dance, and Processions in Hittite Anatolia", *CANE*, s.2661-2669.
- de Martino S., (2006), "The city of Tawiniya and the Meaning of the Word paššu- in Hittite Texts", *Fs Gusmani*, s.537-547.
- del Monte G. F., (1992), *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte. Supplement*, (RGTC 6/2; TAVO Beihefte B 7/6), Wiesbaden.
- del Monte G. F. - Tischler J., (1978), *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*, (RGTC 6; TAVO Beihefte B 7), Wiesbaden.
- Deller K. - Fadhil A. (1972), *NIN.DINGIR.RA/entu in Texten aus Nuzi und Kurruhani*, Mesopotamia 7, s.193-214.
- Demirci K., (2013), *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş. Tanrılar, Ritüel, Tapınak*, İstanbul.
- Diñol A. - Diñol B., (2008), "Neue hieroglyphische Dokumente aus Alaca Höyük", *CollAn* 7, s.167-175.
- Elicker J., (2016), "KUB 10.91 (CTH 669)", *Fs Tischler*, s.63-73.
- Ertem H., (1965), *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası [Die Fauna Anatoliens zur Hethiterzeit nach den Boğazköy-Texten]*, Ankara.
- Friedrich J., (1926), "Zu AO 25,2 (Aus dem hethitischen Schrifttum, 2. Heft)", *ZA* 37, s.177-204.
- Friedrich J., (1952-1954), *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg.
- Forlanini M., (1979), "Appunti di geografia etea", *FsMeriggi*², s.165-185.

- Forlanini M., (2008), "The Central Provinces of Hatti: an Updating", *Eothen* 16, s.145-188.
- Foxvog D. A., (2008), *Elementary Sumerian Glossary*, University of California at Berkeley, (Revised) 2008.
- Garstang J. - Gurney O. R., (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, BIAA Occasional Publications 5, London.
- Girbal Ch., (1986), *Beiträge zur Grammatik des Hattischen*, Frankfurt am Main- Bern - New York.
- Glocker J., (1997), *Das Ritual für den Wettergott von Kuliwišna. Textzeugnisse eines lokalen Kultfestes im Anatolien der Hethiterzeit*, *Eothen* 6, Firenze.
- Goetze A., (1933), *Kleinasien*, München.
- Gökçek L. G. - İnce G. (2016), "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da İnanç Sistemi, In Assyrian Trade Colonial Age Belief System In Anatolia", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı1-2, Elazığ, s.43-56.
- Gurney O. R., (1983), "The Hittite Title *tuhkanti-*", *AnSt* 33, s.97-101.
- Güterbock H. G., (1961a), "The North-Central Area of Hittite Anatolia", *Rev. of: Garstang J. - Gurney O.R. 1959a*, *JNES* 20, s.85-97.
- Güterbock H. G., (1961b), "The god Šuwalıyat reconsidered", *RHA* 19/68, s.1-18.
- Güterbock H. G., (1970), "Some aspects of Hittite festivals", *CRRAI* 18, s.175-180.
- Güterbock H. G., (1974), "The Hittite Palace", *CRRAI* 19, s.305-314.
- Güterbock H. G. - van den Hout Th.P.J., (1991), *The Hittite Instruction for the Royal Bodyguard*, *AS* 24, Chicago.
- Groddek D., (2013), *Hethitische Texte in Transkription*. KBo 49, DBH 40, Wiesbaden.
- Haas V., (1970), *Der Kult von Nerik. Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Roma, Papstliches Bibelinstitut.

- Haas V., (1972-1975), "Hilašši", RIA 4 (Ha-a-a/Hyptaspes), Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Haas V., (1988), "Betrachtungen zur Rekonstruktion des hethitischen Frühjahrsfestes (EZEN purulliyaš)", ZA 78, s.284-298.
- Haas V., (1994), Geschichte der Hethitischen Religion, HbOr 15, Leiden.
- Haas V. - Jakob-Rost L., (1984), "Das Festritual des Gottes Telipinu in Hanhana und in Kašha. Ein Beitrag zum hethitischen Festkalender", AoF 11, s.10-91, 204- 236.
- Haas V. - Wäfler M., (1976), Bemerkungen zu É hešti/a (I.Teil)", UF 8, s.65-99.
- Hawkins J. D., (2005), "Commentaries on the Readings; Commentary on the Sign List", Herbordt 2005a, s.248-313, 426-436.
- Hazenbos J., (2003), The Organization of the Anatolian Local Cults during the Thirteenth Century B.C. Leiden and Boston.
- Heinhold-Krahmer S., (1977), Arzawa. Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den hethitischen Quellen, TH 8, Heidelberg.* Kırçıl, Z. N., (2019), "Hititlerde Mitoloji ve Ritüel", International Symposium On Mythology (Uluslararası Mitoloji Sempozyumu), 2-5 May 2019, Ardahan.
- Hoffner H. A., (1974a), Alimenta Hethaeorum. Food Production in Hittite Asia Minor, AOS 55, New Haven.
- Hoffner H. A., (1974b), "The Arzana House", Fs Güterbock, s.113-121.
- Hoffner H. A., (2007) "A brief commentary on the Hittite Illuyanka myth (CTH 321)," Studies Presented to Robert D. Biggs, ed. M. T. Roth, W. Farber, M. Stolper and P. von Bechtolsheim. Assyriological Studies 27, Chicago, s.119-140.
- Hrozný B., (1932), "Hittite Hieroglyphic Inscriptions", ArOr 4, s.373-375.

- Jakob-Rost L., (1977), "Zu hethitisch LÚhapija-", AoF 5, s.263-267.
- Kammenhuber A., (1976), "Die hethitische Göttin Inar" ZA 66, s.68-88.
- Kammenhuber A., (1976-1980), "Inar", RIA 5 (Ia ... Kizzuwatna), s.89-90.
- Kılıç Y. - Duymuş H. H., (2009), Eski Mezopotamya'da Din Kadınları (Rahibeler), Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 13, Sayı 1, s.159-178.
- Kırçıl, Z. N., (2019), "Hititlerde Mitoloji ve Ritüel", International Symposium On Mythology (Uluslararası Mitoloji Sempozyumu), 2-5 May 2019, Ardahan.
- Kırçıl Z. N., (2021a), "Çiviyazılı Belgelerde Geçen NA4hekur Pirwa Üzerine Bir İnceleme", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü/ Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis, CollAn 20, İstanbul.
- Kırçıl Z. N., (2021b), "Hitit Çiviyazılı Belgelere Göre LÚ/MUNUSarwant- ve LÚ/MUNUSÜMMEDA Üzerine Bazı Gözlemler/Some Observations on LÚ/MUNUSarwant- and LÚ/MUNUSÜMMEDA According to Hittite Cuneiform Documents", Amisos, Cilt 6, Sayı 11, s.220-239.
- Klinger J., (2009), "The cult of Nerik - revisited," Central-North Anatolia in the Hittite Period: New Perspectives in Light of Recent Research. Acts of the International Conference Held at the University of Florence (7-9 February 2007), ed. F. Pecchioli Daddi, G. Torri and C. Corti. Studia Asiana 5, Rome, s.97-107.
- Kloekhorst A., (2008), Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon, Leiden.
- Kuzuoğlu R., (2004), "MÖ.II.Binde Bir Anadolu Şehri Aliaša", Archivum Anatolicum 7/2, s.75-89.
- Küçükbezi H. G., (2011), "Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Orta Anadolu'da Dinsel Yapı", Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 5, s.89-102.

- Kronasser H., (1962-1966), *Etymologie der hethitischen Sprache*.
1/1 Zur Schreibung und Lautung des Hethitischen 1/2
Wortbildung des Hethitischen, Wiesbaden.
- Laroche E., (1946-1947), "Recherches sur les noms des dieux
hittites", RHA 7/46, s.7-139.
- Laroche E., (1947), "Hattic Deities and Their Epithets", JCS 1,
s.187-216.
- Laroche E., (1957), "Études de Vocabulaire VI", RHA 15/60, s.09-
29.
- Laroche E., (1962), Rev. of: Güterbock H.G. - Otten H. 1960a,
OLZ 57, s.27-31.
- Laroche E., (1983), "Les hiéroglyphes hittites de Meskene-Emar:
un emprunt d'écriture", CRAIBL, s.12-24.
- McMahon G., (1991), *The Hittite State Cult of the Tutelary
Deities*, AS 25, Chicago.
- Meillet A., (1933), "Hittite tunnakeššar", BSLP 34, s.131-132.
- Müller-Karpe A., (2009), "Müller-Karpe A., Recent Research on
Hittite Archaeology in the "Upper Land", Central-North
Anatolia 109-117, Pls. VII-XII.
- Nakamura M., (2002), *Das hethitische nuntarriyaša-Fest*,
PIHANS 94, Leiden.
- Naumann R., (1975), *Eski Anadolu Mimarlığı*, Ankara.
- Neu E., (1974), *Der Anitta-Text*, StBoT 18, Wiesbaden.
- Neu E., (1983), *Glossar zu den althethitischen Ritualtexten*, StBoT
26, Wiesbaden.
- Oettinger N., (1979), *Die Stammbildung des hethitischen
Verbums*, Nürnberg.
- Otten H., (1954-1956), "dKAL = dInar(a)", AfO 17, s.369.
- Otten H., (1957-1971), "Gulš-Gottheiten", RIA 3 (Fabel-Gyges),
Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Otten H., (1971), *Ein hethitisches Festritual (KBo XIX 128)*, StBoT
13, Wiesbaden.

- Otten H., (1972-1975a), "Hapantaliya", RIA 4 (Ha-a-a/Hyptaspes), Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Otten H., (1972-1975b), "Hatagga", RIA 4 (Ha-a-a/Hyptaspes), Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Otten H., (1972-1975b), "Huwatašši", RIA 4 (Ha-a-a/Hyptaspes), Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Otten H., (1976-1980), "Karzi", RIA 5 (Ia ... - Kizzuwatna), Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Otten H., (1988), Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV, StBoT Beiheft 1, Wiesbaden.
- Özgüç N., (1965), Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu / The Anatolian Group of Cylinder Seal Impressions from Kültepe, Ankara.
- Özgüç T., (1988), İnandiktepe. Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi / An important cult center in the old Hittite period, Ankara.
- Özgüç N., (2003), Hatti Efsanesi Yılan İlluyanka'nın Tasvir Sanatında Yorumu, TÜBA Yayınları, Ankara.
- Payne A., (2010), Hieroglyphic Luwian. An Introduction with Original Texts, 2nd Revised Edition, Wiesbaden.
- Planelles Orozco A., (2017), "The Hittite title Tuhkanti revisited: towards a precise characterisation of the office", AnSt 67, s.109-128.
- Popko M., (1978), Kultobjekte in der hethitischen Religion (nach keilschriftlichen Quellen), Warszawa.
- Popko M., (1995), Religions of Asia Minor, Warsaw.
- Rieken E., (1999), Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen, StBoT 44, Wiesbaden.
- Rüster C. - Neu E., (1989), Hethitisches Zeichenlexikon. Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Bogazköy-Texten, StBoT Beiheft 2, Wiesbaden.
- Roszkowska-Mutschler H., (2005), Hethitische Texte in Transkription. KBo 45, DBH 16, Dresden.

- Schachner A., (2009), "Hitit Sanatının Gelişimi ve Toplumsal İşlevlerine Dair", Yapı Kredi Yayınları, Hititler: Bir Anadolu İmparatorluğu, Hazırlayanlar: Meltem Doğan Alparslan - Metin Alparslan, İstanbul.
- Schuol M., (2004), Hethitische Kultmusik. Eine Untersuchung der instrumental- und vokalmusik anhand hethischer Ritualtexte und von archäologischen Zeugnissen, Orient-Archäologie 14, Rahden/Westf.
- Seeher J., (2019), "Hitit Mimarlığı", Hititler - Bir Anadolu İmparatorluğu, Hazırlayanlar: Meltem Doğan Alparslan, Metin Alparslan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Singer I., (1975), "Hittite hıllammar and Hieroglyphic Luwian *hilana", ZA 65, s.69-103.
- Singer I., (1984), The Hittite KILAM Festival, StBoT 28, (Part Two), Wiesbaden.
- Sipahi İ. T., (2001), "New evidence from Anatolia regarding bull-leaping scenes in the art of the Aegean and the Near East", Anatolica 27, s.107-125.
- Sipahi İ. T., (2014), "Son Yıllardaki Çalışmaların ve Buluntuların Işığında Eski Hitit Kabartmalı Vazoları Üzerine Değerlendirmeler (An Assessment on the Old Hittite Relief Vases in the Light of Recent Research and Materials)", Anadolu 40, s.21-43.
- Sipahi İ. T., (2019), "Hititlerde Dans-Müzik ve Günümüze Yansımaları", Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s.71-97.
- Soysal O., (2003), "Did a Hittite acrobat perform a bull-leaping?", NABU 2003, s.105-107, 2003/95.
- Soysal O., (2004), Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung, HdO I/74, Leiden - Boston.
- Soysal O., (2010), "Eski Anadolu Toponomisi'nde Değişik Yorumlara Açık Bir Yapım Ögesi Hakkında: Hititçe -aš+ḫapa "... nehir(i)" ya da Hattice š(a)ḫap "tanrı"?", 7.Hit.Congr., s.783-791.

Soysal, O., (2019), "Zur Chronologie der Götterkreise von Şamuha und die „alte Göttin“ in Kayalıpınar", *ZA* 109.

Strobel K., (2008), "Tawinija / Tavium and the Regional Hittite Road Network", *Eothen* 16, s.281-302.

Strobel K. - Gerber C., (2000), "Tavium (Büyüknefes, Provinz Yozgat)-Ein regionales Zentrum Anatoliens Bericht über den Stand der Forschungen nach den ersten drei Kampagnen (1997 - 1999)", *İstanbulur Mitteilungen*, 50, 2000, s.215-265.

Strobel K. - Gerber C., (2001), "Feldforschungen in Tavium 1999 Vorbericht", 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, Ankara, s.7-10.

Şahin H. A., (1998), *Kültepe Metinlerinde Geçen Tanrı Adları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Şahin H. A., (1999), *Kültepe Metinlerinde Geçen Rahip ve Rahibeler*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 8.

Taggar-Cohen A., (2006a), *Hittite Priesthood. Texte der Hethiter* 26. Heidelberg: Carl Winter.

Taggar-Cohen A., (2006b), "The NIN.DINGIR in the Hittite Kingdom: A Mesopotamian priestly office in Hatti?", *AoF* 33, s.313-327.

Taggar-Cohen A., (2010), "The Prince, the KAR.KID Women and the arzana-house: A Hittite royal festival to the goddess Katahha (CTH 633)", *AoF* 37, s.113- 131.

Taracha P., (2009), *Religions of Second Millennium Anatolia*, DBH 27, Wiesbaden.

Taracha P., (2012), "The Sculptures of Alacahöyük: A Key to Religious Symbolism in Hittite Representational Art", *Near Eastern Archaeology* 75, s.108-114.

Taracha P., (2017b), "Hittite É halentuwa- Revisited", *AoF* 44/1, s.101-110.

Ünal A., (1983), "Zu neu entdecken kuriosen Graffiti in der

- näheren Umgebung von Boğazköy-Hattusa", Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien Festschrift für Kurt Bittel, Mainz am Rhein, s.523-535.
- Ünal A., (1988), Hittite Architecture and a Rope-Climbing Ritual, Belleten 52, s.1469-1503.
- Ünal A., (1993), "Boğazköy Metinlerinin Işığında Hititler Devri Anadolu'sunda Filolojik ve Arkeolojik Veriler Arasındaki İlişkilerden Örnekler [Relations Between Philological and Archaeological Data in the Light of Boğazköy Inscriptions]", AMM-K 1992, s.11-31.
- Ünal A., (1994), "The Textual Illustration of the "jester Scene" on the Sculptures of Alaca Höyük", AnSt 44, s.207-218.
- Ünal A., (2003), Hititler Devrinde Anadolu II, İstanbul.
- Ünal A., (2007), Multilinguales Handwörterbuch des Hethitischen / A Concise Multilingual Hittite Dictionary / Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü, Hamburg.
- Ünal A., (2016a), Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük, Bilgin Kitabevi, Ankara.
- Ünal A., (2016b), Hititlerde ve Eski Anadolu Toplumlarında Din, Devlet, Halk ve Eğlence. Müzik, Dans, Spor, Akrobasi, Sirk ve Gladyatör Oyunları, Ankara.
- van Gessel B. H. L., (1998), Onomasticon of the Hittite Pantheon 1-2, HdO, Leiden - New York - Köln.
- Watkins C., (1986), "The Language of the Trojans", Troy and the Trojan War, s.45-62.
- Weeden M., (2011), Hittite Logograms and Hittite Scholarship, StBoT 54, Wiesbaden.
- Wegner I., (1995), Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen, Teil 1: Texte für ISTAR-Sa(w)uska, ChS 1/3a, Roma.
- Yıldırım T., (2005), "Hüseyindede Tepesi'nde Bulunan Yeni Bir Kült Vazosu", V. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 02-08 Eylül 2002, Ankara, s.761-774.

- Yıldırım T., (2008), "New Scenes on the Second Relief Vase From Hüseyindede and their Interpretation in the Light of the Hitite Representative Art", SMEA vol. I (VI Congresso Internazionale di Ittilogia Roma, 5-9 Settembre 2005), s.837-850.
- Yıldırım T. - Sipahi T., (2011), "Kabartma Vazolarında Müzik Tasvirleri", Türkiye'de Müzik Kültürü, s.99-108.
- Yoshida D., (1993), "Mezzulla", RIA 8, s.151-153.
- Zinko C., (1987), Betrachtungen zum AN.TAH.ŠUM-Fest (Aspekte eines hethitischen Festrituals), Scientia 8, Innsbruck.
- Zinko C., (2012), "Tavium und heth. Tawiniya", 14. Österreichischer Archäologentag, Graz.

KISALTMALAR

ADTCFD: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.

AfO: Archiv für Orientforschung - Berlin, Graz, 1926ff.

Anadolu/Anatolia: Journal of the Institute for Research in Near Eastern and Mediterranean Civilizations of the Faculty of Letters of the University of Ankara.

Anatolica: Anatolica. Annuaire Internationale pour les civilizations de l'Asie antérieure (Institut historique et archéologique néerlandais à Istanbul) - Leiden.

AnSt: Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara - London, 1951ff.

AoF: Altorientalische Forschungen - Berlin, 1974ff.

AOS: American Oriental Series - New Haven.

ArAn: Archivum Anatolicum. Anadolu Arşivleri (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri) - Ankara, 1995ff.

ArOr: Archív Orientální - Praha, 1929ff.

Arslan M. - Baz. F.: Arslan M. - Baz F. (ed.), Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi'nin arasında Prof. Dr. A. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler, İstanbul.

AS: Assyriological Studies - Chicago, 1931ff.

Belleten: Türk Tarih Kurumu. Belleten - Ankara, 1937ff.

Bo: Inventarnummern von Tontafeln aus Boğazköy.

BSA: Bulletin On Sumeran Agriculture - Cambridge.

BSLP: Bulletin de la Société de Linguistique de Paris.

CAD: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.

CANE: Sasson J.C. (ed.), *Civilizations of the Ancient Near East*, New York.

CHD: The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago-Chicago, 1980ff.

CTH: Emmanuel Laroche, *Catalogue des textes hittites* - Paris 1971 (mit Ergänzungen in RHA XXX, 1972, 94-133 = CTH Suppl., und RHA XXXIII, 1973, 68-71).

ChS: *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler*.

CollAn: *Colloquium Anatolicum / Anadolu Sohbetleri*.

CRAIBL: *Comptes-rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*.

CRRAI 18: Edzard D.O. (ed.), *Gesellschaftsklassen im Alten Zweistromland und in den angrenzenden Gebieten* - Rencontre Assyriologique internationale, München, 29. Juni bis 3 Juli. 1970, München.

CRRAI 19: Garelli P. (ed.), *Le palais et la royauté. Archéologie et civilisation. XIXe Rencontre assyriologique internationale organisée par le Groupe François Thureau-Dangin*, Paris, 29 juin - 2 juillet 1971, Paris.

DBH: *Dresdner Beiträge zur Hethitologie*.

Eothen: *Collana di studi sulle civiltà dell'Oriente antico* - Firenze, 1988ff.

Fs Gusmani: *Studi linguistici in onore di Roberto Gusmani* - Alessandria, 2006.

Fs Güterbock: Bittel K. - Houwink ten Cate Ph.H.J. - Reiner E. (ed.), *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*, (PIHANS 35), İstanbul.

Fs Singer: *Pax Hethitica - Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBoT 51.

Fs Tischler: Marquardt H. - Reichmuth S. - García Trabazo J.V. (ed.), *Anatolica et indogermanica. Studia linguistica in honorem*

Johannis Tischler septuagenarii dedicata, (IBS 155), Innsbruck.

Fs Ünal: Erkut S. - Sir Gavaz Ö. (ed.), ANTAHŞUMSAR "ÇİÇDEM" - Eski Anadolu Araştırmalarına ve Hititlere Adanmış Bir Hayat / Studies in Honour of Ahmet Ünal = Ahmet Ünal Armağanı, İstanbul.

Gs Akyurt: Erkanal A. (ed.), In memoriam I.M. Akyurt Bahattin Davam anı kitabı, İstanbul.

HbOr 15: Volkert Haas, Geschichte der hethitischen Religion (Handbuch der Orientalistik, Erste Abteilung, Fünftehnter Band) - Leiden, New York, Köln, 1994.

HdO: Handbuch der Orientalistik.

HED: J. Puhvel, Hittite Etymological Dictionary-Berlin, 1984ff.

HEG: J. Tischler, Hethitisches Etymological Glossar-Innsbruck, 1977ff.

Hethitica: Hethitica (Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Catholique de Louvain).

Herbordt 2005a: Herbordt S., Die Prinzen- und Beamtensiegel der hethitischen Grossreichszeit auf Tonbullen aus dem Nişantepe-Archiv in Hattusa - mit Kommentaren zu den Siegelinschriften und Hieroglyphen von J. David Hawkins, (Boğazköy-Hattuša 19) Mainz .

HW: J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch, Heidelberg, 1952-1954.

HW²: Hethitisches Wörterbuch. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte.

HZL: C. Rüster-E. Neu, Hethitisches Zeichenlexikon (StBoT Beiheft 2), Wiesbaden, 1989.

IBS: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft.

IBoT: İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan Boğazköy Tabletleri(nden Secme Metinler) - İstanbul 1944, 1947, 1954, Ankara, 1988.

JANES: Journal of the Ancient Near Eastern Society.

JCS: Journal of Cuneiform Studies.

JNES: Journal of Near Eastern Studies - Chicago, 1842ff.

KBo: Keilschrifttexte aus Boghazköy - Leipzig 1916-1923, Berlin, 1954ff.

KUB: Keilschrifturkunden aus Boghazköy, Berlin, 1921ff.

Kulakoğlu F. et al. 2019a: Kulakoğlu F. - Yildirim T. - Sipahi T. - Şahoğlu V. - Keskin H.L. (ed.), Anadolu/Anatolia. Uğur Silistreli Anı Kitabı: Anadolu Arkeolojisi Üzerine Yazılar, Ankara.

Mesopotamia: Mesopotamia. Rivista di archeologia, epigrafia e storia orientale antica - Torino, Firenze, 1966ff.

NABU: Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires.

OA: Oriens Antiquus. Studia Biblica et Orientalia.

OLZ: Orientalistische Literaturzeitung. Monatschrift für die Wissenschaft vom ganzen Orient und seinen Beziehungen zu den angrenzenden Kulturkreisen.

Or NS: Orientalia (Nova Series) - Roma, 1932ff.

PIHANS: Mitsuo Nakamura, Das hethitische nuntarriyašḫa-Fest, 2002.

RGTC: Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, Wiesbaden.

RHA: Revue Hittite et Asiatique. Organe de la Société des Études Hittites, Paris, 1930ff.

RIA: Reallexikon der Assyriologie (und Vorderasiatischen Archäologie) - Berlin, 1928ff.

Scientia: Scientia. Schriftenreihe der Innsbrucker Gesellschaft zur Pflege der Einzelwissenschaften und interdisziplinären Forschung.

SCO: Studi classici e orientali.

SEL: Studi epigrafici e linguistici sul Vicino Oriente antico.

SMEA: Studi Micenei ed Egeo Anatolici.

StBoT: Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden, 1965ff.

STBoTB: Studien zu den Boğazköy-Texten: Beihefte - Wiesbaden, 1988ff.

Studia Asiana 5: Pecchioli Daddi, Franca/Torri, Giulia/Corti, Carlo (Edd.), Central-North Anatolia in the Hittite Period. New Perspectives in Light of Recent Research. Acts of the International Conference Held at the University of Florence (7-9 February 2007), Roma 2009.

TH: Texte der Hethiter.

Troy and the Trojan War: Mellink M.J. (ed.), Troy and the Trojan War. A Symposium Held at Bryn Mawr College, October 1984, Bryn Mawr.

TTKY VI/23: Sedat Alp, Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels. Kultanlagen im Lichte der Keilschrifttexte: Neue Deutungen - Ankara, 1983.

UF: Ugarit Forschungen. Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästinas.

WdO: Die Welt des Orients. Wissenschaftliche Beiträge zur Kunde des Morgenlandes.

WVDOG: Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft - Leipzig, Berlin, 1900ff.

ZA: Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete-Leipzig, später Berlin, 1886ff.

7.Hit.Congr.: VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 25-31 Ağustos 2008 – Acts of the VIIth International Congress of Hittitology, Çorum, August 25-31, 2008 - Ankara, 2010.

7TTKongr.: VII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 25-29 Eylül 1970. Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara.

RAFİG HÜSEYN OĞLU İMRANI'NİN YAYIMLADIĞI AZERBAYCAN MUĞAM JANRININ YARANMASI VE İNKİŞAF TARİHİ ADLI ESER

(Metin-Aktarı-Müzik Terimleri Sözlüğü)

Mehmet Oğuzhan Kuşoğlu

Ankara, 2023

**Rafiq Hüseyin Oğlu İmrani'nin Yayımladığı
Azerbaycan Muğam Janrının Yaranması
ve İnkişaf Tarihi Adlı Eser
(Metin-Aktarı-Müzik Terimleri Sözlüğü)**

Yazar

Mehmet Oğuzhan Kuşoğlu

ISBN: 978-625-6444-09-6

1. Baskı

Ağustos, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 474

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	7
ÖZET	9
SUMMARY	11
KISALTMALAR	13
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	14
SÖZLÜĞÜN DÜZENİ	15
GİRİŞ	19

BÖLÜM I

3

METİN.....	25	
AZERBAIJAN MUSİĞİ MEDENİYYETİNİN ÖYRENİLMESİNDE AZERBAIJAN-İRAN ĞARŞILIĞLI MÜNASİBETLERİNE DAİR BİR NÊÇE SÖZ.....		27

I FESİL

EN GEDİM DÖVR MUSİĞİ MEDENİYYETİ	35
1. AZERBAIJAN ERAZİSİNDE MUSİĞİ SENETİNİN YARANMASI VE İNKİŞAF ÊTMESİ	35
2. ŞUMÊR DÖVRÜNÜN MUSİĞİ MEDENİYYETİ	42
Midiya Dövrünün Musiği Medeniyyeti.....	53
Ehemeniler Dövrünün Musiği Medeniyyeti.....	61
3. MAKÊDONİYALİ İSKENDERİN İRAN VE AZERBAIJANDA HAKİMİYYETİ İLLERİNDE AZERBAIJANIN MUSİĞİ MEDENİYYETİ	66

Azerbaycanın Sasaniler Hakimiyeti Dövründe Musiqi Medeniyeti.....	70
--	----

II FESİL

DİN VE MUSİĞİ	81
1. AZERBAJCAN - TÜRİC MUSİĞİ MEDENİYYETİNİN İNKİŞAFINDA ZERDÜŞT DİNİ TE'LİMİNİN ROLU VE EHEMİYYETİ	81
2. İSLAM VE MUSİĞİ	86

III FESİL

ORTA ESRLER MUSİĞİ MEDENİYYETİ	97
1. ORTA ESRLERDE AZERBAJCANIN MUSİĞİ HEYATİ	97
Ebu Nesr Mehemmed İbn Farabi (259-339 H.Ė.) (5.11, S.18).....	98
2. ORTA ESRLERDE AZERBAJCANIN COĞRAFİ ERAZİSİ VE MUSİĞİ MEDENİYYETİ	106
3. ORTA ESRLERDE AZERBAJCANDA İSTİFADE EDİLEN MUSİĞİ ALETLERİ	113
XIX-XX Esrin Evvellerinde Azerbaycan Musiqi Meclisleri.....	164
1. Şuşa-Ėarabağ Musiqi Meclisleri.....	168
2. Şamağı-Şirvan Musiqi Meclisleri.....	181
3. Bakı Musiqi Meclisleri.....	185
Bakı Musiqi Meclislerinde İştirak Eden Muğam İfaçılarının Portrêtləri.....	195
4. XIX-XX Esrin Evvelinde Cenubi Azerbaycanın Musiqi Heyatı.....	202
XIX Esr Cenubi Azerbaycan Meclislerinin Portrêtləri.....	204
Netice.....	214
1. İstifade Olunan Edebiyyat.....	219

2. Azerbaycan Dilinde Olan Edebiyyat.....	220
3. Rus Dilinde Olan Edebiyyat.....	224
4. Türk Dilinde Olan Edebiyyat.....	254
5. Fars Dilinde Olan Edebiyyat.....	255
6. Avrupa Dillerinde Edebiyyat.....	256

BÖLÜM II

AKTARI.....	259
-------------	-----

GİRİŞ.....	261
------------	-----

AZERBAIJAN MÜZİK MEDENİYETİNİN ÖĞRENİLMESİNDE AZERBAIJAN-İRAN KARŞILIKLI İLİŞKİLERİNE DAİR BİR KAÇ SÖZ.....	261
--	------------

BİRİNCİ BÖLÜM

EN ESKİ DÖNEM MÜZİK MEDENİYETİ.....	269
-------------------------------------	-----

1. AZERBAIJAN COĞRAFYASINDA MÜZİK SANATININ MEYDANA GELMESİ VE GELİŞMESİ.....	269
--	------------

2. SÜMER DÖNEMİNDE MÜZİK MEDENİYETİ:.....	276
--	------------

Medler Dönemi Müzik Medeniyeti.....	288
-------------------------------------	-----

Ahameniler Döneminde Müzik Medeniyeti.....	296
--	-----

3. MAKEDONYALI İSKENDER'İN İRAN VE AZERBAIJAN'A HÂKİM OLDUĞU YILLARDA AZERBAIJAN'IN MÜZİK MEDENİYETİ:.....	301
---	------------

Azerbaycan'da Sâsânî Egemenliği Boyunca Müzik Medeniyeti.....	305
--	-----

İKİNCİ BÖLÜM

DİN VE MÜZİK.....	317
-------------------	-----

1. AZERBAIJAN-TÜRK MÜZİK MEDENİYETİNİN GELİŞMESİNDE ZERDÜŞT DİNİ ÖĞRETİLERİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ:.....	317
---	------------

2. İSLAM VE MÜZİK.....321

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTAÇAĞ MÜZİK MEDENİYETİ.....333

1. ORTAÇAĞ'DA AZERBAYCAN'IN MÜZİK HAYATI.....333

Ebû Nâsır Muhammed İbn Fârâbî (Hicri 259-339)
(5.11, S.18).....334

2. ORTAÇAĞ'DA AZERBAYCAN'IN COĞRAFI ARAZİSİ VE MÜZİK MEDENİYETİ.....342

3. ORTAÇAĞ'DA AZERBAYCAN'DA KULLANILAN MÜZİK ALETLERİ.....351

XIX. Yüzyılın Sonuyla XX. Yüzyılın Başlarında
Azerbaycan'da Müzik Meclisleri.....403

1. ŞUŞA-KARABAĞ MÜZİK MECLİSLERİ.....406

2. ŞAMAHI-ŞİRVAN MÜZİK MECLİSLERİ.....420

3. BAKÜ MÜZİK MECLİSLERİ.....424

Bakü Müzik Meclislerine Katılan Muğam İcracılarının
Portreleri.....434

4. XIX.-XX. YÜZYILIN BAŞINDA GÜNEY AZERBAYCAN'IN MÜZİK HAYATI.....441

5. XIX. YÜZYILDA GÜNEY AZERBAYCANLI MÜZİSYENLERİN PORTRELERİ.....444

SONUÇ.....455

BÖLÜM III

MÜZİK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ.....499

KAYNAKÇA.....603

ÖN SÖZ

Azerbaycanlı müzik bilimci sayın Rafiq Hüseynoğlu İmrani'nin 1994 yılında Bakü'de yayımlanan “Azerbaycan Muğam Janrının Yaranması ve İnkişaf Tarihi” adlı eseri, geçmişten günümüze Azerbaycan coğrafyasında mevcut olan müzik kültürünü bizlere tanıtmaktadır.

251 sayfadan oluşan bu kitap, Azerbaycan Türkçesiyle ve Kiril alfabesine göre yazılmıştır. Bu kitabın baş tarafında, kitabın redaktörü olan müzik bilimci sayın Prof. Gülnaz Abdullazade ile yine Azerbaycan müziğinin tanınmış simalarından devlet sanatçısı Prof. Süleyman Elesgerov'un kitabı tanıtan yazıları yer almaktadır.

Bu kitapta Azerbaycan coğrafyasının (gerek günümüzdeki Azerbaycan cumhuriyeti toprakları gerekse de İran Azerbaycan'ı) sahip olduğu müzik kültürünün ve günümüzde “muğam” olarak adlandırılan janrın (tarzın) tarihsel gelişimini sunmaktadır.

Azerbaycan coğrafyasında hüküm süren Sümerler, Medler, Ahameniler, İskender Devleti ve Sâsânîler gibi İslam öncesi uygarlıklar ile İslamiyet'ten sonra bölgeye hakim olan Türk-İslam devletleri ve çeşitli hanlıkların bu bölgenin kültürel hayatına yapmış oldukları katkılar, bütün ayrıntılarıyla okuyucuya aktarılmıştır. Bu aktarılar sonucunda, günümüzde Azerbaycan'da, hattâ Türkiye'de ve diğer Türk ve İslam ülkelerinde icra edilen makamların bir çoğunun İslam öncesi dönemlerden beri kullanılmakta olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Azerbaycan'da İslam uygarlığı ve müzik konusu, bu kitapta üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur. Türk-İslâm müzik kültürünün temelini atan ve ilk müzik nazariyatı kitaplarını yazan Fârâbî, İbn-i Sînâ, Safiyüddin Urmevî, Abdülkadir Merâgî gibi müzik bilgini ve filozofların eserleri, kullanmış oldukları terminoloji ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Makam, şûbe, gûşe ve âvâzeler, günümüz nota sistemine göre açıklanmıştır. Özellikle, aslen Azerbaycan Türklerinden olan ve kurmuş oldukları nazariyatın günümüzde “Sistemci Okul” adıyla anıldığı Safiyüddin Urmevî ve

Abdülkadir Merâgî'nin görüşlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Ayrıca adı zikredilen bu bilginlerin hayat hikayeleri ve soy kütükleri konularına da değinilmiştir.

Kitabın son bölümünde ise, Kuzey ve Güney Azerbaycan'da XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarında kurulan müzik meclisleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Bu meclislerde icra edilen muğamlar, o dönemde yaşamış olan müzik üstadlarının da eserlerine baş vurulmak suretiyle listeler halinde bizlere sunulmuştur.

Bu kitabın transkripsiyonunda, Türkiye Türkçesine aktarılmasında ve kitapta adı geçen müzik terimleri sözlüğünün hazırlanmasında yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Gülşen Seyhan Alışık'a, konservatuar öğrenciliğim sırasında, kitabı tanıyıp üzerinde yapmış olduğum bu çalışmaya imkan sağlayan hocam Süleyman Şenel'e, kitabın tercümesine başladığım ilk zamanlarda vaktini bana ayırıp redaksiyonda yardımda bulunan hocam Dr. Öğretim Üyesi Göksel Öztürk'e ve tezimin teknik bilgisayar bilgisi gerektiren kısımlarında bana yardımcı olan kardeşim Aslıhan Kuşoğlu ile arkadaşım Pamir Poyraz'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan edişinin üçüncü yılı olan 1994'te, Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de, Üzeyir Hacıbeyov Adına Bakü Devlet Musiki Akademisi tarafından yayımlanan bu kitap, 251 sayfadan oluşmaktadır.

Kitapta, Azerbaycan'ın sahip olduğı müzik kültürü, bu kültürün en eski çağlardan günümüze kadar geçirdiğı evreler; gerekli tablolar, haritalar ve notalarla desteklenmek suretiyle anlatılmıştır.

Bu tezi hazırlamaktaki amaç, Türk Dünyası müzik kültürünün çok önemli bir parçası olan Azerbaycan müziğinin tarihsel gelişimini ve 20. yüzyıldaki durumunu gözler önüne sermektir.

Çalışmamız Metin, Aktarı ve Müzik Terimleri Sözlüğü adları altında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan metin bölümünde, Kiril harfleriyle yazılmış olan bu kitabın çevriyazı alfabesine aktarılması işlemi yapılmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde kitap, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Gerek metin, gerekse de aktarı bölümünde, kitapta yazarın yapmış olduğı kısaltmalar aynen verilmiş, kitaptaki parantezler, dipnotlar olduğı gibi aktarılmıştır. Okunamayan birtakım kelimeler ise köşeli parantez içerisinde üç nokta ile [...], her iki bölümde de ifade edilmiştir.

Tezimizin son bölümü ise, kitapta adı geçen müzik terimlerinin sözlüğüdür. Bu sözlüğü yazarken; Arapça, Farsça, Türkçe ve Moğolca kökenli kelimeler, italik harfli olarak parantez içerisinde ve çevriyazı alfabesine göre yazılmıştır. Yunanca, İtalyanca, Fransızca gibi Avrupa dillerine ait terimlerde ise transkripsiyon harflerine başvurulmamıştır. Madde başları 12'lik kalın punto ile yazılmış, iki nokta işaretinden sonra normal punto ile parantez içinde (<) ve (>) işaretleri kullanılmak suretiyle açıklanacak terimin ait olduğı dil; Ar., Fars, Tür., Fra. gibi kısaltmalarla gösterilmiştir. Sözlükte, farklı yazılışları olan terimlerde veya herhangi bir terimin orijinal

yazılışında bir çeşitlilik olması durumunda, iki farklı yazılış arasına denklik işareti (~) konulmuştur. Kökü tespit edilemeyen veya yazılışı bilinmeyen kelimeler için soru işaretine (?) başvurulmuştur.

SUMMARY

This book which has been published by the Baku Music Academy of State in the name of Uzeyir Hacıbəyov is consisted of 251 pages. It was printed in Baku which is capital of Azerbaijan, in 1994 the third year of independence of Republic of Azerbaijan.

In this book, musical culture that Azerbaijan has, the stages of this culture which has passed from oldest ages until today are explained by the support of tables are necessary, maps and musical notes.

The aim of preparing this thesis is to display historical development of Azerbaijan music which is a very important part of the music culture of Turkic World.

Our work is consisted of three chapters which is named text, translation and dictionary of musical terms. In the text chapter of our work, this book that is written in Cyrillic Alphabet is translated to transcription alphabet.

In the second chapter of our thesis, the book is translated into Turkish. In the capters of text and translation, abbreviations that the writer has done in his book are presented without change. Paranthesis and footnotes in this book are identically applied. Some illegible words are indicated with three points [...] in bracket.

The last chapter of our thesis is dictionary of musical terms that are mentioned in this book. In the process of preparing this dictionary, originally Arabic, Persian, Turkish and Mongolian words are written in Italic letters in the paranthesis and according to transcription alphabet. However, in writing of the terms belong to European languages such as Greek, Italian, French; transcription letters are not used. The intermediate items are written in 12 size of type and bold; after the colons the language which has the term that will be explained is displayed with abbreviations like Ar., Fars., Tür., Fra.. These abbreviations are stated using the marks (<) and (>) in paranthesis with normal size of type. In the dictionary, the terms that

have different orthographies or in the situation of any term has a variety in original orthography, between two different orthographies equality mark (~) is placed. For the words which have indefinite origins or unknown orthography are used question mark (?).

KAYNAKÇA

- AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-II-III*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2006.
- AZERBAYCAN DİLİNİN İZAHLI LÜĞETİ I-II-III-IV, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu, “Elm” Neşriyatı, Bakı.
- BARDAKÇI, Murat, *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul 1986, Pan Yayıncılık.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1970.
- EREB VE FARS DİLLERİ LÜĞETİ (Azerbaycan Klasik Edebiyatını Okumak İçin), Azerbaycan SSR Elmler Akademiyasının Neşriyatı, Bakı 1996.
- FARMER, Henry George, *Onyedinci Yüzyılda Türk Çalgıları*, Çeviri: Dr. M. İlhami Gökçen, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1999.
- GAZİMİHAL, Mahmut R., *Musiki Sözlüğü*, M.E.B. Yayınları, İstanbul Millî Eğitim Basımevi, 1961.
- HACİBEYOV, Üzeyir, *Azerbaycan Halk Musikisinin Esasları*, Bakı, 1985, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Me’marlık ve İncesenet İnstitutu, Dördüncü Neşri, Yazıcı.
- HACİEV, Paraşkev, *Temel Müzik Teorisi*, Çeviri: Atilla Sağlam/Bedri Koçancı, Pan Yayıncılık, Birinci Basım: Temmuz 1996, İstanbul.
- KARADENİZ, Ekrem, *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No: 238, Sanat Dizisi: 37, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi/Ankara.
- MİR MUHSİN NEVVAB, *Vuzûhu’l-Erkam* (Tenkidli Basım), [Hazırlayan: Zemfira Seferova], Bakı, 1989, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Me’marlık ve İncesenet İnstitutu, Elm Neşriyatı.
- ÖZBEK, Mehmet, *Türk Halk Müziği El Kitabı I Terimler Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- ÖZKAN, İsmail Hakkı, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- RAHMETOV, Avaz, *Azerbaycan Halk Çalgı Aletleri ve Onların Orkestrada Yeri*, “Işık” Neşriyatı, Bakı, 1980.
- RAUF YEKTA BEY, *Türk Musikisi*, Fransızcadan Çeviren: Orhan Nasuhioğlu, Pan Yayıncılık, İstanbul 1986.
- TURA, Yalçın, *Türk Mûsikîsinin Mes'eleleri*, Pan Yayıncılık, Kasım 1988, İstanbul.
- ÜNGÖR, Etem Ruhi, “Unutulmuş Çalgılarımızdan Miskal İhya Edilmelidir”, *Musiki Mecmuası-Aylık Müzikoloji Dergisi*, Nisan 1970, Yıl: 23, Nu. 257, s. 15, İstanbul.

Hadis Tarihinde
Hadis ve Sünnetin
Bağlayıcılığı
Rivayet Dönemi Boyunca

Dr. İbrahim Sağlam

Ankara 2023

Hadis Tarihinde Hadis ve Sünnetin Bağlayıcılığı

Rivayet Dönemi Boyunca

Yazar

İbrahim Sağlam

ISBN: 978-625-6444-10-2

1. Baskı

Eylül, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 475

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	5
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNNETİN TANIMI VE KAYNAĞI	17
1. Sünnetin Tanımı	17
2. Sünnetin Kaynağı	21

İKİNCİ BÖLÜM

HADİS TARİHİ BOYUNCA SÜNNETİN BAĞLAYICILIĞI	29
1. Hz. Peygamber ve Sahâbe Dönemi	29
2. Tâbiûn ve Tebeu't-Tâbiîn Dönemi	33
3. Hicri Üçüncü Asır	44
3.1. İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849)	45
3.2. Buhârî (ö. 256/870)	51
3.3. Müslim (ö. 261/875)	62
3.4. Ebû Dâvûd (ö. 275/889)	63
3.5. Tirmizî (ö. 279/892)	72

3.6. İbn Kuteybe (ö. 276/889).....	79
4. Hicri Dört, Beş ve Altıncı Asırlar	82
4.1. İbn Huzeyme (ö. 311/924).....	83
4.2. Tahâvî (ö. 321/933).....	91
4.3. İbn Hibbân (ö. 354/965).....	98
4.4. Hattâbî (ö. 388/998).....	104
4.5. İbn Battâl (ö. 449/1057).....	111
4.6. Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463).....	120
4.7. İbn Abdülberr (ö. 463/1071).....	124
4.8. Kādî İyâz (ö. 544/1149).....	132
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	145
ÖZGEÇMİŞ	155

ÖN SÖZ

Allah’a hamd, sevgili Resûlü’ne, O’nun Âl-i beytine salât ve selâm olsun...

Sünnet, Kur’an’ı anlama ve yaşamada Nebi’nin (s.a.v.) gözü ile hayata bir bakış, sözü ile çağlara bir mesaj, fiili ile zaman ve mekana bir dokunuştur. Hz. Aişe’nin ifadesi ile ahlâk-ı Kur’an’dır. O, ilim ve hikmetin imbikten süzülen özüdür, modeldir, üsve-i hasenedir, hidayet ve kurtuluş çağrısıdır.

Allah, merhameti ile kullarına muamele etmiş, peygamberler göndermiş ve onları karanlıktan aydınlığa çıkarmıştır. Hz. Peygamber de kıyamete kadar bütün insanlar için gönderilen son merhamet elçisidir. Kur’an’ı tebliğ etmiş, ayetlerini ta’lîm ve tebyîn eylemiş, ibadet şekillerini göstermiştir. Hz. Peygamber bir yandan kul diğer yandan nebidir. Çünkü kuldur, insanlar arasından seçilmiştir, fiziksel ve ruhsal yapısı ile beşerin bütün özelliklerini kendisinde barındırır. Aynı zamanda nebidir, çünkü Allah tarafından terbiye edilmiş, vahiy almak üzere hazırlanmış ve Cebrâîl’den aldığı vahiy ile hayatı, insanı, zamanı, alemi, varlığı hatta varlık ötesi alemi okuma ve anlamaya davet edilmiş, maddi ve manevi alemin kapılarını insanların ufkuna açmıştır. Onun sözleri, fiilleri, onayları hatta ahlâkî ve yaratılışla ilgili vasıfları sahâbe tarafından en ince ayrıntısına kadar kaydedilmiştir. Sahâbe; merhameti, ahlâkı ve sevgiyi ilim ve hikmet ile buluşturmuş Hz. Peygamber’in her sözüne ve davranışına bazen akıl bazen de gönül ile nazar eylemiştir. Allah Resûlü (s.a.v.) temiz birey

düsturu ile önce kalplerde imanı tesis etmek üzere yola çıkmış sonra sosyal kurumları ile erdemli ve medeni bir toplum inşa etmek üzere mücadelesini sürdürmüştür. Hz. Peygamber kul ve nebi olarak insanlar arasında yaşanan sorunları bazen vahiy ile bazen vahyi kendisine indiren melek ve kalbine inen ilham yardımı ile bazen kendi bilgi, beceri ve tecrübesi ile çözmeye çalışmıştır. Sahâbe bir yandan Kur'an'ı muhafaza ederken diğer yandan onun hayata açılımı olan sünneti muhafaza etmeye ve her ikisini de anlamaya çalışmışlardır.

Sahâbe nesli model bir toplumun ilk nüvesi olarak anlayışları, kabiliyetleri, düşünüş ve dil becerileri ile birbirlerinden farklı bireylerden oluşmuştur. Bu durum Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını anlama ve yorumlamada farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aslına Hz. Peygamber'e itaat etmek Allah'a itaat etmek demek olduğu bilincine sahip sahâbe nesli bir yandan Hz. Peygamber'e iman, itaat ve ittiba etmişler diğer yandan sahip oldukları muhakeme kabiliyetleri doğrultusunda Resûlullah'ın söz ve davranışlarını anlamaya çalışmışlardır. Sahâbe arasında Hz. Peygamber'in söz ve davranışlarını sorgulamadan kabul edenler yanında, onun davranışlarının arkasındaki maksadı araştıranlar, sözünün kaynağının vahiy mi yoksa beşeri bir tasarrufu mu olduğunu soranlar bulunmuştur. Bu durum sünneti anlama ve yorumlamada bir yandan lafızcı ve şekilci diğer yandan fikhî ve ictihâdî yaklaşımlar sergileyen iki çizginin oluşmasına zemin hazırlamıştır. İki damar halinde yürüyen bu akımlar Müslüman düşünce tarihinde farklı metodolojilerin gelişmesine yol açmış ve asırlar boyunca sünnetin neliği, kaynağı, kapsamı ve bağlayıcılığı konusunda yeni bakış açıları sunmaya devam etmiştir.

Dinî nasların anlaşılması ve yorumlanması konusunda yeni metodoloji arayışları günümüzde hala devam etmektedir. Sünnetin teşriî yönüne çalışmaların muhaddislerden ziyade usûlcüler ve fâkihler tarafından yapıldığı gözlenmektedir. Hatta hadis tarihinde şerh ve hâşiyecilik dönemi ile konunun usûlcülerin uzmanlık alanını ilgilendirdiği kanısı yaygınlık kazanmıştır. Sahabenin şehirlere yayılması sonrası başlayan tedvin faaliyeti, hadis hareketini başlatmış tasnifi sonrası fıkıh hareketi hız kazanmıştır. Uzun dönem fıkıh-hadis birlikteliğinde yürüyen bu hareket zamanla ihtisaslaşmaya doğru gitmiş, Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey mekteplerinin ortaya çıkması sonrası sünneti anlama ve yorumlamada ihtilafların derinleştiği gözlemlenmiştir. Buna rağmen fıkıhçılar arasında Ehl-i Hadis çizgesinde yürüyen, muhaddisler arasında da Ehl-i Rey çizgisini takip eden ve hatta her iki çizginin karakteristik özelliklerini temsil eden alimler her dönemde olagelmıştır. Hadis tarihinde sünnetin neliği, kaynağı ve teşriî değeri konusunda fıkıhçıların yanında muhaddislerin de bazı tespit, kanaat ve görüşler ortaya koydukları gözlenmektedir.

Elinizdeki bu mütevazî eser, sünnetin teşriî değeri konusunda fıkıhçılık yönünden ziyade hadiscilik yönü ağır basan alimlerin görüşlerine yer vermek üzere hazırlanmıştır. Eser bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sünnetin tanımı ve sünnetin kaynağı, ikinci bölümde ise hadis tarihi (hicri birinci ve altıncı asırlar) boyunca sünnetin bağlayıcılığı konusu ele alınmıştır.

Gayret bizden tevfiğ Allah'tandır.

Dr. İbrahim Sağlam

Kırşehir - 2023

KAYNAKÇA

- Abdullah b. Mübârek, Ebû Abdirrahmân. *ez-Zühed ve'r-rekâ'ik*. nşr. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419.
- Abdürrezzâk, İbn Hemmâm es-San'ânî. *el-Muşannef*. 10 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Akbulut, Ahmet. *Nübüvvet Meselesi Üzerine*. Birleşik Yayınları: Ankara, 1992.
- Akcaoğlu, Faik. *Hizmet Peygamber'in Kur'an Vahyi Dışında Bilgilendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Aktepe, İshak Emin. *Erken Dönem İslam Hukukçularının Sünnet Anlayışı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2018.
- Apaydın, H. Yunus. "Nasları Anlamada Yetki ve Yöntem Sorunu (Genel Bir Tasvir)". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 2/1 (Mayıs 2002), 7-24.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: IFAV Yayınları, 2013.
- Bâcî, Ebû'l-Velîd Süleymân b. Halef el-. *el-Müntekâ*. 8 Cilt. Mısır: Matbaatü's-Saadet, 1332.
- Bağcı, Selman. *İbn Hibbân'ın Sahih'i Bağlamında Fiilî Sünnet*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'u's-şâhih*. nşr. Sâlih b. Abdulaziz. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Câsim, Leys Suûd. "İbn Abdülber em-Nemerî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 269-272. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-. *eş-Şihâh Tâcü'l-luğa ve Şihâhu'l-Arabiyye*. nşr. Ahmed Abdulgafur Attar. Beyrut: Dâru'l-İmi el-Melâyîn, 1987.
- Çağlayan Harun. "Sosyo-Kültürel Açıdan Kelâm ve Hadis İlimlerinde Epistemoloji". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* V/1 (2016), 75-91.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 25. Basım, 2011.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-. *es-Sünen*. nşr. Hüseyin Selîm Esed d-Dârenî. 4 Cilt. Riyâd: Dâru'l-muğnî, 2000/1412.
- Dihlevî, Şah Veliyullah ed-. *Hüccetullâhi'l-bâliga*. nşr. Seyyid Sâbık. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 2005.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk. *Risâletü Ebî Dâvûd ilâ ehli Mekke fî vasfî Sünenihî*. nşr. Muhammed Sabbağ. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 3. Basım, 1401.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *es-Sünen*. Riyâd: Dâru's-Selâm, 2000.
- Ebû Şehbe, Muhammed. *Sünnet Müdafası*. çev. Mehmet Görmez - M. Emin Özafşar. 2 Cilt. Ankara: Rehber Yayınları, 1990.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb. *Kitâbu'l-Harâc*, Kâhire: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1302.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb. *Kitâbü'r-Red 'alâ Siyeri'l-Evzâ'î*. nşr. Ebû'l-Vefâ Afgânî, Kâhire: Lucnetu İhyâi'l-M'arifi'n-Numaniyye, 1938.
- Efendioğlu, Mehmet. "el-Musannef". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/237-238. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

- Erul, Bünyamin. “Bir ‘Alan Taraması’nın Panoraması”. *İslâmiyât* 3/1 (2000), 161-184.
- Erul, Bünyamin. *Sahabenin Sünnet Anlayışı*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Erul, Bünyamin. “Sahâbenin Sünnete Bağlılık Açısından Bakışları”. *İslâmi Araştırmalar Dergisi* 10/1-2-3-4. Hadis Sünnet Özel Sayısı (1997), 59-68.
- Genç, Mustafa. *Sünnet-Vahiy İlişkisi*. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015.
- Görmez, Mehmet. “Fıkhu’l-Hadîs”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/547-549. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisi Anlama Kılavuzu*. Ankara: Otto Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Güner, Osman. “Tarihsel Süreçte Sünnetin Bağlayıcılığı Olgusuna Buhârî’nin Fıkhu’l-Hadisi Özelinde Bir Bakış”. *Marife* 4/1 (2004), 29-48.
- Gürler, Kadir. *Ehl-i Hadisin Düşünce Yapısı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-. *el-Müstedrek ‘ale’s-Şaḥîḥayn*. nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1990.
- Hansu, Hüseyin. *Mu‘tezile ve Hadis*. Ankara: Otto Yayınları, 2. Baskı., 2012.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el. *el-Kifâye fî ‘ilmi’r-rivâye*. nşr. Ebû Abdullah es-Sûrakî, İbrahim Hamdî el-Medenî. Medine: el-Mektebetü’l-İlmiyye, ts.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî el-. *el-Faḫîh ve’l-*

mütefakkih. nşr. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî. 2 Cilt. Riyâd: Dâru İbnu'l-Cevziyye, 2. Baskı., 1421.

Hatiboglu, Mehmed Said. *H.z Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*. Ankara: Otto Yayınları, 4. Basım, 2015.

Hatiboğlu, İbrahim. *Çağdaşlaşma ve Hadis Tartışmaları*. İstanbul: İz Yayınları, 3. Baskı., 2015.

Hatiboğlu, İbrahim. "Ma'mer b. Râşid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/552-554. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm. *Me'âlimü's-Sünen*. nşr. Muhammed Râgıb et-Tabbâh. 4 Cilt. Haleb: el-Matbaatü'l-İlmiyye, 1932.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm. *A'lâmü'l-hadîs fî şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. nşr. Muhammed b. Sa'd b. Abdurrahman Âl-i Suûd. 4 Cilt. Mekke: Camiatü Ümmü'l-Kura, 1988.

Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr el-. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. nşr. Abdullah Muhammed ed-Dervîş. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1994.

Işık, Mustafa. "İbn Huzeyme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/79-81. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Işık, Mustafa. *İbn Huzeyme Sahîh'i ve İbn Hibbân'ın Sahîh'i ile Mukayesesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

Itr, Nûreddîn. *el-İmâmü't-Tirmizî ve'l-müvâzenetü beyne Câmi'ihî ve beyne's-Sahihayn*. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1988.

İbn Abdülberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh. *Câmi'u beyânî'l-ilm ve fażlihî ve mâ yenbağî fî rivâyetihî ve ħamlihî*. nşr. Ebû Eşbâl ez-Zühri. Riyâd: Dâru İbnu'l-Cevziyye, 1994.

İbn Abdülberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstizkârü'l-câmi' li-meżâhibi fukahâ'i'l-emşâr*. nşr. Sâlim

- Muhammed Ata-Muhammed Ali Muavviz. 9 Cilt. Beyrut: Dâr'ı-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- İbn Abdülberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvaţta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. nşr. Beşşââr Avâd-Muhammed- Selim Muahmmed Âmir. 17 Cilt. Londra: Müessesetu'l-Furkân, 2017.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed. *Maķāşidü's-şerî'ati'l-İslâmiyye*. nşr. Muhammed Habîb İbnu'l-Huca. Katar: Vezâretü'l-Evkâf ve Şuûnu'l-İslamiyye, 2004.
- İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdilmelik. *Şerhu İbn Battâl 'alâ Şahîhi'l-Buhârî*. nşr. Ebû't-Temîm Yâsir b. İbrahim. 10 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed. *el-Muşannef fi'l-ehâdis ve'l-âşâr*. nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1409.
- İbn Ebû Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-türasi'l-arabi, 1952.
- İbn Hacer Şihâbüddîn Ahmed b. Alî el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. çev. thk. Abdullah b. Baz vd. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'ârif, 1379.
- İbn Hibban, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *el-Müsnedü's-şahîh 'ale't-teķâsîm ve'l-envâ'*. nşr. Muhammed Ali Sönmez, Halis Aydemir. 8 Cilt. Katar: Vezâretü'l-Evkâf ve's-Şuûnu'l-İslamiyye, 2012.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Mustafa es-Sakâ vd. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'ârif, 7. Baskı., 2009.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk. *eş-Şahîh*. nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami, 1979.

- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. nşr. Sâlih b. Abdulaziz. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm. *el-Müsevvede fî uşûli'l-fıkıh*. nşr. Muhammed Muhyiddin el-Hatîb. Beyrut: Dâr'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İltaş, Davut. "Tahâvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/385-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbah. *el-Muvatta'*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkî. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz. *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Muştafâ'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'id fî şerhi Şahîh'i Müslim*. nşr. Yahya İsmail. 8 Cilt. Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hatîb el-Bağdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/452-460. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Kandemir, Yaşar. "eş-Şifâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/134-138. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Karacabey, Salih. *Hattâbî'nin Hadis İlmindeki Yeri ve Şerh Metodu*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990.
- Karadavî, Yusuf el-. *Sünneti Anlamada Yöntem*. çev. Bünyamin Erul. İstanbul: Nida Yayınları, 3. Basım, 2011.
- Karaman, Hayrettin. "Bağlayıcılık Açısından Resûlullah'ın Davranışları". *Hız. Peygamber ve Aile Hayatı*. 127-150. İlmî Neşriyât, 1989.
- Kâsımî, Cemâleddin el-. *Qavâ'idü't-tahdîş min fünûni muştalahi'l-hadîş*. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2004.
- Kırbaçoğlu, Hayri. *İslam Düşüncesinde Sünnet*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Baskı., 1996.

- Koçkuzu, Ali Osman. *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1983.
- Ma‘mer b. Râşid, Ebû Urve. *el-Câmi‘ (Abdurrazzâk’ın el-Muşannef’inin Sonunda)*. nşr. Habîburrahman el-A‘zamî. 2 Cilt. el-Mektebû'l-İslâmî: Beyrut, 1403.
- Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1. Basım, 1994.
- Mervezî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr b. Yahyâ el-. *es-Sünne*. nşr. Sâlih b. Ahmed es-Selefi. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-sekkâfiyye, 1988/1408.
- Mübârekfûrî, Ebû'l-Âlâ Muhammed Abdurrahman. *Tuhfetü'l-aḥvezi bi-şerhi Câmi'i'l-Tirmizi*. Beyrut: Dâr'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Müslim b. el-Haccâc Müslim. *el-Câmi'ü's-şâhiḥ*. çev. nşr. Sâlih b. Abdulaziz. Riyâd: Dâru's-Selâm, 3. Basım, 2000.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'ü's-şâhiḥ*. nşr. Sâlih b. Abdulaziz. Riyad: Dâru's-Selâm, 2000.
- Nazlıgül, Habil. “İmam Şâfi‘nin Hadis İlimine Katkıları”. *Uluslararası İmam Şâfi Sempozyumu*. 129-165. İstanbul: Kent Işıkları Yayınları, 2002.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-. *el-Minhâc fî şerhi Şâhihi Müslim b. el-Haccâc*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-türasi'l-arabi, 1392.
- Önkâl, Ahmet. “Vahiy-Sünnet İlişkisi ve Vahy-i Gayr-i Metluvv”. *Kur'an ve Sünnet Sempozyumu (Bildiriler Kitabı)*. 55-69. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Özafşar, Mehmet Emin. *Hadisi Yeniden Düşünmek*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1998.
- Özafşar, Mehmet Emin. “Polemik Türü Rivayetlerin Gerçek Mahiyeti”. *İslâmiyât* 1/3 (1998), 19-48.
- Özkan, Halit. *Hicrî İlk İki Asırda Farklı Şehirlerde Amel Telakkisi*

- Oluşumunda Sünnet Ve Hadisin Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Özsoy, Ömer. *Sünnetullah, Bir Kur'an İfadesinin Kavramsallaşması*. Ankara: Fecr Yayınevi, 1994.
- Özşenel, Mehmet. *İlk Dönem Hadis-Rey Tartışmaları, Şeybânî Örneği*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.
- Sakallı, Talat. "İbn Battâl el-Kurtubî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/360-361. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Sakallı, Talat. "Sünnet'in Bağlayıcılık Açısından Taksimi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1995), 39-102.
- Serahsî, Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. *Uşûlü's-Serahsî*, nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî. 2 Cilt. Haydarâbât: Lücneti ihyâ' l-mearif en-Nu'maniyye, 1372.
- Sıbâî, Mustafa es-. *es-Sünne ve mekânâtühâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 3. Basım, 1985.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-. *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî*. nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyadî'l-hadîs, 1400.
- Şafiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs eş-. *el-Umm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.
- Şeltût, Mahmûd. *el-İslâm: 'Aķide ve şerî'a*. Kâhire: Dâru's-Şurûk, 18. Basım, 2001.
- Şimşek, Murat. *İslâm Hukukunda Bağlayıcılık Bakımından Hz. Peygamber'in İctihad ve Tasarrufları*. Ankara: TDV Yayınları, 3. Basım, 2021.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân et-. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. nşr. Tarık b. İvazulla-Abdulmuhsin b. İbrahim. 9 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1995.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-. *Şerhu Meâni'l-âsâr*. nşr. Muhammed Zührî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câdelhak. 4 Cilt. Beyrut: A'lemu'l-Kütüb, 1994.

- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme et-. *Şerhu Müşkili'l-âşâr*. nşr. Şuayb el-Arnaût. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1994.
- Toprak, Mehmed Said. *Talmud ve Hadis*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.
- Türçan, Zişan. *Hadis Şerh Geleneği*. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Ünal, İsmail Hakkı. İmam Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1994.
- Ulu, Arif. *Tâbiünün Sünnet Anlayışı*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.
- Yazıcı, Hüseyin. "İbn Kuteybe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/145-149. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Yıldız, Oğuzhan. *Tirmizî'nin Camii'nde Fıkhu'l-Hadis Ve Fakih Muhaddisler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017.
- Yılmaz, İbrahim. "İslâm Hukukunda Hz. Peygamber'in Fiillerinin Mubahlık (Hukukî Serbestlik) Bildirmesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (Haziran 2021), 275-293.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 58. Basım, 2021.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-. *Tezkiretü'l-huffâz*. 4 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.

Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişiminde Ölüm Olgusu

Dr. Sema YILMAZ

Ankara 2023

Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişiminde Ölüm Olgusu

Yazar

Dr. Sema YILMAZ

ISBN: 978-625-6444-12-6

1. Baskı

Eylül, 2023 / Ankara

Kapak Resmi

Sema YILMAZ, Charles Nehri, Boston, USA

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 476

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	9
SİMGE VE KISALTMALAR	11

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi	13
2. Araştırmanın Hipotezleri	14
3. Araştırmanın Önemi	15
4. Araştırmanın Amacı	16
5. Sayıtlar	17
6. Araştırmanın Sınırlılıkları	17
7. İlgili Yayın ve Araştırmalar	17

BÖLÜM I ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	32
2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	33
3. Uygulama ve Analiz	37

BÖLÜM II TEORİK ÇERÇEVE

1. Araştırmanın Temel Kavramları	39
1.1. Gelişim Kavramı	39

1.2. Ölüm Kavramı.....	41
1.2.1. Ölüm Kavramına İlişkin Alt Kavramlar.....	43
1.2.2. Biyolojik Ölüm.....	45
1.2.3. Ölüm Tecrübesi.....	47
1.2.4. Ölüm Düşüncesi.....	47
1.2.5. Ölüm Kaygısı/Korkusu.....	49
1.2.6. Ölümsüzlük Arzusu.....	53
2. Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişim Özellikleri.....	57
2.1. Çocukların Bilişsel Gelişim Özellikleri.....	58
2.1.1. Bebeklik Dönemi	62
2.1.2. İlk Çocukluk Dönemi	64
2.1.3. Son Çocukluk Dönemi.....	65
2.1.3.1. Somut İşlemsel Dönem.....	65
2.1.3.2. Soyut İşlemsel Dönem	68
2.2. Çocukların Dini Gelişim Özellikleri	70
2.2.1. Bebeklik Dönem	71
2.2.2. İlk Çocukluk Dönemi	75
2.2.3. Son Çocukluk Dönemi	79
2.3. Çocuklarda Allah Anlayışı.....	83
2.3.1. Sevgi Yönelimli Allah Anlayışı.....	90
2.3.2. Korku Yönelimli Allah Anlayışı.....	93
3. Çocuklarda Ölüm Kavramı.....	94
3.1. Çocukların Bilişsel Gelişiminde Ölüm Kavramı.....	97
3.1.1. Bebeklik Dönemi.....	98
3.1.2. İlk Çocukluk Dönemi	101
3.1.3. Son Çocukluk Dönemi	108

3.2. Çocukların Dini Gelişiminde Ölüm Kavramı...	111
3.2.1. Bebeklik Dönemi.....	111
3.2.2. İlk Çocukluk Dönemi.....	112
3.2.3. Son Çocukluk Dönemi.....	114

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

1. Araştırmaya Katılan Çocuklarla İlgili Genel Bilgiler.....	117
1.1. Öğrenim Görülen Okullara Göre Dağılım.....	118
1.2. Cinsiyete Göre Dağılım.....	118
1.3. Yaşlara Göre Dağılım.....	119
1.4. Ebeveynin Öğrenim Durumuna Göre Dağılım.....	120
1.5. Ebeveynin Meslek Durumuna Göre Dağılım.....	121
1.6. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Dağılım.....	122
1.7. Ölüm Tecrübesi.....	122
1.7.1. Ebeveyn Kaybına Göre Dağılım.....	122
1.7.2. Yakın Akraba ve Arkadaş Kaybına Göre Dağılım.....	123
1.7.3. Evcil Hayvan veya Başka Bir Hayvanın Ölümüne Şahit Olma Durumuna Göre Dağılım.....	124
1.8. Ebeveynden Ayrı Kalma Durumuna Göre Dağılım.....	124
1.9. Sağlık Durumuna Göre Dağılım.....	125
2. Araştırmayla İlgili Bulguların Yorumlanması.....	126
2.1. Çocuklarda Ölüm Kavramıyla İlgili Bulgular.....	126

2.1.1. Çocukların Ölüm Kavramı ve Alt Kavramlarından Elde Ettikleri Toplam Puanların Dağılımı.....	126
2.1.2. Ölüm Kavramına İlişkin Alt Kavramları Tam Olarak Edinmiş Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı.....	127
2.1.3. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	129
2.1.4. Cinsiyete Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	130
2.1.5. Ölüm Kavramı Faktör Puanlarına İlişkin Değerlendirmeler.....	131
2.1.5.1. Kaçınılmazlık Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	131
2.1.5.2. Evrensellik Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	133
2.1.5.3. Ölümsüzlük Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	136
2.1.5.4. Ölüm Ötesi Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	137
2.1.5.5. Fonksiyonsuzluk Alt Kavramına İlişkin Değerlendirmeler.....	139
2.1.6. Çocuklarda Ölüm Kavramının Yazılı Kompozisyonlarla Analizi.....	142
2.1.7. Ekonomik Duruma Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	149
2.1.8. Annenin Eğitim Duruma Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	151
2.1.9. Ebeveyn ve Öğretmenlerle Kurulan Ölüm Hakkındaki İletişim Düzeyine Göre Ölüm Kavramı Toplam Puanları.....	154

2.2. Çocuklarda Ölüm Kaygısıyla İlgili Bulgular.....	156
2.2.1. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Ölüm Kaygısı Puanları	156
2.2.2. Cinsiyete Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	158
2.2.3. Çocuklarda Ölüm Kaygısının Yazılı Kompozisyonlarla Analizi.....	159
2.2.4. Ölüm Tecrübesine Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	166
2.2.4.1. Ebeveyn Kaybına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	167
2.2.4.2. Yakın Akraba ve Arkadaş Kaybına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	168
2.2.4.3. Evcil Hayvan veya Başka Bir Hayvanın Ölümüne Şahit Olma Durumuna Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	170
2.2.5. Ebeveyn ve Öğretmenlerle Kurulan Ölüm Hakkındaki İletişim Düzeyine Göre Ölüm Kaygısı Toplam Puanları.....	174
2.2.6. Ölüm Kavramı Uç Puanlarına Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	178
2.3. Çocuklarda Tanrı Algısı ile İlgili Bulgular	179
2.3.1. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Tanrı Algısı Puanları.....	179
2.3.2. Cinsiyete Göre Tanrı Algısı Puanları.....	181
2.3.3. Bilişsel Gelişim Dönemine Göre Tanrı Algısı Yönelimi.....	184
2.3.4. Cinsiyete Göre Tanrı Algısı Yönelimi	186

2.3.5. Tanrı Algısı Yönelimine Göre Ölüm Kavramı Puanları.....	188
2.3.6. Tanrı Algısı Yönelimine Göre Ölüm Kaygısı Puanları.....	189
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	191
KAYNAKÇA.....	201
TABLolar DİZİNİ.....	209
EKLER.....	214
ÖZGEÇMİŞ.....	225

ÖN SÖZ

Ölüm, biyolojik açıdan canlılığın sonu olarak tarif edilse de canlılar arasında özel bir konuma sahip olan insanı hayatının başından sonuna kadar meşgul eden bir gerçektir. Bu gerçek insanın gerek düşünce dünyasını gerekse duygularını ve davranışlarını etkilemektedir. Bu nedenledir ki ölüm olgusu insanı konu alan din ve bilimin de temel ilgi alanları içinde yerini almıştır.

Çocukluk döneminin insan hayatı içerisinde zihinsel, duygusal ve dini yönden en saf ve katışıksız dönem olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda da insana dair en yalın bilgilerin edinileceği dönem olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte insanın doğumdan ölüme kadar süren gelişim yolculuğunda çocukluk döneminin tüm hayatın temellerinin atıldığı özel bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda ölüm olgusunun çocuk zihninde şekillenişinin, çocukların ölüm olgusu karşısındaki duygu, düşünce ve davranışlarının onların bilişsel ve dini gelişim süreçlerinde incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada ölüm olgusunun zihinsel boyutu çocukların gelişim süreci içinde bir kavram olarak ele alınmış ve bilişsel gelişim kuramı ışığında incelenmiştir. Davranışsal ve duygusal boyutu ise ölüm kaygısı başlığıyla ele alınmış ve çocukların dini gelişimleri ile ilişkilendirilerek özellikle Tanrı Algısı bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın alan araştırması bölümünden elde edilen

veriler yaş, cinsiyet, ölüm tecrübesi, sosyo-ekonomik durum, Tanrı Algısı Yönelimi gibi bağımsız değişkenlerle karşılaştırılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın öğrencisi olmanın onur ve ayrıcalığını her zaman hissedeceğim saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hüseyin Peker'in ilmi mirasından olmasını temenni ediyorum. Akademik hayatımda destek ve yakınlığını esirgemeyen ilham kaynağım Sayın Prof. Dr. Ali Rıza Aydın ve her zaman manevi desteğini hissettiğim rol modelim Sayın Prof. Dr. Mustafa Doğan Karacoşkun'a, araştırmaya katılan çocuklara ve destek sunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm başarılarımı anneme, babama, kardeşlerime, hocalarıma ve öğrencilerime hediye ediyorum.

KAYNAKÇA

- Akpınar, N. (1988). *Dokuz Yaş İlkokul Çocuklarında Ölüm Kavramının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Atalay, T. (2005). *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık (Diyarbakır Örneği)*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Aydın, H. (2003). *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Ayhan, H. (1997). *Din Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Baymur, F. B. (1972). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Bilgin, B., & Selçuk, M. (1991). *Din Öğretimi*. Ankara : Akid Yayınları.
- Binbaşioğlu, C. (1987). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Binbaşioğlu Yayınları.
- Bovet, P. (1958). *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*. (Çev. S. Odabaş) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Buhari, E. A. (Tarihsiz). *Es- Sahih, El-Mektebetü'l-İslamiyye*. İstanbul.

Cirhinlioğlu, F. G. (2010). *Din Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çamdibi, M. (1994). *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Çevik, Ş. (2002). *Ergenlerde Ölüm Düşüncesi ve Ölüm Ötesiyle İlgili Dini İnançlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çileli, M. (1986). *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: V Yayınları.

Çileli, M. (2008). Ölüm. *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. içinde der. B. Onur Ankara: İmge Kitabevi.

Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14), 75-99.

Debra, U. (2003). *Ebeveynin Ölümü Yeni Bir Yetişkin Kimliğine Geçiş*. (Çev. Ö. Ç. Aksoy) İstanbul: İletişim Yayınları.

Dolgun, A. (1991). Ölüm. *Türk Aile Ansiklopedisi*. içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Dolto, F. (2004). *Ölümü Nasıl Anlatmalı*. (Çev. A. Tarcan) İstanbul: Özgü Yayınları.

Erkuş, A. (tarih yok). "Cognition Maddesi" *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*.

Fersahoğlu, Y. (1998). *Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*. İstanbul: Marifet Yayınları.

Fersahoğlu, Y. (1999). Kur'an'a Göre İnsanın Zaafları ve Zayıf Yönleri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (6), 81-100.

- Frankl, V. E. (2007). *İnsanın Anlam Arayışı*. (Çev. S. Budak) İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Gadamer, H. G. (2004). *Ölüm Tecrübesi. Birey ve Din Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar*. Der. Ali Rıza Aydın, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Der. Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Göka, E. (2009). *Ölme Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gövsa, İ. A. (1998). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Güler, Ö. (2007a). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *AÜİFD*, XLVIII (1), 123-133.
- Güler, Ö. (2007b). *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatemi, H. (2001). *Ölüm Gerçeği. Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*(76).
- Hood, R. W., & vd. (2006). *Dini Gelişim Kuramları. Dini Ve Sosyal Psikoloji Yazıları*. Der. M. D. Karacoşkun, Samsun: Din ve Bilim Kitapları.
- Houde, O. (2006). *Çocuk Psikolojisi*. (Çev. İ. Yerguz) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hökelekli, H. (1991). Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikoloji. *UÜİFD Dergisi*, 3, 151-165.
- Hökelekli, H. (1992). Ölümle İlgili Tutumların Dini Davranışla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *U.Ü.İ.F.D.*, 4(4), 87-98.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Yeni İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Karaca, F. (1997). *Psikolojik Açıdan Ölüm ve Dini İnanç İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikoloji*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Dem Yayınları.

Karacoşkun, M. D. (2005). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Dua. *C.Ü.İ.F.D.*, 9 (1), 101-124.

Karacoşkun, M. D. (2006). *Dini ve Sosyal Psikoloji Yazıları*. Samsun: Din ve Bilim Kitapları.

Karagöz, Y., & Ekici, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Yapılan Uygulamalı Araştırmalarda Kullanılan İstatistiksel Teknikler ve Ölçekler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25-43.

Karaköse, Ş. (2007). *Din Eğitiminde Bireyi Tanımak -Bireye Görelik İlkesi*. İstanbul: Mavi Yayıncılık.

Kasapoğlu, A. (1997). *Kur'an'da İman Psikolojisi*. İstanbul: Yalnızkurt Yayınları.

Kasapoğlu, A. (2006). Gelişim Psikolojisi Açısından Kur'an'da 'Büluğ' Olgusu. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/2, 275-298.

Kerim, Y. (1994). *Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Koç, M. (2002). Ölüm Korkusu Üzerine Kuramsal Açıdan Psikolojik Bir Değerlendirme. *S. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*(6), 7-21.

- Konuk, Y. (1994). *Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 yaş) Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi (Dini Konularda Anne Çocuk İletişimi)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı ve Ticaret İşletmesi Yayınları.
- Koytak, N. S. (2008). *7-11 Yaş Grubundaki Çocuklarda Ölüm Kavramı ve Ölüm Kaygısının Araştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köknel, Ö. (tarih yok). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köylü, M. (2004a). Ölüm Olayının Çocuklar Üzerindeki Etkisi ve Ölüm Eğitimi. *OMÜİFD* (17), 95-120.
- Köylü, M. (2004b). Farklı Din ve Kültürlere Mensup Çocukların Dini İnanç ve Tanrı Tasavvurları. *Ekev Akademi Dergisi*(19), 17-30.
- Köylü, M. (2004c). Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi. *AÜİFD, XLV*(11), 137-154.
- Kur'an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meali, T.D.V.* (2009). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutub, M. (1977). *İslama Göre İnsan Psikolojisi*. (Çev. A. Nuri) İstanbul: Çığır Yayınları.
- Kübler-Ross, E. (2010). *Ölüm ve Ölmek Üzerine*. (Çev. E. Uşşaklı) Ankara: April Yayıncılık.
- Meali, K. V. (2009). *Son İlahi Mesaj Kur'an ve Açıklamalı Meali Haz. Hüseyin Peker*. Samsun: Kur'an Kitaplığı.
- Mehmedoğlu, A. U., & Aygün, A. (2006). James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi. *Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 118-139.
- Mehmedoğlu, Y. (2003a). Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Gelişimi. M. Sevinç içinde, *Erken Çocuklukta Gelişim*

ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: Mopa Kültür Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2003b). *Ahlaki ve Dini Gelişim & Çocukum Değerlerimizi Öğreniyor.* İstanbul: Mopa Kültür Yayınları.

Morgan, C. T. (1980). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı.* (Çev. H. Arıcı, I. Savaşır, vd.) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Nelsen, M. H., Cheek, N. H., & JR, P. A. (2005). Tanrı İmajlarında Cinsiyet Farklılıkları, çev. Fatma Gündüz. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, s. 151-162.

Ok, Ü. (2007). *İnanç Psikolojisi Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi.* Ankara: Avrasya Yayınları.

Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm.* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş.* (Çev. T. Geniş) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ratcliff, D. (2004). *Çocukların Dini Kavramları Anlama Şekli.* Der. A. R. Aydın *Birey ve Din Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Sağlam, İ. (2003). *Çocuk ve İbadet: 7-14 Yaş Dönemi İbadet Eğitimi Üzerine Bir Araştırma.* İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.

Schultz, P. D., & Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi.* (Çev. Y. Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sert, H. E. (2004). *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları.* İstanbul: Bilge Yayınları.

Şafak, Ş. (2006). *6-11 Yaş Çocuklarının Allah ve Peygamberden İstek ve Beklentileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şentürk, H. (1997). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Esra Yayınları.

Tanhan, F., & İnci, F. A. (2009). *Ölüm Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Tarhan, N. (2009). *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarhan, N. (2011). *Duyguların Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tezbaşaran, A. A. (2008). Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu. (3). Mersin.

Tirmizi, E. İ. (tarih yok). *Es-Sünen, Tah. Ahmed Muhammed Şakir*. Beyrut: Daru'l-Fikr.

Toksoy, Ş. E. (2005). *Liseli Ergenler Üzerinde Ebeveyn Ölümünün Psikosoyl Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: M.Ü: Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Toprak, S. (1997). *Ölümden Sonraki Hayat Kabir Hayatı*. Ankara: Esra Yayınları.

Tütün, S. (2007). *Ölümün İçindeki Hayat Hayatın İçindeki Ölüm*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Vergote, A. (1978). Çocuklukta Din. *A.Ü.İ.F. Dergisi*, 22, s. 315-329.

Williams, L. (1998). *Çocuğunuzu Keşfedin*. (Çev. M. Koyuncu) İstanbul: Hayat Yayınları.

Yasa, M. (2001). *Felsefi ve Deneyisel Dayanaklarla Ölüm Sonrası Yaşam*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

- Yavuz, K. (1986). Dini İncanın Gelişmesinde Nativizm ve Tecrübecilik Problemi. *E.A.Ü.İ.F.D.*(7), s. 129-140.
- Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2008). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, M. (1998). *Dini Hayat İle Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2006). *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. İzmir: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yıldız, M. (2007). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, H. K. (2010). Almanya'daki Müslüman Çocuklarda Allah Kavramının Gelişimi: Adem ve Havva Kıssası- Yaratılışı, Cennetten Çıkarılışları- Bağlamında 1-4., 6. Sınıf Çocukları Üzerine Bir Araştırma. *A.Ü.İ.F.D.*, 51 (1), s. 213-248.

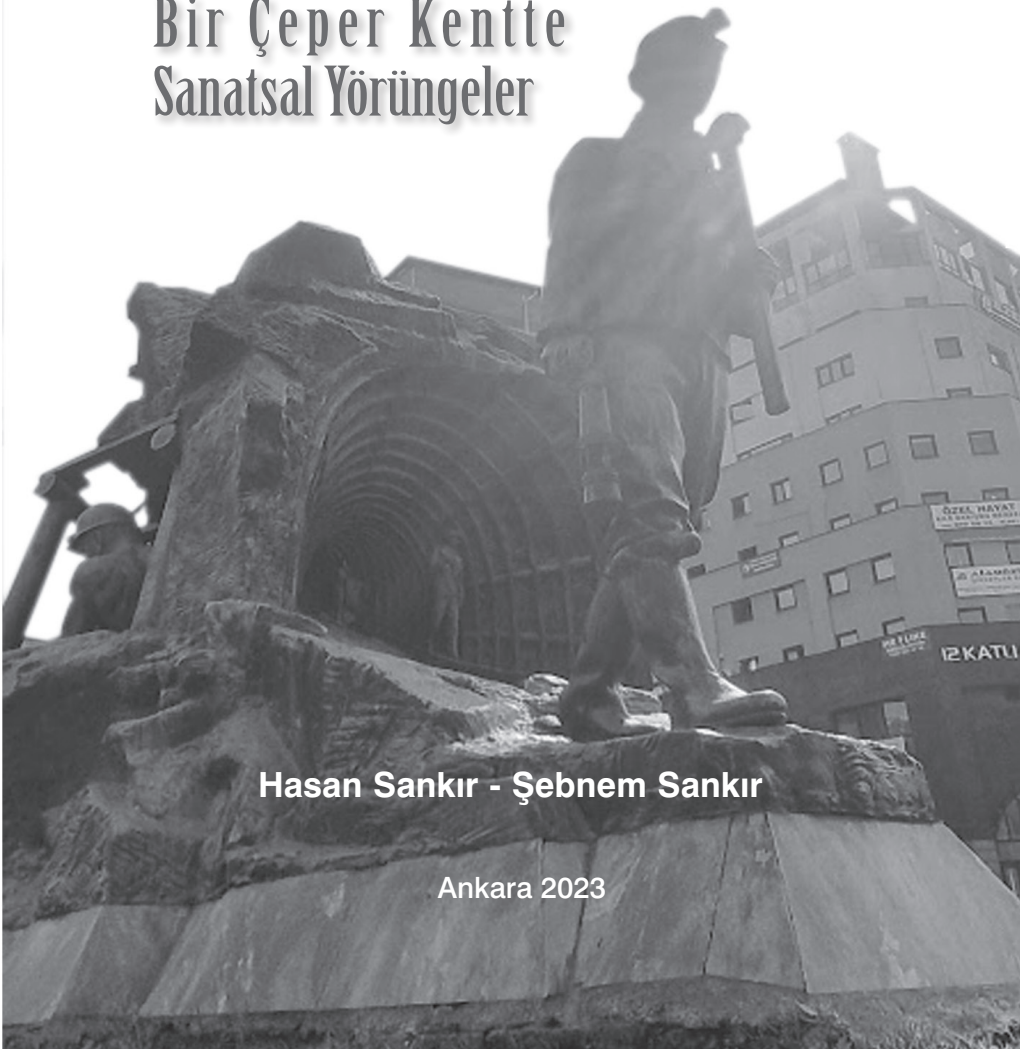
Pierre Bourdieu Perspektifinden

Periferi ve Sanat

Bir Çeper Kentte
Sanatsal Yörüngeler

Hasan Sankır - Şebnem Sankır

Ankara 2023

Pierre Bourdieu Perspektifinden

Periferi ve Sanat

Bir Çeper Kentte Sanatsal Yörüngeler

Yazar

Hasan Sankır - Şebnem Sankır

Fotoğraf: Hasan Sankır

Eser: Tankut Öktem

ISBN: 978-625-6444-14-0

1. Baskı

Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 477

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	11
Yöntem.....	20
I. BÖLÜM.....	25
1- Bourdieu Sosyolojisine Kısa Bir Bakış: Teori ve Uygulama.....	25
2. Alan Teorisi: Alan, Oyun ve Habitus.....	31
Habitus.....	38
3. Alan Ve Mekanizmalar: Sınıf ve Sermaye(ler).....	44
Sınıf Kuramı.....	44
Sermaye(ler).....	48
Bourdieu'cü Perspektifte Sanat Alanı ve Çözümlemesi.....	55
II. BÖLÜM.....	69
1- Yaratıcı Faaliyetler Alanının Ekonomi-Politiği.....	69
2- Sanat Alanının Periferik Görünümü.....	93
III. BÖLÜM.....	103
BULGULAR.....	103
1. Sanatsal Kimlikler.....	103
1.1. Periferide Yaşamın Sosyo-Sanatsal Anlamı.....	103
1.2. Sanatçı Kimliğinin İnşası.....	117

2. Periferinin Sınırları ve Sanatsal Kariyerler	123
3. Sanat Oyununda Oynama	136
3.1. Sembolik Sermaye Stratejileri	136
3.2. Ekonomik Sermaye Yaratımı	139
3.3. Tanıtım Faaliyetleri	146
3.4. Sanat Alanında Kalıcı Olma Çabası	151
3.5. Alımlayıcı Kitlenin Genişletilmesi	153
3.6. Sanat Alanının Arka Kapısı: Tanınmış Ressamlarla Çalışmak	157
3.7. Network Stratejileri	159
Sanat Grubu Kurma	159
Ulusal Bağlar	160
Resim Eğitimliği ve Diğer Sanatsal Alanlar	162
Belediye, Sendika, Dernek ve Özel İşletmelerin Kültür-Sanat Faaliyetleri	165
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	175

ÖN SÖZ

Taşrada (Periferi) sanatı konu edinen bu kitap, taşrada yaşayan sanatçıların gündelik yaşamlarını ve sanatsal kimliklerini incelemekte, kendi anlatıları üzerinden taşrada yaşamayı seçme sebeplerini ortaya koymaktadır. Bu kitap aynı zamanda sanatçıların simgesel değer üretme süreçlerini açıklamaktadır. Bu şekilde bir yandan simgesel mallar ekonomisinin işleyiş mekanizmasını aydınlatırken diğer yandan sanat alanında konumlanan eyleyiciler olarak taşrada yaşayan sanatçıların yaşamlarına, sanatsal deneyimlerine, faaliyet ve aktivitelerine de ışık tutmaktadır.

Çalışmada; periferide (taşra) yer alan bir kentte sanat alanının kendine özgü otonom yapısı, işleyiş mantığı, ekonomisi, diğer alanlarla etkileşimi, alanda yer alan eyleyiciler ve bu eyleyicilerin konum alışları, sanatçı kimliğinin inşası, sanat alanında üretilen sembolik malların değerinin belirlenmesi gibi sanat alanının mevcut görünümü ve bu görünüm dahilinde işleyişi kısaca sanat alanının sosyal inşa sürecinin analizi amaçlanmıştır. Bu amaçla Bourdieu'nün alan teorisini, sanat sosyolojisi ve kentsel alan arasında bir bağlantı olarak kullanıp kentin sanat alanı içerisinde yer alan tüm aktörlerinin ve konumların dahil edildiği sosyolojik bir analizinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Türkiye bağlamında taşrada yaşayan sanatçıların yaşamlarını, sanatsal pratiklerini, çevreye bakış açılarını,

taşrada sanat yapmanın zorluklarını, kentin sanatsal kimlikleri üzerindeki etkilerini sosyolojik bir bakış açısı ile ele alan çalışmalar yok denecek azdır. Çalışmanın bu yönüyle ilgili literatüre katkı yapması hedeflenmiştir. Yanı sıra çalışma oldukça riskli ve büyük eşitsizliklerin yaşandığı bir alanda kalarak sanat yapan, mücadele eden ve özveri ile çalışan sanatçıların yaşadıkları problemlerin ortaya konması ve buna yönelik muhtemel çözümlerin neler olabileceği konusunda sanat alanını oluşturan tüm taraflara fikir vermesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında Zonguldak'ın merkez ve çevre ilçelerinde ikamet eden sanatçılar ile bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sanatçılar ile yapılan görüşmelerin yanı sıra bölgedeki sanat kurumlarının yöneticileri ve sanat müdürleri ile görüşülmüştür.

Çalışmamıza katılmayı kabul ederek, vakit ayıran, sorularımıza tüm samimiyeti ile cevap veren görüşmecilere teşekkür ederiz. Ayrıca kentin sanatsal alt yapısını haritalandırmamızda ilgili kişi ve kurumlarla bağlantı kurulması noktasında aracılık edenlere teşekkür ederiz. Çalışmamıza doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sunan herkese teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Abbing, H. (2002). Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts. University of Amsterdam: Amsterdam.
- Allan, K. (2020). Çağdaş Sosyal ve Sosyolojik Teori Toplumsal Dünyaları Görünür Kılmak, (Çev. Edit.) Ergül, H. ve diğerleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 656.
- Alper, N. O., & Wassal, G. H. (2006). Artists' Careers and Their Labor Markets. (İç.) Victor A. Ginsburgh and David Throsby (Ed.), Handbook of the Economics of Art and Culture 1 (ss. 814-864). Elsevier B.V.
- Arlı, A. (2016). Klasik Sosyolojide Derin Revizyon: Pierre Bourdieu Sosyolojisi. (İç.) Çeğin, G. vd. (2016). Der. Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları (131-160).
- Artun, A. (2015a). Çağdaş Sanat ve Kültüralizm Kimlik ve Estetik. İletişim Yayınları.
- Artun, A. (2015b). Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi: Estetik Modernizmin Tasfiyesi. İletişim Yayınları.
- Ayalon, S. Y. (2019). 'Enabling Periphreality': Artistic Trajectories in a Peripheral City. Cultural Sociology, 13(4), 461-482.
- Becker, H. S. (2013). Sanat dünyaları. Ayrıntı Yayınları.
- Béliard, A. S. and Naulin, S. (2020) "Introduction", RESET [Online], 5 | 2016, Online since 30 June 2016, connection on 23 September 2020. URL: <http://journals.opec>

nedition.org/reset/758 ; DOI : <https://doi.org/10.4000/reset.758>.

Bille, T., & Jensen, S. (2018). Artistic education matters: survival in the arts occupations. *Journal of Cultural Economics*, 42(1), 23-43.

Bourdieu, P. (1993). *The Field of cultural production: essays on art and literature*. Ed. Randal Johnson. New York: Columbia UP. <https://carlos.public.iastate.edu/698Q/readings/bourdieu.pdf> adresinden erişildi. 13 Haziran 2019.

Bourdieu, P. - Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*, Polity Press in association with Blackwell Publishers.

Bourdieu, P. (1993). *Sociology In Question*, SAGE Publications Ltd. London.

Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim Sorunları*, (Çev. Ergüden, I.) Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1999). *Sanatın Kuralları*. (1998 *Les regles de l'art-genese et sutructure du champ litteraire*). (N.K. Sevil, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler*. (1998 *Practical Reason: On the Theory of Action*). (H.U. Tanrıöver, çev.). İstanbul: Hil Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2014). *Seçilmiş Metinler*, Heretik Yayınevi Ankara.

Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. (1981 *Questions de sociologie*). (F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin ve A. Sümer, çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar*. (2001 *Reponses. Pour une anthropologie reflexive*). (N. Ökten, çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Braesemann, F., Lehdonvirta, V., & Kässi, O. (2020). ICTs and the urban-rural divide: can online labour platforms bridge the gap?. *Information, Communication & Society*, 1-21.
- Calhoun, C. (2016). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. (İç.) Çeğin, G. vd. (2016). *Der. Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları (77-129)
- Caves, E. R. (2002). *Creative Industries: Contracts between Art and Commerce*. Harvard University Press.
- Clark, T. N. (2015). 3. Urban Amenities: Lakes, Opera, And Juice Bars: Do They Drive Development? In *The City as an Entertainment Machine*. Published Online: 09 Mar 2015; 103-140.
- Creswell, J.W. (2014). *Araştırma Deseni. Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (4. Baskıdan çeviri)*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çakır, S. (2009). *Edebi İmgelem, Medya ve Toplum*. (İç.) (edit.) Aydın, M. Ç. *Sanatlar ve Toplumsal Etkileşim*. E Yayınları. (11-46).
- Doğrul, H. G., & Çelikkol, M. M. (2017). Türkiye’de Yaratıcı Sınıfın Coğrafi Durumunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(623), 35.
- Dubois, S., & François, P. (2013). Career paths and hierarchies in the pure pole of the literary field: The case of contemporary poetry. *Poetics*, 41(5), 501-523.
- Eikhof, D. R., & Haunschild, A. (2007). For art’s sake! Artistic and economic logics in creative production. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 28(5), 523-538.

- Ertug, G., Yogev, T., Lee, Y. G., & Hedström, P. (2016). The art of representation: How audience-specific reputations affect success in the contemporary art field. *Academy of Management Journal*, 59(1), 113-134.
- Fillitz, T. (2014). The Booming Global Market of Contemporary Art. *Focaal*, 2014 (69), 84-96.
- Flanagan, W. G. (2010) *Urban Sociology: Images and Structure*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Florida, R. (2003). Cities and Creative Class. *City and Community*, 2(1), 3-19.
- Florida, R. (2012). *The Rise Of The Creative Class*. Basic Books.
- Fowler, B. (2005). Pierre Bourdieu, (İç.) Key Writers On Art: The Twentieth Century (Edit.) Chris Murray. Published in the Taylor & Francis e-Library, 2005. (48-53).
- Frank, R. H., & Cook, P. J. (1995). The winner-take-all society: How more and more Americans compete for ever fewer and bigger prizes, encouraging economic waste, income inequality, and an impoverished cultural life. New York: Penguin Books.
- Frenette, A., & Tepper, S. J. (2016). What difference does it make? Assessing the effects of arts-based training on career pathways. In *Higher Education and the Creative Economy* (ss. 115-133). Routledge.
- Gerber, A., & Childress, C. (2017a). The economic world obverse: Freedom through markets after arts education. *American Behavioral Scientist*, 61(12), 1-32.
- Gielen, P. (2016). *Sanatsal Çokluğun Mırılıtsı: Küresel Sanat, Siyaset ve Post-Fordizm*. Norgunk Yayınevi, İstanbul.
- Göker, Emrah. (2016). Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz? İç.) Çeğin, G. vd. (2016). *Der. Ocak ve Zanaat: Pierre*

- Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları (277-302).
- Grenfell, M. (2008). Pierre Bourdieu Key Concepts (Edit. Michael Grenfell) Acumen Publishing Limited.
- Grenfell, M. Hardy, C. (2007). Art Rules: Pierre Bourdieu and the Visual Arts, Oxford - New York.
- Hillier, J. - Rooksby, E. (2016). Habitus: A Sense Of Place (ed.). Routledge, NY, USA.
- Houston, S. (2002). Reflecting On Habitus, Field And Capital: Towards A Culturally Sensitive Social Work. Journal Of Social Work, 2(2), 149-167.
- Jahoda, S., Murphy, B., Virgin, V. and Woolard C. (2014). Artists Report Back: A National Study on the Lives of Arts Graduates and Working Artists. BFAMFAPhD. Retrieved (http://bfamfaphd.com/wp-content/uploads/2016/05/BFAMFAPhD_ArtistsReportBack2014-10.pdf).
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). Pierre Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojik kullanımları (Ö. Elitez, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kagan, S.J - Hahn J. (2011). Creative Cities and (Un) Sustainability: From Creative Class to Sustainable Creative Cities March 2011 Culture and Local Governance 3(1-2):11-27 DOI:10.18192/clg-cgl.v3i1.182.
- Kaya, A. (2016). Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı. (İç.) Çeğin, G. vd. (2016). Der. Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları (397-419).
- Kızılçelik, S. (2021). Çağdaş Sosyal Teorisyenler 3, Bourdieu, Habermas, Giddens, Beck ve Turner'ın Sosyal Teoriele-ri, Anı Yayıncılık.

- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative text analysis*. Sage.
- Kuipers, G., Holla, S., & Van Der Laan, E. (2022). Structure, strategy and self in cultural peripheries: Theorizing the periphery in the Polish and Dutch fashion fields. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 63(2), 213-245.
- Landry, C. (2008). *The Creative City: A Toolkit For Urban Innovators*. Earthscan.
- Lang, G. E., & Lang, K. (1988). Recognition and renown: The survival of artistic reputation. *American Journal of Sociology*, 94, 79–109. Levine.
- Lindemann, D. J., Tepper, S. J., & Talley, H. L. (2017). “I don’t take my tuba to work at Microsoft”: Arts graduates and the portability of creative identity. *American Behavioral Scientist*, 61(12), 1555-1578.
- Lizé, W. (2016). Artistic work intermediaries as value producers. Agents, managers, tourneurs and the acquisition of symbolic capital in popular music. *Poetics*, 59, 35-49.
- Lizé, W., & Renard, F. (2016). Cultural consecration and legitimation—Modes, agents and processes. *Poetics*, (58).
- Lowndes, S. (2018). *Contemporary Artists Working Outside the City: Creative Retreat*. Routledge.
- Maton, K. (2008). “Habitus”. Grenfell, M. (ed.), *Pierre Bourdieu: Key Concepts*. Scarborough: Acumen.
- Mc Call, M. M. (1977). Art Without A Market: Creating Artistic Value In A Provincial Art World. *Symbolic Interaction*, 1(1), 32-43.
- Menger, P. M. (1999). Artistic labor markets and careers. *Annual review of sociology*, 25(1), 541-574.
- Menger, P. M. (2006). Artistic labor markets: Contingent work, excess supply and occupational risk manage-

- ment. In Victor A. Ginsburgh and David Throsby (Ed.), *Handbook of the Economics of Art and Culture* 1 (ss. 765-811). Elsevier B.V.
- Menger, P. M. (2014). *The economics of creativity*. Harvard University Press.
- Moore, R. (2008). Capital. (in.) Pierre Bourdieu Key Concepts, Edit. Grenfeil, M. Acumen Publishing Limited, Stocksfield.
- Neveu, E. (2018). Bourdieu's Capital(s) Sociologizing an Economic Concept. (İç.) Pierre Bourdieu, Edit. Thomas Medvetz and Jeffrey J. Sallaz, Oxford University Press.
- Peksan, S., & Tosun, F. (2014). Sanatçıların Sosyal Haklara Ulaşımındaki Güçlükler. *Calisma ve Toplum*, 42(3).
- Prince, S., Petridou, E., & Ioannides, D. (2021). Art Worlds In The Periphery: Creativity And Networking In Rural Scandinavia. *Creative Tourism And Sustainable Development In Smaller Communities : Place, Culture, And Local Representation*. (Ed. Kathleen Scherf). Thompson Rivers University. Ss.259-282.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş (D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rabkin, N. (2013). Teaching artists: A century of tradition and a commitment to change. *Work and Occupations*, 40(4), 506-513.
- Sankır, Ş. (2022). Sanat Alanının Simgesel Değer Üreten Kültürel Aracısı Olarak Kültürel Kitlesele Fonlama Platformları . *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi* , (8) , 11-28 . DOI: 10.46372/arts.1092809.
- Sapiro, G. (2015). Translation and symbolic capital in the era of globalization: French literature in the United States. *Cultural Sociology*, 9(3), 320–346. Schmutz.

- Shaw, S. (2014). *Off Center: Art careers in peripheral places*. Vanderbilt University.
- Sleight, S. (2016). *Plasticine Cities: On Young People And Historical Urban Morphology*. *Spatial Cultures İçinde* (Sam Griffiths And Alexander Von Lünen Edit) (ss. 114-127). Routledge.
- Stallabrass, J. (2016). *Sanat A.Ş. Çağdaş Sanat ve Bienaller*. Çev. Esin Soğancılar, İstanbul, İletişim Yayınevi.
- Stern, M. J. (2002). COMMENTARY/OP-ED - OCTOBER 2002 Kaynak (<https://nycfuture.org/research/performing-miracles>).
- Swartz, D. (2015). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyoloji*, (Çev. Gen, E.) İletişim.
- Tepper, S. J., & Lindemann, D. J. (2014). Perspectives: For the money? For the love? Reconsidering the "worth" of a college major. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 46(2), 20-23.
- Thompson, D. (2008). *The \$12 Million Stuffed Shark: The Curious Economics of Contemporary Art and Auction Houses*. London, UK: Aurum Press.
- Thompson, J. B. (2010). *Merchants of culture: The publishing business in the twenty-first century*. Cambridge: Polity Press.
- Thomson, P. (2008). *Field (In.) Pierre Bourdieu Key Concepts* (Edit. Michael Grenfell) Acumen Publishing Limited.
- Throsby, D. (2007). Preferred work patterns of creative artists. *Journal of Economics and Finance*, 31(3), 395-402.
- Throsby, D. (2010). Economic analysis of artists' behaviour: some current issues. *Revue d'économie politique*, 120(1), 47-56.

- Topgöl, S. (2018). İş Ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Sanatçıların Durumu. In Uluslararası Sosyal & Hukuk Çalışmaları Kongresi International Congress on Social & Legal Studies (p. 39).
- Verboord, M. & Van Noord, S. (2016) The online place of popular music: Exploring the impact of geography and social media on pop artists' mainstream media attention, *Popular Communication*, 14:2, 59-72, DOI: 10.1080/15405702.2015.1019073.
- Wacquant, L. (2016). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. (İç.) Çeğin, G. vd. (2016). *Der. Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları (131-160).
- Webb, J. Schirato, T. Danaher, G. (2002). *Understanding Bourdieu*. Allen & Unwin Crows Nest, Australia.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zolberg, L. V. (2013). *Bir Sanat Sosyolojisi Oluşturmak*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Zukin, S. (2000). *The Cultures Of Cities*. Blackwell Publishers.

Sanat ve Yeni Toplumsal Hareketler

Toplumsal Hareketlere
Sanat Alanından Bir Bakış

Şebnem Sankır

Ankara 2023

Sanat ve Yeni Toplumsal Hareketler

Toplumsal Hareketlere Sanat Alanından Bir Bakış

Yazar

Şebnem Sankır

ISBN: 978-625-6444-15-7

1. Baskı

Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 478

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	17
Toplumsal Hareket Alanı: Kavramsal Tartışmalar.....	17
Toplumsal Hareketler Alanı: Teorinin Gelişimi.....	23
Kaynak Mobilizasyonu.....	26
Politik Olanaklar:.....	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
Sanayi Sonrası Toplum ve Yeni Toplumsal Hareketler.....	31
Manuel Castells ve Yeni Dünya Düzeni.....	41
Alain Touraine ve Yeni Bir Paradigma.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
Yeni Toplumsal Hareketleri Yönlendiren Dinamikler.....	49
Küreselleşme.....	50
Çalışma Alanının Dönüşümü.....	53
Çevresel Etkiler.....	54
Kurumların İşlevsizleştirilmesi.....	55
Değerler Alanında Yaşanan Değişim.....	57
Haklar Alanında Yaşanan Erozyon.....	58

Yeni Toplumsal Hareketlerin Ortak Özellikleri.....	59
1. Talepler.....	61
2. Uluslararasılaşma.....	63
3. Stratejilerdeki Farklılaşma	65
4. İşleyiş Mekanizması-Organizasyonel Yapısı.....	66
5. Katılımcılar-Aktörler	67
Yeni Toplumsal Hareketlere Yönelik Yapılan Eleştiriler	70
BULGULAR	73
Sanat Alanı ve Toplumsal Hareketler.....	73
Kolektif Kimlik ve Sanat.....	78
4 Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Sanatın Araçsallaştırılması	92
Toplumsal Hareketin Finans Kaynağı Olarak Sanat	98
Toplumsal Hareketin Propaganda Kaynağı Olarak Sanat.....	99
Toplumsal Hareketlerde Farkındalık Yaratma Kaynağı Olarak Sanat	102
Hareketin Somutlaştırılması ve Sanat.....	106
Hareketin Görünürlüğü Artırma ve Sanat.....	108
Kitleleri Organize Etme, Seferber Etme ve Sanat	113
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	123

ÖN SÖZ

Sanat toplumsal hayatın her alanında yer almasına rağmen sanatın diğer alanlar ile olan kesişimleri genellikle ihmal edilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma sanatın toplumsal hareketler alanında nasıl ve ne şekilde yer aldığını anlamaya yöneliktir. Bu amaçla literatür çalışmaları üzerinden sanatın toplumsal hareketler alanıyla kesiştiği noktaları ortaya koyma ve analiz etmeyi hedeflemiştir. Yanı sıra, toplum ile sanat arasındaki ilişki üzerinden sanatın yeni toplumsal hareketler alanına yönelik katkılarını ortaya koymaktır. Sanat ve toplumsal hareketler alanının kesişme noktalarını analiz ederek toplumsal hareketleri anlamaya yönelik yeni bir niş alanı açma ve sanat alanının toplumsal çıktıları, toplumun sanata verdiği rolleri, sanattan beklentilerini anlamayı hedeflemektedir. Son olarak sanat ve yeni toplumsal hareketleri inceleyerek sanat sosyolojisi ve toplumsal hareketler alanında yapılmış olan Türkçe literatüre yeni bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Sanat ile toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi çalışmak bize birlikte oluşan ve ayrı düşünilemeyecek olan toplum ve sanatı anlamak açısından da önemli bir pencere açmaktadır. En nihayetinde sanat ve toplumsal hareketin birbiri ile olan ilişkisi üzerinden toplumsal yapıyı, bu yapıyı oluşturan sosyal, kültürel, siyasal ve yapısal dinamiklerin anlaşılmasına yönelik bir perspektif sunmaktadır.

Bir bütün olarak bakıldığında, bu çalışma güneyinden kuzeyine, doğusundan batısına kadar dünyanın dört bir yanında yaşanmış toplumsal hareketlerin sanat ile olan kesişimlerini görmemizi sağlamaktadır. Benzer şekilde farklı hareketlerin kullandığı çeşitli sanat biçimlerini ve sanatın hareket kültürü içindeki konumunu anlama çabasını içermektedir.

Toplumsal hareketler alanına bakıldığında büyük bir külliyat karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma toplumsal hareket araştırmacıları tarafından bir kırılma noktası olarak da kabul edilen 1960 ve sonrasında görülen toplumsal hareketler ile sınırlı olup, yeni toplumsal hareketlerin sanat alanı ile olan ilişkisini ve bu iki alanın kesişme noktalarını anlama ve açıklama çabasını içermektedir. Bu amaçla bilimsel makaleler ve kitaplardan oluşan geniş bir literatürün analizi yapılmıştır. Analizler hem çeşitli sanat biçimlerinin toplumsal hareket kültürlerine ve toplumsal değişime katkılar sağladığını göstermekte hem de sanatın hareketler ile kesişim alanlarını ve içinde nasıl çalıştığını ve aldığı rolü ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adams, J. (2002). Art in social movements: Shantytown women's protest in Pinochet's Chile. *In Sociological Forum* (Vol. 17, ss. 21-56). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.
- Almeida, P. D. (2019). The role of threat in collective action. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Ed.) içinde. *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2.baskı, ss. 43-62). John Wiley & Sons.
- Becker, H. S. (2013). Sanat dünyaları (E. Evren, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Blanco, J. R. (2013). Reclaim the streets! from local to global party protest. *Revista de Estudios Globales y Arte Contemporáneo*, 1(1), 171-180.
- Bourdieu, P. (1999). Sanatın kuralları (N. K. Sevil, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Bourdieu, P. (2016/1981). *Sosyoloji Meseleleri*. (1981 Questions de sociologie). (F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin ve A. Sümer, çev.). Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (2018/2001). *Karşı ateşler-II*, Avrupa sosyal hareketi için.
- Bourdieu, P. (2021/1979). *Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. Ankara: Nika.
- Brace, T. & Friedlander, P. (1992). Rock and roll on the new long march. *Popular music, cultural identity*

and political opposition in the People's Republic of China. R. Garofalo (Ed.) içinde, *Rockin' the boat: mass music and mass movements* (ss.115-128). South End Press.

Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.

Bulubay, C. Bir Alt Kültür Olarak Rock Kültürünün Türkiye'deki Evrimi. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (7), 127-147.

Castells, M. (2007). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Binyılın Sonu* (Üçüncü cilt) (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Kimliğin Gücü* (Üçüncü cilt) (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Castells, M., & İnce, M. (2006). *Manuel Castells'le söyleşiler*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çetinkaya, Y.D. (2021). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Y. Doğan Çetinkaya (Der.) içinde, *Toplumsal hareketler. Tarih, teori ve deneyim* (ss. 25-75). İletişim.

Chin-tao, Wu. (2014/2002). *Kültürün Özelleştirilmesi. İletişim Yayınları, İstanbul*.

Clammer, J.R. (2014). *Vision and society : towards a sociology and anthropology from art*. Routledge.

Cohen, J. L. (1983). Rethinking social movements. *Berkeley Journal of Sociology*, 28, 97-113.

Cohen, J. L. (2016). Strateji ya da kimlik: Yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. K. Çayır (Ed.) içinde, *Yeni sosyal hareketler* (ss. 101-120). Kaknüs

yayınları. (*Strategy or identity: New theoretical paradigms and contemporary social movements*, ss. 663-716, 1985, Social Research).

Cordes, H. & Selbin, E. (2019). Singing resistance, rebellion, and revolution into being: collective political action and song. O. Kaltmeier & W. Raussert (Ed.) içinde, *Sonic politics: music and social movements in the Americas* (ss.19-43). Routledge

Corte, U., & Edwards, B. (2008). White Power music and the mobilization of racist social movements. *Music and Arts in Action*, 1(1), 4-20.

Crossley, N. (2002). *Making sense of social movements*. Buckingham: Open University.

Çayır, K. (2016). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: yeni sosyal hareketler. K. Çayır (Ed.) içinde, *Yeni sosyal hareketler* (ss. 11-30). Kaknüs Yayınları.

De la Peza, M. D. C. (2019). Hip-hop in Ciudad Juarez, a form of political participation. O. Kaltmeier & W. Raussert (Ed.) içinde, *Sonic politics : music and social movements in the Americas* (ss.121- 141). Routledge.

Deželan, T., & Maksuti, A. (2016). Humanist propaganda: The poster as a visual medium of communication used by'new'social movements. *Romanian Journal of Political Science*, 16(2).

Doerr, N., Mattoni, A., & Teune, S. (2015). Visuals in Social Movements. *The Oxford Handbook of Social Movements*, 557–566. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199678402.013.48>.

Della Porta, D., & Diani, M. (2020/2006). *Toplumsal hareketler*. (Social movements). (P. Çakır ve C. Gülbudak, çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

- Emmelhainz, I. (2013). Sanat ve kültürel dönemeç: özerk sanatın ve dava sanatının sonu mu?. A. Artun (Der.) içinde, *Çağdaş Sanat ve Kültüralizm* (ss. 171-188), İletişim.
- Enes, Ö. (2022). Kendin Yap (Do It Yourself/DIY) Akımının Punk Alt Kültüründeki Giyim ve Aksesuarlar Bağlamında İncelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 395-412. DOI: 10.48146/odusobiad.1074586
- Ertan, G., Siciliano, M. D., McGrath, E. C., & McGrath, M. (2021). Social networks and strike participation: A dynamic analysis of the Hollywood writers strike. *British Journal of Industrial Relations*, 59(4), 1108-1130.
- Everhart, K. (2012). Cultura-identidad: The use of art in the University of Puerto Rico student movement, 2010. *Humanity & Society*, 36(3), 198-219.
- Eyerman, R. (2002). Music in movement: Cultural politics and old and new social movements. *Qualitative Sociology*, 25(3), 443-458.
- Garofalo, R. (1992). Popular music and the civil rights movement. R. Garofalo (Ed.) içinde, *Rockin' the boat: mass music and mass movements* (ss.231-241). South End Press.
- Giugni, M., McAdam, D., & Tilly, C. (1999) *How social movements matter*. University of Minnesota.
- Güler, M. A., & Oran, S. (2020). Emeğin özneleşmesi bağlamında Türkiye'de politik rock'un gelişimi. *Emek Araştırma Dergisi*, Cilt 11, sayı 17, ss: 103-140.
- Hanna, J. L. (1990). Dance, Protest, and Women's "Wars": Cases from Nigeria and the United States. Guida

- West ve Rhoda Lois Blumberg (Ed.) içinde, *Women and social protest* (ss. 333-345). Oxford University.
- Heinich, N. (2013/ 2004). *Sanat sosyolojisi. (2004 La Sociologie de l'art)*. (T. Arnas, çev.). İstanbul: Bağlam.
- Inglehart, R. (2018). *Culture Shift in Advanced Industrial Society* (ss. 371-392). Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691186740-015>
- Jasper, J.M., Polletta, F (2019). The cultural context of social movements. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Ed) içinde. *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2.baskı, ss. 63-78). John Wiley & Sons.
- Jasper, J. M. (1997). *The art of moral protest: Culture, biography, and creativity in social movements*. University of Chicago Press.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). Pierre Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojik kullanımları (Ö. Elitez, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Johnston, H., Larana, E., Gusfield, J.R. (2016). Kimlikler, şikayetler ve yeni sosyal hareketler. K. Çayır (Ed.) içinde, *Yeni sosyal hareketler* (ss. 121-156). Kaknüs yayınları. (New social movements from ideology to identity, 1994, Temple University Press).
- Kaltmeier, O & Raussert, W. (2019). Introduction. In Olaf Kaltmeier & Wilfried Raussert (Eds.), *Sonic politics : music and social movements in the Americas*. Routledge
- Lizé, W., & Renard, F. (2016). Cultural consecration and legitimation–Modes, agents and processes. *Poetics*, (58).
- Makal, A. (2018). İnsan Hakları/Sosyal İnsan Hakları, Sosyal Mücadeleler ve Müzik. *Calisma ve Toplum*, 57(2).

Mathieu, L. (2019). Art and social movements. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Ed.) içinde. *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2.baskı, ss. 354-367). John Wiley & Sons.

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology*, 82(6), 1212-1241.

Mehring, F (2019). "Only a Pawn in their game?" Civil rights sounding signatures in the summer of 1963. In Olaf Kaltmeier & Wilfried Raussert (Eds.), *Sonic politics : music and social movements in the Americas*. (ss.51-72). Routledge

Melucci, A. (1985). The symbolic challenge of contemporary movements. *Social research* , 789-816.

Melucci, A. (1995). The process of collective identity. H. Johnston, B. Klandermans (Ed.) *Social movements and culture* (ss. 41-63). University of Minnesota Press

Melucci, A. (2016). Çağdaş hareketin sembolik meydan okuması. K. Çayır (Ed.) içinde, *Yeni sosyal hareketler* (ss. 75-100). Kaknüs yayınları. (*The Symbolic Challenge of Contemporary Movements*, ss. 789-816, 1985, Social Research, 52/4).

Menger, P. M. (2006). Artistic labor markets: Contingent work, excess supply and occupational risk management. In Victor A. Ginsburgh and David Throsby (Ed.), *Handbook of the Economics of Art and Culture I* (ss. 765-811). Elsevier B.V.

Mureşan, R., & Sălcudean, M. (2019). The involvement and the role of art in the# rezist civic actions in Romania. *Revista Trnasilvania*, 9, 2019.

Offe, C. (1985). New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics (1985). *Social Research*, 52:4.

Pichardo, N. A. (1997). New social movements: A critical review. *Annual review of sociology*, 411-430.

Proust, S. (2010). Mobilization of Artists and Understanding of the Political Field: Struggles Around the Contract Work System. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 23, 113-126.

Reed, T. V. (2005). *The art of protest: Culture and activism from the Civil Rights Movement to the present*. University of Minnesota Press.

Roussel, V. (2007). Occupational logics and political commitment: American artists against the Iraq war. *International Political Sociology*, 1(4), 373-390.

129

Roy, W. G. (2010a). Reds, Whites, and Blues. Social Movements, Folk Music, and Race in the United States. Princeton University Press.

Roy, W. G. (2010b). How social movements do culture. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 23, 85-98.

Scholl, C. (2015/2010). "Bakunin'in Zavallı Kuzenleri: Sanat Yoluyla Taktiksel Müdahale", *Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş ve Estetik içinde*, der. Begüm Özden Fırat ve Aylin Kuryel, çev. Birkan Taş (İstanbul: İletişim Yayınları sanathayat dizisi, 2015); <https://www.e-skop.com/skopdergi/bakuninin-zavalli-kuzenleri-sanat-yoluyla-taktiksel-mudahale/1586>

Seçkin, B. (2021). Ezilenlerin şenliğinde sahne almak. Y. Doğan Çetinkaya (Der.), *Toplumsal hareketler. Tarih, teori ve deneyim*.(ss. 479-512). İletişim

- Sinigaglia, J. (2007). The Intermittent Workers' Movement: Between a Demobilizing Precarity and Mobilizing Precarious Workers. *Sociétés contemporaines*, 65(1), 27-53.
- Snow, D. A., Soule, S. A., Kriesi, H., & McCammon, H. J. (2019). Introduction: mapping and opening up the terrain. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Ed.) içinde. *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2.baskı, ss.1-17). John Wiley & Sons.
- Staggenborg, S., Eder, D., & Sudderth, L. (1993). Women's culture and social change: Evidence from the National Women's Music Festival. *Berkeley Journal of Sociology*, 38, 31-56.
- Steinberg, M. W. (2004). When politics goes pop: On the intersections of popular and political culture and the case of Serbian student protests. *Social movement studies*, 3(1), 3-29.
- Steinitz, M. (2019). "Calling out around the world": how soul music transnationalized the African American freedom struggle in the black power era (1965–1975). In Olaf Kaltmeier & Wilfried Raussert (Eds.), *Sonic politics : music and social movements in the Americas*. (ss. 88-106). Routledge.
- Szemere, A. (1992). The politics of marginality. A rock musical subculture in socialist Hungary in the early 1980s. In R. Garofalo (Eds.), *Rockin' the boat: mass music and mass movements* (ss.93-114). South End Press.
- Tarrow, S. (2021). Köklü kozmopolitler ve ulusötesi aktivistler. Y. Doğan Çetinkaya (Der.), *Toplumsal hareketler. Tarih, teori ve deneyim*.(ss. 123-151). İletişim

- Thompson, A.K. (2013). Romantizmin Yankısı: Eylemci Sanat ve Burjuva Hayat Deneyiminin Sınırları (Çev. Elçin Gen). Sayı 5. e-Skopdergi. <https://www.e-skop.com/skopdergi/romantizmin-yankisi-eylemci-sanat-ve-burjuva-hayat-deneyiminin-sinirlari/1588>
- Tilly, C. (2021). Toplumsal hareketler 21.yüzyıla giriyor. Y. Doğan Çetinkaya (Der.), *Toplumsal hareketler. Tarih, teori ve deneyim*.(ss. 153-197). İletişim.
- Tilly, C. (1999). From interactions to outcomes in social movements. M. Giugni, D. McAdam, and C. Tilly *How social movements matter*. (ss. 253-270). University of Minnesota Press.
- Touraine, A. (2005/2007). Bugünün dünyasını anlamak için yeni bir paradigma. (Çev. Olcay Kunal). YKY, İstanbul.
- Touraine, A. (1992/2004). Modernliğin eleştirisi (Çev. Hülya Tufan). YKY, İstanbul.
- Touraine, A. (1988/2016). Toplumdan toplumsal harekete (Return of the actor). K. Çayır (Ed.) içinde. *Yeni sosyal hareketler*. Kaknüs.
- Vila, P. (1992). Rock nacional and dictatorship in Argentina. In R. Garofalo (Ed.), *Rockin' the boat: mass music and mass movements* (ss.209-229). South End Press.
- Vélez-Vélez, R., & Villarrubia-Mendoza, J. (2019). Interpreting mobilization dynamics through art: A look at the DREAMers Movement. *Current Sociology*, 67(1), 100-121.

Dkab Öğretmenlerine Göre

Okullarda Din Eğitimi ve Kişilik İlişkisi

İrfan Sevinç

Ankara, 2023

Dkab Öğretmenlerine Göre
Okullarda Din Eğitimi ve Kişilik İlişkisi

Yazar
İrfan Sevinç

ISBN: 978-625-6444-19-5

1. Baskı
Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 479
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
Araştırmanın Problemi	11
Araştırmanı Amacı	16
Araştırmanın Önemi	17

BİRİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK	21
1.1. Kişiliğin Tanımı Ve Özellikleri	21
1.1.1. Kişiliğin Tanımı	21
1.1.2. Kişiliğin Özellikleri	24
1.2. Kişiliğin Bileşenleri	26
1.2.1. Mizaç (Huy)	26
1.2.2. Karakter	28
1.2.3. Yetenek	33
1.3. Kişiliği Oluşturan Faktörler	36
1.3.1. Gensel (Kalıtsal) ve Bedensel Yapı Faktörler	37
1.3.2. Çevresel Faktörler	37
1.3.2.1. Aile Faktörü	38
1.3.2.2. Kültürel Faktörler	41
1.3.2.3. Sosyalleşme Süreci Faktörü (Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf)	44
1.3.2.4. Coğrafi ve Fiziki Faktörler	45

1.3.2.5. Diğer Faktörler.....	46
1.4. Kişilik Kuramları.....	48
1.4.1. Psikodinamik Kuramlar.....	50
1.4.1.1. Sigmund Freud'un Kişilik Kuramı:.....	50
1.4.1.2. Alfred Adler'in Kişilik Kuramı:.....	53
1.4.1.3. Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı:.....	53
1.4.1.4. Eric Ericson'ın Kişilik Kuramı:.....	54
1.4.1.5. Harry Stack Sullivan'ın Kişilik Kuramı:.....	58
1.4.2. Kişilik ile İlgili Öğrenme Kuramları.....	58
1.4.2.1. Albert Bandura'nın Kişilik Kuramı:.....	59
1.4.3. Fenomenolojik Kuramlar.....	60
1.4.3.1. Carl Rogers'ın Kişilik Kuramı:.....	61
1.4.3.2. Abraham Maslow'un Kişilik Kuramı:.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ.....	65
2.1. Din Kavramının Tanımı.....	65
2.2. Din Eğitimi Olgusu.....	70
2.2.1. Din Eğitiminin Tanımı, Amacı ve Önemi.....	70
2.2.2. Türkiye'de Din Eğitimi.....	72
2.2.3. Batıda Din Eğitimi.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE KİŞİLİK İLİŞKİSİ.....	81
3.1. Din ve Kişilik.....	81
3.1.1. Kavramsal Çerçeve.....	81
3.1.2. Din Kişilik ilişkisi:.....	85
3.1.2.1. İman Kişilik İlişkisi.....	88

3.1.2.2. İbadet ve kişilik ilişkisi	89
3.1.2.3. Ahlak-Kişilik İlişkisi	90
3.1.3. Din-Kişilik İlişkisine Yönelik Araştırmalar	92
3.2. Eğitim ve Kişilik	95
3.2.1. Karakter Eğitimi ve Kişilik	95
3.2.2. Değerler Eğitimi ve Kişilik:	100
3.2.3. Eğitim ve Kişilik ile İlgili Araştırmalar	103
3.3. Din Eğitimi ve Kişilik	104
3.3.1. Kuramsal Çerçeve	104
3.3.2. Safhalar İtibariyle Din Eğitiminin Kişilik Üzerine Etkisi:	107
3.3.3. Ailede Din-Eğitimi-Kişilik İlişkisi:	109
3.3.4. Anne Baba Tutumları ve Ailenin Din Anlayışının Çocuğun Kişiliği Üzerindeki Etkileri	112
3.3.4.1. Demokratik Anne-Baba Tutumu	115
3.3.4.2. Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu	118
3.3.4.3. Baskıcı ve Otoriter Anne-Baba Tutumu	119
3.3.4.4. İlgisiz Anne-Baba Tutumu	121
3.4. Okulda Din Eğitimi	123
3.5. Okulda Kişilik Eğitimi	126
3.5.1. Okulda Din Eğitimi Kişilik İlişkisi	130
3.5.2. Erken Çocukluk Dönemi/Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi-Kişilik İlişkisi	135
3.6. Okulda Din Eğitiminin Önemi ve Bireye Sağladığı Katkıları	138
3.7. Dkab Öğretim Programı ve Kişilik Gelimine Katkıları	140
3.7.1. Öğretim Programı ve İlgili Kavramlar	140

3.7.2. İlk ve Orta Dkab Öğretim Programının Kişilik Gelişimine Katkısı Açısından İncelenmesi ...	145
---	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DKAB ÖĞRETMENLERİNİN DİN EĞİTİMİ KİŞİLİK İLİŞKİSİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ	163
4.1. Yöntem	163
4.1.1. Araştırma Tasarımı ve Deseni	163
4.1.2. Çalışma Grubu	165
4.1.3. Veri Toplama Tekniği	167
4.1.4. Veri Toplama Aracı	169
4.1.5. Verilerin Analizi	172
4.1.6. Geçerlik ve Güvenirlik	174
4.2. Bulgular ve Yorumlar	175
4.2.1. Din Kişilik İlişkisine Yönelik Bulgular	175
4.2.1.1. Katılımcıların Kişilik Tanımlarına İlişkin Bulgular	175
4.2.1.2. Dinin Kişiliği Etkisine İlişkin Bulgular	176
4.2.1.3. Dinin Kişiliği Bütün Olarak Etkilemesine İlişkin Bulgular	184
4.2.1.4. İman/inanç Boyutunun Etkilemesine İlişkin Bulgular	186
4.2.1.5. İbadet Boyutunun Etkilemesine İlişkin Bulgular	190
4.2.1.6. Ahlak ve Değerler Boyutunun Etkilemesine İlişkin Bulgular	195
4.2.2. Din Eğitiminin Kişilik Gelişimine Etkisine İlişkin Bulgular	199
4.2.2.1. Ailede Din Eğitiminin Bireyin Kişilik Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	202

4.2.2.2. Din Eğitiminde Anne Baba Tutumlarının Kişilik Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bulgular	205
4.2.2.3. Din Eğitiminin Niteliğine İlişkin Bulgular	208
4.2.2.4. Okuldaki Din Eğitimine İlişkin Bulgular	209
4.2.2.5. Dkab Derslerinin Dördüncü Sınıfta Başlamasına İlişkin Bulgular	211
4.2.2.6. Din Eğitiminde Aile ve Okul Uyumuna İlişkin Bulgular	216
4.2.3. Kişilik Gelişimine Katkıda Bulunacak Din Eğitiminin Önceliklerine İlişkin Bulgular	219
4.2.3.1. Mevcut Dkab Programı Hakkındaki Bulgular	219
Programın Bilişsel Ağırlıklı Olduğuna İlişkin Bulgular	221
Dkab Dersleri ile Seçmeli Derslerin Tekrara Düşmesi ile İlgili Bulgular	223
Din Derslerinin Ölçme ve Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	224
Merkeziyetçi/Tek Tip Öğretim Programına Yönelik Bulgular	226
4.2.3.2. Programın İyileştirilmesine Yönelik Bulgular	226
Öğretim Programı ve Ders İçeriklerinin Gözden Geçirilmesine İlişkin Bulgular	226
Ayet ve Hadis Meallerinin Düzeye Uygun İşlenmesine İlişkin Bulgular	230
Dkab Dersinin Sevdirilmesi ve Öğrenciye Değerli Olduğunun Hissettirilmesine İlişkin Bulgular	231
Öğretim Programının Bütün Gelişim Alanlarına Yönelik Olmasına İlişkin Bulgular	236

Etkili Bir Din Eğitiminde Program Önceliklerine İlişkin Bulgular.....	244
Öğretim Programında Ergenlik Dönemi İlgi ve İhtiyaçlarının Dikkate Alınmasına İlişkin Bulgular.....	245
Din Dilinin Sadeleştirilmesine İlişkin Bulgular.....	246
İçeriklerin ve Materyallerin Zenginleştirilmesine İlişkin Bulgular.....	248
Öğretim Programında Çoğulculuğun Yerine İlişkin Bulgular.....	252
4.2.4. Dkab Öğretmenlerinin Rol Modelliği ve Kişiliğe Etkilerine İlişkin Bulgular.....	253
4.2.4.1. Din Kültürü Öğretmeninin Rol Modelliğine İlişkin Bulgular.....	259
4.2.4.2. Dkab Öğretmeninin Rol Modellik Alanlarına İlişkin Bulgular.....	260
4.2.4.3. Rol Modellikte Etkili Olan Hususlara İlişkin Bulgular.....	263
Sevgi Dili Kullanma ve Dersi Çocuklara Sevdirmeye İlişkin Bulgular.....	263
Güvenilir Olmaya İlişkin Bulgular.....	264
Rol Modellikte Söylem Eylem Uyumuna İlişkin Bulgular.....	265
4.2.4.4. Okul İkliminin Kişilik ve Rol Modellik Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular.....	268
4.2.4.5. Öğrencilerin Öğretmenlerde Aradığı Hususlara İlişkin Bulgular.....	273
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	277
KAYNAKÇA.....	287

ÖN SÖZ

Din insan kişiliğinin gelişme sürecindeki en önemli etkenlerden birisidir. Bireyin sağlıklı bir ruh yapısı kazanmasına ve kişiliğinin olumlu gelişimine katkısı göz ardı edilemez. Dinler, özelde de İslam dini, uyulması durumunda olumlu kişilik özelliklerimizi ortaya çıkaracak esasları içermektedir. Nitekim kişiliğin oluşumunda etkin olan irade, amaçlılık, sorumluluk, fedakârlık, umut, güven, sabır ve dürüstlük gibi insani vasıflar dini literatürde aldıkları anlamlarla bireyin kişiliğine katkıda bulunmaktadır.

Kişiliği oluşturan insani vasıfların bireye kazandırılması sürecinde rol oynayan önemli araçlardan birisi din eğitimidir. Din eğitimi insanın doğumu ile başlayıp hayat boyu devam eden bir süreçtir. İlk çocukluk ve okul öncesi dönemde bireyin ailesi ve yakın çevresi hem genel eğitimi ve din eğitimi hem de kişilik gelişiminde önemli ölçüde etkilidir. Ancak ailede verilen eğitim ve din eğitiminin tam olarak formal olduğunu söylemek mümkün değildir. Diğer yandan ailenin dini bilgi düzeyi, din anlayışı, sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel düzeyi de bireyin gelişimini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Bireyin bu süreçte edindiği eksik bilgi ya da yanlış davranışlar bireyin eğitiminin bir sonraki aşaması olan okulda istendik davranışlara değiştirilmek durumundadır. Çünkü Okulda yürütülen eğitim ise planlı, programlı, amaçlı, dizgeli bir şekilde bireylerin din öğrenmelerine yani din ile ilgili kalıcı izli davranış geliştirmelerine kılavuzluk etmeyi amaçlayan bir süreci kapsamaktadır. Dolayısıyla bireyin ailede veya informal alanda kazandığı yanlış davranışlar düzeltilmeye, eksik davranışlar tamamlanmaya çalışılacak, doğru olanlar ise pekiştirilecektir.

Okulda bu süreç Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile gerçekleştirilmektedir. Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ülkemizde ilk, ortaokul ve lise kurumlarında okutulan zorunlu bir derstir. Bu derste DKAB öğretmenleri yükseköğretimde kazan-

mış oldukları bilgiyi, öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır. Bu çalışmada Din kültürü ahlak bilgisi derslerinin bireyin kişilik gelişimine katkıları açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

“Kişilik gelişiminde din eğitiminin rolü” başlıklı bu çalışma giriş ile başlamakta ve dört bölümden oluşmaktadır. “Kişilik” başlıklı birinci bölümde; kişiliğin tanımı ve özellikleri, kişiliğin bileşenleri, kişiliği oluşturan faktörler ve kişilik kuramları irdelenmektedir. İkinci bölümde “Din Eğitimi” ele alınmaktadır. Bu bölüm “Din Kavramının Tanımı” ve “Din Eğitimi Olgusu” Başlıklarından oluşmaktadır. “Din Eğitimi ve Kişilik İlişkisi” başlıklı üçüncü bölüm; “Din ve Kişilik, Eğitim ve Kişilik, Din Eğitimi ve Kişilik” alt başlıklarını içermektedir. Dördüncü bölümde ise “Dkab öğretmenlerinin din eğitimi kişilik ilişkisi konusundaki görüşleri” başlıklı nitel araştırmaya yer verilmiştir. Çalışma sonuç ile tamamlanmıştır.

Araştırmada verileri için Din Kültürü Ahlak Bilgisi Öğretmenleriyle görüşme izni ve kolaylığı sağlayan Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, öğretmenlerle görüşmelerimde yardımcı olan başta İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Hüseyin Kır ve okul müdür ve müdür yardımcılara, görüşmelere katılıp samimi cevaplar veren öğretmenlere teşekkür ederim.

Ayrıca akademik çalışmalarımda her zaman desteklerini gördüğüm kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mualla Selçuk, Prof. Dr. Cemal Tosun, Prof. Dr. Recai Doğan, Prof. Dr. Nurullah Altaş; yine yakın destek ve yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşlarım Prof. Dr. Macid Yılmaz ve Doç. Dr. Ahmet Koç’a; manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen başta bölüm başkanımız Prof. Dr. Şaban Haklı ve bölüm hocalarımıza, sadece bu çalışmada değil her zaman katkılarını ve desteğini yanımda hissettiğim değerli kayınbiraderim Prof. Dr. Mehmet Tikici’ye, hassaten çalışmam süresince ve her zaman en büyük destekçim ve can yoldaşım kıymetli eşime çok teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Abay, Ahmet. *Kur'an'da Kişilik Eğitimiyle İlgili İlkeler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, ts.
- Aghababaei, Naser. "Between you and God, where is the general factor of personality? Exploring personality-religion relationships in a Muslim context". *Personality and Individual Differences* 55 (Temmuz 2013), 196-198.
- Ağaoğlu, Esmahan. "Kişilik Gelişimi". *Eğitim Psikolojisi*. ed. Coşkun Bayrak. 74-100. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Akgül, Ceylan Sülü. *Yeniden Yapılanan Ailelerde Ebeveyn ile Çocuk Arasındaki İlişkiye Yönelik Aile Danışmanlığı Bağlamında Yeni Bir Model Önerisi*. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Akgül, İlker. *İlkokul Öğrencileri İçin Değer Bilinçlendirme Yaklaşımına Dayalı Değer Eğitimi Uygulaması*. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Akıtürk, Hatice Kübra - Kahraman, Pınar Bağçeli. "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (25 Aralık 2019), 267-294. <https://doi.org/10.34234/ded.563493>
- Akto, Akif. *Kişilik Oluşumunda Dinin Rolü*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Akto, Akif. "Kişilik Oluşumunda Dinin Rolü". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (01 Ağustos 2011), 191-217. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001085
- Akto, Akif. "Kişilik Oluşumunda Dinin Rolü". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (01 Ağustos 2011), 191-217. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001085

Akyol, Yahya. *II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Sosyolojisi Öncülerinin Karakter Eğitimine ilişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Akyürek, Süleyman. "Din Eğitimi Biliminin Alt Bilim Dallarına İlişkin Bir Analiz". Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.

Akyürek, Süleyman. "İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Kuramsal Çerçeve". *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2016.

Altinöz, Mehmet. "Yetenek Yönetiminin Algılanması Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (01 Şubat 2018), 82-95.

Andree, Tres. "Levensbeschouwelijke Opvoeding en Vorming met het oog op de Opbouw van en Multiculturele en Multireligieuze Samenleving". *Conferentie Interreligieuze Leren*. utrecht: Centrum Interreligieuze Leren, 1994.

288

Apaydın, Halil. *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi*. Samsun: Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.

Apaydın, Halil. "Ruh Sağlığı - Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (01 Nisan 2010), 59-77.

Arslan, Adem. *Okul Öncesi ve İlkokullarda Uygulanan Değer Odaklı Aile Eğitim Programının Anne Babalık Becerilerine, Aile İklimine Ve Değer Odaklı Yaşama Etkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Arslan, Mehmet. "Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar". *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Mehmet Arslan. 12-25. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 1. Basım, 2009.

Aslan, Sevda - Yalçın, Murat. "Öğretmenliğe ilişkin tutumun beş faktör kişilik tipleriyle yordanması". <http://acikerisim.kku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12587/1379>

Aşık Ev, Hacer. "Kavramsal Çerçeve". *Din Eğitimi*. ed. Hasan Dam. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.

- Atav, Nephana. "Şahsiyetin Gelişiminde Aile Çevresinin Ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri". *Ankara üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 10/4 (1955), 134-149.
- Atav, Nephana. "Şahsiyetin Gelişiminde Aile Çevresinin Ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri". *Aile Yazıları 3, Birey, Kişilik ve Toplum*. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 1-14. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
- Ateş, Öznur Tulunay. "Türkiye’de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (11 Aralık 2017), 41-60.
- Atik, Aslıhan -. "Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/3 (27 Eylül 2015), 728. <https://doi.org/10.15869/itobiad.94744>
- Avcı, Emine Karasu vd. "Etkili Vatandaşlık Eğitiminde Değerler Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Düşünceleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/39 (25 Haziran 2020), 263-296. <https://doi.org/10.34234/ded.655916>
- Ay, Mehmet Emin. "Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 163-170.
- Ay, Mehmet Emin. "Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 163-170.
- Ay, Mehmet Emin. "Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler". ed. İbrahim Canan. 361-374. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Aybey, Salih. "Karakterin Değişmesinde Din Eğitiminin Rolü". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/11 (Summer 2015), 201-221.
- Aydar, Selahattin. *Kimlik ve Kişilik Oluşumunda Dünya Görüşünün Rolü*. Iğdır: Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Aydın, Betül. *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım, 2. Basım, 2005.

- Aydın, Mehmet S. *Din Felsefesi*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 3. Basım, 1992.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Aydın, Muhammet Şevki. "Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din eğitimi". Adapazarı: Değişim Yayınları, 2002.
- Aydın, Mehmet Zeki. "Ailede Ahlak Eğitimi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (15 Aralık 2003), 125-158.
- Aydoğdu, Fatih - Dilekmen, Mücahit. "Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/2 (2016).
- Bahadır, Yazan: Nils G. Holm Çeviren: Abdülkerim. "Sosyal Bir Fenomen Olarak Din". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (01 Mart 2002).
- Bahadır, Yrd Doç Dr Abdülkerim. "Ergen Kişiliği Bağlamında Din-Kişilik İlişkisi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (01 Mart 2002).
- Bahçekapılı, Mehmet. "Din ve Ahlak Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (Aralık 2011), 7-42.
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?" *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (28 Haziran 2018), 231-274.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitime Giriş*. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 4. Basım, 1994.
- Başaranoğlu, Yasemin. *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası ile Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Adana:

- Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Bayraktar, Mehmet. *İslam İbadet Fenomenolojisi*. ANKARA: Akçağ Yayınları, 1987.
- Bayraktar, Nazım. "Din Eğitimi Olgusunu Tanımlama Problemi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. <https://doi.org/10.29288/ilted.764866>
- Bayraktar, Mehmet faruk. "Ailenin Eğitim Görevi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 117-142.
- Bayraktar, Mehmet faruk. "Ailenin Eğitim Görevi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 117-142.
- Bayraktar, Mehmet Faruk. *İbn-i Cema'adan Öğretmen Öğrencilere Öğütler*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Bilecik, Sümeýra. "Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/33 (Haziran 2017), 7-38.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi yayınları, 3. Basım, 1995.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi yayınları, 1995.
- Bilgin, Beyza. *Türkiye'de Din Eğitimi Ve Liselerde Din Dersleri*. Ankara: Emel Matbaacılık, 1980.
- Bilici, Ali Baz. *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dini Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Bozkurt, Öznur. "Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 1/3 (2007), 93-111.
- Brown, Alan. "Chichester Projesi: Hristiyanlık Öğretimi: Dünya Dinleri Yaklaşımı". çev. Hacer Çetin. *Kalemname* 5/9 (Haziran 2020), 258-276.
- Bulmer, Maria vd. "Predicting Moral Sentiment Towards Physician-Assisted Suicide: The Role Of Religion, Conservatism, Authoritarianism, And Big Five Personality". *Personality and Individual Differences* Volume 105 (15 Ocak 2017), 244-251.
- Buss, D. M. "Human Nature and Individual Differences". *Handbook of Personality, Theory and Research*,. ed. P. John Oliver vd. New York: The Guilford Press, 3. Basım, 2008.

- Buyrukçu, Ramazan. "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretiminin Kişilik Gelişimine Etkisi". ed. Suat Cebeci. 231-242. İstanbul: Değişim Yayınları, 2002.
- Buyrukçu, Ramazan - Asri, Safinaz. "Aile Ve Okuldaki Din Eğitimi- Öğretimi Farklılıklarının Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri". ed. Ahmet İshak Demir. 672-700. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Carducci, Bernardo J. *The psychology of Personality*. Wiley: Blackwell, 2. Basım, 2009.
- Ceylan, İsa. "Kişilik Gelişimi Din İlişkisi". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (31 Aralık 2019), 50-72.
- Ceylan, İsa. "Kişilik Gelişimi Din İlişkisi". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (31 Aralık 2019), 50-72.
- Ceylan, Yusuf. "Edwin Cox ve Din Eğitimiyle İlgili Görüşleri". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/2 (15 Aralık 2017), 1161-1180. <https://doi.org/10.18505/cuid.349135>
- Character Education in Ohio. *Sample Strategies*. Unpublished Report. Ohio: Ohio State Department of Education, 1996. Ohio State Department of Education.
- Christensen, Larry B. vd. "Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz". çev. Emine Gümüş. ed. Ahmet Aypay. 367-399. Ankara: Anı Yayıncılık, 2. Basım, 2015.
- Cihan, Ahmet K. "İslam Düşüncesinde Ahlak Din İlişkisi". *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*. 81-98. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.
- Clark, Walter Houston - Altaş, Nurullah. "Din Eğitiminde Bilimsel Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (01 Ağustos 2003), 325-335. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000146
- Comenius, Yan Amos. *Büyük Didaktika (Didactica Magna)*. çev. Hasip Aytuna. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1964.
- Coşkuner, Selda. *Akademisyenlerin İş ve Aile Karakteristiklerinin Evlilik, Aile ve Yaşam Tatmini İle İlişkisi: İş Ve Aile Çatışmasının Aracı Rolü*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. ed. Selçuk Beşir Demir - Mesut Bütün. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.
- Cüceloğlu, Doğan - Erdoğan, İrfan. *Öğretmen Olmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları, 18. Basım, 2016.
- Çakmak, Müberra. *Tasavvufî Eğitimde Kişilik Gelişimi İle Günümüz Kişisel Gelişiminin Karşılaştırılması*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çapan, Mihrab - Deniz, Mehmet Engin. "Üniversite Öğrencilerinin Merhamet ve Öz-Anlayış Düzeylerinin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi". 3. *Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi*. 53-54, 2019.
- Çekin, Abdulkadir. "Bilim-Din İlişkisinin Hristiyan Din Eğitime Yansımaları ve Bilimsel Din Eğitimi Yaklaşımı". *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/3 (Mart 2013), 135-148.
- Çelenk, Süleyman. "Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması". *İlköğretim-Online e-dergi* 2/2 (2003), 23-34.
- Çelik, Adem. *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Çelikaş, Hasan Sabri. *Osmanlı Yüksek Din Eğitimi Anlayışının Değişimi (XIX. Ve XX. Yüzyıllarda)*. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.
- Çetinel, Rabia. *Pozitif Öğretmen Özelliklerinin Mesleki Benlik Saygısı Ve Okul İklimi Açısından İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Çın, Ahmet. *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Çiçek, İlhan - Aslan, Ayşe Esra. "Kişilik ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 10/1 (30 Haziran 2020), 137-147.
- Davarcı, Mehmet. *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Sosyalleşmesine Etkisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Del Balso, M. - Lewis, A.D. *Recherche En Sciences Humaines Une Initiation A La Méthodologie*. Montréal (Québec): Modulo, Montréal, 2007.

Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2001.

Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 30. Basım, 2021.

Demirel, Özcan. *Özcan Demirel Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*, Pegem Akademi 20. baskı Ocak 2014, 2.12. Pegem Akademi, 20. Basım, 2014.

Demirel, Özcan - Karakaya, Zeki. "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar, ",. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Özcan Demirel - Zeki Karakaya. 1-22. Ankara: Pegem Akademi, 10. Basım, 2014.

Demmon, Terri vd. *Moral and Character Development In Public Education Jest Copy Hama s)LE by*. U.S. Department Of Education, Office Of Educational Research And Improvement Educational Resources Informationcenter (Eric), 1996.

294

Deniz, Gürbüz. "Meleklerle İman Neden Önemlidir?" *Journal of Islamic Research* 32/3 (2021), 537-547.

Diler, Ramazan. "Din Eğitimi ve Sosyalleşme". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (30 Haziran 2017), 185-200.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. Timaş Yayınları, 2011.

Doğan, Recai - Tosun, Cemal. *İlköğretim 4 ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: PegemA yayıncılık, 2. Basım, 2003.

Durmuş, İbrahim. "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Genç Bireylerin Yaşam Tarzları İle Girişimcilik Niyetleri Açısından İncelenmesi". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/3 (21 Temmuz 2020), 1731-1749. <https://doi.org/10.33206/mjss.565309>

Eker, Semih. "Alfred Adler'ın Kişilik Kuramı'nın Demokrasi Düşüncesi Açısından Önemi". *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13/22 (2012). <https://docplayer.biz.tr/16569294-Alfred-adler-in-kisilik-kurami-nin-demokrasi-dusuncesi-acisindan-onemi.html>

- Ekşi, Halil. "Din Eğitimi Gençlik ve Kişilik". *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Engin, Ali Osman vd. "Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları". *Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Dergisi* 1/2 (2008), 37-56.
- Engin, İsmail. "Kültür Kişilik İlişkisi". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 33/1-2 (01 Ocak 1990), 171-176.
- Erdoğan, Fatma. *Eğitimin Sosyal Ve Tarihi Temelleri Programı Eğitimsel Ve Kültürel Aktör Olarak Kanaat Önderleri ve Kanaat Önderliği Olgusu (Van, Bitlis, Muş, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Ağrı İlleri Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Erdoğan, İrfan. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 15/2 (30 Aralık 2015), 321-342.
- Erdoğan, M Yüksel. "Ana-Baba Tutumları İle Öğretmen Davranışlarının Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi İle İlişkileri". *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 13/3 (2006), 98-105.
- Ergeshkyzy, Aziza. *Aile İçi Roller ve Manevî Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Erkal, Mustafa. *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınevi, 7. Basım, 1996.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara, 1997.
- Esencan, Tuğba YILMAZ - Rathfisch, Gülay. "Psikoseksüel Gelişim Kuramının Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Alanına Yansımaları". *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi* 3/2 (19 Aralık 2017), 68-82.
- Fettahlioğlu, Ömer Okan vd. "Yetenek Yönetimi Uygulamaları ile Kendini Arayan İç Girişimcilere Yönelik Alan Araştırması". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6/2 (30 Aralık 2016), 131-148.
- Fidan, Nurettin - Erden, Münire. *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım Kitapçılık, Tarihsiz.

Francis, Leslie J. "The Impact of Personality And Religion On Attitude Towards Substance Use Among 13-15 Year Olds". *Drug and Alcohol Dependence* Volume 44/Issues 2-3, (14 Mart 1997), 95-103.

Gebauer, Klaus. "Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde Devletin Denetimindeki Din Dersi ve Eyaletin Resmi Okullarında Din Eğitimi ve Öğretimi". ed. Didem Güneri Öztaşbaşı. 107-110. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1997.

Giddens, Antony. *Sosyology*. Oxford: Basic Blackwell, 1989.

Gökçe, Birsen. "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme". *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 8/1-2 (1976), 46-67.

Gökçe, Birsen. "Gökçe, Birsen. Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü". *Aile Yazıları* 3, *Birey, Kişilik ve Toplum*. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 15-21. Ankara: Başbakanlık, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.

Gökçe, Prof Dr Birsen. "Çocuk Kişiliğinin Gelişmesinde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü". Erişim 12 Mart 2023. https://www.academia.edu/19494848/%C3%87ocuk_Ki%C5%9Fili%C4%9Finin_Geli%C5%9Fmesinde_Aile_Okul_ve_D%C4%B1%C5%9F_%C3%87evrenin_Rol%C3%BC

Gözüm, Sebahat - Çapık, Cantürk. "Sağlık Davranışlarının Geliştirilmesinde Bir Rehber: Sağlık İnanç Modeli".

Gözütok, Şakir. *Sufi Pedagojisi Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.

Gülcan, Cem. "Psikolojik Tipler Ve Jung Psikolojisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 12/23 (28 Aralık 2020), 566-579. <https://doi.org/10.38155/ksbd.685872>

Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (01 Haziran 2017), 39-60. <https://doi.org/10.21798/kadem.20171301410>

Gürbüz, Sait - Şahin, Faruk. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. Basım, 2018.

Gürcan, Derya. "Benlik Farklılıklarına Rogers'ın Danışan Odaklı Terapisi ile Yaklaşım: Vaka Çalışması".

- Gürer, Banu. "Amerika Birleşik Devletleri'nde Din Ve Devlet İlişkisi Bağlamında Din Eğitimi". *Route Educational and Social Science Journal* 2/2015 (ts.), 465-494.
- Gürses, İbrahim. "Din Eğitimi Kişilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (01 Haziran 2007), 79-122.
- Gürses, İbrahim. *Dindarlık İle İlgili Tutumlar Ve Otoriteriyen Kişilik İlişkisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- Gürses, İbrahim - Kılavuz, M. Akif. "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2 (01 Haziran 2011), 153-166.
- Hanoğlu, İsmail. "İbn Sînâ Düşüncesinde İrfânî Kişilik Tasavvuru: Sabit Tabiatın Sabitlenmez Özü ve Yorumun Asliyeti". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 8/1 (01 Şubat 2008), 161-170.
- Holm, Nils G. "Sosyal Bir Fenomern Olarak din". çev. Abdülkerim Bahadır. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/14 (2002), 271-286.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Hökelekli, Hayati. "Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü". *Diyanet İlmi Dergi* XIX/2 (1985), 16-28.
- Hökelekli, Hayati. *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. İstanbul: DEM Yayınlar, 2013.
- İnanç, Banu Yazgan vd. *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2015.
- İşcan, Ömer Faruk. "Kişilik". *Davranış Bilimleri*. ed. Hasan Tutar. 194-205. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2012.
- Kalgı, Mehmet Emin. *Dindarlık ve Kişilik-Ergenler Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: İksad Publications, 2021.

- Kaplan, İbrahim. "Din, Fıtrat ve Akl-ı Selim İlişkisi Üzerine",. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2017), 61-84.
- Karabulut, Aziz. "Kur'ân'da Karakter İnşası". *Turkish Academic Research Review* 6/2 (25 Haziran 2021), 805-811. <https://doi.org/10.30622/tarr.913729>
- Karabulut, Yusuf. *Yeni Kişilik Teorisi Enneagram ve Din Psikolojisi Açısından Kullanım Alanları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Karakaya, Şerafettin. *Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları ve Yeni Yönelimler*. Ankara: Asil Yayıncılık, 2004.
- Karaman, Kübra Kulaklıkaya. *Öğrenme Kuramları Bağlamında Korku Çekiciliği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Kart, Mehmet - Şimşek, Hüseyin. "Türk Eğitim Sisteminde Değer Arayışı: Yenilenen (2017) İlköğretim Programları Hangi Değerleri Kazandırıyor?" *Değerler Eğitimi Dergisi* 18/40 (25 Aralık 2020), 9-44. <https://doi.org/10.34234/ded.623787>
- Kartal, Enes. "İmanın Psikolojik Unsurları". *Journal of Analytic Divinity* 3/1 (15 Haziran 2019), 94-102. <https://doi.org/10.46595/jad.568910>
- Katipoğlu, Bedri. "Din Psikolojisi Açısından Kişilik ve Karakter Analizi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/23 (Güz 2012), 341-348.
- Kavut, Sevgi. "Carl Gustav Jung: Kavramları, Kuramları ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*. <https://doi.org/10.46442/intjcss.620975>
- Kaya, Mevlüt. "Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (01 Ocak 1997), 193-204. <https://doi.org/10.17120/omuifd.20359>
- Kaya, Mevlüt. "Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (01 Ocak 1997), 193-204. <https://doi.org/10.17120/omuifd.20359>

- Kaya, Mevlüt. "Kişilik Özelliklerinin Ahlaki Yargı Üzerindeki Etkisi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4 (1997), 185-200.
- Kaya, Nermin Kasapoğlu. *Amerika Birleşik Devletleri'nde Uygulanmakta Olan Karakter Eğitimi Programlarının İncelenmesi ve Türkiye'de Karakter Eğitimi Programlarının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kayıklık, Hasan. "Psikolojik Açıdan İnanç, İman ve Şüphe". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46/1 (2005), 1. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000368
- Keyifli, Şükrü. "Eğitim ve Din Eğitimi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (ts.), 31-54.
- Kılınçer, İlker. "Batı Trakya Türklerinin Dün, Bugün ve Yarını". *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi Ulusam Analiz, , ulusal Stratejik Araştırmalar Merkezi* 10 (Ağustos 2018).
- Kılınçer, Hatice. *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısız Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Kızılabdullah, Yıldız. "Kavramsal çerçeve: Eğitim Öğretim ve Din". *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 37-52. Ankara: Grafiker Yayınevi, 1. Basım, 2012.
- Kil, Rene. "Moslim Jongeren en Ervaringen Over Onderwijs, Verslag van een Onderzoek". *Begrip*. 's-Hertogenbosch,: Uitgever/Redactie en Administratie Cura Migratorum, 1994.
- Kiral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Journal Of Social Sciences Institute SUSPID* 15 (2020), 170-189.
- Kiran, Selçuk vd. "Sosyal Medya Kullanımının Kişiler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi". *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 13/4 (30 Ekim 2020), 435-441. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.693331>
- Kirman, Mehmet Ali. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Koca, Hüseyin Kasım. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Kültürel Aidiyet Bilinci Kazanmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Rolü". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (31 Aralık 2021), 151-176.

- Koç, Ahmet - Altıntaş, Emre. "Türkiye’de Din Eğitimi Eleştirileri: Eğitim Reformu Girişimi Örneği". 2. *Uluslararası Din Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı*. 353-361, 2018.
- Koç, Bozkurt. "Çocuğun Dinî Gelişiminde Rol Model Olarak Anne ve Baba". *Dini Araştırmalar* 11/31 (01 Haziran 2008).
- Koç, Mustafa. "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşım". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (15 Haziran 2003), 373-398.
- Köknel, Özcan. *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar, 6. Basım, 1997.
- Köylü, Mustafa. "Ailede Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 309-348. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2014.
- Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (01 Ağustos 2004), 37-54. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000190
- Köylü, Mustafa. "Mustafa Köylü, ‘Sosyal Din Eğitimi Modeli: ABD ve Latin Amerika Ülkeleri Örneği’, , s. 109". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2006, 4 (12) , ss.109-128 4/12 (ts.), 109-128.
- Kurt, Abdurrahman. "Dindarlığı Etkileyen Faktörler". *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 1-26.
- Kutal, Güner - Şahin, Feyzullah. "Gelişme ve Kişilik Bilimsel Düşünce, İlgi ve Başarıyı Nasıl Etkiler?" *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)* 9/1 (2016), 243-264.
- Kuzgun, Yıldız. "Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi". *Aile Yazılan 3; Birey, Kişilik ve Toplum*. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 65-78. Ankara: Başbakanlık , Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1991.
- Küçük, Adnan. "AB Üyesi Bazı Ülkeler ile ABD ve Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretiminin Hukukî Çerçevesi". *Liberal Düşünce* 14/55 (Yaz 2009), 61-92.
- Küçükahmet, Leylâ. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi, 19. Basım, 2006.

- Küçükahmet, Leylâ. *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınevi, 13. Basım, 2002.
- Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Anropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2021.
- Lickona, Tomas. "Character Development in Elementary Grade Children", *Religion Education and Public Education*. 16 (3)/409-417, 1989.
- Maslow, Abraham H. *Motivation and Personality*. USA: Macat Library, 2017.
- MEB. MEB, Milli Eğitim Temel Kanunu. *Milli Eğitim Temel Kanunu* 1739 (ts.). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- MEB, DÖGM. *DKAB Ortaöğretim Programı (9-12)*. Ankara: MEB, 2018.
- MEB, DÖGM. *DKAB Öğretim Programı (4-8)*. Ankara: MEB, 2018.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik Ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Meydan, Hasan. *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*. Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi, 2012.
- Meyer, Jennifer vd. "The Relationship of Personality Traits and Different Measures of Domain-Specific Achievement in Upper Secondary Education". *Learning and Individual Differences* 69 (2019).
- Mirascieva, Snezana vd. "Teaching in the religious education in the Republic of Macedonia today". *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15 (2011), 1404-1409.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınevi, 1995.
- Nazıroğlu, Bayramali. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarında Vatandaşlık Eğitimi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.
- Nazıroğlu, Bayramali. "Öğretmen Yetiştirme Bağlamında İlahiyat Fakülteleri Üzerine Bir Sorgulama". *2. Uluslararası Din Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı*. 372-377, 2018.

Nevevi, Muhyiddin. *Riyazu's- Salihin*. çev. Kıvamüddin Burslan - Hasan Hüsnü Erdem. 3 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 1976.

Okumuşlar, Muhiddin-Fatih, Genç. "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği". *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 57-85. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2016.

Okumuşlar, Muhiddin - Genç, Fatih. "Din Eğitiminini Bilimselleşmesi/Neliği". *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 59-85. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2016.

Okutan, Elvan. *Kişilik Özelliklerinin Tükenmişliğe Etkisi: Bir Örnek Olay İncelemesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.

Öcal, Mustafa. "Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (01 Haziran 2004).

Öğünç, Nazan Emil - Eren, Nurhan. "Borderline kişilik bozukluğu gösteren hastalarda psikodinamik grup psikoterapi sürecinin nesne ilişkileri üzerine etkileri" 3/1 (ts.), 30-37.

Önder, Mustafa. "Din Eğitiminde Başarı İçin Dikkate Alınması Gereken Bir Unsur Olarak İnsan Onuru". *Değerler Eğitimi Dergisi* 13/29 (Haziran 2015), 511-534.

Öner, Başak. "Cuniçiro Tanizaki'nin 'Anahtar' Romanının Yapısal Kişilik Kuramı Öğeleri Üzerinden Değerlendirilmesi".

Öz, Nedim. "Kimlik ve Karakter oluşumunda Ailenin Rolü". *Diyanet İlmî Dergi* 55/1 (15 Mart 2019), 197-215.

Özakkaş, Tahir. "Alan Kuramının Diğer Psikanalitik Kuramlarla İlişkisi". *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi* 1/2 (05 Ağustos 2018), 1-28.

Özarslan, Selim. "Ahiret İnancının İnsanın Anlam Arayışına Müspet Katkısı". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (30 Haziran 2000), 295-307.

Özbek, Abdullah. "Din Eğitimin Problemleri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 6 (1999), 113-130.

- Özdemir, Atiye Adak - Budak, Kadriye Selin. "Mizaç ve Öz-Düzenlemenin Çocukların Oyun Davranışını Yordamadaki Rolü". *amukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (PAU Journal of Education)* 45/45 (2019), 78-98.
- Özdemir, M. "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2010), 323-343.
- Özdemir, Osman vd. "Kişilik Gelişimi". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4/4 (01 Aralık 2012), 566-589. <https://doi.org/10.5455/cap.20120433>
- Özdemir, Ömer. *Ailenin, Çocuklarının Din Eğitimine Katkısı (İstanbul Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Özen, Yener. "Değerlerin Kişilik ve Kimlik Kazanımındaki Rolü". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1/4 (01 Aralık 2012), 167-181.
- Özkan, Fatih. *Çocuğun Din Eğitiminde Anne-Babanın Etkisi: Diyarbakır Örneği*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Özsoy, Emrah - Yıldız, Gültekin. "Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması". *İşletme Bilimi Dergisi* 1/2 (04 Haziran 2014), 1-12.
- Özşahin, Sunay. "Bir Freud Masalı: Çocuk Masumluluğu". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi* 3/6 (31 Aralık 2019), 129-137. <https://doi.org/10.31461/ybpd.592021>
- Pack, David - Whitlow, David. *Approaches to Personality Theory, Psychology Library Editions: Personality*. United State: Routledge Publishing, 2019.
- Patton, M.Q. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. M. Bütün - S. Demir. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 9. Basım, 2013.
- Peker, Hüseyin. "Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (01 Şubat 1986), 100-105. <https://doi.org/10.17120/omuifd.68167>

Pfiffner, James P. *The Character Factor, How We Judge America's Presidents*. Texas: Texas AM University Press, 2001.

Pike, Marcela Espinosa - Aroztegi, Itsaso Barrainkua. "A Universal Code Of Ethics For Professional Accountants: Religious Restrictions". *Procedia- Social and Behavioral Sciences* 143 (2014), 1126-1132.

Punch, K.F. *Sosyal Araştırmalara Giriş*. çev. D. Bayrak vd. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011.

R. Paul Olson, MDiv, *Religious Theories of Personality and Psychotherapy East Meets West*, The Haworth Press, New York-2002, ts.

Rose, P. vd. "Academic Rigour in The Lived Experience of Researchers Using Phenomenological Methods in Nursing". *Journal of Advanced Nursing*, 21/6 (1995), 1123-1129.

Rudge, John. "İngiliz Din Eğitiminde Kişilik Gelişimi ve Dini Topluluklar". *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu 20-21 Kasım 1997 Sempozyum Bildirileri*. ed. Didem Güneri Öztaşbaşı. 96-101. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1997.

304

Saban, Ayten İflazoğlu. "Cinsiyete Dayalı Zeka Düzeyi Algı Çalışmalarının Değerlendirilmesi", *Kitap Bölümü*, Editör;; , 2015, ss.42-50, s.42". *Türkiye'de Ve Dünyada Kadın Araştırmaları*. ed. Gülseren Ağrıdağ. 42-50. Adana: Ç.Ü. BAP SBT-2015-3873 nolu proje, 2015.

Sağlam, İsmail. "Bazı Öğrenme Kuramları ve Din Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (01 Haziran 2009), 251-266.

Sapsağlam, Özkan. *Okul Öncesi Dönemde Karakter ve Değerler Eğitimi Teoriden Uygulamaya*. ed. Esra Ömeroğlu. Ankara: Pegem Akademi, 1. Basım, 2016.

Sarı, Mevlüt. İstanbul: Bahar Yayınevi, 1980.

Sarı, Mevlüt. *El- Mevârid Arapça-Türkçe Lügat*. İstanbul: Bahar Yayınevi, 1980.

Sarıtaş, Mustafa. "Yönetimde Kişilik Faktörü". *Eğitim Yönetimi* 3/4 (1997), 527-548.

Saroglou, Vassilis. "Introduction: Studying Religion in Personality and Social Psychology". *Religion, Personality and Social*

- Behavior*. ed. Vassilis Saroglou. New York: Psychology Press, 2014.
- Saroglou, Vassilis. "Personality and Religion". *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 801-808, 2015.
- Saroglou, Vassilis. "Religion and The Five Factors of Personality: A Meta-Analytic Review". *Personality and Individual Differences* 32/1 (05 Ocak 2002), 15-25.
- Satır, Salih. *Özel Tefrik Fikret Lisesi Öğrencilerinin Akademik Başarılarıyla İlgili Anne Baba Davranışları ve Akademik Başarıyı Artırmaya Yönelik Anne-Baba Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Selçuk, Filiz Tekin. *Stresle Başa Çıkmada Din Eğitiminin Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: TDV Yayınları, 1990.
- Selçuk, Mualla. "Din Öğretimi Özgürleştiren bir Süreç Olabilir mi?" *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. 207-225. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2000.
- Selçuk, Mualla. "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri". *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. 11-20. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 2000.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi, 21. Basım, 2012.
- Sevi, Emine Sevinç. *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri (TCI) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırılması*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Sevici, Ümmügülsüm. *Din Kültürü ve Ahlâk Eğitimi Dersinin Ahlaki Kültürün Oluşumuna Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Sevinç, İrfan. *Hollanda'daki Türk çocuklarının eğitim sorunları*. Ankara: Bizim Ofset Basımevi, 2003.

Sevinç, İrfan. *Hollanda'daki Türk Çocuklarının Eğitim Sorunları ve Yoğunlaşma Okulları*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Sevinç, Semra - Gülsünler, M. Evrim. “Kur'an Mesajları Bağlamında Aile İçi İletişim' Sistematik ve Niceliksel bir İnceleme”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 9/2 (2021), 1039-1067. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.819111>

Sharp, Darly. *Personality Types, Jung's Model of Typology*. Canada: Inner City Books, 1987.

Shepherd, John. “İngiliz Din Eğitiminin Kişilik Gelişimine Katkısı”. ed. Didem Güneri Öztaşbaşı. 84-89. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1997.

Solmaz, Dilek Yalız vd. “Ortaokul Öğrencilerinin Okulların Karakter Eğitimi Yetkinliği İle İlgili Görüşlerinin Belirlenmesi”.

Strauss, Claudia - Quinn, Naomi. *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2001.

Subaşı, Abdurrahman - Çetin, Münevver. “Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması”. *SOBİDER* 4/11 (Haziran 2017), 160-181.

Sünbül, Arş Gör Ali Murat. “Öğretmen Niteliği ve Öğretimdeki Roller” . *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 8/8 (01 Eylül 1996), 597-608.

Sürücü, İbrahim. “Kur'an'da Kişilik Eğitimi Üzerine”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2 (Aralık 2017), 406-425.

Şahin, Serap - Aksu, Sedef Gülsüm. “İdari Göreve Sahip Akademisyenlerin Kişilik Özellikleri İle Kullandıkları Çatışma Çözme Stilleri İlişkisi: İzmir İli Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 16/2 (01 Aralık 2015), 135-154. <https://doi.org/10.24889/ifede.268159>

Şen, Zekai. “Eğitim ve Bilim Düşüncesi”. *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 1/1 (01 Nisan 2018), 1-6. <https://doi.org/10.32329/uad.371662>

Şentepe, Ayşe - Güven, Metin. “Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/31 (2015), 27-44.

- Şentürk, Habil. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Esra Yayınları, 1997.
- Şişman, Mehmet. *Örgütler ve Kùltürler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Taşıldız, Ensar. "Kişilik Kuramları ile Sanat Kuramları Arasındaki Bağ". *Kesit Akademi Dergisi* 3/8 (Haziran 2017), 27-36.
- Taşdöven, Hidayet vd. "Liderlik Tarzı ve Mizaç-Karakter İlişkisi: Polis Teşkilatında Bir Uygulama". *Yönetim Ve Ekonomi* 19/2 (2012), 164-177.
- Taşkın, Osman. *Öğrencilere Göre Dini ve Ahlaki Bir Model olarak Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2020.
- Tatlıhoğlu, Kasım. "Beş Faktör Kişilik Kuramı Bağlamında Kişilik Kavramına Genel Bir Bakış". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/6 (15 Ekim 2015), 127-146.
- Tatlıoğlu, Sevrâ Su. "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura". *Sosyoloji Notları* 5/1 (30 Haziran 2021), 15-30.
- Taymur, İbrahim - Türkçapar, Mehmet Hakan. "Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4/2 (01 Haziran 2012), 154-177. <https://doi.org/10.5455/cap.20120410>
- Tdk, Güncel Türkçe Sözlük, ts. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekin, Emrah. *Kişilik Özelliklerinin Obezite ile İlişkisi*. İstanbul: Sağlık Bilimleri Üniversitesi Kartal Dr. Lütfi Kırdar Sağlık Araştırma ve Uygulama Merkezi, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2019.
- Tekin, Özlem Gökçe - Bedir, Gülay. "Ortaokul Öğretim Programlarındaki Kazanımların Karakter Eğitimi Analizi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (25 Aralık 2019), 139-169. <https://doi.org/10.34234/ded.492505>
- Tekindal, M. - Uğuz, A.Ş. "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme". *Ufku Ötesi Bilim Dergisi* 20/1 (2020), 153-182.
- Tekindal, Melike - Arsu, Şerife Uğuz. "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme". *Ufku Ötesi Bilim Dergisi* 20/1 (2020), 153-182.

- Tekke, Mustafa. "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin En Son Düzeyleri: Kendini Gerçekleştirme ve Kendini Aşmışlık". *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 7/4 (31 Ekim 2019), 1704-1712.
- Temel, Elif Karabulut. "Statü-Rol Davranışı ve Sosyal Kurumlar". *Davranış Bilimleri*. ed. Hasan Tutar. 44-65. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2012.
- Tetik, Hayati. "Anne Baba Tutumları ve Ailede Çocuğun Dini Gelişimi". *Universal Journal of Theology* 5/2 (2020), 135-171.
- Tezcan, Mahmut. "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış". *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/1 (1979), 127-135.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: PegemA yayıncılık, 2. Baskı., 2002.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 8. Basım, 2015.
- Tural, Murat. "Geç Antik Çağ'da Hristiyan Eğitiminin Ruhu ve Manastırlarda Eğitim Anlayışı". *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi* 3/2 (31 Ekim 2017), 253-277.
- Turan, İbrahim. "Gençlik Döneminde Görülen Ahlaki Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri".
- Turan, Yahya. "Kişilik Ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009), 279-295.
- Turan, Yahya. "Kişilik Ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009), 279-295.
- Turhan, Mümtaz. *Kültür Değişimleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi Devlet Kitapları 1000 Temel Eser, 1969.
- Tümer, Günay. "Din". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 9/312-320. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Türker, Rumeysa Nur. "Erich Fromm'da Karakter Tipleri ve Din". *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 4/2 (2018), 81-104.
- Unstad, Lars - Fjærtøft, Henning. "Texts, readers, and positions: Developing a conceptual tool for teaching disciplinary reading in religious education". *Learning and Instruction* Volume 73 (2021), 1-8.

- Usta, A. “Evreleri ile Bilimsel Araştırma Süreci ve Raporlaştırılması”. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 6/13 (2019), 85-111.
- Uysal, Veysel. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- Uzun, Sevda. “Yaşlılarda, Kadınlarda ve Adölesanlarda Kişilik Algısı Değişimi ve Nedenleri”. *Journal of Human and Social Sciences* 3/1 (26 Mayıs 2020), 431-449.
- Uzun, Sümeyra. *Okul Öncesi Din Eğitiminde Program Geliştirme Süreçlerinde İlke ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Üngüren, Engin. *Psikobiyolojik Kişilik Kuramı Ekseninde Yöneticilerin Kişilik Özellikleri, Karar Verme Stilleri ve Örgütsel Sonuçlara Yansımaları*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Ünür, Ece. “Geleneksel Medya’nın Sosyal Medyayı Nasıl Kullandığına İlişkin Bir İnceleme: Dizilerin Twitter Kullanımı”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20/1 (10 Haziran 2016), 153-170. <https://doi.org/10.20296/tsad.24436>
- Varış, Fatma. *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık, 6. Basım, 1996.
- Varış, Fatma. “Temel kavramlar”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Fatma Varış. 7-26. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık, ts.
- Wach, Joachim. *Din Sosyolojisine Giriş*. çev. Battal İnandı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları-Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987.
- Ward, Sarah J. - King, Laura A. “Religion and moral self-image: The contributions of prosocial behavior, socially desirable responding, and personality”. *Personality and Individual Differences* 131 (Eylül 2018), 222-231.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1983.
- Yavuz, Kerim. *Günümüzde Din Eğitimi*. Adana: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.
- Yavuzer, Haluk. *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Basım, 1994.

- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi, 13. Basım, 1996.
- Yavuzer, Haluk. "Yaygın Anne Baba Tutumları". *Ana-baba Okulu*. 111-127. İstanbul: Remzi Kitabevi, 5. Basım, 1995.
- Yavuzer, Haluk. "Yaygın Anne Baba Tutumları". *Ana baba Okulu*. 11-39. İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2010.
- Yavuzer, Haluk. "Yaygın Anne-Baba Tutumları". *Ana-Baba Okulu*. 115-131. İstanbul: Remzi Kitabevi, 11. Basım, 2004.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/1 (16 Mart 2017), 309-326. <https://doi.org/10.15869/itobiad.270262>
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. *Okul Öncesi Öğretmenliği ve Din Eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Yeşilyaprak, Binnur. "Kişilik Gelişiminde Ailesel Faktörlerin Etkisine İlişkin Bir Araştırma". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 3/3 (01 Aralık 1993), 3-16. <https://doi.org/10.21560/spcd.90072>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Basım, 2021.
- Yıldırım, Önder. *Lise Öğrencilerinin Sahip Oldukları Kişilik Türleri Ve İnternet Becerilerinin Siber Zorbalık Açısından İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Yıldırım, A. "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi". *Eğitim ve Bilim* 23 (1999), 7-17.
- Yıldız, Murat - Çapar, Betül. "Orta Öğretim Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/3 (01 Haziran 2010), 103-131.
- Yılmaz, Enver Demirel vd. "Enneagram'dan Dokuz Tip Mizaç Modeli'ne: Bir Öneri". *Eğitim Ve Bilim* 39/173 (16 Nisan 2014). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/3089>
- Yılmaz, Ferat. "Karakter Eğitimi ve Karakter Eğitimi Programları". *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 12/1 (28 Haziran 2021), 234-257. <https://doi.org/10.51460/baebd.756333>

- Yılmaz, Şenay. *Beş Faktör Kişilik Kuramına Göre Kişilik Özelliklerinin Hedonik Tüketim Değerleri Üzerine Etkisi: Bir Uygulama*. Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Yiğit, Yasin. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Türkiye Örneği)". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (15 Haziran 2021), 133-163. <https://doi.org/10.21054/deuifd.878017>
- Yorulmaz, Ayşe. *Din Eğitiminde İnsan Fenomenine Teolojik Antropolojik Yaklaşım*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınevi, 17. Basım, 1992.
- Yurdaydın, Hüseyin Gazi - Dağ, Mehmet. *Dinler Tarihi*. Ankara: Gündüz Matbaacılık, 1978.

DİNÎ FARKLILIKLARA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR ÖĞRETMEN DENEYİMLERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME¹

Ahmet Yemenici

Ankara, 2023

¹ Dinî Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar: Öğretmen Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme adı altında kitaplaştırılan bu eser, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları" adıyla Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2012 yılında Prof. Dr. Mualla Selçuk Danışmanlığında yapılmış olan doktora tezinden üretilmiştir.

Dinî Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar: Öğretmen Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme

Yazar

Ahmet Yemenici

ISBN: 978-625-6444-17-1

1. Baskı

Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 480

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
I. BÖLÜM.....	11
GİRİŞ	11
1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	11
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	20
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	20
4. ARAŞTIRMANIN SORULARI	24
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	25
5.1. Çalışma Grubu.....	27
5.2. Verilerin Toplanması.....	29
5.2.1. Kaynak Tarama.....	29
5.2.2. Görüşme.....	30
5.3. Verilerin Analizi.....	31
6. KAVRAMLAR.....	33
6.1. Dinî Farklılıklarla Karşılaşma Deneyimi	33
II. BÖLÜM	35
KAVRAMSAL ÇEÇEVE.....	35
TEOLOJİDEN PEDAGOJİYE DİĞER DİNLERE VE MENSUPLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR	35
1. DİNİ ÇEŞİTLİLİĞE İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN FARKLILAŞMASI (KAVRAMLAŞTIRMA SORUNU)	35
1.1. Felsefi- Teolojik Yaklaşımlar.....	39
1.1.1. Exclusivizm (Dinsel Dışlayıcılık/ Dini Tekelcilik).....	42

1.1.2. Inklusivizm (Dinsel Kapsayıcılık).....	45
1.1.3. Dinsel Çoğulculuk.....	47
1.2. Sosyokültürel Yaklaşımlar.....	49
1.3. Pedagojik Yaklaşımlar.....	62
1.3.1. Pedagojik Yaklaşımlarla İlgili Tartışılan Temel Kavramlar.....	65
1.3.2. Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi.....	69
1.3.3. Dinlerarası Din Eğitimi.....	71
1.3.4. Fenomonolojik Yaklaşım.....	73
1.3.5. Yorumlayıcı (Etnolojik) Yaklaşım:.....	76
1.3.6. Doktriner (Mezhebe – İnanca Dayalı) Din Eğitimi Yaklaşımı.....	78
1.3.7. Evrensel Ahlak Arayışı-Küresel Ahlak Eğitimi.....	81
2. FARKLI İNANÇ GRUPLARININ KUR'AN'DA ELE ALINIŞ BİÇİMİ.....	83
2.1. Farklı İnanç Gruplarıyla İlgili Kur'an Ayetlerinden Ortaya Çıkan Temel Bağlamlar.....	85
2.1.1. Farklı İnanç Gruplarının Varlığı.....	85
2.1.2. Farklı İnanç Grupları ve Onlara İlişkin Kur'an'ın Yaklaşımı.....	87
2.1.2.1. Putperestler (Müşrikler).....	87
2.1.2.2. Ehl-i Kitap (Yahudiler ve Hristiyanlar).....	95
2.1.2.3. Fıtrat Dini İslam (Haniflik).....	118
2.1.3. Dinlere-İnançlara Hakikat Değeri Bıçmek ve İnanç Grupları Arasındaki İlişki Bıçimi.....	124
2.1.4. Dinde Zorlamanın Olmayışı.....	137
3. HZ. MUHAMMED'İN FARKLI İNANÇ GRUPLARIYLA İLİŞKİ BİÇİMİ.....	140
3.1. Müşriklerle İlişkiler.....	140

3.2. Hristiyanlarla İlişkiler.....	143
3.3. Yahudilerle İlişkiler.....	159
3.4. Değerlendirme.....	170
III. BÖLÜM.....	175
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ / DİN DERSİ ÖĞRETMENLERİNİN DİĞER DİNLERE VE DİN MENSUPLARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARI (BULGULAR VE YORUM).....	175
1. ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ DENEYİMLERİ.....	175
2. SOSYOKÜLTÜREL YAKLAŞIMLAR.....	177
3. TEOLOJİK YAKLAŞIMLAR.....	182
4. PEDAGOJİK YAKLAŞIMLAR.....	184
IV. BÖLÜM.....	187
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	187
1. SONUÇLAR.....	187
2. ÖNERİLER.....	189
3. KAYNAKÇA.....	191
EK-1 GÖRÜŞME SORULARI.....	204
EK-2 FARKLI İNANÇ GRUPLARIYLA İLGİLİ KUR'AN AYETLERİ	217

ÖN SÖZ

Dinî Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar: Öğretmen Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme adı altında kitaplaştırılan bu eser, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları” adıyla Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2012 yılında Prof. Dr. Mualla Selçuk Danışmanlığında yapılmış ve kabul edilmiş olan doktora tezinden üretilmiştir.

Günümüzde insanlar kültürleri, gelenekleri, inançları ve değer yargılarıyla kapalı bir hayat yaşayamamakta, hızla gelişen iletişim ve ulaşım imkânları sonucunda birbirlerini etkileyen yeni çevreler oluşturmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerindeki ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmeler çok uzaklardaki toplumları etkilemektedir.

Farklı inançlara ve dinlere mensup bireyler ve toplumlar okul, iş yeri, hastane ve oturdukları mahalle gibi ortamlarda eğitim, din, kültür, sanat, spor, turizm ve benzeri alanlarda karşılaşma ve tanışmaya yönelik pek çok problem ve fırsatlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu süreçte ilahiyattan eğitim alanına kadar pek çok konuda araştırmalar yapılmakta, dünyadaki her kültür ve toplum çevresi kendine en uygun eğitim modelini geliştirme gayreti içine girmektedir.

Gelinen bu süreçte, milyonlarla ifade edilen öğrencilerin derslerine giren din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin deneyimlerine ve bu deneyimlere yükledikleri anlamlara başvurulmadan din eğitim ve öğretimi alanında geliştirilecek olan kuram, yaklaşım ve öğretim uygulamaları hiç şüphesiz eksik olacaktır. Bu düşünceden hareketle alana giderek din kültürü ve ahlak bilgisi / din dersi öğretmenlerinin diğer dinlere ve mensuplarına ilişkin

yaklaşımlarında belirleyici olan deneyimlerine yönelik bir araştırma yapılmıştır.

Çalışma Giriş, Teolojiden Pedagojiye Diğer Dinlere ve Mensuplarına İlişkin Yaklaşımların Kavramsal Çerçevesi, Yöntem, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi/Din Dersi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları ve Bu Yaklaşımlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar ile Sonuçlar ve Öneriler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, soruları yöntemi ve çalışmada yer verilen kavram ele alınmıştır. İkinci bölümde öğretmenlerin yaklaşımlarını anlamak için başvurduğumuz kavramsal çerçeve üzerinde durulmuştur. Bu bölümde dinî çeşitliliğe ilişkin öğretmenlerin yaklaşımlarını anlamamızda bize anlamsal ve kavramsal bir çerçeve sunacak olan farklı yaklaşımların alandaki teolojik, sosyokültürel ve pedagojik tezahürleri irdelenmiştir. Yaklaşımları etkilemesi bakımından kaynak niteliğinde olan Kur'an ve Hz. Peygamberin farklı inanç gruplarına yaklaşım biçimleri ile bu iki temel kaynağın İslam düşüncesindeki yansıma biçimleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi / Din Dersi öğretmenlerinin diğer dinlere ve din mensuplarına ilişkin yaklaşımlarına yönelik bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. dördüncü ve son bölümde ise alan araştırmasında ulaşılan sonuçlar ve öneriler yer almıştır.

Çalışmanın her aşamasında akademik katkısını, teşvik ve yönlendirmelerini esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Mualla SELÇUK'a, teşvik ve desteği ile yol gösteren hocam Prof. Dr. Cemal TOSUN'a, çalışmalarına verdiği destekten ötürü Hocam Prof. Dr. Recai DOĞAN'a, çalışmamada desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ'a, dinler tarihi ile ilgili konularda destek olan Hocam Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU'na, tezimle ilgili önerilerde bulunan Hocam Prof. Dr. Nahide BOZKURT'a ve Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU'na en içten şükranlarımı sunarım. Ayrıca din eğitimi alanında büyük emeği olan hocamız

Prof. Dr. Beyza BİLGİN'e şükran duygularımı iletmeyi bir vefa borcu olarak gördüğümü belirtmek istiyorum.

Tez çalışmamda mülakat yapma imkânı veren, vakitlerini ayırarak deneyim, görüş, düşünce ve yaklaşımlarını paylaşan değerli öğretmenlerimize bu katkılarından dolayı müteşekkîr olduğumu belirtmek istiyorum.

Tez hazırlama sürecinde yoğun çalışmalarına katlanan ve bana destek olan eşim Hatice'ye, birlikte zaman geçirmek için beni gözetleyen oğlum Ahmet Oğuz ve kızım Beyza'ya, ayrıca katkılarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ahmet YEMENİCİ
Ankara - 2023

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Sürecinde Eğitim*. MEB Üç Aylık eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı, 167 Özel Sayı 2005.
- Aktay, Yasin ve Köktaş, M. Emin. *Din sosyolojisi*, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara 1998.
- Albayrak, Halis, Mualla Selçuk ve Nahide Bozkurt. *Kur'an ve Birey*. Turhan Kitabevi, Ankara: 2010.
- Alber Elmar Fiechter. *Welche Ethik in der Schule*, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz, 2004.
- Altaş, Nurullah, *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara 2003.
- , "Küreselleşmenin Dini Anlama Biçimlerine ve Din Öğretimindeki Yeni Yönelişlere Etkisi", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Çokkültürlü Din Eğitimi Modeli Geliştirmede İşlem Basamakları için Bir Deneme", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Liselerde Öğrencilerin Diğer Dinlere Karşı Tutumları (Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında İslam Dini Dışındaki Dinlerin Öğretimi ve Uygulamaya Etkileri)", *Türkiye'de Dinler Tarihi: Dünü, Bugünü, Geleceği, Sempozyum: 04-06 Aralık*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2010. s. 673-703.
- Altaş, Nurullah – Recai Doğan, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilik Ölçeği", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLIII, S.1, Ankara 2002. s.109-122.
- Altaş, Nurullah – Recai Doğan "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002.

Arıcan, M. Kazım, *Dinî Tekelcilik*. Otto Yayınları. Ankara 2009.

Arpacı, Mücahit, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004

A. Reardon, Betty. *Hoşgörü: barışa Açılan Kapı*. Çevirenler. Tuba Asrak ve Nur Ziyal. 2.baskı. UNESCO ve TİHAK (Türkiye İnsan Hakları Kurumu Vakfı) Yay. 1997.

Aslan, Adnan. “Dini Çoğuculuk Problemine Yeni Bir Yaklaşım”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 4 , 2000,

-----, “Batı Perspektifinde Dini Çoğulculuk Meselesi”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 2, 1998.

Atalay, Talip. *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. (Diyarbakır Örneği)*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul. 2005.

-----, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*. 26-27 Mayıs 2001. Değişim Yayınları 2002.

-----, *Avrupa ve Amerika Müslümanları –Karşılaştırmalı Perspektif-* Shireen Hunter- Huma Malik. Tercüme. Cem Demirkan, Deniz Öktem, Erçüment Asil, Asma Mermer. Gelenek Yayıncılık. İstanbul. 2003.

Aydın, Mahmut. *Monologdan Diyaloga Çağdaş Hristiyan Düşüncesinde Hristiyan Müslüman Diyalogu*. Ankara Okulu Yayınları. Ankara 2001.

-----, “Dinsel Çoğulculuk Modeli ve İslam”, *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*. Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara: 2004.

Aydın, M. Şevki. *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*. Erciyes Üniversitesi Yayınları. Kayseri 1996

-----, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)*, İbav Yayınları. Kayseri 2000.

Aydın, Mehmet. *Din Fenomeni*. Tekin Kitapevi. Konya 1993.

Bağlı. Mahzar, Özensel, Ertan, *Çokkültürlü Vatandaşlık, Kanadalı Türklerin Aidiyet Çabaları ve Değer Yapıları*. Çizgi Kitapevi. Konya 2005.

- Baumann, Gerd. *Çokkültürlülük Bilmecesi*. Dost Kitbevi, Ankara 2006.
- Bayraktar, Mehmet, *Bir Hristiyan Dogması Tesli*., Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2007.
- Bilgin, Beyza-Selçuk, Mualla (1999), *Din Öğretimi*, Gün Yay., Ankara.
- Bilgin, Beyza. "Avrupa Birliği ve Barış Avrupa'ya Bir Ruh Vermek", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Kültürlerarası Din Eğitiminin İmkânı", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "İslam ve Hristiyan Din Pedagojisi: Birbirimizden Neler Öğrenebiliriz", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Mezhepler ve Dinlerarası Eğitimi ve İşbirliği", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Evrensel Karşılaşma: Hristiyanlar ve Müslümanlar Görüşüyorlar", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Türkiye'de Örgün Eğitimde Alevilik", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Müslüman Ülkelerdeki Okul Kitaplarında Hristiyanlık Anlatımı", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara 1998.
- , "İslamı Yeniden Anlamak ve Anlatmak", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Küresleşme, Din ve Eğitim", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- , "Örgün Din Eğitiminde Değişen İhtiyaçlar ve Yönelişler". *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.

- Boran, Abdurrahman, *Lise Birinci Sınıflarda Okutulan DKAB Dersinin Öğrencilerin İslam Dini Dışındaki Dinler Hakkında Bilgi ve Düşüncelerine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1996
- Borgeaud, Philippe. *Karşılaşma Karşılaştırma, Dinler Tarihi Araştırmaları*. Çev. M. Emin Özcan. Dost Kitapevi. Ankara 1999.
- Borrmans, Maurice. *Müslümanlarla Hristiyanlar Arasında Diyaloga Yönelişler*. Çev. E. Mehmet Ümit. Der Yayınları. İstanbul 1988.
- Bozkurt, Nahide, Mualla Selçuk ve Halis Albayrak, *Kur'an ve Birey*. Turhan Kitabevi, Ankara 2010.
- Sahi-i Buharî ve Tercemesi I-XVI*, Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987.
- Bulut, Zübeyr, "Dinsel Çoğulculuk ve Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Diğer Dinlerin Öğretimi", *Kelam Araştırmaları* 8:2, www.kelam.org. 2010. s.65-90.
- Büyükköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.
- Çayır, Kenan. "İnsan Hakları Eğitimi Dersi Senaryoları". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. C.2.Sayı 2. Kasım 2002.
- Coşkun, Hasan. *Eğitim Teknolojisi Açısından Kültürlerarası Eğitim*, 2.Bası. Hacettepe Taş Kitapçılık. Ankara 1997.
- , "Eğitim Teknolojisi Öğeleri Açısından Türkiye'de Kültürlerarası Eğitim", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.
- Davie, Grace. *Modern Avrupa'da Din*. Çev. Akif Demirci. Küre Yayınları. İstanbul 2005.
- Dinler Tarihi Araştırmaları I. Sempozyum*: 08-09 Kasım 1996. Ankara. Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 1998.
- Dinler Tarihi Araştırmaları II. Sempozyum*: 20-21 Kasım 1998. Konya. Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2000.
- Dini Araştırmalar. Küreselleşme ve Din*. Cilt. 6. Sayı.17. 2003
- Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara 2000.
- "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri", *Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, MEB. Öğretmen

Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Devlet Kitapları, Ankara 2008. s. 218-237.

Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar. 28-30 Mart 2001. 1. Baskı. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. Ankara 2003.

Doğan, Recai. "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli.", *"Avrupa Birliği Sürecinde Dinî kurumlar ve Din Eğitimi"*. 17-19 Kasım 2006, Ensar Neşriyat İstanbul 2007.

Doğan, Recai-Tosun, Cemal, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*. Pegem yayınları.1.Baskı Ankara 2005.

Doğan, Recai – Nurullah Altaş. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilik Ölçeği ", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLIII, S.1, Ankara, 2002 s.109-122

Doğan, Recai – Altaş Nurullah "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2002.

Dokumentation zum Weltethos. Herausgegeben von Hans. KÜNG, Piper Verlag GmbH, München. 2002.

Dünyada ve Türkiye’de farklılaşma, çatışma, bütünleşme (III. Ulusal sosyoloji kongresi bildirileri, Ankara 2001.

"Türkiye’de Din ve Eğitim: Değişim İhtiyacı", *Eğitim Reform Girişimi*. Sabancı Üniversitesi İletişim Merkezi, www.erg.sabanciuniv.edu, 2004.

Türkiye’de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci", *Eğitim Reform Girişimi*. Sabancı Üniversitesi İletişim Merkezi, www.erg.sabanciuniv.edu, 2011.

Eliade, Mircea-Cauliano, Ioan P. *Dinler Tarihi Sözlüğü*. Çev. Ali Erbaş. İnsan Yayınları. Ankara. İstanbul 1997.

Eroğlu, Ahmet Hikmet "Kapsayıcılık Açısından İslam’ın diğer Dinlere Bakışı", *Müslümanlar ve Diğer Din Mensupları*. Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2004.

Ev, Halit. *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*. Tıbyan Ysayıncılık, İzmir 2003.

Falk, Richard. *Küreselleşme ve Din*. Çev. Hasan Tuncay Başoğlu. Küre Yayınları. İstanbul 2003.

Çokkültürcülük, *Tanınma Politikası*. 2. Baskı. Hazırlayan; Amy GUT-MANN. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul 2005.

Geertz, Clifford, *Kültürlerin Yorumlanması* Çev. Hakan Gür. Dost Kitabevi. Ankara 2010.

Göle, Nilüfer, *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*. Metis Yayınları, İstanbul 2009.

Gündüz, Hatice, *İlköğretim Din Dersi Kitaplarında Diğer Dinlerin Öğretimi (Zorunlu Din Öğretimi Öncesi ve Sonrası Dönemlere Ait Ders Kitapları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

Gündüz, Şinasi. "Çağdaş Hristyan Düşüncesinde Ötekinin İnkülvist Yorumu", *Tezkire*, Sayı 20 Nisan/ Mayıs 2001.

Habermas, Jürgen. *İnsan Doğasının Geleceği*, Çev. Kaan H. Ökten. 2. Basım Everest Yayınları, İstanbul 2003.

Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2004.

-----, *H. Peygamberin Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, Çeviren: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 1990.

Hassan, Riaz. *Müslüman Zihinler*. Çev. Ergin Çenebaşı. Doğan Kitap, Ankara 2010.

Hesapçioğlu, Muhsin - Bakioğlu, Ayşen - Baltacı, Ayşen. "Öğretmen Eğitiminde Sorumluluk ve Akreditasyon", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. C.I.Sayı 1. Haziran 2001. s. 143-160

Hick, John. *İnançların Gökkuşağı, Dinsel Çoğulculuk Üzerine Eleştirel Diyaloglar*, Çeviren. Mahmut Aydın. Ankara Okulu Yayınları. Ankara 2002.

Hull, John M. "Demokratik Çoğulcu Toplumlarda Din Eğitimi Üzerine genel Değerlendirmeler.", *Din öğretiminde yeni Yöntem Arayışları Uluslar arası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar*, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.

İbni Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, çev. Arif Erkan, 2. Baskı. Dila yayıncılık. İstanbul 2008.

- İbn İshak, *Siyer*, Yayına hazırlayan: Muhammed Hamidullah. Çev. Sezai Özel. Akabe Yayınları. İstanbul 1988.
- İbrahimi Dinlerin Diyalogu. Editör; İsmail R. FARUKİ, Çev. Mesut Karahan. Pınar Yayınları. İstanbul 1993.
- İnceoğlu, Metin. *Tutum, Algı İletişim*, Elips Kitap, Ankara 2004.
- İnsan Onuru, İslam ve Hristiyanlıktaki Temelleri Çalıştayı 3-4 Ekim 2005, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006.
- İslâmiyât. 2. Karşılaşma; İslam ve Helenistik Kültür. C.7 Sayı.2 Nisan Haziran. 2004.
- İslâmiyât. 3. Karşılaşma; Endülüs Tecrübesi. C.7 Sayı.3 Temmuz Eylül. 2004.
- İslâmiyât. 4. Karşılaşma; İslam ve Çağdaş Durum. C.7 Sayı.4 Ekim Aralık. 2004.
- Jackson, Ropert. *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Bir Yaklaşım*, Çev. Üzeyir Ok ve M. Ali Özkan. Dem. Yayınları. İstanbul 2005.
- , "Avrupada Kurumlar ve Din Öğretimi-Öğreniminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı.", *"Avrupa Birliği Sürecinde Dinî kurumlar ve Din Eğitimi"*. 17-19 Kasım 2006, Ensar Neşriyat İstanbul 2007.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *İnsan ve İnsanlar*, 7. Basım, Evrim Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul 1988.
- Kaymakcan, Recep. "İngiliz Din Dersi Kitaplarında İslam İmajı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. C.I.Sayı 1. Haziran 2001.
- , *Öğretmenlerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri (Yeni Eğilimler: Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık)*, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul 2009.
- Kenan, Seyfi. "Amerikan Eğitiminin Karakter Çıkmazı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. C.2.Sayı 2. Kasım 2002.
- Keyman, E. Fuat ve Sarıbay Ali Yaşar. *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*. Vadi Yayınları. Ankara 1998.
- Kılıç, Recep, Küreselleşmenin Değer Boyutu Üzerine, *Dini Araştırmalar Dergisi*, sayı: 17, 2003.
- Kıste, Reinhard. "Almanya'da Dinî Çoğulculuk ve Okullarda Dinler Arası öğretim önerileri.", *Din öğretiminde yeni Yöntem Arayışları*

Uluslar arası Sempozyum bildiri ve tartışmalar, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.

Kızıltan, Gurbet, *Dini Çoğulculuk ve Din Eğitimi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2007.

Korkmaz, Ramazan. *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*. Türksoy Yayınları, Ankara 2004.

Korkmaz, Mehmet ve Cemil Osmanoğlu. "Küreselleşmenin Birey ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi," *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* , cilt.8, sa.1, 975-991, 2019

Köylü, Mustafa. *Dinlerarası Diyalog*. İnsan Yayınları, İstanbul 2001.

-----, "Dinsel Dışlayıcılık (Exclusivizm)". *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.

-----, *Küresel ahlak eğitimi*, dem yayınları, İstanbul 2006.

Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, Küreselleşme ve Eğitim Sayısı. C.2. Sayı 1. Mayıs. 2002.

Küçük, Abdurrahman. *Misyonerlikten Diyaloga Türkiye*. Aziz Andaç Yay. Ankara 2008.

Küng, Hans – Kuschel, K. Josef. *Wissenschaft und Weltethos*. Piper Verlag GmbH, München 2001.

-----, *Evrensel Bir Ahlakla doğru*, Çev. Nevzat Y. Aşıkoğlu - Cemal TOSUN - Recai DOĞAN. Gün Yayıncılık Ankara 1995.

Küreselleşme Karşısında Değerlerimiz. Sempozyumu Bildirileri, 3-4 Haziran 2005, Ankara Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı 41, 2005/1

Küreselleşme ve Eğitim. 2. Ulusal Eğitim Kurultayı, 11-12 Haziran 2005, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları. Ank. Üniversitesi Basımevi 2006.

Küreselleşme ve Modernleşme Sürecinde Kültürel Kimlik, Konrad Adenauer Vakfı, 2000.

Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap. -Eşit Bireyler Olarak Onurlu Biçimde Bir Arada Yaşamak, Avrupa Konseyi Dışişleri Bakanları tarafından 118. Bakanlar Komitesi Oturumunda uygulamaya konulmuştur. © 2009 Türkçe tercümesi Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na aittir. (Strazburg, 7 Mayıs 2008) F-67075 Strazburg Cedex Haziran 2008. www.coe.int/dialogue

Lähnemann, Johannes. "Doktriner Din eğitimi Bağlamında Dinler Arası Öğretim İlkeleri.", *Din öğretiminde yeni Yöntem Arayışları Uluslar arası Sempozyum bildiri ve tartışmalar*, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.

-----, Johannes. *Das Projekt Weltethos in der Erziehung*. E.B. Verlag. Hamburg. 1995.

Lipson, Leslie. *Uygarlığın Ahlaki Bunalımı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000.

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı 2010.

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı 2010.

Milli Eğitim Bakanlığı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları. Milli Eğitim Basımevi. 2008.

Micshel, Tomas, *Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş*. Ohan Basımevi, İstanbul 1992.

Miedema, Sieberen. "Dinlerarası Öğretim İhtiyacı.", *Din öğretiminde yeni Yöntem Arayışları Uluslar arası Sempozyum bildiri ve tartışmalar*, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.

Mokrosch, Reinhold. Luther Mı Yoksa Papa Mı? Protestan Ya Da Katolik Din Eğitimi Mi Ya Da Doktrinler Arası İşbirliğine Dayanan Bir Din Eğitimi Mi? Alman Bakış Açısının Anahatları.", *Din öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar*, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.

Morin, Edgar. *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı İstanbul 2003.

Müslim, Cenazeler, 62-67, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi I-XII, Çeviren Ahmet Davutoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1980.

Müslüman Avrupa ya da Avro İslam. Çeviren Zehra SAVAN, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.

Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri. İbav Yayınları. Kayseri 1998.

Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı. MEB. Yayınları, İstanbul 2005

Öğretmenlik Mesleği. Türkiye Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme, Editör: Hasan Coşkun. CTB Yayınları, Ankara 2000.

Özcan, Hanifi. *Mâturîdî'de Dînî Çoğulculuk*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

Özer, Nazan, *Küreselleşme ve Bürokratik Seçkinler*, Lotus Yayınevi, Ankara 2006.

Paçacı, Mehmet. *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz?* Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2000.

Parekh, Bhikhu. *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*. Çev. Bilge Tanrıseven. Phoenix Yayınevi, Ankara 2002.

Peterson ve Diğerleri, *Akl ve İnanç*, (Din Felsefesine Giriş), Michael, Çeviren, Rahim ACAR, Küre Yayınları, İstanbul. 2006.

Reardeon, Betty A. *Hoşgörü: Barışa Açılan Kapı*. Çevirenler. Tuba Arşak Hasdemir ve Nur Ziyal. 2. Baskı. Unesco Yayınları; Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

Recher. Sait "Dini Çeşitlilik", *Din ve Ahlak Felsefesi*. 2. Baskı (Ed.) Recep Kılıç. Ankuzem Yayınları. Ankara 2007.

Sakallı, Nuray, *Sosyal Etkiler, Kim Kimi Nasıl Etkiler?* 2. baskı İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Sarıçam, İbrahim. Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı. 2. Baskı. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Ankara 2004.

Selçuk, Mualla, Albayrak Halis ve Nahide Bozkurt. *Kur'an ve Birey*. Turhan Kitabevi, Ankara: 2010.

Selçuk, Mualla. "Birlikte Yaşamaya Kur'an-i Bir Yaklaşım: Tearuf", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.

-----, "Din Eğitiminde Dinlerarası Bir Boyut Geliştirme: Teolojik ve Eğitimsel Çerçeve, Türkiye Tecrübesi". 15. ISREV: *Uluslararası Din Eğitimi ve Değerler Semineri*, Driebergen /Hollanda 2006.

-----, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1991.

- , "Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi 2001-2002 Akademik Yılı Açılış Dersi*. Ankara 2001.
- , "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Yayınları, Ankara 2000.
- , "Din Öğretiminde yeni Açılımlar.", *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı*, 7-9 Nisan 2005. İnönü Üniversitesi yayınları. Malatya 2005.
- Selçuk, Mualla- Tosun, Cemal, "Türkiye’de ve Almanya’da (İslam) Din Dersleri", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sine- mis Yayınları, Ankara 2005.
- Sencer, Muzaffer, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1989.
- Sezgin, Osman. *Üçüncü Neslin Eğitimi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1991.
- Sezen, Yümni. *Diyalog İhaneti*. Kelam Yayınları. İstanbul 2006.
- Shepherd, John. "Fenomenolojik Bakış Açısı: Eleştirel Anlamda Sorgulayıcı Din Eğitimi.", *Din öğretiminde yeni Yöntem Arayışları Uluslar arası Sempozyum bildiri ve tartışmalar*, 28-30 Mart 2001, 2. Baskı. MEB. Din Öğretimi genel Müdürlüğü. Ankara 2004.
- , "İslam ve Din Eğitimi (Mezhebe Bağlı Olmayan Yaklaşım)", *Din öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Sinanoğlu Suat, *Birçok Ses Tek Bir Dünya*, Baskıya Hazırlayan,. Unesco Türkiye Milli Komisyonu. Ankara 1993.
- Sönmez, Veysel. *Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri ve Bazı Araştırmalar*. Anı Yayıncılık. Ankara. 1998.
- Spitz, Davit, *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, Çev. Şiar Yalçın. MEB Yayınları. İstanbul 1994.
- Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Hüseyin Kayapınar ve Necati Yeniel, Şamil Yayınları, İstanbul, 1987-2003.
- Sünen-i Neseî*, I-VIII, Çeviren, A. Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harman, Yaşar Erol, Kalem Yayınevi, İstanbul 1981.
- Sünen-i Tirmizî*, Cenazeler, 48, Sünen-i Tirmizî, Çeviren Abdullah Parlıyan, Konya, 2004.

Swidler, Leonard. "Monolog Çağından Global Diyalog Çağına", Çev. Mustafa Şengün. *Tek Dünya Çok İnanç*. Editörler: Mahmut Aydın-Süleyman Turan. Ufuk Kitap, İstanbul 2007.

Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. 1. Baskı. Pegem Yayıncılık. Ankara 2001.

-----, "Almanya'da İslam Din Dersleri İçin Bilimsel İslami Teolojik Temellerin Önemi", *İnsan Onuru İslam ve Hristiyanlıktaki Temelleri Çalıştayı* 3-4 Ekim 2005, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006.

-----, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Alevilik", *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.

-----, "Cumhuriyet Dönemi Din Dersi Öğretim Programlarında Diğer Dinler", *Türkiy'de Dinler Tarihi: Dünü, Bugünü, Geleceği, Sempozyum: 04-06 Aralık*, Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2010. s. 655-672.

-----, *Tirmizî, Cenazeler*, 48, Sünen-i Tirmizî, Çeviren Abdullah Parlıyan, Konya, 2004.

Troll, Christian W. *Müslümanlar Soruyor Hristiyanlar Yanıtlıyor*. Çeviren, Robert Kaya, Sent Antuan Kilisesi Yayınları. İstanbul, Avrupa'da Cibedo Dokumentation Frankfurt a.M., Germany

Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, 2-3 Mart 2005, Yarınlar İçin Düşünce Platformu, Ankara 2005.

Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri. 23-25 Nisan 1981. İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara.

Konrad Adenauer Vakfı. Hacettepe-Taş Kitapçılık. *Türkiye ve Almanya'da Eğitim Tartışmaları*, Ankara.1998.

Ovey, N.Muhammed.S.J. "Çokkültürcülük ve Din Eğitimi", Çev. İhsan Çapcıoğlu. *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Editör Remziye Yılmaz. Sinemis Yayınları, Ankara 2005.

1789 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Md. 43

Öğretmen Yetiştirmede Kalite Sorunları Çalıştayı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 2005.

Özsoy, Ömer ve Güler, İlhami. *Konularına göre Kur'an (Sistemik Kur'an Fihristi)*, Fecr Yayınevi, Ankara 2006.

Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı Bildiri ve Tartışmalar, 7-9 Nisan 2005 Malatya, İnönü Üniversitesi yayınları, Malatya 2005.

Vatandaş, Celalettin. *Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Kimlikler ve Çok-kültürlülük*. Değişim Yayınları. İstanbul 2002.

Yapıcı Asım, Yıldırım Münir. "Küreselleşme Sürecinin Dinî Kimliklere Etkisi" *Dini Araştırmalar Dergisi*, sayı: 17, 2003.

Yaran, Cafer S. "İbn Arabi, Mevlâna ve Yunus Emre'ye Göre "Öteki"nin Durumu", *İslam ve Öteki*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.

Yılmaz, Hüseyin. *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İnsan Yayınları. 1. Baskı İstanbul 2003.

-----, "AB' ye Giriş Sürecinde Ortaöğretimde Diğer Dinlerin Öğretimi İle İlgili Öğrencilerin Düşünceleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VIII / 2, Sivas 2004. s.101-127.

Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme*, Alkım Yayınları 5. Baskı, Ankara tarihsiz.

Watt, W. Montgometry, *Günümüzde İslam ve Hristiyanlık*. Çev. Turan Koç. İz Yayıncılık, İstanbul 1991.

-----, *Müslüman Hristiyan Diyalogu, Yanlış Yaklaşımların Eleştirisi*. Birey Yayıncılık, İstanbul 2000.

-----, *İslami Hareketler ve Modernlik*. Çev. Turan Koç, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.

Waardenburg, Jacques ve diğerleri, *Müslümanların Diğer Dinlere Bakışları*, , Çeviren. Fuat AYDIN, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006.

Whitehead, Alfred N. *Dinin Oluşumu*, Çev. Mevlüt Albayrak, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

Yavuz, Kerim. *Günümüzde Din Eğitimi*, Çukurova Üniversitesi ilahiyak Fakültesi Yayınları. Adana 1998.

Yazıcı Işıl, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (İstanbul İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004

Yörük, Yaşar. *Günümüzde Almanların İslam'a Bakışı*, Etüt Basın Yayın, İstanbul 1999.

DİN EĞİTİMİNDE MEKÂN, ZAMAN VE KRONOLOJİYİ ALGILAMA BECERİSİ

(Teorik Çerçeve ve Öğretmen Deneyimleri
Bağlamında Bir Değerlendirme)

Ahmet Yemenici

Ankara, 2023

**Din Eğitiminde Mekân, Zaman ve Kronolojiyi
Algılama Becerisi**
(Teorik Çerçeve ve Öğretmen Deneyimleri
Bağlamında Bir Değerlendirme)

Yazar

Ahmet Yemenici

Kapak Fotoğrafı

Ahmet Yemenici

ISBN: 978-625-6444-18-8

1. Baskı

Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 481

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	7
-------------	---

KISALTMALAR	11
-------------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	13
---------------	----

1.1. Araştırmanın Temel Problemi.....	13
---------------------------------------	----

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	25
---------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	31
------------------------------	----

2.1. Araştırmanın Yaklaşımı.....	31
----------------------------------	----

2.2. Çalışma Grubu: Örneklem ve Katılımcıların Belirlenmesi.....	34
---	----

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	36
---	----

2.4. Araştırmacının Rolü ve Geçerlik- Güvenirlik Çalışmaları.....	41
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE.....	45
---------------------	----

3. BİR BECERİ OLARAK MEKÂN, ZAMAN VE KRONOLOJİ ALGISI VE DİN EĞİTİMİ İLE İLİŞKİSİ.....	45
---	----

3.1. Mekân ve Mekânsal Algı.....	45
----------------------------------	----

3.1.1. Mekânların Deneyimlenme Biçimleri, Mekânsal Algılar.....	49
--	----

3.1.1.1. Mekân Anlayışları ve Mekân Sınıflamaları.....	51
---	----

3.1.1.2. Mekân Bilişi ve Mekânı Okuma.....	53
3.1.1.3. Anlam Üretme Pratiğinde Mekân.....	55
3.1.1.4. Kimlik Oluşumu ve Mekân.....	56
3.1.2. Mekânsal Düzeyler ve Mekân Pratikleri.....	57
3.1.2.1. Beden Olarak Mekânın Deneyimlenmesi.....	58
3.1.2.2. Mekânın Ev Olarak Deneyimlenmesi.....	60
3.1.2.3. Kent Olarak Mekânın Deneyimlenmesi.....	62
3.1.2.4. Öğrenme Ortamları Olarak Mekân.....	64
3.2. Dinlerde Mekân ve İslamiyet.....	67
3.1.1. Mabetler ve Bir Ev/Mabet Olarak Kâbe.....	84
3.3. Zaman, Kronoloji ve Zamansal Algı.....	88
3.4. Dinlerde Zaman ve İslamiyet.....	105
3.5. Mekân, Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi ve Din Eğitimi.....	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM.....	147
4. ÖĞRETMEN DENEYİMLERİ BAĞLAMINDA AÇIKLAYICI BOYUTLAR.....	147
4.1. Öğretmenlere Göre Beceri Ne Anlama Gelmektedir?.....	147
4.2. Öğretmenlere Göre Din Eğitiminde Beceri Yaklaşımını Gerekli Kılan Durumlar.....	163
4.3. Öğretmenler Tarafından Sıkça Hatırlanan ve Kazandırılmak İstenen Beceriler.....	170
4.4. Becerilerin Kazandırılmasında Öğretmenlerin Başvurdukları Uygulamalar.....	200
4.5. Becerilerin Öğretilmesinde Öğretmenlerin Mesleki Gelişimleri: Hizmet Öncesi ve Hizmet İçi Eğitim.....	217
4.6. Mekân, Zaman ve Kronolojinin İnsan İçin Anlamı.....	224

4.7. Öğretmenlere Göre Mekân, Zaman ve Kronoloji Algısının Bir Beceri Olarak Anlamı.....	250
4.8. Din Eğitiminde Mekân Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yeri ve Değeri.....	256
4.9. Öğretmenlerin Uygulamalarında Mekân Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi.....	285

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	303
5.1. Sonuç.....	303
5.1.1. Beceri ve Beceri Yaklaşımını Gerekli Kılan Durumlar.....	303
5.1.2. Din Eğitiminde Başvurulan Beceriler, Kazandırılma Süreçleri ve Öğretmenler.....	311
5.1.3. Din Eğitiminde Mekân Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi: Anlamı, Değeri ve Uygulanabilirliği.....	321
5.2. Öneriler.....	344
KAYNAKÇA.....	347
EKLER.....	362
EK-1: ETİK KURUL ONAY FORMU.....	363
EK-2: MEB İZİN BELGESİ.....	364
EK-3: GÖRÜŞME SORULARI.....	365

ÖN SÖZ

Mekân ve zaman kimlik kartlarında doğum yeri ve doğum tarihi olarak hep yanımızda bulunan iki kavram. Varlığımız ve varoluşumuz bu iki kavram olmadan pek düşünülemiyor. Bize bu denli yakın olan bu iki kavramı acaba ne kadar fark edebiliyoruz sorusu önemini hep korumuştur. Bu çalışma mekânı ve zamanı bir fark edebilme girişimi, eğitim ve din eğitimi açısından bu farkındalığı öğrenme ortamlarına taşıma gayreti içinde doğmuştur. Bu süreçte bize yol gösteren bir başka kavram ise eğitimin içinde sürekli yer alan fakat nerde nasıl duracağı konusunda kararsız kaldığımız beceri kavramı olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın çıkış noktası din eğitiminde mekân, zaman ve kronolojiyi algılama becerisini öğretmenlerin deneyimleri üzerinden görebilmek, anlayabilmek, bu konuda var olan teorik birikimden yararlanarak alana mütevazı bir katkı sunmak olmuştur.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi amacı ve önemi üzerinde durulmuştur. Araştırmada cevabı aranan soru, temel becerilerden biri olan mekân, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi teorik ve pratik olarak din eğitimi bağlamında öğretmenler tarafından hangi yaklaşım ve yaşantılar çerçevesinde deneyimlenmektedir? şeklinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda öğretim programlarında ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde yer alan beceri yaklaşımı üzerinde durularak mekân, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında ilahiyat ve eğitim bilimleri açısından kavramsal ve kuramsal değerlendirmeler yapmak, öğretmen deneyimlerinden hareketle hangi süreçlerin yaşandığını tespit etmek ve eğitim-öğretim faaliyetlerine, programlara ve sınıf pratiklerine ilişkin öneriler geliştirmek araştırmanın amacı olarak belirlenmiştir. İkinci bölümde ise araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur. Mekân, zaman, kronoloji, algı ve beceri gibi kavramlar din eğitimi bağlamında

ele alındığı için araştırmanın yaklaşımında hem teorik boyuta hem de saha çalışmasına elverişli olması bakımından yapılandır-
macı gömülü teori yaklaşımı çerçevesinde çalışma desenlenmiş-
tir. Üçüncü bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi üzerinde
durulmuştur. Mekân, zaman, kronoloji ve algı kavramları bece-
ri ve din eğitimi bağlamında literatür taraması yapılarak teorik
çerçeveyi oluşturacak şekilde içerik analizine tabi tutulmuştur.
Dördüncü bölümde ise görüşmelerden elde edilen veriler araş-
tırma yaklaşımı çerçevesinde kodlanarak bulgulara ulaşılmış ve
yorumlanmıştır. Öğretmen deneyimlerinden verilen paragraflar
zaman zaman uzun tutulmuştur. Mekân, zaman ve kronolojiyi
algılama becerisi ile ilgili yeterli sayıda saha çalışmasının olma-
ması dikkate alındığında bu deneyim paylaşımları farklı çalış-
malarda veri olarak değerlendirilebilir, bir katkı olabilir düşün-
cesi ile hareket edilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise elde edilen
bulgular literatür ve alandaki kıymetli çalışmalar çerçevesinde
değerlendirilerek sonuçlara ulaşılmış ve çalışmanın amaçları
çerçevesinde öneriler geliştirilmiştir. Din eğitimi alanındaki çok
değerli çalışmalara bir katkı olabilirse bundan büyük bir bahti-
yarlık duyacağım.

Bu çalışmayı, emeği geçen katkısı olan çok değerli insanlar saye-
sinde siz değerli okuyuculara sunabilme bahtiyarlığına erişmiş
bulunuyorum. Öncelikle çalışma grubunda yer alan kıymetli öğ-
retmen meslektaşlarıma araştırma kapsamında görüşmeyi kabul
ederek bana ayırdıkları zaman, bu araştırma verilerinin ortaya
çıkmasında paylaştıkları deneyimleri için tek tek teşekkür edi-
yorum. Görüşme ses kayıtlarının yazıya geçirilmesinde Yusuf
İçel'e değerli katkısı için çok teşekkür ediyorum. Yazılı nüshaları
okuyarak bana çok değerli dönütler veren Kıymetli Hocalarıma
ve meslektaşlarıma bu değerli katkılarından dolayı teşekkürle-
rimi arz ederim. Çalışmanın kitaplaşması ve basımı sürecinde
hep yanımda duran ve süreci bizim için kolaylaştıran Grafiker
Yayınlarının değerli çalışanları adına Necla Yavuz'a şükranları-
mı sunarım.

Akademik çalışma ortamı olarak her zaman kendimi güçlü hissettiğim ve verimli bir ortamda bulunmanın katkısını her yönü ile yaşadığım fakültemin Din Eğitimi Anabilim Dalındaki Kıymetli Hocaları olarak Prof. Dr. Zeki Salih Zengin Hocama, Doç. Dr. Muhammet Ali Yazıbaşı Hocama ve değerli Araştırma Görevlimiz Mehmet Enis Serinsu'ya her zaman teşekkürlerimi arz etmek isterim. Birlikte nice çalışmalarda olmak hem motive edici hem öğretici hem de destekleyici oluyor.

Akademik gelişimimde ve kazandığım birikimde emeği geçen hocalarımın katkıları, destekleri hep benimle beraber oldu ve olmaya devam ediyor. Bu süreçte hep yanımda olan ve her defasında çok şey öğrendiğim Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Mual-la Selçuk'a teşekkürlerimi arz ederim. Birlikte birçok çalışmada yer alma şansına sahip olduğum için kendimi hep bahtiyar hissediyorum. Kendisinden lisans ve lisansüstü her aşamada ders alma bahtiyarlığına eriştiğim Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Beyza Bilgin'e şükranlarımı arz etmek isterim. Lisansüstü derslerinde öğrencisi olma şansına eriştiğim Değerli Hocam Prof. Dr. Cemal Tosun'a akademik gelişmemdeki çok değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Lisans, lisansüstü akademik sürecin her aşmasında bizim hep yanımızda olan, sadece derslerle sınırlı kalmayarak araştırma süreçlerindeki metodolojik çalışmaların temellerinin daha sağlam atılmasında oluşturduğu atölye çalışmaları ile bizleri her yönden destekleyen Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Recai Doğan'a teşekkürlerimi sunuyorum. Kıymetli eserleri ve akademik çalışmaları ile alana değerli katkılar sunan Din Eğitimi Anabilim Dalının tüm Kıymetli Hocalarına bu katkılarından dolayı şükranlarımı arz ediyor ve kendilerine meslektaş olma gururunu yaşadığım için bahtiyar olduğumu ifade etmek istiyorum.

Metni Türkçe açısından büyük bir özveri ve özenle okuyan değerli kuzenim Pınar Karaosmanoğlu'na bu değerli desteği için minnettarım. Ayrıca gittiğim aile ziyaretlerinde bana destek olan, ortam oluşturan ve zaman ayıran geniş ve büyük ailemizin her bir bireyine ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmamda

her koşulda yanımda hissettiğim ve her türlü desteklerini gösteren ailemin değerli üyelerine çok teşekkür ediyorum. Başta değerli ve sevgili eşim Hatice'ye her zaman müteşekkîr olduğumu ifade etmek isterim. Kütüphaneye giderken yoldaş olan sevgili kızım Beyza'ya beni cesaretlendiren mesajları, destekleri için çok teşekkür ediyorum. Mekân ve zaman üzerine uzun saatlere varan konuşmalarımızda farklı bakış açıları sunan felsefe bölümü öğrencisi sevgili oğlum Ahmet Oğuz'a bu destekleyici ve bir o kadar da neşeli hâli için çok teşekkür ediyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yemenici

Ankara - 2023

KAYNAKÇA

- Acat, M. Bahattin. "Öğrenci Merkezli Eğitimde Öğrenme Ortamı Boyutlarının Düzenlenmesi". *V. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2005.
- Ak, Mim. Ezgi. *Bilgisayar Teknolojisi Eşliğinde Mekân Kavramının Dönüşümü - Yeni Mekân Tanımları*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.
- Akarsu, Füsun. "Piaget'ye Göre Çocukta Mekân Kavramının Gelişimi". *Mimarlık* 9 (1984), 31-33.
- Akengin, Hamza - Ersoy, Feride. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamlarının Tarihçesi". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Koçoğlu. 17-40. Ankara, 2015.
- Aktüre, Sevgi. "Anadolu Kentinde Türkleşme-İslamlaşma Süreci, Mekânsal Yapı Değişimi ve 'İslam Mimari Mirası'". *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı*. 19-38. İstanbul, 1987.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi: Model, Strateji, Yöntem ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın, 10. Basım, 2021.
- Alkan, Songül. "Mekânın Politikleşmesi ve Mekân İktidar İlişkileri". *Kent, Mekân ve Toplum: Mekân Sosyolojisine Giriş*. ed. Mehmet Karakaş. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.
- Altun, Adnan - Kaymakçı, Selahattin. "Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri". *Turkish History Education Journal* 5/1 (2016), 157-192. <https://doi.org/10.17497/tuhed.279917>
- Arthur, James vd. *Eğitimde Araştırma Yöntemleri ve Metodolojileri*. çev. Erözkan Atılğan - Engin Büyüköksüz. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Aşık Ev, Hacer. *Eleştirel Düşünme ve DKAB Dersleri*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012.
- Augustinus. *İtirafılar*. çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul, ts.

Avest, Ina ter vd. (ed.). *Facing the Unknown Future: Religion and Education on the Move*. Münster New York: Waxmann, 2020.

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi. AYÇ, Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi/AYÇ. (23 Nisan 2008). Erişim 07 Ağustos 2021. file:///C:/Users/YBU/Downloads/diyhmk1vf0brhag.pdf

Aydın, Mehmet Zeki. "Aktif Öğretim Yöntemlerinden Buldurma (Sokrates) Yöntemi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Haziran 2001), 55-80.

Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası = La Poétique de l'espace*. çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki, 7. Basım, 2017.

Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İlke Yayınları: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği, 2013.

Bakırcıoğlu, Rasim. *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.

Balcı, Umut. "Faranz Kafka'da Mekân ve Yabancılaşma". *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/3 (2012), 35-41.

348

Baloğlu, Mustafa - Ertan Göv (ed.). "Ölüm-Yas Travması Psikososyal Destek Programı". Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve unicef, 2018. 978-975-11-4823-0. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/26160738_Psikososyal_Olum-Yas_KitabY.pdf

Bardon, Adrian. *Zaman Felsefesinin Kısa Tarihi*. çev. Özgür Yalçın. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, 2018.

Batar, Yusuf. "Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2017), 81-103.

Bayar, Mustafa. "Din ve Ahlak Öğretiminde Kur'an Kıssalarının Önemi: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Eyyüp Kıssası Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/34 (2014), 740-749.

Bayraktar, Mehmet. *İslâm İbâdet Fenomenolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1987.

Bayramoğlu, Nergis. *Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı - Büyükdere Kentsel Aksı*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

- Bektaş, Cengiz. *Türk Evi*. İstanbul: Yapımevi Yayıncılık, 11. Basım, 2022.
- Berk Coşkun, Dilara - Kıymaz, Senem. "Examination of Urban Space Awareness With 7-11 Years Old Children". *Journal of Psychiatric Nursing* 18/36 (2022), 175-196. <https://doi.org/10.14744/tasarimkuram.2022.95866>
- Berk, Dialara - Kaymaz Koca, Senem. "Topolojik Mekân Kavrayışının Çocuğun Mekân Algısındaki Yeri". 2. *Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Kongresi*. 572-582. Çanakkale: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2018.
- Bilgin, Nuri. *Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 3. Basım., 2016.
- Bilgin, Nuri. *Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 3. Basım, 2016.
- Boutin, G rald. "L'approche par comp tences en  ducation : un amalgame paradigmatique". *Connexions* 81/1 (2004), 25-41. <https://doi.org/10.3917/cnx.081.0025>
- Bozkurt, Nahide. *Tarih Felsefesi - Tarihin Doğası ve Belirleyicileri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- Bruner, Jerome S. *Bir Öğretim Kuramına Doğru*. çev. Fatma Varış - Tanju Gürkan. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.
- Candaş, Deniz. "Belleğimizde Sakladığımız Zaman". *Bilim ve Teknik* 418 (2002), 50-53.
- Cansever, Turgut. "İslam Mimarisi Üzerine Düşünceler". *D v n* 1/1 (1996), 119-146.
- Cansever, Turgut. "Mesken Mimarimizin Temel Meseleleri". *Mesken ve Mesken Mimarimiz*. 49-60. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995.
- Cansever, Turgut. "Modernleşme ve Gelenek Sorunumuz". *İslam ve Modernleşme*. 327-332. İstanbul: İSAM Yayınları, 1997.
- Casanova, Jos  Lu s. *Modern Dünyada Kamusal Dinler*. çev. Mehmet Murat Şahin. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 1. Basım., 2014.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma, 2005.
- Charmaz, Kathy. *Gömülü (Grounded) Teori Yapılandırması: Nitel Analiz Uygulama Rehberi*. çev. Rabia Hoş vd. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2015.

- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. çev. Halil Ekşi. İstanbul: Edam Yayınları, 2017.
- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. çev. Halil Ekşi vd. İstanbul: Edam Yayınları, 2017a.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. Mesut Bütün vd. Ankara: Siyasal Kitabevi, 3. Basım, 2016.
- Çanakçıoğlu, Nevşet Gül. "Çocukta Mekan Algısının Gelişimi ve Mekansal İmge Zenginliği Bakımından Malzemenin Önemi". *Mimarlıkta Malzeme* 22 (2012), 1-8.
- Çanakçıoğlu, Nevşet Gül. *İstanbul'da Farklı Sosyal Grupların Yerleştiği Çevrelerde Yaşayan Çocukların Algısal Süreçlerinin Bilişsel Haritalar Yöntemiyle İrdelenmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Çelik, Hilal - Ekşi, Halil. *Nitel Desenler: Gömülü Teori*. İstanbul: EDAM Yayınları, 2015.
- Çelikkaya, Tekin - Kürümlüoğlu, Mutlu. "Ortaokul Öğrencilerinin Kronoloji Becerilerinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma". *Turkish History Education Journal* 8/1 (2019), 150-173.
- Çermikli Buluklu, Yeliz. *Çocuğun Konut Algısının Sözel ve Görsel Temsiller Üzerinden Değerlendirilmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çil, Ayşe Ünal. "Kur'an'da Zaman Kavramı". *Kelam Araştırmaları* 9/1 (2011), 335-364.
- Demir, Rasime. "Medeniyetlerin Kent Mekânı Tasavvurları: Helen, Roma ve İslam Kent Mekânları". *Kent, Mekan ve Toplum*. ed. Mehmet Karakaş. 63-88. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.
- Demir, Rasime. "Mekân, Toplum ve Kimlik İlişkisi". *Kent, Mekân ve Toplum: Mekân Sosyolojisine Giriş*. ed. Mehmet Karakaş. 193-212. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.
- Demir, Talip. "Kutsaldan Sekülere Değişen Beden Algısı". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/20 (2018), 311-325.
- Demirkaya, Handan. *Mekân Kavramının Tarihsel Süreç İçindeki İncelenmesi ve Günümüzde Mekân Anlayışı*. İstanbul: Yıldız Tek-

- nik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Dervişoğlu, Elvan. *Mekân ve Beden: Mekânın “Bedenle Kavrayış” Üzerinden Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Dilek, Dursun. “Öğrencilerde Tarih Düşüncesinin Gelişimi: Tarih Derslerinde Öğrenme ve Anlama”. *Milli Eğitim Dergisi*. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/145/dilek.htm
- Dilek, Dursun. *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*. Ankara: Nobel, 3. bs., 2007.
- Duman, Bilal. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 4. Basım, 2015.
- Durmuş, Rüveyda. *Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Kuran Kursları Programındaki Dini Bilgiler Dersinin Amaçlarının Gerçekleşmesine Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2014.
- El-Behî, Muhammet. *İslam Düşüncesinin İlahi Taraflı*. çev. Fuat Sezgin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. baskı., 2019.
- Eliade, Mircea. *Kutsal ve Din Dışı*. çev. M. Ali Kılıçbay. Ankara: Gece Yayınları, 1991.
- Eliade, Mircea. *Kutsal ve Dindışı*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Gece Yayınları, 1991.
- Elias, Norbert. *Zaman Üzerine*. çev. Veysel Ataman. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Erbaş, Ali. “İslam Dışı Dinlerde Hac”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/5 (2002), 97-121.
- Erdönmez, M. Ebru. *Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırımındaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Erkenez, Semir - Ciravoğlu, Ayşen. “Güncel Beden Kuramlarının Mekânı Dönüştürme Olasılıkları”. *MEGARON / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal* 15/3 (2020). <https://doi.org/10.14744/megaron.2020.34341>
- Ev, Halit. *Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*. Ankara: Nobel, 1. basım., 2012.

- Furat, Ayşe Zişan. "Din Okuryazarlığı: Din Eğitimi Felsefesi Açısından Temel Bir Kavram". *Marife*, 9-24.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp, 2004.
- Gözütok, Şakir. *İslam'ın Altın Çağında İlim*. İstanbul: Nesi Yayınları, 2012.
- Güç, Ahmet. "Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı". *Dinler Tarihi Araştırmaları I*. 337-353. Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 1998.
- Güç, Ahmet. "Kur'an'da Kutsallık Anlayışı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/9 (2000), 245-252.
- Gümüş, Süleyman. *Din Okuryazarlığının Doğuşu: Modern Dindar Öznenin Soykütüğüne Giriş*. İstanbul: DBY Yayınları, 2023.
- Günel, Beria - Esin, Nur. "İnsan – Mekân İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psikososyal Kalitenin İrdelenmesi". *İtûdergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım* 6/1 (2007), 19-30.
- Güneş, Firdevs. "Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 2/1 (Nisan 2012), 1-9. <https://doi.org/DOI: 10.5961/jhes.2012.026>
- Güneş, Firdevs. "Davranıştan Beceriye Türkçe Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) ÖS* 2 (2014), 1-14.
- Güneş, Firdevs. "Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 32 (Haziran 2012), 127-146.
- Güneş, Firdevs. "Öğretmen Yetiştirmede Beceri Yaklaşımı". *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi* 3/2 (Temmuz 2018), 1-16.
- Güneş, Firdevs. "Türkçe Öğretiminde Beceri Uyuşmazlığı Sorunları ve Çözüm Önerileri". *Bartın University Journal of Faculty of Education* 5/2 (2016a), 205-222. <https://doi.org/10.14686/bue-fad.v5i2.5000188135>
- Güneş, Firdevs - Uygun, Tuğba. "Öğretmen Yetiştirmede Beceri Uyuşmazlığı". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 2/3 (2016b), 1-14.
- Güven, Fergün. *Dört - On Yaş Grubu Çocuklarda Zaman Kavramının Gelişimi*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Hacette Üniversitesi, 1988.

- Hall, Edward T. "Kaç Çeşit Zaman Var?" *Cogito- Zaman: 12'ye 1 Var* 11 (1997), 149-152.
- Harvey, David. *Sermayenin Mekanları*. çev. Başak Kıcırd vd. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012.
- Harvey, David. *Umut mekanları*. çev. Zeynep Gambetti. İstanbul: Metis Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Holm, Nils G. *Din Psikolojisine Giriş*. çev. Abdülkerim Bahadır. İstanbul: İnsan yayınları, 3. Basım., 2018.
- İdris, Mevlâna. "Çocuk-Dini Mekân Buluşması: Çocuk Vaazları". *Türkiye III. Dini Yayınlar Kongresi, Tebliğ ve Müzakereler*. 155-160. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007.
- Kahvecioğlu, Hüseyin L. *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1998.
- Kalın, İbrahim. "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş". *Dîvân* 15/29 (2010), 1-61.
- Kara, Zülküf. "Günahkâr Bedenlerden Referans Bedenlere: İslam'da Beden Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/1 (2012), 31-54.
- Karadağ, Engin - Dulay, Sabiha. *Öğretmen Tipolojileri*. Ankara: Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2017.
- Karakaş, Mehmet. "Kent, Mekân ve Toplum: Mekân Sosyolojisine Giriş". *Kent, Mekân ve Toplum*. ed. Mehmet Karakaş. 15-43. Ankara: Tezkire Yayıncılık, 1. Basım, 2019.
- Karasolak, Kürşat - Sarı, Mediha. "Mimari Özellikleri Farklı Okullardaki Öğrenci Ve Öğretmenlerin Okullarının Binası Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi". *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/40 (2011), 132-154.
- Kardeş, Murat Ertan. "Mekanın politikliğine dair: Mekan Üretiminin Dayanakları". *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book*. kitap editörü Barbaros Gönençgil vd., 636-641. İstanbul University Press, 2019. <https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.062>
- Kaygalak, İrfan. "Postmodern Eleştirilerin Coğrafi Düşünce ve Yeni Mekân Kavrayışları Üzerine Yansımaları". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 9/1 (2011), 1-10.

- Kaymakcan, Recep. *Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, Mart 2007. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/Din.Kulturu.ve_.Ahlak_.Bilgisi.Og_.Prog_.Inc_.12_04_07_0.pdf
- Kaynak, İbrahim Hakkı. "Dinlerde Kutsal Zaman ve Mekânın Tarih-sel Yapısının Fenomenolojik Algısı". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 39 (Haziran 2016), 443-455. <https://doi.org/10.21563/sutad.187023>
- Kesgin, Safiye. "Din Eğitiminde Düşünme Becerilerini Geliştirmek Bağlamında Bir Kavram Değerlendirmesi: Taakkul". *Turkish Studies* 13/2 (2018), 517-541. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12661>
- Kıldan, A. Oğuzhan. "Okulöncesi Eğitim Ortamları". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 15/2 (2007), 501-510.
- Kızılabdullah, Yıldız. "Yapılandırmacılık Yaklaşımının İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşmesine Etkisi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/2 (Ağustos 2008), 197-215. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_00000000975
- Koç, Turan. *Din Dili*. Cağaloğlu, İstanbul: İz Yayıncılık, 3. Basım, 2012.
- Koç, Yalçın. *Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme*. Kavaklıdere, Ankara: Cedit Neşriyat, 2015.
- Koçoğlu, Erol. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Eğitsel Mekânlara Dayalı Öğrenme ortamları". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Kocoğlu. 43-78. Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Koçoğlu, Erol vd. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sosyolojik Mekânlara Dayalı Öğrenme Ortamları". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Koçoğlu. 185-210. Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Koyuncu, Ahmet Ayhan. "İslamda Mekân Algısı ve Yaşanan Değişimler". *Kent, Mekan ve Toplum*. ed. Mehmet Karakaş. 89-110. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.

- Koyuncu, Ahmet Ayhan - Akkaya, Cevdet. "Mekân Tasavvuru ve Sosyolojide Mekâna İlişkin Temel Yaklaşımlar". *Kent, Mekân ve Toplum*. ed. Mehmet Karakaş. 41-61. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.
- Köktürk, Milay. *Zaman Üzerine Felsefi Soruşturma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Köşker, Nilüfer. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Mekânsal Biliş Yeterliliklerine İlişkin Düşünceleri". *Zeitschrift für die Welt der Türken* 4/3 (2012), 161-173.
- Kutluer, İlhan. "Mekân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: İSAM, 2003. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mekan>
- Kutluer, İlhan. "Zaman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 09 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zaman>
- Lefebvre, Henri. *Mekânın Üretimi*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık, 4. Basım, 2016.
- Levine, Robert. *Zamanın Coğrafyası: Kültürlerin Zaman Algısı Üzerine*. ed. Güneş. Öztürk. çev. Özgür Umut Hoşafçı. İstanbul: Maya Kitap, 1., 2013.
- Lynch, Kevin. *Kent İmgesi*. ed. Ali Berktaş - Kaan Özkan. çev. İrem Başaran. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım: Kasım 2012., 2012.
- Lynch, Kevin. *The Image of the City*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 33. print., 2008.
- May, Rollo. *Varolusun Kesfi: Varoluscu Psikoloji Metinleri*. çev. Aysun Babacan. İstanbul: Okuyanous Yayınları, 2. Basım, 2012.
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "İlkokul (4. Sınıf), Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu (5-8. Sınıflar) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı". Devlet Kitapları, Mart 2018. 2726/1752. http://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/2018/2726_Mart_2018.pdf
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları, 2007.
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları, 2010.

- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*. Ankara: Devlet Kitapları, 2010.
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *Ortaöğretim 9,10, 11 ve 12. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı*. Devlet Kitapları, 2005.
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *Ortaöğretim 9,10, 11 ve 12. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları, 2010.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. "Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) Öğretim Programı". Devlet Kitapları, 2012. 397. http://dhgm.meb.gov.tr/tebligler-dergisi/2012/eyll_2660.pdf
- MEB ve UNICEF. "K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli". MEB ve UNICEF, Mart 2023. <https://ogm.meb.gov.tr/www/k12-beceriler-cercevesi-kapsaminda-turkiye-butuncul-modeli-kilavuzunun-hazirlanmasi-calistayi-basladi/icerik/1736>
- Medeni, Elif. "Din Eğitiminde Yeni Bir Yaklaşım: Yeterlilik Modelleri ve Eğitim Standartları -Almanya ve Avusturya Örneğinin Türkiye'ye Uyarlanabilirliği". *Marife*, 9-22.
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Desen*. çev. Selahattin Turan vd. Ankara: Nobel Akademi, 2013.
- Meydan, Hasan. "Bir Beceri Olarak Ahlak ve Eğitimi: Ahlaki Gelişim Kuramlarına Dayalı Bir İnceleme". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. <https://doi.org/10.29288/ilted.890349>
- Miles, Matthew B. - Huberman, A. Michael. *Nitel Veri Analizi: Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap*. çev. Sadegül Akbaba Altun vd. Ankara: Pegem Akademi, 2. Basım, 2016.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. 1739 (14 Haziran 1973). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Okumuşlar, Muhittin. "5E Yapılandırmacı Öğretim Modeli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İşleniş Örneği". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24 (Ocak 2007), 171-184.
- Okuyan, Hümeysra - Taslaman, Caner. "Jean Baudrillard'ın Simülasyon Kuramında Ayartma Kavramı". *Din ve Felsefe Araştırmaları* 1/1 (Haziran 2018), 29-45.

- Olgun, Tahir. *Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar*. ed. Tüba İşçimen. İstanbul: Sufi Kitap, 1. baskı., 2021.
- Oruç, Cemil. "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi". *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. 1-51. Ankara: Nobel Akademi, 6. Basım, 2015.
- Öcal, Adem. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerinin Mekânsal Biliş Becerilerinin İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Örer, Güçlü. *Konut-Kimlik Ev-Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kent'inde Uygulanması*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Örnek, Şeyma. *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İçin MEB Tarafından Hazırlanan Beceri Temelli Soruların Taksonomik Yönden İncelenmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Öymen Gür, Şengül vd. "Çocuk ve Çevresi, Çocuk Oyun Alanları ve Sokaklarımız". *Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimarlık Bülteni* 5/5 (1980), 70-76.
- Özcan, Hanifi. *Epistemolojik Açıdan İman*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 5. baskı., 2014.
- Özen, Arzu. "Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi". *Bilgi Teknolojileri Kongresi IV, Akademik Bilişim 2006*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2006.
- Öztürk, Özge. *Ev Kavramı ve Çocuklarda Konut Çevresinin Algılanması*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Patton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Perec, Georges. *Mekan Feşmekan*. İstanbul: Everest Yayınları, 2023.
- Perrenoud, Philippe. *Dix nouvelles compétences pour enseigner: invitation au voyage*. Issy-les-Moulineaux, France: ESF éditeur, 7e édition., 2017.
- Perrenoud, Philippe. "Evaluer les compétences". *la revue de l'Éducateur*, 1-8.
- Safran, Mustafa - Şimşek, Ahmet. "Çocuklarda Zaman Algısının

Gelişimi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/6 (2009), 542-548.

Safran, Mustafa - Şimşek, Ahmet. "İlköğretim Öğrencilerinde Tarih-sel Zaman Kavramının Gelişimi". *İlköğretim Online* 5 (2006), 87-109.

Sağdıç, Mustafa - Demirkaya, Hilmi. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Coğrafi Mekânlara Dayalı Öğrenme". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Kocooğlu. 119-135. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

Saldana, Johnny. *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*. çev. Ay-sel Tüfekçi Akçan vd. Ankara: Pegem Akademi, 2019.

Sayılı, Aydın. *Bilim Tarihi: [Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir]*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 2. Basım, 1999.

Schimmel, Annemarie. *Müslüman Saati: İslam'da Günler, Aylar, Kandiller ve Bayramlar*. çev. Dilara Yabul İşleyen. İstanbul: Sufi Kitap, 2020.

Selçuk, Mualla. "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4 (1997), 145-158.

Senagala, Mahesh. "Speed and Relativity: Toward Time-li ke Architecture". *Paradoxes of Progress: Architecture and Education in a Post-Utopian Era*. 364-370. Baltimore, 2001. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.acsa-arch.org%2Fproceedings%2FAnnual%2520Meeting%2520Proceedings%2FACSA.AM.89%2FACSA.AM.89.66.pdf&chunk=true

Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Özsen Matbaası, 1998.

Serinsu, Ahmet Nedim - Taşkiran, Hüseyin İlter. "Osmanlı Mimarisinde Kültürel İfadelerin Görsel Kullanımı". *Dinî Araştırmalar* 2/6 (2000), 223-238.

Sever, Mustafa - Ahmet Aypay (ed.). *Öğretmenlik Hâlleri: Türkiye'de Öğretmen Olmak Üzerine Nitel bir Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.

Sever, Ramazan. "Sosyal Bilgilerde Mekânsal Öğrenme Ortamları İle İlgili Temel Kavramlar". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Kocooğlu. 1-15. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

- Sıddıki, Mazharuddin. *Kur'an'da Tarih Kavramı*. çev. Süleyman Kalkan. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Baskı., 1990.
- Smolin, Lee. *Zamanın Yeniden Doğuşu: Fizikteki Krizden Evrenin Geleceğine*. çev. Bilge Tanrıseven. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Birinci basım., 2017.
- Şahin, Abdullah. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Temel Yaklaşımlarının Öğrenme Öğretme Süreçlerine Yansıması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Şimşek, Ahmet. *İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman Kavramının Gelişimi ve Öğretimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Şulul, Cevher. "İslam Düşüncesinde Zaman Tasavvuru". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III (2002), 73-88.
- Tatar, Burhanettin. "'Kutsal Mekan': Fenomenolojik Bir Analiz". *Milel ve Nihal* 14/2 (2017), 8-22. <https://doi.org/doi:10.17131/milel.377607>
- Tekin, İshak. "Ahlak Eğitiminde Beceri Merkezli Öğrenme". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (05 Nisan 2019), 259-287. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548355>
- Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 5.baskı., 2004.
- Topakkaya, Arslan. *Felsefe, Din ve Kültürde Zaman*. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 4.baskı., 2010.
- Turan, Nuray. *İnsan Kaynağı Seçim Sürecinde Yetenek Algısı ve Tanılaması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2014.
- Türk Psikologlar Derneği. *Çocuklarda Yas Anne Baba El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği - UNICEF, 2014.
- Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>, 12 Eylül 2022.
- Uğraş, Mehmet. "Bütüncül Bir Kent Teorisinin İmkânı: Beden - Mekân - Kent İlişkisi". *Kent, Mekân ve Toplum*. ed. Karakaş Mehmet. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.
- Uğraş, Özge Seda. "Mekânın Toplumsallığı: Modernizmden Post-

modernizme Mekân Algısının Dönüşümü". *Kent, Mekân ve Toplum*. ed. Mehmet Karakaş. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2019.

Urquhart, Cathy. *Nitel Araştırmalar İçin Temellendirilmiş Kuram Uygulama Rehberi*. çev. Ünlü Züleyha - Külekçi Erkan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2018.

Urry, John. *Mekânları Tüketmek*. çev. Rahmi G. Ögdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Basım., 2018.

Ünal, Mustafa. *Dinlerde Kutsal Zamanlar: (Takvimler, Dini Gün, Bayram ve Törenleri)*. ed. Deniz Saraç. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. bs., 2008.

Yakıt, İsmail. *Kur'ân'ı Anlamak*. İstanbul: Ötüken, 5. Basım., 2021.

Yaylı, Sibel. "Avrupa'da Tarih Eğitimi ve Öğretimine Yönelik Girişimler ve Avrupa Birliği'nin Katkısı". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26/1 (2016), 291-306.

Yeğin, Hüseyin İbrahim - Tösten, Rasim. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Dinî Mekânlara Dayalı Öğrenme Ortamları". *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları*. ed. Ramazan Sever - Erol Koçoğlu. 361-390. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

Yelkenci, Ömer Faruk. "Kuantum Kuramından Tarih Öğretimine: Tarihsel Zaman Algısı". *Cihanmüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi* 1/1 (30 Mart 2022). <https://doi.org/10.55205/jocossa.11202231>

Yemenici, Ahmet. "İslamofobi Karşısında İslam Algısına Dair Bir Türkiye Örneği: Hoşislamlar Ve Pedagojik/Eğitsel Değeri". *Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi ve Terör Sempozyumu (01-02 Aralık 2016)*. ed. Azize Toper Kaygın - Cüneyt Aydın. 159-185. Bartın: Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, 2017.

Yemenici, Ahmet. *Kur'an'daki Hz. İbrahim Kısasının Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri Açısından Çözümlemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1999.

Yetim, Muhammet. *Fahreddin Er-Râzînin Zaman Teorisi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Marmara Üniversitesi, 2017.

Yetim, Muhammet. "Klâsik İslâm Düşüncesinde Zamanın Hakikati Meselesi". *Din ve Hayat* 32 (2017), 30-34.

- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş 9.baskı., 2013.
- Yılmaz, Asiye. *Kur'an'daki Kıssaların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2008.
- Yılmaz, Macit. *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'an Kıssaları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2001.
- Yılmaz, Ramazan - Kılıç Çakmak, Ebru. "Sanal Öğrenme Ortamlarında Sosyal Model Olarak Eğitsel Arayüz Ajanları". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 12/4 (Aralık 2011), 243-264.
- Yiğit, Yasin. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2021), 133-163.
- Yiğit, Yasin. "Din Öğretimi'nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik Güvenilirlik Çalışması". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2018a), 347-371. <https://doi.org/10.21054/deuifd.450962>
- Yiğit, Yasin. "Öğretmen Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Güvenirlik Çalışması". *Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 4 (2018b), 60-77.
- Yürük, Tuğrul. *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Yürük, Tuğrul. "Öğretmenlere Göre İlköğretim Dkab Dersi Öğretim Programının Eğitim Anlayışı". *Dini Araştırmalar* 18/46 (Haziran 2015), 171-207. <https://doi.org/10.15745/da.78389>
- Zengin, Mahmut. "Temele Alınan Yaklaşım/lar Bağlamında Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (Haziran 2010), 225-258.
- Zengin, Zeki Salih. "Osmanlı Medreselerindeki Gerilemenin Sebep ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme". *Vakıflar Dergisi* 26 (1997), 401-409.

Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu. Erişim 06 Ekim 2021. <https://sozluk.gov.tr/>

“Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”. Türkiye Mesleki Yeterlilik Kurumu, Ocak 2015. https://www.myk.gov.tr/images/articles/editor/040116/TYC_Belgesi_020116.pdf

Irvin D. Yalom'un
Psikoterapi Yaklaşımında
Varoluşsal Kaygı ve Din

Sema Yılmaz

Ankara, 2023

**Irvin D. Yalom'un
Psikoterapi Yaklaşımında
Varoluşsal Kaygı ve Din**

Yazar
Sema Yılmaz

ISBN: 978-625-6444-16-4

1. Baskı
Ekim, 2023 / Ankara

Kapak Resmi
Sema Yılmaz, Charles Nehri, Boston, USA

2

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 482
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

SEMA YILMAZ, 2000 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimini tamamladı. 2001-2011 yılları arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaparken aynı zamanda Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi anabilim dalında “Gaziantep’te Sosyo-Kültürel ve Dini Hayat (Şehitkamil Örneği)” konulu teziyle yüksek lisansını (2004), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Psikolojisi anabilim dalında “Çocukların Bilişsel ve Dini Gelişiminde Ölüm Olgusu” konulu teziyle doktorasını tamamladı (2011). Ardından Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olarak akademisyenliğe başladı. 2012- 2019 yılları arasında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler verdi ve Din Psikolojisi anabilim dalı başkanlığını yürüttü. 2019’da TÜBİTAK desteği ile post-doc araştırmasını yapmak üzere misafir araştırmacı olarak Amerika’ya gitti. Boston Üniversitesi Teoloji Fakültesi ve Center for Mind and Culture (CMAC) araştırma merkezinde doktora sonrası çalışmasını yaptı. 2020’de Türkiye’ye döndü. 2019-2021 yılları arasında uluslararası Cumhuriyet İlahiyat Dergisi editörlüğünü yaptı. Halen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi anabilim dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmekte ve Cumhuriyet Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Araştırma ve Uygulama Merkezi müdürlüğünü sürdürmektedir. Uluslararası Din Psikolojisi Derneği (IAPR) üyesi olan Yılmaz’ın Din Psikolojisi, Gelişim Psikolojisi, Maneviyat Psikolojisi, Varoluşçu Psikoloji gibi ilgi alanlarında bildiri, makale, kitap bölümü türünde Türkçe ve İngilizce yayınları ve lisansüstü tez danışmanlıkları vardır.

web: <https://cumhuriyet.academia.edu/semayilmaz>

e-posta: semayilmaz@cumhuriyet.edu.tr

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	11
1. Araştırmanın Konusu	19
2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	20
3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları	21
4. Araştırmanın Yöntemi	22
 BÖLÜM I	25
IRVIN D. YALOM KİMDİR?	25
1. Irvin D. Yalom'un Hayatı	25
2. Irvin D. Yalom'un Evliliği	28
3. Irvin D. Yalom'un Eğitimi	31
4. Irvin D. Yalom'un Meslek Hayatı	36
5. Irvin D. Yalom'un Düşünce Serüveni	41
5.1. Arthur Schopenhauer (1788-1860)	44
5.2. Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900)	46
5.3. John Clare Whitehorn (1894-1974)	47
5.4. Rollo May (1909-1994)	49
5.5. Sigmund Freud (1856-1939)	54
5.6. Viktor Emil Frankl (1905-1997)	56
5.7. Elisabeth Kübler-Ross (1926-2004)	58

6. Irvin D. Yalom'un Eserleri	60
6.1. Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği	61
6.2. Her Gün Biraz Daha Yakın	62
6.3. Varoluşçu Psikoterapi	65
6.4. Kısa Süreli Grup Terapileri	67
6.5. Aşkın Celladı	68
6.6. Nietzsche Ağladığında	70
6.7. Annem ve Hayatın Anlamı	73
6.8. Bağışlanan Terapi	78
6.9. Din ve Psikiyatri	81
6.10. Bugünü Yaşama Arzusu: Schopenhauer Tedavisi	82
6.11. Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek	85
6.12. Bir Psikiyatristin Anıları	87
6.13. Ölüm Kalım Meselesi	89

BÖLÜM II

YALOM'UN PSİKOTERAPİ YAKLAŞIMINDA VAROLUŞSAL KAYGI

1. Varoluşçu Psikoterapi	91
2. Yalom'un Psikoterapi Yaklaşımında Varoluşsal Kaygılar	96
2.1. Ölüm	101
2.2. Özgürlük	104
2.3. Yalıtım	111
2.4. Anlamsızlık	115
3. Yalom'un Psikoterapi Yaklaşımı	121
3.1. Karşılaşma	128

3.2. Varoluş Sancısı	129
3.3. İlişki	129
3.4. Yol Arkadaşlığı	131
3.5. Kendini Açma	133
3.6. Burada ve Şimdi	135
3.7. Dinamik Yaklaşım	137
3.8. Yüzleşme	138
3.9. Dalgalanma	140
3.10. Spontanlık.....	141
3.11. Otantiklik.....	141
3.12. Rüya Analizi.....	145
BÖLÜM III	149
YALOM'UN PSİKOTERAPİ YAKLAŞIMINDA DİN	149
1. Yalom'un Din Yaklaşımının Kökenleri	149
2. Yalom'un Farklı Din ve Kültürlere Yaklaşımı.....	158
3. Yalom'un Din ve Tanrı Görüşü	166
4. Yalom'un Psikoterapi Yaklaşımında Din.....	169
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	179
BAŞVURULAR.....	197

ÖN SÖZ

Yalom, varoluşçu psikoterapinin öncüsü ve yaşayan temsilcisi, çok sayıda psikoterapi ve edebiyat eserinin yazarı, dünyaca ünlü Amerikalı psikoterapisttir. Kendisinden “Siyahilerin arasındaki tek beyaz çocuk, Hristiyanların dünyasındaki tek Yahudi.” diye bahseden Yalom, Stanford Üniversitesi’nden Psikiyatri Profesörü olarak emekli oldu. Varoluşçu Psikoterapiyi bireyin var olmasından kaynaklanan endişelere odaklanan dinamik bir terapi yaklaşımı olarak tanımlayan Yalom, ölüm, özgürlük, anlamsızlık, yalnızlık gibi nihai kaygılardan kaynaklı semptomlarla kendisine gelen on binlerce hasta gördü. Amerikan Psikiyatri Birliği’nin din ve psikiyatriye önemli katkılarından dolayı Oskar Pfister Ödülü verdiği Yalom, ateist olduğu için bu ödüle şaşırsa da komite ona “Biz kendinizi dini meselelere adadığınıza inanıyoruz.” demiştir.

Bir yönüyle psikoloji, diğer yönüyle dinle ilgili olan ve insanın yaşantısında dinin yansımalarını inceleyen Din Psikolojisi alanı varoluşsal kaygılarla da yakından ilgilenmektedir. Son yıllarda ülkemizde dini danışmanlık, manevi bakım gibi uygulamalı ve inovatif çalışmalar da alana dahil olmuştur. Bu kitapta Irvin D. Yalom’un psikoterapi yaklaşımında varoluşsal kaygılar ve din konusu incelenmiştir. Yalom’un bilimsel ve kişisel tecrübesi Din Psikolojisi bakış açısından ele alınmıştır.

Bu çalışma T.C. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanlığı (TÜBİTAK) Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı 2018 yılı 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı’nın 1. Dönem desteği

ile 2019-2020'de Amerika'da, Boston Üniversitesi, Teoloji Fakültesi'nde Doktora Sonrası Araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Bu arştımayı gerçekleştirme fırsatını sunan TÜBİTAK'a, danışmanlarım Prof. Dr. Steven Sandage ve Prof. Dr. Wesley Wildman'a, beraber çalıştığım The Center for Mind and Culture (CMAC) ekibine teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca bana farklı bir ufuk açan, her zaman nazik iletişimiyle beni destekleyen Irvin D. Yalom'a ve yolculuğuma eşlik eden, hayatıma anlam ve değer katan herkese minnettarım.

Yolumu çizen Rabbime şükürle...

Sema Yılmaz
Sivas, 2023

BAŞVURULAR

Apaydın, H. (2016). *Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilimkent Yayınları.

Arthur Schopenhauer. (15 Ekim 2023). Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Arthur_Schopenhauer

Ayten, A. (2006). *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Ayten, A. (2012). *Din Psikolojisi Dine ve Maneviyata Psikolojik Yaklaşımlar*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Bahadır, A. (2011). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din Logoterapik Bir Araştırma*. İnsan Yayınları, İstanbul.

Broom, S. M. (15 Eylül, 2023). "Milestones". *Time*. 24 Şubat 2009.

Bugental, J. F. T. (1965). *The Search for Authenticity: An Existential-Analytic Approach to Psychotherapy*. New York, NY: Holt, Rinehart, and Winston.

Bugental, J. F. T., & Sterling, M. M. (1995). Existential-Humanistic Psychotherapy: New Perspectives. In A. S. Gurman & B. S. Messer (eds.). *Essential Psychotherapies: Theory And Practice* (pp. 226-259). New York, NY: Guilford Press.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

De Castro, A., (2010). *An Integration of The Existential Understanding of Anxiety in The Writings of Rollo May, Irvin Yalom, and Kirk Schneider*. Doctoral Dissertation, Psychology Faculty of Saybrook University, San Francisco, California.

Denzin, N. K. (1989). *Interpretive Biography*. Newbury Park, CA: Sage.

Elisabeth Kübler-Ross. (16 Eylül, 2023). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_K%C3%BCbler-Ross#cite_ref-4

Feist, J. & Gregory, F. J. (2006). *Theories of Personality*. Sixth Edition. Newyork: McgrowHill.

Frankl, V. (1984). *Man's Searchfor Meaning: An Introduction to Logotherapy*. New York: Touchstone.

Frankl, V. E. (2007). *İnsanın Anlam Arayışı*. çev. Selçuk Budak. İstanbul: Öteki Psikoloji. Çetin, Ö. (2019). *Rollo May Psikolojisinde Din ve Kişilik*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Freud, S. (1920). *A General Introduction to Psychoanalysis*. El Horya, Publishing and Distribution.

Geçtan, E. (2016). *Varoluş ve Psikiyatri*. 9. Basım. Metis Yayınları. İstanbul.

Godby, A. K. (2008). *Existential Meaning in College Students: Relations with Internalized Shame and Locus of Control*. Unpublished Doctor of Philosophy Dissertation, University of Houston, USA.

Göka, E. (2014). *Hayatın Anlamı Var Mı?* İstanbul: Timaş Yayınları.

Göka, E. (2020). *Yalnızlık ve Umut*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Heidegger, M. (1977). *Time and Being*. çev. Joan Stambaugh. New York. HarperCollins Publishers.

Hökelekli, H. (2012). *Din Psikolojisi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Irvin D. Yalom, MD. (10 Eylül 2023). <https://www.yalom.com/schopenhauer>

Irvin D. Yalom, MD. (15 Ekim 2023). <https://www.yalom.com/biography>

John Clare Whitehorn. (15 Ekim 2023). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/John_Clare_Whitehorn

Jones, E. (1981). *The Life and Work of Sigmund Freud*, Penguin Books, New York.

Josselson, R. (2022). *Irvin D. Yalom: Psikoterapi ve İnsan Olmak Üzerine*. çev. Ömer Çiftci. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Karaca, F. (2000). *Ölüm Psikolojisi*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Karasu, B. T. (2003). *Huzurlu Yaşama Sanatı*. çev. Handan Bal-kara. İstanbul: Boyner Yayınları.

Karasu, T. B. (2018). "Response to Irvin Yalom". *American Journal of Psychotherapy* 3(56). 317-321. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.2002.56.3.317>

Kasapoğlu, A. (2013). *Nitel Araştırma Gelenekleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü.

Kıraç, F. (2013). "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Eğilimi ve Anlam Duygusu". *Mukaddime* 7. 165-177.

Kierkegaard, S. (1980). *The Sickness Unto Death*. ed. and trans. Howard V. Hong, Edna H. Hong, Princeton: Princeton University Press.

Krug, O. T. (2007). A Comparative Study of James Bugental and Irvin Yalom, Two Masters of Existential Psychotherapy. Doctoral dissertation, Saybrook University, Faculty of Saybrook Graduate School and Research Center, Psychology. ProQuest Dissertations & Theses Global.

Kübler- Ross, E. (2010). *Ölüm ve Ölmek Üzerine*. çev. Ekin Uş-şaklı, Ankara: April Yayıncılık.

Laughlin, L. E., (2019). *Generation Existential: The Midlife Identity Crisis of a Social Demographic*. Unpublished Master of Arts in Counseling Psychology Dissertation, Pacifica Graduate Institute. Santa Barbara, CA.

Lieberman, M. A., Yalom, I. D. & Miles, M. B. (1973). *Encounter Groups: First Facts*. Basic Books, New York.

Lifton, R. J. (1974). The Sense of Immortality: On Death and the Continuity of Life, Explorations in Psychohistory. Ed. Lifton R. & Olson E., New York, Simon & Schuster.

May, R. (1983). *The Discovery of Being*. New York: Norton.

May, R. (1983). *The Discovery of Being: Writings in Existential Psychology*. New York, NY: Norton.

May, R. (2007). *Rollo May on Existential Psychotherapy* [DVD]. Psychotherapy.net. Retrieved from <http://www.psychotherapy.net>

May, R. (2007). Rollo May: The Human Dilemma (A. Block, Director) [Television Series Episode]. In J. Mishlove & A. Bloch (Producers) Thinking allowed: Television series and DVD collection. USA: Thinking Allowed Productions.

May, R. (2014). *Kendini Arayan İnsan*. çev. Kerem Işık. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

May, R. (2015). *Yaratma Cesareti*. çev. Alper Oysal. 2. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.

May, R. (2017). Varoluşun Keşfi Varoluşçu Psikoloji Metinleri. çev. Aysun Babacan. 4. Basım. İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.

May, R., & Yalom, I. (2005). Existential psychotherapy. In R. J. Corsini, & D. Wedding (Eds.), *Current psychotherapies* (269-298). Belmont, CA: Brooks/Cole.

May, R., Angel, E. & Ellenberger, H. F. (Editors). (1958). *Existence: a New Dimension in Psychiatry and Psychology*. Basic Books. New York

Morey, M. W. (2013). *Healing Through Compassionate Awareness: A Comparison of American Vipassanā Practice and Existential-Humanistic Psychology*. Doctoral Dissertation, Faculty of the California Institute of Integral Studies, San Francisco, CA.

Nietzsche, F. (2005). *Böyle Söyledi Zerdüşt*. çev. Mustafa Tüzel. 3. Baskı. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Özakkaş, T. (2022). *Bütüncül Psikoterapi*. 13. Baskı. Litera Yayıncılık. İstanbul.

Özen, Y. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmada Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özpek, Ö. (2021). *Irvin D. Yalom'un Belirttiği 11 İyileştirici Faktöre Göre Mesnevî'nin Değerlendirilmesi*. Konya: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü, Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Bilim Dalı.

Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Rollo May. (15 Ekim 2023). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Rollo_May

Sayar, K. (2012). *Terapi Kültürel Bir Eleştiri*. 3. Baskı.İstanbul: Timaş yayınları

Schneider, K. J., Galvin, J., & Serlin, I. (2009). "Rollo May on Existential Psychotherapy." *Journal of Humanistic Psychology*, 49 (4), 419-434

Schopenhauer, A. (1969). *The World as Will and Representation*. Vol. 2. New York: Dover Publications.

201

Schultz, P. D., & Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. çev. Yasemin Aslan. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Soysal, D. (2009). "Schopenhauer'da Ölüm ve Ölüm Korkusu Üzerine". *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji* 24. 109-121.

Spinks, S. G. (1963). *Psychology and Religion*. Methuen & Co, London.

Statt, D. A. (2003). *The Concise Dictionary of Psychology*. London Taylor & Francis e-Library.

Teber, S. (2003). *Bilimsel Bir Peri Masalı: Freud'un Aile ve Tarihsel Romanı*. Okuyanuş Yay., İstanbul.

Whitehorn, J. C. & Betz, B. J. (1975). *Effective Psychotherapy with the Schizophrenic Patient*. New York: Aronson.

Yalom, I. (1970). *The Theory and Practice Of Group Psychotherapy* (1st ed.). New York: Basic Books.

Yalom, I. (1975). *The Theory and Practice Of Group Psychotherapy* (2nd ed.). New York: Basic Books.

Yalom, I. D. & Leszcz, M. (1995). *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği*. Pegasus Yayınları. çev. Ataman Tangör & Özgür Karacam. İstanbul.

Yalom, I. D. & Yalom, M. (2022). *Ölüm Kalım Meselesi*. çev. Sevinç Seyla Tezcan, İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yalom, I. D. (1980). *Existential Psychotherapy*. New York: Basic Books.

Yalom, I. D. (1989). *Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri*. çev. Handan Saraç, 25. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yalom, I. D. (2003). *Kısa Süreli Grup Terapileri*. çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. 2. Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2008). *Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek*. çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2008). *Staring at the Sun: Overcoming the Dread of Death*. London, England: Piatkus.

Yalom, I. D. (2012). *Her Gün Biraz Daha Yakın, İki Kere Anlatılan Herkesin Bildiği Bir Terapi*, çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. 6. Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2013). *Schpenhauer Tedavisi Bugünü Yaşama Arzusu*. çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2014). *Annem ve Hayatın Anlamı Psikoterapi Öyküleri*, çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

Yalom, I. D. (2014). *Bağımlanan Terapi: Yeni Kuşak Terapistlere ve Hastalarına Açık Mektup*. çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. 2. Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

Yalom, I. D. (2014). *Divan*. çev. Özden Arıkan. 17. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yalom, I. D. (2014). *Nietzsche Ağladığında*. çev. Aysun Babacan. 59. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yalom, I. D. (2014). *Varoluşçu Psikoterapi*. çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit. 2. Baskı, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2017). *Bir Psikiyatristin Anıları*. çev. Elif Okan Gezmiş. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yalom, I. D. (2017). *Din ve Psikiyatri*, çev. Zeliha Babayiğit. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yalom, I. D. (2018). "Religion and Psychiatry". *American Journal of Psychotherapy* 3(56). 301-316. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.2002.56.3.301>

Yalom, I. D. (2019). *Yalom Seçkisi: Usta Terapist ve Hikâye Anlatıcısının Çalışmalarından Seçmeler*. Edt. Ben Yalom. çev. Barış Bay-sal. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yazgan İnanç, B. &Yerlikaya, E. E. (2013) *Kişilik Kuramları*. 7. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Yılmaz, S. (2018). Umre İbadetinin Hayatın Anlamı ve Umut-suzlukla İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Cumhuriyet İla-hiyat Dergisi*, 22(1), 543-570.

Yılmaz, S. (2021). Birey, Toplum ve Din. Gencer, N. & Cengil, M. (Ed.). Ölüm Kaygısı ve Tanrı Algısı Bağlamında Umre İbadetinin Ruh Sağlığı ile İlişkisi içinde (ss. 213-239). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Yalom'un Eserleri

Kitaplar:

The Theory and Practice of Group Psychotherapy. New York: Ba-sic Books, 1970.

Lieberman, M.A., Yalom, I.D. & Miles, M.B., *Encounter Gro-ups: First Facts*. New York: Basic Books, 1973.

Yalom, I.D. & Elkins, G. *Everyday Gets a Little Closer*. New York: Basic Books, 1974.

Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. New York: Second edition, Basic Books, 1975.

Yalom, I.D., *Existential Psychotherapy*. New York: Basic Books, 1980. Yalom, I.D., *Inpatient Group Psychotherapy*. New York: Basic Books, 1983.

Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*, Third Edition. New York: Basic Books, 1985.

Yalom, I.D., *Love's Executioner and Other Tales of Psychotherapy*. New York: Basic Books, 1989. Paperback Harper Collins, 1990.

Yalom, I.D., Vinogradov, S., *Concise Guide to Group Psychotherapy*. American Psychiatric Press, Inc. Washington, D.C., 1989.

204 Yalom, I.D., *When Nietzsche Wept*. New York: Basic Books/Harper, 1991. Paperback: Harper Collins, 1992 (Commonwealth Club of California Gold Medal for best fiction of 1993.)

Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*, Fourth Edition, 1995. New York: Basic Books.

Yalom, I.D., *Lying on the Couch*, Basic Books, 1996, New York.

Yalom, I.D., *The Yalom Reader*, Basic Books, 1998, New York.

Yalom, I.D., *Momma and the Meaning of Life*, Basic Books, 1999, New York.

Yalom, I.D., *The Gift of Therapy*, HarperCollins Publishers, 2002, New York.

Yalom, I.D., *The Schopenhauer Cure*, HarperCollins Publishers, 2005, New York.

Yalom, I.D., *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*, Fifth Edition, Basic Books, May, 2005, New York.

Yalom, I.D., *Staring at the Sun: Overcoming the Terror of Death*. Jossey-Bass, 2008, San Francisco.

Yalom, I. D. & Yalom, M. (2019). *A Matter of Death and Life*. Stanford University Press.

Videokasetler:

Understanding Group Therapy. Three Volume, Five Tape Videotape Series (Volume One- outpatient groups; Volume Two- inpatient groups; Volume Three-interview). Brooks Cole Publishing Pacific Grove, Ca. Dağıtım: Psychotherapy.net aracılığıyla Victor Yalom.

Irvin Yalom: Live Case Consultation. Dağıtım: Psychotherapy.net aracılığıyla Victor Yalom.

The Gift of Therapy, a Conversation with Irvin Yalom, M.D. Dağıtım: Psychotherapy.net aracılığıyla Victor Yalom.

Makaleler, Bölümler:

1. Yalom, I., "Lysergic acid diethylamide," *Maryland State Medical Journal*, 8:14-17, 1959.

2. Yalom, I., "Aggression and forbiddenness in voyeurism," *Archives of General Psychiatry*, 3:305-319, 1960.

3. Yalom, I., "Organic brain diseases of senility," *Maryland State Medical Journal*, December, 1960.

4. Yalom, I., "Group therapy of Incarcerated Sexual Deviants," *Journal of Nerve and Mental Disorders*, 132:158-170, 1961.

5. Jackson, D. and Yalom, I., "Family homeostasis and patient changes," *Current Psychiatric Therapies*, IV:155-165, 1964.

6. Yalom, I., "Planter warts: a case study," *Journal of Nerve and Mental Disorders*, 1964.

7. Yalom, I., "Observation on mourning," *The New Physician*, 13:80-81, 1964.

8. Yalom, I. and Moos, R., "The use of small interactional groups in the teaching of psychiatry," *International Journal of Group Psychotherapy*, 15:242-250, 1965.

9. Jackson, D. and Yalom, I., "Conjoint family therapy as an aid to intensive psychotherapy," in Burton, A. (Ed.) *Modern Psychotherapeutic Practice*, Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, Inc., pp. 81-99, 1965.

10. Yalom, I., "Problems of neophyte group therapists," *International Journal of Social Psychiatry*, 7:52-59, 1966.

11. Yalom, I., "A study of group therapy dropouts," *Archives of General Psychiatry*, 14:393-414, 1966.

12. Yalom, I. and Handlon, J., "The use of multiple therapists in the teaching of psychiatric residents," *Journal of Nerve and Mental Disorders*, 141:684-692, 1966.

13. Moos, R. and Yalom, I., "Medical students attitudes toward psychiatry and psychiatrists," *Mental Hygiene*, 50:246-256, 1966.

14. Yalom, I. and Rand, K., "Compatibility and cohesiveness in therapy groups," *Archives of General Psychiatry*, 15:267-275, 1966.

15. Jackson, D. and Yalom, I., "Family research on the problem of ulcerative colitis," *Archives of General Psychiatry*, 15:410-418, 1966.

16. Yalom, I., "Some aspects of symptom removal," *Short Circuit*, 1, 1966.

17. Yalom, I., Houts, P., Zimerberg, S., Rand, K., "Prediction in improvement in group therapy: an exploratory study," *Archives of General Psychiatry*, 17:159-169, 1967.

18. Yalom, I., Houts, P., Newell, G., Rand, K., "Preparation of patients for group therapy: a controlled study," *Archives of General Psychiatry*, 17:416-427, 1967.

19. Hamburg, D., Moos, R., Yalom, I., "Studies of premenstrual and postpartum distress," in Michael, R. (Ed.) *Endocrinology and Human Behavior*, New York: Oxford University Press, pp. 94-116. 1968.

20. Yalom, I., Lunde, D., Moos, R., Hamburg, D., "Postpartum blues syndrome: a description and related variables," *Archives of General Psychiatry*, 18:16-27, 1968.

21. Yalom, I. and Terrazas, F., "Group therapy for psychotic elderly patients," *American Journal of Nursing*, August 1968, 1960-1964.

22. Ebersole, G., Leiderman, P., Yalom, I., "Training the non-professional group therapist: a controlled study," *Journal of Nervous Mental Disorders*, 149:294-302, 1969.

23. Moos, R., Kopell, B., Melges, F., Yalom, I., Lunde, D., Clayton, R., Hamburg, "Fluctuations in symptoms and moods during the menstrual cycle," *Journal of Psychosomatic Research*, 13:37-44, 1969.

24. Sklar, A., Yalom, I., Zimerberg, S., Newell, G., "Time-extended group therapy: a controlled study," *Comparative Group Studies*, November 1970, 373-386.

25. Lieberman, M., Yalom, I., Miles, "The group experience project: a comparison of ten encounter technologies," in L. Blank, M. Gottsegen, G. Gottsegen (Eds.) *Encounter*, New York: The Mac-Millan Company, 1971.

26. Yalom, I. D. "Ernest Hemingway- A Psychiatric View." *Archives of General Psychiatry*, 24 (6), 485-494. 1971.

27. Yalom, I., "A study of encounter group casualties," *Archives of General Psychiatry*, 25:16-30. 1971.

28. Lieberman, M., Yalom, I., Miles, M. "Impact on participants," *New Perspectives on Encounter Groups*, Solomon and Berzon. Jossey-Bass. Inc., pp. 119-170, 1972.

29. Yalom, I, Moffat, S., "Instant intimacy," *Encyclopædia Britannica*. pp. 408-423, Britannica Yearbook of Science and the Future, 1972. Encyclopædia Britannica, Inc.

30. Lieberman, M., Yalom, I., Miles, "The impact of encounter groups on participants: some preliminary findings," *The Journal of Applied Behavioral Sciences*, 8:1. 1972.

31. Costell, Ronald, M. Yalom, I., "The institutional treatment of sex offenders," in Resnik and Wolfgang (Eds.) *Treatment of the Sexual Offender*, New York: Little, Brown and Co., 1972.

32. Yalom, I., "The future of group therapy," in Hamburg and Brodie (Eds.) *The American Handbook of Psychiatry*, Vol 6, New York: Basic Books, 1973.

33. Yalom, I., Green, R., Fisk, N., "Intrauterine female hormone exposure and psychosexual development in human males," *Archives of General Psychiatry*, vol. 28, 1973.

34. Yalom, I., "Freud, group psychology and group psychotherapy," *International Journal of Group Psychotherapy*, vol. 24, no. 1, January 1974.

35. Yalom, I., "Group therapy and alcoholism," *Annals of the New York Academy of Sciences*, 233:85-103, 1974.

36. Yalom, I., Brown, S., Bloch, S., "The written summary as a group psychotherapy technique," *Archives of General Psychiatry*, 32:605- 613, 1975.

37. Yalom, I., "Using the here-and-now in group therapy," *Proceedings of the Third Annual Conference of the Group Therapy Department*, Washington Square Institute for Psychotherapy and Mental Health, May, 1976.

38. Bloch, S., Bond, G., Qualls, Be, Yalom, I., Zimmerman, E., "Patients expectations of therapeutic improvement and their outcomes," *American Journal of Psychiatry*, 133:12, December 1976, pp. 1457-1460.

39. Yalom, I., Bond, G., Bloch, S., Zimmerman, E., Friedmand, L., "The impact of a weekend group experience on individual therapy, " *Archives of General Psychiatry*, vol. 34, April 1977, pp. 399-415.

40. Yalom, I., "Existential factors in group psychotherapy: in O. L. McCabe (Ed.) *Changing Human Behavior. Current Therapies and Future Directions*, Grune & Stratton, September 1977.

41. Bloch, S., Bond, G., Qualls, B., Yalom, I., Zimmerman, E., "The evaluation of outcome in psychotherapy by independent judges: a new approach," *British Journal of Psychiatry*, 131:410-414, 1977.

42. Yalom. I., Greaves, C., "Group therapy with the terminally ill.' *American Journal of Psychiatry*, 134:4, April 1977, pp. 396-400

43. Brown, S., Yalom, I., "Interactional group therapy with alcoholics," *Journal of Studies on Alcohol*, 38:3, March 1977, pp. 426-456.

44. Spiegel, D., Yalom, I., "A support group for dying patients," *International Journal of Group Psychotherapy*, 28:2, April 1978.

45. Yalom, I., Bloch, S., Bond, G., Zimmerman, E., Qualls, B., "Alcoholics in interactional group therapy: an outcome study," *Archives of General Psychiatry*, 35:419-425, April 1978.

46. Bond, G., Bloch, S., Yalom, I., Zimmerman, E., Qualls, B., "The evaluation of a 'Target problem' approach to outcome measurement," *Psychotherapy, Theory, Research and Practice*, 16: 1, Spring 1979.

47. Spiegel, D., Bloom, J., Yalom, I., "Group support for metastatic cancer patients: a randomized prospective outcome study," in *Archives of General Psychiatry*, 38:527-534, May 1981.

48. Finkelstein, P., Wenegrat, B., Yalom, I., "Large group awareness training," *Annual Review of Psychology*, 33:515-539, 1982.

49. May, R., Yalom, I., "Existential psychotherapy," in R. Corsini (Ed.), *Current Psychotherapies*, Third edition, 1985.

50. Leszcz, M., Yalom, I., Norden, M., "The value of inpatient group psychotherapy and therapeutic process: patients' perceptions", *International Journal of Group Psychotherapy*, vol. 35, July 1985.

51. Yalom, I., "Interpersonal learning," in *American Psychiatric Association Annual Review: Vol V*, American Psychiatric Press, Inc., 1986.

52. Yalom, I. D., Vinogradov, S., "Bereavement groups: techniques and themes," *International Journal of Group Psychotherapy*, 38:4. October 1988.

53. Yalom, I., Vinogradov, S., "Self-disclosure in group therapy," *Selfdisclosure in the Therapeutic Relationship* ed. by G. Stricker M. Fisher. Plenum Press, N.Y. 1990.

210

54. Yalom, I.D., Yalom, V., "Brief Interactional group psychotherapy," *Annals of Psychiatry*, 1990.

55. Yalom, I. D., Matano, R., "Chemical dependency and interactional group therapy: a synthesis," *International Journal of Group Psychotherapy*, July 1991 pp. 269-295

56. Yalom, I. D., Lieberman, M., "Bereavement and heightened existential awareness," *Psychiatry*, 1992.

57. Lieberman, M., Yalom, I. D., "Brief psychotherapy for the spousally bereaved: A Controlled Study," *International Journal of Group Psychotherapy*, vol. 42, Jan 1992.

58. Luby, J., Yalom, I. D., "Group therapy of depressive disorders," E.S. Paykel (Ed.) *Handbook of Affective Disorders:2E*, Guilford Press, Churchill-Livingstone, June, 1992.

59. Yalom, I., Vinogradov, S., "Group therapy," in *Textbook of Psychiatry*, American Psychiatric Press, (Hales, Yudofsky, Talbot (eds) Wash D.C. 2nd ed. 1994.

60. Rogers, Carl, *A Way of Being*, Houghton Miffl in (1995), Introduction by Irvin D. Yalom.

61. Yalom, I., Vinogradov, "Group therapy," in *Synopsis of Psychiatry*, American Psychiatric Press, Wash. D.C. 1996, p. 1063-1097.

62. Rabinowitz, Ilana, *Inside Therapy*, St. Martin's Press (1998). Introduction by Irvin D. Yalom.

63. Breuer, Josef & Freud, Sigmund, *Studies in Hysteria*. Basic Books (2000), Introduction by Irvin D. Yalom.

Tezler:

1. Krug, O. T. (2007). *A Comparative Study of James Bugental and Irvin Yalom, Two Masters of Existential Psychotherapy*, (Publication No. 3288752) [Doctoral dissertation, Saybrook University, Faculty of Saybrook Graduate School and Research Center, Psychology]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

2. Sullivan, R., A. *Different Kind of Fraternity: Group Dynamics and Psychological Change in Male Batterers*, (Publication No. 3416171) [Doctoral dissertation, Smith College School for Social Work Northampton, Philosophy]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

3. Thompson, G. (1998). *An Examination of Two Short-Term Group Psychotherapy Approaches for Individuals Experiencing Social Phobia*, (Publication No. 9833826) [Clinical dissertation, Faculty of the California School of Professional Psychology, San Diego]. UMI Company.

4. Higginbotham, L. G. (1992). *An Existential and Empirical Analysis of Death Anxiety and Perfectionism in Academically Gifted and Traditional College Student* (Order Nu: 9301450) [Doctoral dissertation, Department of Counselin and Educational Psiycho-logy Indiana University]. UMI Company.

5. Pitchford, D. B. (2008). *An Existential Study of Iraq War Veterans' Traumatizing Experiences* (Publication No. 3339401) [Doctoral dissertation, Saybrook University, Faculty of Saybrook Graduate School and Research Center, Psychology, San Francisco, California]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

6. Dowling, V. L. (2002). *A Coping Skills Short-Term Psychotherapy Group for Psoriasis Patients: Understanding and Coping with the Psychological and Psysical Effects of Psoriasis*, (UMI No. 3069405) [Clinical dissertation, Faculty of the California School of Professional Psychology, San Diego]. UMI Company.

7. Schleifer, M. R. (2007). *Bridging The Gap Between Research and Practice: Involving Group Therapists in The Development of Clinically Relevant Research Questions and Methodologies* (UMI Nu: 3263531) [Doctoral dissertation, Faculty of the Psychology Department McAnulty College and Graduate School of Liberal Arts Duquesne University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

8. Godby A. K. (2008). *Existential Meaning in College Students: Relations with Internalized Shame and Locus of Control* (UMI Nu: 3309548) [Doctoral dissertation, Faculty of the College of Education University of Houston]. ProQuest LLC.

9. Dombrowski, P. M. (1990). *Existential Psychology in the Rhetoric of Martin Luther King, Jr.* (UMI Nu: 9111055) [Doctoral Dissertation, Faculty of Rensselaer Polytechnic Institute, New York].

10. Jebreel, D. T. (2016). *Fostering Resilience in Adolescents Through Spiritually Informed Group Psychotherapy*, (ProQuest Number: 10163548) [Doctoral Dissertation, Faculty of the California School of Professional Psychology Alliant International University, Los Angeles].

11. Laughlin, L. E., (2019). *Generation Existential: The Mid-life Identity Crisis of a Social Demographic* (ProQuest Number: 13813739) [Master of Arts in Counseling Psychology, Pacifica Graduate Institute].

12. Fjelland, J. E., (2007). *Meaning and Depression in Women with Breast Cancer*. (UMI Nu: 3258950) [Doctoral Dissertation, University of Nebraska Medical Center, Omaha, Nebraska].

13. Morey, M. W. (2013). *Healing Through Compassionate Awareness: A Comparison of American Vipassanā Practice and Existential-Humanistic Psychology* (UMI Nu: 3560925) [Doctoral Dissertation, Faculty of the California Institute of Integral Studies, San Francisco, CA].

14. Dauer, S. J., (1989). *Psychoanalytic Therapy as Narrative and patients' Narratives About Therapy* [Doctoral Dissertation, Graduate School of the University of Massachusetts, MA].

15. Michael T. Starkey, (2010). *In Partial Fulfillment of The Requirements for The Degree of Doctor of Philosophy* (UMI Number: 342262). [Doctoral Dissertation, Faculty of The Graduate School of The University of Minnesota].

16. Evans, K. J., (1997). *Therapist and Patient Perceptions of The Therapeutic Relationship: A Grounded Theory* (UMI Number: 9802447). [Doctoral Dissertation, The Graduate Faculty of Auburn University, Auburn, Alabama].

17. Lambert, S. (2009). *Valuing The Self of The Therapist and The Client in Marital and Family Therapy: Buber's Dialogical Philosophy and The Interdisciplinary Writings of 10 Existential Thinkers* (UMI Number: 3539196) [Doctoral Dissertation, Faculty of the Marital and Family Therapy Program California School of Professional Psychology Alliant International University San Diego].

18. De Castro, A., (2010). *An Integration of The Existential Understanding of Anxiety in The Writings of Rollo May, Irvin Yalom, and Kirk Schneider* (UMI Number: 3423854). [Doctoral Dissertation, Psychology, Faculty of Saybrook University, San Francisco, California].

19. Dilen, H., (2019). *Manevi Danışmanlık ve Varoluşçu Psikoterapi*. Adana: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.

20. Özpek, Ö. (2021). *Irvin D. Yalom'un Belirttiği 11 İyileştirici Faktöre Göre Mesnevi'nin Değerlendirilmesi*. Konya: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü, Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Bilim Dalı.

**TÜRK ROMANINA DERKENAR:
ENVER BEHNAN ŞAPOLYO VE
ROMANCILIĞI**

Necle Dağ

Ankara, 2023

TÜRK ROMANINA DERKENAR: ENVER BEHNAN ŞAPOLYO VE ROMANCILIĞI

Yazar
Necla Dağ

Editör
Murat Yusuf Önem

ISBN: 978-625-6444-20-1

1. Baskı
Ekim, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 483
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
1. ENVER BEHNNAN ŞAPOLYO’NUN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	9
1.1. Enver Behnan Şapolyo’nun Hayatı	9
1.2. Edebî Kişiliği	14
1.3. Eserleri	19
2. ENVER BEHNNAN ŞAPOLYO’NUN ROMANLARININ İNCELENMESİ	43
2.1. Lale Devrinin Boynu Bükük Lalesi: Ayşim	44
2.2. Sultanlıktan Esarete: Yıldırım ve Prenses Olivera Aşkı	78
2.3. Lale Devrinde Şair Nedim’in Aşkı	116
2.4. Anadolu Fatihi Alpaslan	143
2.5. Yayla Gülü	156
2.6. Kılıç Aslan	181
2.7. Fatih İstanbul Kapılarında	218
SONUÇ	241

ÖN SÖZ

Edebiyat, içinde doğduğu toplumun tarihsel, kültürel, ekonomik ve coğrafi koşullarından izler taşır. Yazarın yaşadığı dönem ve tanık olduğu durumlar kadar dış dünyadaki yaşantıların yarattığı iç çatışmalar da edebiyat ürünlerine yansır. Dönemin öne çıkan eğilimleri, beğenileri, olayları, giyim tarzı, müzikleri, en çok izlenen filmleri, çok satan kitapları ve popüler dergileri, edebî metnin içeriğinde saklanan ayrıntılarla aktarılır. Edebî metinler, toplumsal gelişmeler kadar yazarın olaylar karşısındaki duruşunu da yansıttığından hem tarihsel hem de bireysel kaynak niteliği taşırlar. Bu anlamda popüler kültür ürünleri döneme hâkim olan fikirler hakkında bilgi vermesi ve iletilmek istenen mesajın hedef kitleye ulaştırılması açısından önemli kaynaklardır.

Türk edebiyat tarihinde özellikle Tanzimat ile başlayan süreçte sanatın toplum için mi yoksa sanat için mi olduğu tartışmaları yapılmış; toplumun eğitilmesi, sorunlarına çözüm üretilmesi gerektiği kadar sanatın şahsi olduğu görüşü de savunulmuştur. Sanatın toplum için olduğunu savunan aydınlar, şeklinde değiştirilmeli. eserlerini halkın bilinçlenmesi ve yapılan yenilikleri desteklenmesi beklentisi ile kaleme almışlardır. Özellikle Batılılaşma çalışmaları ve Meşrutiyet'in ilanı sürecinde toplumun gelişmelerden haberdar olması için edebî eserlerden faydalanılmış, bu durumu işlenen temaları ve eserin üslubunu etkilemiştir. Halkın anlayabileceği seviyede eser yazma anlayışı, yazarın para kazanma amacıyla birleşince ortaya çıkan popüler edebiyat ürünlerinin eleştirmenler tarafından olumsuz değerlendirilmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Sanayi devriminden sonra birçok alanda başlayan modernleşme, geleneksel olan her şeyin durağan yapısından dolayı sıkıcı ve terk edilmesi gerektiği fikrini güçlendirir. Hız, eğlence, değişim ve tüketim, çağın ve kültürün temel özellikleri haline gelerek yaşamın tüm değerlerini etkiler. Sanat ve edebîyat, modernleşmenin getirdi-

ği bu yeniliklerden payını alarak geniş kitlelere daha kısa zamanda ulaşacak, onları eğlendirecek yeni ürünler ortaya koymayı amaçlar. Popüler edebîyat, bu anlamda kapitalizmin hızlı üretim ve tüketim-e yönelik amaçlarına en çok hizmet eden alanlardan biri haline gelir. Özellikle 18. yüzyılın ortalarından itibaren siyasi rejimlerin değişmesi ve eğitimin zorunlu hale getirilmesi nedeniyle okumaya meraklı kitleler ortaya çıkar. Bu durumda kazandırılmak istenen değerlerin öğretilmesi amacıyla dönemin aydınları eserlerinde hem popüler kitleyi doyuracak hem de dönemin siyasi ideolojisinin pratiklerini aktaracak konular ele almaya başlarlar. Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra Ankara'da kurulan yeni devletin kurucuları ve destekçileri de genç neslin yeni rejime sahip çıkmalarını sağlamak amacıyla eğitim alanında birçok yeniliğe imza atarlar. Bu dönemin bu dönemin siyasi isimleri şeklinde aynı zamanda edebiyat ile uğraştıklarından popüler bir vasıta olan edebîyata başvurmayı ihmal etmezler. Erken Cumhuriyet döneminin aktif yazarlarından Enver Behnan Şapolyo, Türk edebiyatında popüler tarihî romancılığın revaçta olduğu bu dönemde Atatürk ilke ve inkılaplarını yansıtan birçok roman yazarak yeni rejimin en büyük destekçisi olur. Enver Behnan, ağırlıklı olarak arka fonda aşkın olduğu edebî yönü düşük tarihî romanlar yazar. Eserlerinde Cumhuriyet döneminin çocuklarını ve insanlarını eğitmek, yeni yönetimin ideolojik öğretisini benimsetmek amacı olduğundan çoğu zaman estetik kaygı gütmeyen edebî derinlikten uzak, popüler kitle kültürüne hitap eden konularda romanlar kaleme alır. Yazarın eserleri genel olarak popüler roman özelliklerinin hepsini taşır. Cumhuriyet döneminde eserleri çok okunmasına rağmen günümüzde yazar akademi camiası dışında pek tanınmamaktadır. Bu nedenle yazarın romanlarının incelenmesi, edebiyat alanına sağladığı katkının ortaya konulması yeni nesillere yazarı tanıtmak açısından önemlidir. Yazarın, tarihî romanları, hikâyeleri, masalları, halk edebiyatı derlemeleri ve biyografik çalışmalarının yanı sıra Türk tarih, basın ve eğitim alanındaki yazıları oldukça fazladır. Tarih, edebiyat ve sosyoloji alanlarında yapılan akademik çalışmalarda Şapolyo'nun eserlerine kaynak olarak çokça başvurulmuş; ancak yazarın biyografisi ve eserleri üzerine Doç. Dr. İrşad Sami Yuca'nın hazırladığı doktora çalışması dışında ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır. Yuca, tezde yazarın daha

çok gazeteciliğini ele alır, eserleri hakkında bilgi verir, anılarını ise Kara Günler Millî Mücadele Anıları adıyla Osmanlıcadan çevirir. Bu çalışmalarının yanı sıra Şapolyo ile ilgili iki adet makale de yayımlar. Doç. Dr. Koray Üstün Teis projesinde, Prof. Dr. İbrahim Şirin ise *Atatürk Ansiklopedisi*'nde yazarın kısa biyografisini yazar.

Bu çalışmada yazarın hayatı ve tarihî romanları incelenmiş, roman çözümlemesi üzerinden edebî kişiliği ve romancılığı ele alınmıştır. Popüler romancılığın özellikleri göz önünde bulundurularak Enver Behnan'ın, 1930-1965 yılları arasında kitap halinde basılan yedi adet tarihî romanı; olay örgüsü, kişi kadrosu, zaman, mekân, anlatıcı ve bakış açısı, dil, üslup ve anlatım teknikleri açısından metin çözümleme yöntemiyle incelenmiştir. Şapolyo'nun eserlerinden yapılan alıntılarda yazım yanlışları oldukça fazladır. Bu yazım yanlışlıklarının bazıları o dönemde geçerli olan kurallarından, bazıları ise yazarın üslubundan kaynaklıdır. Bu nedenle yazım yanlışlıkları düzeltilmeden romanlardaki haliyle alıntı yapılmıştır. Romanların yeni baskısı bulunmadığından bazı eserler sahaflar ve Millî Kütüphaneden temin edilmiştir. Büyük bir emek sonucunda elde ettiği Enver Behnan Şapolyo'ya ait özel fotoğrafları, dergilerde kalan çalışmalarını benimle paylaşan Doç. Dr. İrşad Sami Yuca hocama, akademik hayatımın her anında desteğini hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Yakup Çelik'e çalışmanın şekillenmesinde yardımlarını esirgemeyen kardeşim Aslan Dağ'a, Dr. Öğretim Üyesi Suna Özcan, Dr. Yasin Yavuz'a, kitabın editörlüğünü titizlikle yapan Dr. Murat Yusuf Önem'e ve yoğun mesaisine rağmen aradığım kaynağa ulaşmam için zaman harcayan Arş.Gör.Dr. Ergin Altunsabak hocama teşekkür ederim.

Dr. Necla Dağ
Aksaray, Ekim 2023

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Argunşah, E. H. (2016). *Tarih ve Roman*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Aygün, E. (2013). “Erken Cumhuriyet Dönemi Çocuk Roman ve Hikâyelerinde Bellek Sosyalizasyonu Çerçevesinde Çocuk Özne”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 110-128.
- Bayrak, Ö. (2013). *Teofik Fikret’in Şiirlerinde Mekân ve Algı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Baysal, E.(2022). “Namık Kemal’in Piyeslerinde Kurgu, Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri”. (Yüksek Lisans tezi) Bartın: Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Beydilli, K. (2017). “II. Murad’ın Eşi Sırp Prensesi Mara Brankovi (1418-1487)”. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, 49 (49), 383-412.
- Boynukara, H. (1993). *Modern Eleştiri Terimleri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- CHP Halkevleri Öreneği (1935). Ankara: Ulus Basımevi.
- Çelik, Y. (2002). “Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki Tarihî Romanda Kişiler”. *Bilig*, (24), 49-67.
- Çetin, N. (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitapevi.
- Çetindaş, D. (2006). *Popüler Tarihî Romanlar ve M. Turhan Tan*. (Yüksek Lisans tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiryürek, M. (2013). “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı.” *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2,120-139.
- Eco, U. (2017). *Popüler Roman Kahramanları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Forster, E. M. (2001). *Roman Sanatı*. (Ünal Ay, Çev.) İstanbul: Adam Yayınları.

- Enginün, İ. (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gençer, L. (2023). "Edebiyatta Anlatıcının Rolü: Bakış Açıları". <https://www.soylentidergi.com/edebiyatta-anlaticinin-rolu-bakis-acilari/> (Erişim tarihi: 01.10.2023)
- Gürbüz, H. ve Akın, H. (2020). "Popüler Roman / Estetik Roman Kavramları ve Aşk Romanı". *Türkiyat Mecmuası*, 30 (1), 1-23.
- Güreşir, K. (2021). "Erken Cumhuriyet Devri Resmî İdeolojisini Osmanlı Tarihi Konulu Romandan Okuma Denemesi (1923-1938)". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1):160-178.
- Hınçer, B. (1967). "Folklorcularımız: Enver Behnan Şapolyo". *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 215: 4132.
- Kaya, M. (2004). *Türk Romanında Destan Etkisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Keskin, M. Ç. (2017). "Osmanlı Sarayı'nda Bir Sırp Prenses: Mileva Olivera Lazarevic". *Bilig*, 82, 269-301.
- Korkmaz, R. (2002). Romanda Entrik Kurguyu Oluşturan Değerlerin Görüntü Düzeyleri Üzerine Bazı Öneriler. *A Festschrift to Lars Johanson/ Lars Johanson Armağanı* içinde (s.271-282) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, R. (2007). Romanda Mekânın Poetiği. (A. Külahlıoğlu ve İ. Süer-Eker Ed.), *Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağanı* içinde (s. 339-415). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, R. (2018), Sabahattin Ali'nin Romanlarında Karakterler/Kişiler Dünyası. (Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin Ed.) *Romanda Kişiler Dünyası* içinde (s. 10-23), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurt, M. (2019). "İçkanama'da Anlatının Dili, Anlatıcının Sesi". *Turkish Studies Language and Literature*, 14, 171-178.
- Milas, H. (2005). *Türk ve Yunan Romanlarında "Öteki" ve Kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önal, M. (2008). "Edebî Dil ve Üslup". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 23-47.
- Özcan, A.(1992). "Baltacı". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 5, 34-35.

- Sağlık, Ş. (2010). *Popüler Roman Estetik Roman*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şapolyo, E.B. (1934). *Ayşim*. Ankara: Cumhuriyet Kitabevi.
- Şapolyo, E.B. (1935). "Etnoğrafya". *Ün*, 2, 273-275.
- Şapolyo, E. B. (1944). *Yıldırım ve Prenses Olivera*. Ankara: Ali Bitik Kitabevi.
- Şapolyo, E. B. (1952). *Şehzade Karabulut*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1966). *Kılıç Arslan*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (2013). *Fatih İstanbul Kapılarında*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şapolyo, E. B. (1952). *Lale Devrinde Şair Nedimin Aşkı*. Ankara: Öz-Ar Yayıncılık.
- Şapolyo, E.B. (2013). *Yayla Gülü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şapolyo, E. B. (1955). *Gelincik Abı*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1964). *Selçuk Han*. Ankara: Öğretmenler Bankası Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1964). *Tuğrul*. Ankara: Öğretmenler Bankası Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1964). *Melikşah*. Ankara: Öğretmenler Bankası Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1965). *Türk Efsaneleri*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1966). *Türk Akıncıları*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (2012). *Anadolu Fatihisi Alparslan*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1966). *Dede Korkut Masalları (Oğuzname)*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1966). *Kılıç Aslan*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1966). *Yıldırım Beyazıt Geliyor*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
- Şapolyo, E. B. (1974). "Atatürk ve Halkevleri". Atatürk ve Halkevleri (Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler), Ankara: Türk Tarik Kurumu Basımevi.
- Şapolyo, E. B. (1974). *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönüyle Basım*. Ankara: Güven Matbaası.
- Şirin, İ. (2023). Enver Behnan Şapolyo. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/enver-behnan-sapolyo/?pdf=3682> (Erişim Tarihi: 21.05.2023)

- Taştan, Z. (2012). "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Nevşehirli Damat İbrahim Paşa". 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu içinde (C. 8, s.201-208).Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, M. (2009). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tepebaşı, F. (2012). *Roman İncelemesine Giriş*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tosun, N. (2011). *Modern Öykü Kuramı*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Türkes, A. Ö.(1998). "Tarihî Roman Roman Gibi Tarih". *Virgöl Dergisi*, 3, 16-19.
- Uğurdağ, C. (2021). 1980-2020 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu. (Ed.Nurullah Çetin, Fatih Sakallı, Cengiz Karataş, Ed.). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* içinde (s.709-715). Ankara: İlbilge Yayıncılık.
- Uygun, İ. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Tarihî Romanları 1923-1946: "Eski" Kahramanların Yeni Söylemleri*. (Yüksek Lisans). Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstün, K. (2019). Enver Behnan Şapolyo. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sapolyo-enver-behnan> (Erişim Tarihi:13.03.2023).
- Üyepazarcı, E. (2019). *Unutulanlar, Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler*. İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Yivli, O. (2020). "Anlatıcı Sorunsalı". *Söylem Filoloji Dergisi*. 5(1): 8-20.
- Yuca, İ. S. (2014). *Enver Behnan Şapolyo: Tarihçiliği, Gazeteciliği ve Edebî Kişiliği*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yuca, İ. S. (2017). *Kara Günler Enver Behnan Şapolyo ve Millî Mücadele Hatıraları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Gelecekte Ödünç Almak:

Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma

Evrin Ölçer Özünel

Ankara, 2023

Gelecekte Ödünç Almak: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma

Yazar

Evrım Ölçer Özünel

ISBN: 978-625-6444-21-8

1. Baskı

Kasım, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 484

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

Yazar Hakkında

Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümünde öğretim üyesidir. 2000 yılından beri masal ve masal anlatıcılığı üzerine akademik çalışmalar yürütmektedir. UNESCO ve Birleşmiş Milletlere akredite Somut Olmayan Kültürel Miras Derneği'nin başkanlığını yapmaktadır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi üyesi, UNESCO uluslararası kolaylaştırıcılar ağı üyesi olan Özünel, UNESCO'nun ulusal ve uluslararası pek çok toplantısına uzman ve temsilci olarak katılmaktadır. Aynı zamanda Kültür ve Turizm Bakanlığı, Somut Olmayan Kültürel Miras Uzmanlar Kurulu üyesidir. 2022 yılında beri UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi uluslararası 12 üyelik Değerlendirme Kurulu'na Türkiye adına uzman olarak seçilmiştir. Uluslararası proje ve alan araştırmaları yürütmüş, uluslararası dergilerde masal, mitoloji, somut olmayan kültürel miras müzeciliği ve halk biliminin diğer alanlarında makaleler yazmış kitaplar yayınlamıştır. Ayrıca ulusal ve uluslararası masal festivallerinde anlatıcı olarak yer almış ve organize etmiştir. Yayımlanmış pek çok çocuk kitabı bulunmaktadır. Ayrıca MEB ve UNESCO işbirliğinde gerçekleştirilen ZOYOP Projesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ortak Evimiz Dünya projesi bağlamında için somut olmayan kültürel mirastan beslenen hikaye kitapları yazmıştır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	7
Giriş: Kültürel Miras Biçimleri ve Sürdürülebilir Kalkınma	9
a) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi.....	14
b) Kültürel Mirasa Çok Yönlü Bakış.....	26
1. Bölüm: Eski Köyün Yeni Adetleri: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma	41
a) Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihi ve Kültürel Miras Algısı.....	42
b) Sözleşme'nin Sürdürülebilir Kalkınma ile Temas Noktaları.....	56
c) Madalyonun İki Yüzü: Sürdürülebilir Kalkınma ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Birbirine Katkısı	67
2. Bölüm: Sözleşme'nin Kavram Dünyasında Sürdürülebilir Kalkınma	73
a) Şah Damarı: Topluluk, Grup ve Birey	76
b) Yaşayan Yer: Kültürel Mekân.....	81
c) Sözleşme'nin Kalbi: Koruma, Eğitim, Aktarım	91
d) Sözleşme'nin Omurgası: "Unsur"	97
e) Sözleşme'nin Vitrini: Ulusal ve Uluslararası Listeler	102
f) Sözün Gücü: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarılmasında Aktarılmasında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar.....	106
g) Geleneğin Seyirlik Alanları: Gösteri Sanatları.....	110
h) Birlikte Ağlamak Birlikte Gülmek: Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler.....	114
i) Kadim Bilgiler Kâmil Bilgeler: Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar	118
j) İnsanlığın Altın Bileziği: El Sanatları	120

3. Bölüm: Kaygan Zeminler: Korumada Risk Alanları ve Sürdürülebilir Kalkınma	15
a) Yalnız Taş Duvar Olmaz: Kapsayıcı Sosyal kalkınma	127
b) Bakarsan Bağ Bakmazsan Dağ Olur: Çevresel Sürdürülebilirlik	131
c) Kazanmayanın Kazanı Kaynamaz: Kapsayıcı Ekonomik Kalkınma	138
d) El Kazanı ile Aş kaynamaz: Gıda Güvenliği	146
e) Hem Ziyaret Hem Ticaret: Aşırı Ticarileşme ve Turizm	151
f) Kırılgan Zeminler: Acil Durumlarda Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kalkınma	159
Sonuç:	
Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Kalkınma İçindeki Rolü	169
Kaynakça	182
EK 1: Birleşmiş Milletler 2015 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Metni	191
EK 2: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Uygulama Yönergesi Altıncı Bölüm	233

ÖN SÖZ

“Gelecekte Ödünç Almak: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma” adlı bu kitap, somut olmayan kültürel mirasın ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarının, insanlığın geçmişi ve geleceği arasında önemli bir köprü kurduğu gerçeği etrafında dönüyor. Bu iki önemli kavram, insanlığın geçmiş deneyimlerini ve kültürel zenginliğini geleceğe taşımanın yanı sıra, gezegenimizi ve tüm canlıları koruma ihtiyacını bir araya getiriyor. Kitabın temel amacı, UNESCO 2003 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin sürdürülebilir kalkınma meselesine nasıl katkı sağlayabileceğini açıklamak ve bu iki alan arasındaki bağlantıları derinlemesine incelemektir. Somut olmayan kültürel miras, insanlığın binlerce yıllık birikimini yansıtan gelenekler, dil, ritüeller ve el sanatları gibi unsurlardan oluşur. Bu miras, kültürel çeşitliliği ve toplumların kimliklerini şekillendiren bir anahtardır. Sürdürülebilir kalkınma ise, gezegenimizin doğal kaynaklarını koruma, toplumsal eşitsizliği azaltma ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakma amacını taşır. Bu kitap, bu iki kavramın bir araya gelerek nasıl olumlu ya da riskli sonuçlar doğurabileceğini araştırıyor. Somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayabileceği alanlar örneklerle ele alınıyor. Bu, mirasın korunması ve sürdürülmesi için yapılan çabaların sadece kültürel değeri korumakla kalmayıp aynı zamanda toplumların yaşam kalitesini ve sürdürülebilirliğini artırabileceğini gösteriyor. Kitap ayrıca, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınma amaçlarına nasıl entegre edilebileceği konusunda öneriler sunuyor. Kültürel mekânların, miras unsurlarının ve ulusal listelerin sürdürülebilir kalkınma açısından ne kadar kritik olduğunu vurguluyor ve bu unsurların korunması ile gelecek nesillere aktarılmasının önemini öne çıkarıyor. Kitap, somut olmayan kültürel mirasın sadece bir geçmişe ait olmadığını, aynı zamanda gelecekteki sürdürülebilir bir toplumun inşasında temel bir unsur olduğunu anlatıyor. Koruma, eğitim, aktarım ve uluslararası iş birliği gibi konulara odaklanarak, kültürel mirasın

sürdürülebilir bir geleceğin temel taşlarından biri olduğunu vurguluyor. Bu bağlamda kitap, sadece uzmanlara değil, kültürel mirasa ve sürdürülebilir kalkınmaya ilgi duyan herkese hitap etmektedir. Kültürel mirasın gücünü ve potansiyelini anlamak, bu mirası koruma ve gelecek nesillere aktarma sorumluluğunu kabul etmek için atılan bir adımdır. Umuyoruz ki bu kitap, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınma bağlamında ne kadar kritik olduğunu daha iyi anlamamıza yardımcı olur ve bu alandaki çalışmalara yeni bir ışık tutar.

KAYNAKÇA

Aral, Ahmet Erman (2020). *Somut Olmayan Kültürel Miras: Örgün, Yaygın ve Sargın Eğitim*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Assmann, Jan (2001). *Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

“Bhutan’s Gross National Happiness Index” <https://www.grossnationalhappiness.com/> (Erişim Tarihi: 17.06 2023).

Council of Europe (2005). *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> (Erişim Tarihi: 11.05.2023).

Council of Europe “Safeguarding and enhancing intangible cultural heritage in Europe” <https://pace.coe.int/en/files/26468/html> (Erişim Tarihi: 27.08.2023).

Deacon, Harriet & Diego Rinallo vd. (2021). “Promoting Sustainable Development through Intangible Cultural Heritage: the Co-creation of Heritage-Sensitive Intellectual Property and Marketing Strategies (HIPAMS) With Bearer Communities” *Intangible Cultural Heritage & Development Communities, Safeguard, Resilience* (Ed. Alessio Re & Giulia Avanza), Fondazione Santagata per l’Economia della Cultura.

Duymaz, Ali; Düzgün, Dilaver; Ögüt Eker, Gülin (2021). *Covid-19 Küresel Salgınının Somut Olmayan Kültürel Mirasa Etkileri: Türkiye Deneyimi*. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları.

Helliwell, John and Richard, Layard and Jeffrey, Sachs, eds. (2013). *World Happiness Report 2013*. Sustainable Development Solutions Network, New York.

<https://www.kureselamaclar.org/> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/1_Yoksulluga_Son.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/4_Nitelikli_Egitim.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

ICOMOS (2021). “ICOMOS International Charter for Cultural Heritage Tourism 2021: reinforcing cultural heritage protection and community resilience through responsible and sustainable tourism management” <https://>

www.icomos.org/media/com_acymailing/ upload/ictc_draftcharter_culturalheritage_final_22072021_1.pdf (Erişim Tarihi: 19.07. 2023).

Labadi, Sophia (2013). *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value: Value-based Analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*. AltaMira Press, United Kingdom.

Lefebvre, Henri. (2014). *Mekânın Üretimi*. (6. Baskı). (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.

Mayer, Federico (1988). "A World Decade for Cultural Development" *The UNESCO Courier*, 4-17 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000081721> (Erişim Tarihi: 10.08.2023).

Metin Basat, Ezgi (2013). "Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek". *Millî Folklor* 100: 61-71.

Oğuz, M. Öcal (2013). "Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras". *Millî Folklor* 100: 5 - 13.

Oğuz, M. Öcal (2018). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Ölçer Özünel, Evrim (2017a). "İnsanlar, Gezegen ve Refah İçin Bir Eylem Planı: Somut Olmayan Kültürel Miras ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Eleştirel Yaklaşım" *Millî Folklor*, 116: 18-32.

Ölçer Özünel, Evrim (2017b). "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karanlık Yüzleri: Turistifikasyon, Bağlamından Koparma, Millîleştirme, Müzeifikasyon, Otantifikasyon ve Aşırı Ticarileşme" *Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Bursa Sempozyumu*.

Proschan, Frank (2008). "Basic Challenges of Sustaining Intangible Heritage". *Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges*. UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting Hué, Viet Nam, pp. 19-24

Ranwa, Ruchika (2022.) "Impact of tourism on intangible cultural heritage: case of Kalbeliyas from Rajasthan, India" *Journal of Tourism and Cultural Change*, 20:1-2, 20-36, DOI: 10.1080/14766825.2021.1900208.

Republic of Bolivia, Ministry of Foreign Affairs and Religion (1973). *Letter to the Director*. General of UNESCO, 24 April 1973. Ref. No. D.G.O.I.1006-79.

Tandon, Aparna (2018). *Kriz Zamanlarında Kültürel Miras İçin İlk Yardım1.El Kitabı*. Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu için Uluslararası Çalışma Merkezi (ICCROM). https://www.iccrom.org/sites/default/files/publications/2020-06/fac_handbook_turkish.pdf (Erişim Tarihi: 08.08.2023).

Testa, Alessandro (2017). “‘Fertility’ and the Carnival 2: Popular Frazerism and the Reconfiguration of Tradition in Europe Today”. *Folklore*, 128(2): 111-132.

“The Silver and Silk Villages of Surin” <https://www.tatnews.org/2017/03/silver-silk-villages-surin/> (Erişim Tarihi: 08.05.2023).

Torggler Barbara, Ekaterina Sediakina-Rivière, and Janet Blake (2013). “Evaluation of UNESCO’s Standard-setting Work of the Culture Sector. Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage”. https://ich.unesco.org/doc/src/IOS-EVS-PI-129_REV.-EN.pdf (Erişim Tarihi: 01.05. 2023).

UN (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Erişim Tarihi: 14.06. 2023).

UN (2012). *United Nations Conference on Sustainable Development Rio+20*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio2012>. (Erişim Tarihi: 01.05. 2023).

UN (2011). *Culture and development: resolution / adopted by the General Assembly*. <https://digitallibrary.un.org/record/724502?ln=en> (Erişim Tarihi: 11.05. 2023).

UN (2010). *Millennium Development Goals Summit*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork2010> (Erişim Tarihi: 01.06. 2023).

UN (2005). *Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005*. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf (Erişim Tarihi: 01.06. 2023).

UN (2000). *The Millennium Development Goals*. <https://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml> (Erişim Tarihi: 01.06. 2023).

UN (1992). *Rio Declaration on Environment and Development: draft principles / proposed by the Chairman*. <https://digitallibrary.un.org/record/141565> (Erişim Tarihi: 07.06. 2023).

UN (1987). Report of the world commission on environment and development: our common future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

UNDP (2022). *İnsani Gelişme Raporu 2021-2022 Özet*. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/HDR22%20insani%20gelisme%20ozet_11%20Ekim.pdf (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

UNDP (2004). *Human Development Report 2004 Cultural Liberty in Today's Diverse World*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/human-development-report-2004-english.human-development-report-2004-english> (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

UNDP-Spain MDG Achievement Fund (2006). *Terms of Reference for Thematic Window on*

Culture and Development. http://www.mdgfund.org/sites/default/files/MDGFTOR_Culture_FinalVersion%2017May%202007_English.pdf (Erişim Tarihi: 18.07.2023).

UNESCO (2023). “UNESCO Genel Direktörü Audrey Azoulay’ın Uluslararası Dünya Yerli Halklar Günü’ne Dair Mesajı” <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/6172> (Erişim Tarihi: 08.09.2023).

UNESCO (2023). *The UNESCO World Conference on Cultural Policies and Sustainable Development – MONDIACULT 2022*. <https://www.unesco.org/en/mondiacult2022> (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

UNESCO (2022). *Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage-Last Version 9.GA* (2022). <https://ich.unesco.org/en/directives> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).

UNESCO (2022). “UNESCO Genel Direktörü Audrey Azoulay’ın Dünya Sanat Günü’ne Dair Mesajı” <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/5957> (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

UNESCO (2022). “Yaldā/Chella” <https://ich.unesco.org/en/RL/yald-chella-01877> (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

UNESCO (2022). “Beekeeping in Slovenia, a way of life” <https://ich.unesco.org/en/RL/beekeeping-in-slovenia-a-way-of-life-01857> (Erişim Tarihi: 07.06.2023).

UNESCO (2021). “Nora, dance drama in southern Thailand” <https://ich.unesco.org/en/RL/nora-dance-drama-in-southern-thailand-01587> (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

UNESCO (2020). “Intangible heritage during lockdown” <https://ich.unesco.org/en/news/intangible-heritage-during-lockdown-13262> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

UNESCO (2019). “Decision of the Intergovernmental Committee: 14.COM 13” <https://ich.unesco.org/en/Decisions/14.COM/13> (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

UNESCO (2018). “Decision of the Intergovernmental Committee: 13.COM 11” <https://ich.unesco.org/en/Decisions/13.COM/11> (Erişim Tarihi: 11.08.2023).

UNESCO (2017). “Traditional system of Corongo’s water judges” <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-system-of-corongo-s-water-judges-01155> (Erişim Tarihi: 20. 07. 20 23).

UNESCO (2017). “Margilan Crafts Development Centre, safeguarding of the atlas and adras making traditional technologies” <https://ich.unesco.org/en/BSP/margilan-crafts-development-centre-safeguarding-of-the-atlas-and-adras-making-traditional-technologies-01254> (Erişim Tarihi: 20.08.2023).

UNESCO (2017). “Decision of the Intergovernmental Committee: 12.COM 15” <https://ich.unesco.org/en/Decisions/12.COM/15> (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

UNESCO (2016). “Decision of the Intergovernmental Committee: 11.COM 15” <https://ich.unesco.org/en/Decisions/11.COM/15> (Erişim Tarihi: 28.08.2023).

UNESCO (2015). *Records of the General Conference, 38th session, Paris, 3 - 18 November 2015, v. 1: Resolutions.* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243325> (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

UNESCO (2014). “Ninth Session of the Intergovernmental Committee (9.COM)” <https://ich.unesco.org/en/9com> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).

UNESCO (2013). “Washoku, traditional dietary cultures of the Japanese, notably for the celebration of New Year” <https://ich.unesco.org/en/>

RL/washoku-traditional-dietary-cultures-of-the-japanese-notably-for-the-celebration-of-new-year-00869 (Erişim Tarihi: 08.09.2023).

UNESCO (2013). *Chengdu International Conference on Intangible Cultural Heritage in Celebration of the Tenth Anniversary of UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. <https://ich.unesco.org/doc/src/20548-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

UNESCO (2013). *The Hangzhou Declaration: Placing Culture at the Heart of Sustainable Development Policies*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221238> (Erişim Tarihi: 27.04.2023).

UNESCO (2011). "Ceremonial Keşkek tradition" <https://ich.unesco.org/en/RL/ceremonial-kekek-tradition-00388> (Erişim Tarihi: 27.07.2023).

UNESCO (2011). "Discours de la Directrice générale de l'UNESCO Irina Bokova, à l'occasion de l'ouverture de la 35e réunion du Comité du patrimoine mondial" <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192967> (Erişim Tarihi: 27.08.2023).

UNESCO (2011). "Hezhen Yimakan Storytelling" <https://ich.unesco.org/en/USL/hezhen-yimakan-storytelling-00530> (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

UNESCO (2011). "Jultagi, tightrope walking" <https://ich.unesco.org/en/RL/jultagi-tightrope-walking-00448> (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

UNESCO (2011). "Folk long song performance technique of Limbe performances – circular breathing" <https://ich.unesco.org/en/USL/folk-long-song-performance-technique-of-limbe-performances-circular-breathing-00543> (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

UNESCO (2010). "Decision of the Intergovernmental Committee: 5.COM 10.2" <https://ich.unesco.org/en/Decisions/5.COM/10.2> (Erişim Tarihi: 12.08.2023).

UNESCO (2009). "Traditional Ainu dance" <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-ainu-dance-00278> (Erişim Tarihi: 13.04.2023).

UNESCO (2009). "Chinese traditional architectural craftsmanship for timber-framed structures" <https://ich.unesco.org/en/RL/chinese-traditional-architectural-craftsman-ship-for-timber-framed-structures-00223> (Erişim Tarihi: 17.08.2023).

UNESCO (2009). "Traditional manufacturing of children's wooden toys in Hrvatsko Zagorje" <https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-manufacturing-of-children-s-wooden-toys-in-hrvatsko-zagorje-00233> (Erişim Tarihi: 21.08.2023).

UNESCO (2008). "Indigenous festivity dedicated to the dead" <https://ich.unesco.org/en/RL/indigenous-festivity-dedicated-to-the-dead-00054> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).

UNESCO (2005). "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" <https://www.unesco.org.tr/Pages/179/177/> (Erişim Tarihi: 27.08.2023).

UNESCO (2003). "Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage" <https://ich.unesco.org/en/convention> (Erişim Tarihi: 27.08.2023).

UNESCO (2003). "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

UNESCO (2001). "UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity" <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

UNESCO (1998). "Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development: final report" <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000113935> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).

UNESCO (1994). "Living Human Treasures: a former programme of UNESCO" <https://ich.unesco.org/en/living-human-treasures> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

UNESCO (1989). *Folklorun ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı* <https://www.unesco.org.tr/Pages/182/176> (Erişim Tarihi: 06.07.2023).

UNESCO (1989). *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-safeguarding-traditional-culture-and-folklore> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).

UNESCO (1987). "Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future" <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

UNESCO (1982). *Mexico City declaration on cultural policies*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000054668?posInSet=4&queryId=N-EXPLORE-df5703e9-1da3-4138-aade-d0a7df17c321> (Erişim Tarihi: 01.07.2023).

UNESCO (1970). "Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property" <https://www.Unesco.org/en/legal-affairs/convention-means-prohibiting-and-preventing-illicit-import-export-and-transfer-ownership-cultural> (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

UNESCO (1972). "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

UNESCO. (1954). "Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme" <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263666/silahlı-bir-catisma-halinde-kultur-mallarinin-korunmasına-dair-sozlesme.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2023).

UNESCO. "Platform on living heritage experiences and the COVID-19 pandemic" <https://ich.unesco.org/en/platform-on-living-heritage-experiences-and-covid-19-01123> (Erişim Tarihi: 22.06.2023).

UNESCO. "Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (2001-2005)" <https://ich.unesco.org/en/proclamation-of-masterpieces-00103> (Erişim Tarihi: 15.07.2023).

UNESCO. "Ethics and Intangible Cultural Heritage" <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> (Erişim Tarihi: 10.09.2023).

UNESCO. "What is Intangible Cultural Heritage?" <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

UNESCO. "Overall results framework for the 2003 Convention" <https://ich.unesco.org/en/overall-results-framework-00984> (Erişim Tarihi: 02.06.2023).

UNESCO. "Sustainable development and living heritage" <https://ich.unesco.org/en/sustainable-development-and-living-heritage> (Erişim Tarihi: 12.08.2023).

UNESCO. "Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices" <https://ich.unesco.org/en/lists> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

UNESCO. "Cultural space of Jemaa el-Fna Square" <https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-jemaa-el-fna-square-00014> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

UNESCO. "Dive into intangible cultural heritage!" <https://ich.unesco.org/en/dive> (Erişim Tarihi: 01.05.2023).

UNESCO. "Social practices, rituals and festive events" <https://ich.unesco.org/en/social-practices-rituals-and-00055> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

UNESCO. "Living heritage in emergencies" <https://ich.unesco.org/en/emergency-situations-01117> (Erişim Tarihi: 12.09.2023).

Wohlleben, Peter (2016). *Ağaçların Gizli Yaşamı*. İstanbul: Kitap Kurdu.

World Commission on Culture and Development (1995). "Our creative diversity: report of the World Commission on Culture and Development" <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000101651> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).

Yıldız, Tuna (2018). "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde Topluluk Katılımının Çıkmazları". Millî Folklor 120: 73-80.

Yıldız, Tuna (2020). *Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi Sivil Toplum Katılımı*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

TÜRK HALK BİLİMİ TARİHİNDE
EL SANATLARI
GELENEK, YÖNTEM, ANLAM

Selcan Gürçayır Teke

Ankara, 2023

**Türk Halk Bilimi Tarihinde
EL SANATLARI
Gelenek, Yöntem, Anlam**

Yazar

Selcan Gürçayır Teke

ISBN: 978-625-6444-22-5

1. Baskı

Kasım, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 485

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

Enes'e ve Melek Zeynep'e

*Elbette, kuantum teorisinin formülünü ya da DNA'nın yapısını
doğrudan zanaatkâr ya da köylülere borçlu olduğumuzu
iddia etmek saçma olur; ama eğer modern bilimi bir gökdelene
benzetirsek, gökdelenin en tepelerinde yer alan son derece
güzel işlemler, yani yirminci yüzyılın dev zaferleri, sıradan
işçiler tarafından atılmış büyük temeller sayesinde var olur
ve ayakta kalır. Eğer bilim, en temel anlamıyla, doğaya dair
bilgi demekse, bu bilginin doğaya en yakın olan insanlar, yani
avcı-toplayıcılar, çiftçiler, denizciler, madenciler, demirciler,
şifacılar ve diğer yaşam koşullarından dolayı her gün doğada
varolma mücadelesi veren insanlar sayesinde oluştuğunu
görmek hiç de şaşırtıcı olmasa gerek*

Clifford D. Conner¹

¹ Conner, C. D. 2012. *Halkın Bilim Tarihi*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	13
KAVRAMLAR/ADLANDIRMALAR VE SINIFLANDIRMALAR: KÖY EL SANATLARINDAN KÜLTÜREL MİRASA EL SANATLARI	19
Folklor ve Etnografya Kavramları Çerçevesinde El Sanatları Geleneği.....	19
Köylü El Sanatları, Ev Sanatları, Çarşı Sanatları, Seçkinleşen, Meslekleşen El Sanatları, Göçebe(halk) Sanatları, Saray Sanatları	27
Sanat ve Zanaat Tartışmaları.....	41
Somut Olmayan Kültürel Miras Olarak El Sanatları Geleneği	52
El Sanatlarının Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri	60
El Sanatları Geleneğinin Korunmasında Riskler	61
Dondurma/Sabitleme	62
Aşırı Ticarileşme.....	63
Turistifikasyon.....	64
Geleneğin Ustaları ve Yaşayan İnsan Hazineleeri	66
Ulusal Envanterde ve Uluslararası Listelerde El Sanatları Geleneği	68
EL SANATLARI GELENEĞİNDE YÖNTEM	73
Sözlü Kültür Ürünleri/Maddi Kültür Ürünleri	75
El Sanatları Derlemeciliği	82
Türkiye’de El Sanatı Derlemeciliği Üzerine Görüşler	86

El Sanatı İncelemelerinde Yöntemler	93
Fleming Modeli	93
Tarihi Yeniden İnşacılar	98
Kültürel Coğrafyacılar	99
İşlevselciler	102
Sembolizm	104
Yapısalcılık	106
Davranışçılık	108
Türk El Sanatı Araştırmalarında Yöntemler ve Yaklaşımlar	110
EL SANATLARINDA GELENEK: USTA ÇIRAK İLİŞKİSİ, ANLATILARI VE RİTÜELLERİ	125
Geleneksel Bir Eğitim Biçimi Olarak Usta Çırak İlişkisi	130
Otorite ve Saygı Kaynağı Olarak Zanaatkâr/Usta ve Zanaatkârın Değer Kaybedişi/Gözden Düşüşü	132
Gelenekğin Umutları: Çıraklar, Kalfalar	141
Ustalığa Geçiş Ritüelleri: Peştemal/Şed Kuşanma	150
Geleneksel Atölye Ortamında Usta-Çırak Eğitimi	160
Esnaf Cezaları	171
Meslek Pirlerine ve Geleneksel Mesleklere Dair Anlatılar	173
EL SANATLARINDA ANLAM	189
Motif Çalışmaları ve Tartışmalar	193
Motiflerin Aktarımı ve Bir İcracı Olarak Dokumacı	212
Motiflerin Biçimsel ve Anlamsal Çeşitliliği/Varyant ve Versiyon Meselesi	228
Motif Hikâyeleri ve Folklorlaşan Motif Anlamları	240
İletişim Aracı Olarak El Sanatları ve İnanışlar	248
SONUÇ	257
KAYNAKÇA	262

ÖN SÖZ

Ya okuyacan duracan, ya dokuyacan duracan.

Yörük deyişi

Kızım bırak onları karın doyurmaz, âlem acıkmış da kalem acıkmamış.

Songül Erdoğan²

Halk bilimciler sıklıkla sözün ve insanların binlerce yıldır biriktirerek oluşturduğu deneyimin/geleneksel bilginin değer kaybedişinden yakınır. Benzer bir durum elle üretilen ürünler için de geçerlidir. Sanayi devrimi öncesine kadar hayatın her alanında üretim sağlamanın temel aracı olan el, sanayi devrimiyle birlikte kısa bir süre makinenin yanında üretime destek vererek varlığını sürdürdü, ancak sonrasında makineler tarafından kenara itildi. El dokuması kumaşlardan yapılan kıyafetler, el yapımı ayakkabılar, elde örülen çoraplar, el tezgâhlarında dokunan halılar, kilimler, el emeği örtüler, yaygılar, tarımda kullanılan ellikler vs. daha kısa zamanda ve çok sayıda üretilen yenilerine tedrici bir süreç içerisinde yerlerini bıraktılar, kimileri tamamen kayboldu, kimileri kısmen de olsa yapımı sürdürülen zanaatlara dönüştü. “Tüfek icat oldu, mertlik bozuldu” sözüyle yiğitliğin ölümüne şahit olduğunu düşünen Köroğlu gibi zanaatkârlar da “sanayi devrimi”yle birlikte uğraştıkları zanaatların değer kaybedişini izlediler. Yukarıdaki epigraflarda da görüldüğü gibi bir Yörük kadını, “okumak” ve “dokumak” arasında seçim yapmayı düşünebilirken orta sınıf kentli kadın için el işi “bırakılması/uzak durulması gereken” “vakit kaybı” işler gibi görülmeğe başladı.

El sanatları, halk bilimcilerin “mesafeli” durmayı tercih ettikleri alanlardan biridir, sözlü kültür ürünleri ya da gelenekler gibi üzerinde çalışmayı sevdikleri/alışkanlık hâline getirdikleri öncelikli

2 Erdoğan, S. 2022. *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel El Sanatlarıyla İlgili Söz Varlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

konular arasında yer aldığı söylenemez. Doktora tezime kadar durumun benim için de pek farklı olduğunu söyleyemem. El sanatları, her halk bilimci gibi varlığının farkında olduğum ancak dikkatimi pek de celbetmeyen bir konuydu. Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu danışmanlığında hazırladığım “Resmî Eğitim Süreçlerinde Gelenek Aktarımı ve Kadın: Ankara ve Trabzon Olgunlaşma Enstitüsü” adlı doktora tezimde alan araştırması yaptığım Olgunlaşma Enstitülerini seçerken el sanatları üzerine eğitim vermelerinden ziyade kurumsal tarihleri ve gelenek aktarımındaki rolleri benim açımdan ilgi çekiciydi. Ancak alan araştırmasında, Enstitü bünyesinde çalışan kadınların geleneksel el sanatları üzerinden hem kendi kimliklerini hem de millî kimliklerini biçimlendirdiklerini yakından gözlemleme olanağı buldukça el sanatlarına bakışım değişmeye başladı. Enstitülü kadınlar, geleneksel el sanatları aracılığı ile statü sahibi olma, hem kurumlarına hem de Türkiye’ye ilişkin imaj yaratma konusunda önemli roller üstlenmişlerdi. “Seçkinleştirilen” geleneksel el sanatları ile bu tanışıklığımdan sonra bölümümüzdeki el sanatları ile ilgili dersleri vermeye başladım, el sanatları ile ilgili projelerde yer aldım. El sanatları artık benim öncelikli ilgi alanlarımdan biri hâline gelmişti.

El sanatları üzerine bir kısmını halk bilimcilerin kaleme aldığı ciddi bir literatür bulunmaktadır. Bu literatürde belirli el sanatlarına yönelerek tek bir el sanatını merkeze alan çalışmalar çoğunluktadır, geleneksel el sanatlarını genel olarak değerlendiren yayınların sayısı azdır. Ayrıca, bu alandaki literatüre el sanatlarının teknik ve kültürel boyutları arasında “görünmez” ancak “hissedilir” sınırların hâkimiyeti de söz konusudur. Bu çalışma, halk bilimcilerin sıklıkla dile getirdiği “el sanatları nesnelerin sadece biçimsel ve teknik özellikleri bakımından ele alınmamalı, bu nesneler etrafındaki kültüre de odaklanmalı” düşüncelerinin sonucunda oluştu. Halk bilimciler el sanatlarını nasıl ele aldılar, nasıl ele almalılar soruları bu çalışmanın temel sorunlarını oluşturmaktadır.

Kuşkusuz kendisinden önce yapılmış değerli çalışmalar olmasaydı bu çalışma ortaya çıkamazdı. El sanatları üzerine emek veren, de-

ğerlendirmeler yapan amatör ve profesyonel bütün araştırmacılara bu alana kattıkları için teşekkür ederim. Elbette çalışmanın yazımı sırasında desteklerini her daim arkamda hissettiğim değerli hocalarım ve yol arkadaşlarım vardı. “El sanatları alanında uzmanlaşmanı istiyorum” diyerek beni bu alana yönlendiren, akademik anlamda ilerlemem için bilgeliği ve ileri görüşlülüğüyle yolumu aydınlatan kıymetli hocam Prof. Dr. M. Öcal Oğuz’a teşekkürü borç bilirim. Doktora tezimi yöneterek el sanatları ile tanışıklığımı kolaylaştıran hocam Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu’ya müteşekkirim. Çalışmamı okuyarak eleştirilerini ve değerli görüşlerini paylaşan hocam Doç. Dr. Dilek Türkyılmaz’a ve çalışma arkadaşlarım Doç. Dr. Emine Çakır’a, Bilge Tüzel’e ve Burakhan Kabaçam’a minnettarım. Çalışmamın yazımı boyunca verdikleri destekten ötürü Melek anneme ve Muzaffer babama teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak, varlığı ile hayatıma zenginlik ve neşe katan eşime yol arkadaşlığı ve anlayışı için minnettarım.

Selcan Gürçayır Teke
Ankara, 2023

KAYNAKÇA

- Abdülaziz Bey. 1995. *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*. (Yay. Hzl. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Abdülkadiroğlu, A. 1992. "Meslek Pirleri ve Testerecilerin Piri." *Millî Folklor*. (13): 4-6.
- Akalın, Ş. Ocak 1956. "Kırklareli'nde Şayakçılık." *Türk Folklor Araştırmaları*. (78): 1237-1238.
- Alangu, T. 1983. *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Alantar, H. 2007. *Motiflerin Dili*. İstanbul: İstanbul Halı İhracatçıları Birliği.
- Alexander, C. 2021. *Erken Dönem Türk Halısı 21. Yüzyıl Sanatının Bir Müjdesi*. İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Alpman, N. 2009. *Ustadan Çırağa, Dededen Toruna Anadolu'nun Elleri*. İstanbul: Halkbank Yayınları.
- Arık, R. O. 1947. *Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Arı, M. 1990. *Köy El Sanatları*. Ankara: Ankara Ziraat Fakültesi.
- Arseven, C.E. 1998. *Sanat Ansiklopedisi*. Cilt V. İstanbul: MEB Yayınları.
- Arşık, A. 1972. "Bir Derleme Gezisi Notları." *Folklor Doğru*. (32): 20-24.
- Aşık Paşa-yı Velî. 1998. *Garibnâme*. Bedri Noyan.(Çev.). Ankara: Ardış Yayınları.
- Aşkun, V. C. Haziran 1939. "Sivas Folkloru VI". *DörtEylül*. (4-20): 5-7.
- Aslanapa, O. 1987. *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Avcı Tuğal, S. 2018. *Oluşum Süreci İçinde Dijital Sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Aydın, O. Nisan 1954. "Etnoloji." *Türk Folklor Araştırmaları*. (57): 889.
- Aydın, T. 2022. *Türk Halı ve Düz Dokumalarında Kullanılan Sembolik Motifler ve Kültürel Kökenleri*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ayhan, A. Kasım 1986. "Yağcıbedir Yörük Halıları." *Türk Folkloru*, (8-88): 14- 19.

- Aytekin, B. A. 2015. Yerel Zanaatların Sürdürülebilirliği İçin Akademi-Atölye Arası Örtük Bilgi Aktarım Süreçlerinin Katılımcı Tasarım Yöntemi Ve Teknoloji Desteği İle Yeniden Düzenlenmesi. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Babaoğlu, S. 1983. "Türk Halk Sanatındaki Motiflerin Padişah Elbiselerindeki Yeri." *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. (içinde 45-51). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Balaman, A. R. 1985. "Kütahya'da Seramikcilik." *4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*. (içinde s. 54-61). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. 1971. *Türk Plâstik Sanatları*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Barışta, Ö. 1998. *Türk El Sanatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baykara, T. 1985. "Türk El Sanatlarının XIX. Yüzyıldaki Gerilemesi Üzerine Düşünceler." *4. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*. (içinde s. 69-77). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Baykurt, Ş. Eylül 1951. "Trakya Elişlemeleri ve İncelemede Karşılaşılan Güçlükler." *Türk Folklor Araştırmaları*. (26): 408.
- Bayrı, M. H. 1939. *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul: İstanbul-Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı.
- Bayrı, M. H. Mayıs 1935. "Balıkesir'de Pabuçculuk." (48): 289-298.
- Begic, H. N. 2014. Gelenekteki Değişim ve Keçecilik Sanatı. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- "Beş Bacalı Kilim." <https://sivrihisarkilimmuzesi.com/kilim-cesitleri/> erişim tarihi 29 Ekim 2023.
- "Beş Bacalı Kilim." <https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-149948/sivrihisar-bes-bacali-kilim---2009.html> erişim tarihi 22 Ekim 2023.
- Beşe, M. E. Mart 1940. "Pir Çivisi." *Halk Bilgisi Haberleri*, 9(101): 124-125.
- Bilge, M. F. 2009. "Gerede (Bolu) Geleneksel El Sanatları." Yayımlanmamış Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Bilgic, M. T. 2021. Meslek Erbabı: Zanaatkarlığın Toplumsal Çerçevesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

- Birinci, M. Kasım 1975. "Sivas El Sanatları: Kundura ve Kunduracılık." *Sivas Folkloru*. (1): 10-12.
- Boas, F. 2021. *İlkel Sanat*. (Çev. Semih Gözen Esmer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, P. N. 1982. "Yaşar Kemal'in Yörük Kilimindeki Nakışlar." *Folklor ve Edebiyat 1*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Bronner, S. J. 1979. "Concepts in the Study of Material Aspects of American Folk Culture." *Folklore Forum* 12. (2-3): 133-72.
- Bronner, S. J. 2016. "Halk Nesneleri." (Çev. Süheyla Sarıtaş). *Millî Folklor*. (110): 125-139.
- Buluz, N. Aralık 1983. "Sivas'ta Takunyacılık ve Nalıncılık." *Sivas Folkloru*. (26): 8-10.
- Çakır, S. 1972. "Folklor ve Etnoğrafya Kavramları." *Halkevleri Dergisi*. 71: 14-17.
- Çalış, H. 1969. *Köy El Sanatları Kılavuzu*. Ankara: Köy İşleri Bakanlığı, Teşkilatlama ve Krediler Genel Müdürlüğü.
- Cinlioğlu, H. Aralık 1984. "Yazmacılık." *Türk Folkloru*. (65) 19-22.
- Çınar, A. A. 2007. *Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri*. Muğla: Muğla Belediyesi Yayınları.
- Conner, C. D. 2012. *Halkın Bilim Tarihi*. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Çoruhlu, Y. 2019. *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi II*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Dariverenli, A. U. Ekim-Kasım 1939. "Sanatkârların Pirleri." *İnanç*. (32-33): 21-23.
- Deniz, B. 1994. "Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Anabilim Dalında El Sanatları Eğitimi ve Sorunları." *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. (içinde s. 18-20). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Deniz, B. 2000. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- Diler, A.- Gallice, M.A. 2018. *Kilimin Sembolleri*. İstanbul: Alfa/Araştırma.
- Doğan, E. T. 2013. *Dünden Bugüne Zanaatkârlık: Cam İşçiliği Örneği*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Dreyfus, H. L. 2009. *İnternet Üzerine*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dundes. A. 2018. "Fakelore Fabrikasyonu." *Folklorun Sahtesi Fakelore*. (Yay. Hzl. Selcan Gürçayır Teke). Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Durul, Y. 1956. "Halı ve Kilimlerde Kız Motifleri." *Türk Etnografya Dergisi*, (1): 91.
- Durul, Y. 1957. "Türkmen, Yürük, Afşar Halı ve Kilim Motifleri Üzerinde Araştırma." *Türk Etnografya Dergisi*. (2): 65-66.
- Durul, Y. 1987. *Türk Kilim Motifleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Duymaz, A.-Şahin, H. İ. 2010. "Meslek Folkloru Kapsamında Geleneksel Mesleklerdeki Pir İnanıcı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Değerlendirme." *Millî Folklor*, (87): 101-121.
- Ekici, M. 1998. "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi." *Millî Folklor*. (39): 25-34.
- Ekici, M. 2011. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Elçin, Ş. 1962. "Denizli Dokumacılığı Üzerine Notlar." *Türk Etnografya Dergisi*. (5): 5-8.
- Erbek, G. 1987. "Anadolu Motiflerinin Anlamları ve Tanımlama Sorunları." *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Maddi Kültür*. (içinde s. 113-115) Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Erbek, M. 2002. *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdentuğ, N. 1968. "Etnolojinin Araştırma Alanı ve Gayesi." *Önasya*. 30: 16, 26.
- Erdoğan, M. Aralık 1957. "İstanbul'da Keçecilik." *Türk Folklor Araştırmaları*. (101): 1613-1614.

Erdoğan, M. Mart 1958. "İstanbul'da Mühürçülük." *Türk Folklor Araştırmaları*, (104): 1650-1652.

Erdoğan, S. 2022. *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel El Sanatlarıyla İlgili Söz Varlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Eren, N. 1986. "Deri ve Dericilik III." *Türk Folkloru*. (80-81): 11-22.

Eşberk, T. 1939. *Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti*. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü.

Evliyaoğlu, S.-Baykurt, Ş. 1988. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık.

Feyhman, G. Mayıs 1936. "Yazmacılık." *Halk Bilgisi Haberleri*. 56: 135-136.

Fleming, E. M. 1974. "Artifact Study: A Proposed Model." *Winterhur Portfolio*. (9): 153-173.

Gabriel, A. Kasım 1951. "Halk Elbiseleri Sergisi ve Türk Sanatı." *Türk Folklor Araştırmaları*. 28: 433-434.

— 266 —
Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi. 2021. (Ed. Aysen Soysaldı- Ed. Yrd. Ebru Çatalkaya Gök) Ankara: Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü.

Genç, M. 2016. *Anadolu Türk Halılarının (14.-15. YY. Hayvan Figürlü Halılar) Motif ve Renk Özelliklerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

Genç, R. 1997. *Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Glassie, H. 1968. *Pattern in the Material Folk Culture of the Eastern United States*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.

Glassie, H. 1972. "Folk Art." *Folklore and Folklife An Introduction*. (içinde 253-280). The University of Chicago Press.

Glassie, H. 1999. *Material Culture*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Glassie, H. 2002a. *Turkish Traditional Art Today*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Glassie, H. 2002b. "Halk Sanatı Düşüncesi." *Folklor/Edebiyat*. (31): 5-11.

- Gombrich, E.H. 1986. *Sanatın Öyküsü*. (Çev. Bedrettin Cömert). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gönül, M. 1957. "Türk Halı ve Kilimlerinin Teknik Hususiyetleri." *Türk Etnografya Dergisi*. (2): 69-85.
- Görgünay Kırzioğlu, N. 1995. *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyasında Ortak Motifler*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- Görgünay, N. 1983. "Bardız Kilimleri." *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Maddi Kültür*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Güllü, Ö. 1937. "Isparta İktisadiyatının Tarihsel Durumuna Bir Bakış III, Dikicilik ve Kunduracılığın İdari ve İnzibati Teşkilatı." *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*. (37): 531-532.
- Güngör, K. Haziran 1959b. "Folklorun Mana ve Mahiyeti II." *Türk Yurdu*. (4): 26-27.
- Güngör, K. Mayıs 1959a. "Etnografya ve Folklorun Mevzuları." *Türk Yurdu*. (49) 3: 26-27.
- Gürçay, H. 1966. "Keçe ve Keçecilik." *Türk Etnografya Dergisi*. (IX): 21-32.
- Güvemli, Z. 1987. "Giriş" *Anadolu Kilimlerinden Örnekler 2*. Hzl. Yusuf Durul. İstanbul: Ak Yayınları.
- Halkbilgisi Toplayıcılarına Rehber*. 1928. İstanbul: İktisat Matbaası.
- Halkiyat Derleme Kılavuzu*. 1938. CHP Halkevi, Dil Tarih Edebiyat Şubesi Yayını.
- Hamit Zübeyr. 1932. *Halkbilgisi Kılavuzu*. İstanbul: Matbaacılık ve Neşriyat T. A. Ş.
- Hart, K. 2011. *Modernliği Dokumak Bir Batı Anadolu Köyünde Hayat, Aşk, Emek*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hınçer, R. Mayıs 1972. "Türk Giyim Kuşamları ve El İşlemeleri Üzerine." *Türk Folklor Araştırmaları*. (274): 6309.
- İbni Haldun. 2009. *Mukaddime 1-2*. (Hzl. Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İvgin H. 1998. *Vezirköprü Halk Kültürü Derlemeleri*. Ankara: Vezirköprü Belediyesi Yayınları.

Kabaçam, B. 2023. El Sanatları Geleneğinde Usta Çırak İlişkisi: Yaşayan İnsan Hazinesi Örneği. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

Kabaklı, A. Mart 1968. "Yörük ve Türkmen Kadınlarının Baş Süslemeleri." *Türk Folklor Araştırmaları*. (224): 4681-4682.

"Kadınların Eşitlik Mücadelesi Anadolu Kilimlerinde Sembolleri Değiştirdi." https://bigumigu.com/haber/kadinlarin-esitlik-mucadelesi-anadolu-kilimlerindeki-semboolleri-degistirdi/#google_vignette erişim tarihi 10 Kasım 2023.

Kansu, Ş. A. 1942. "Etnoloji ve Memleketimiz." *Ülkü (Yeni Seri)*. (2) 20: 3-5.

Karamağaralı, B. 1997. "Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine." *Arış Dergisi*. (3): 28-39.

Karataş, M. 2013. Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları –Anadolu Sahası-. Doktora Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Kasapoğlu Akyol, P. 2013. "Türkiye'nin Yaşayan İnsan Hazinesi Programı." *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği: Türkiye Deneyimi*. (içinde 83-91). Ankara: Grafiker Yayınları.

Katırcıoğlu, N. Temmuz-Eylül 1947. "Eski Çağlarda: Peştemal Kuşatma Töreni." *Ün İsparta Halkevi Mecmuası*. (160-162): 2172-2173.

Kocabaş, H. 1962. "Tophane Lüleçiliği." *Türk Etnografya Dergisi*. (V): 12-13.

Koçu, R. E. 2003. *Tarihte İstanbul Esnafı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Koşay, H. Z. 1935. *Ankara Budun Bilgisi*. Ankara: Ulus Basımevi.

Koşay, H. Z. 1969. "Türkiye'de Etnografya ve Folklor Araştırmaları." *Önasya*. (4) 47: 18-19.

Koşay, H. Z. Temmuz 1957. "Halk Sanatları ve Geleneklerini Araştırma ve Derleme Yönetmeliği-II." *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. 96: 1529-1531.

"Kör Çiçek." <http://www.bayat.gov.tr/kilim-modeli-kor-cicek> erişim tarihi 29 Ekim 2023.

Kuban, D. 2016a. "Osmanlı Sanatında Anadolu-Türk Kültürü Yorumu." *Doğan Kuban Yazıları Antolojisi, 1. Cilt, Sanat, Mimarlık ve Toplum Kültürü Üzerine Makaleler*. (içinde s. 49-63) İstanbul: Boyut Yayıncılık.

- Kuban, D. 2016b. "Kuramsal Yaklaşımda Geleneğin Dinamik Yorumu." *Doğan Kuban Yazıları Antolojisi, 1. Cilt, Sanat, Mimarlık ve Toplum Kültürü Üzerine Makaleler*. (içinde s. 327-331) İstanbul: Boyut Yayıncılık. 327-331.
- Küçükerman, Ö. Mart 1997. "Türk Halıcılığında "Kimlik Korunması", *Arış Dergisi*. (3): 40-47.
- Kutlu, M. M. Kasım 1977. "Uluborlu'da Halk Sanatları." *Halkbilimi*. (33): 3-8.
- Kuzucular, E. Haziran. 1976a. "Şarkışla'da Çorap ve Çorapçılık 3." *Sivas Folkloru*. (41): 16-18.
- Kuzucular, E. Ocak 1977a. "Şarkışla'da Kilim ve Kilimcilik." *Sivas Folkloru*. (48): 18-20.
- Kuzucular, E. Şubat 1977b. "Şarkışla'da Kilim ve Kilimcilik." *Sivas Folkloru*. (49): 19-23.
- Kuzucular, E. Temmuz 1976b. "Şarkışla'da Çorap ve Çorapçılık 3." *Sivas Folkloru*. (42): 18-22.
- Maden, P. 2010. Kahramanmaraş ve Ankara Merkezli Geleneksel Ağaç Oymacılığı Sanatı ve Geleneğin Ustaları. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- "Meşk." *İslam Ansiklopedisi*. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/mesk>, erişim tarihi 21 Eylül 2023).
- Mehmet Halit. 1934. "Balıkesir'de Saraçlık." *Halk Bilgisi Haberleri*. (32): 233-238.
- Mehmet Halit. Ağustos 1993a. "Balıkesir'de Dabaklık." *Halk Bilgisi Haberleri*. (27): 58-65.
- Mehmet Halit. 1933b. "Balıkesir'de Keçecilik." *Halk Bilgisi Haberleri*. (29): 120-127
- Mustafa Cavit. 1929. "Muğla'da Dabağ Esnafı Teşkilatı." *Halk Bilgisi Haberleri*. (2): 3-7.
- Nişanyan, S. 2009. *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Everest Yayınları.

- Ocakcioğlu, H. 1938. *Etnografya Kılavuzu*. İstanbul: Resimli Ay Basımevi.
- Oğuz, M. Ö. 2009. *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Öksüz, M. 2019. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcıları: Karaman El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Ölmez, F. N. 2005. "Bayat İlçesinde Kilimcilik ve Üretilen Kilimlerin Bazı Teknolojik Özellikleri." *Millî Folklor*. (66): 90-104.
- Önder, M. Kasım 1976. "Anadolu Kilimi." *Türk Folklor Araştırmaları*. (328): 7805-7806.
- Ong, W. J. 2014. *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Örnek, S. V. 1971. *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. 1977. *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Örnek, Z. 1966. "Alacahöyük ve Civarı Örmeye ve Dokuma Motifleri." *Türk Etnografya Dergisi*. (IX): 47-79.
- Özbel, K. 1947. *El Sanatları I Anadolu Çorapları*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. 1948a. *El Sanatları II Oya ve Oya Çeşitleri*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. 1948b. *El Sanatları III Eski Türk Kumaşları*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. (t.y.)(a) *El Sanatları VII Cicim ve Sili*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. (t.y.)(b) *El Sanatları VIII Antep Nakış İşleri*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özbel, K. (t.y.)(c) *El Sanatları XIV Beledi Dokumaları*. Ankara: CHP Halkevleri Bürosu.
- Özen, K. Eylül 1982c. "Divriği İlçesinde Köşker Esnafı 3." *Türk Folkloru*. (38): 16.

- Özen, K. Haziran 1982a. "Divriği İlçesinde Köşker Esnafı I." *Türk Folkloru*. (35): 17-21.
- Özen, K. Ocak 1983. "Sivas Yemenici Esnafında Ahilik Geleneği." *Türk Folkloru*. (42): 7-11.
- Özen, K. Temmuz 1978. "Divriği İlçesinde Geleneksel Kadın Ziynet Eşyaları Takı ve Süsler." *Sivas Folkloru*. (66): 16-19.
- Özen, K. Temmuz 1982b. "Divriği İlçesinde Köşker Esnafı 2." *Türk Folkloru*. (36): 18-20.
- Özer, K. Ağustos 1966. "Balıkesir'de Kıstı Altını ve Giyim." *Türk Folklor Araştırmaları*. (205): 4160.
- Öztürk, İ. 1983. "Evlilikte Çeyiz Hazırlamanın ve Çeyiz Çevresinde Oluşan Toplumsal Kuralların Tekstil ve El Sanatlarının Yaşamaya Etkisi." *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Maddi Kültür*. (içinde s. 165-199). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Öztürk, İ. 1992. "Türk Halı ve Kilimciliğine İlişkin Projelerin Başarısında Halkbilimsel Verilerin Önemi." *IV. Milletlerarası Türk Kongresi Bildirileri. Maddi Kültür*. (içinde s. 173-182). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Öztürk, İ. 2003. *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Öztürk, İ. 2011. "Türk Halı ve Düz Dokumaları Üzerine Tartışılması Önerilen Konular." *Arış Dergisi*. (6): 94-99.
- Paçacıoğlu, B. Kasım 1987. "Sivas El Sanatlarından Ağzılıkçılık." *Sivas Kültür Sanat*. (2): 23-25.
- Pala, İ. 2005. *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pamuk, O. 2010. *Benim Adım Kırmızı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pekin, E. 1977. "Yörüklerde Un Çuvalları." *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. V. Cilt Etnografya*. (içinde s. 207-230). Ankara: Akın Matbaası.
- Reinhard, U. 1977. "Silifke Yöresi Dokumaları." *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. V. Cilt Etnografya*. Ankara: Akın Matbaası.

- Roberts, W. E. 1972a. "Folk Crafts." *Folklore and Folklife An Introduction*. (içinde s. 233-253). The University of Chicago Press.
- Roberts, W. E. 1972b. "Fieldwork: Recording Material Culture." *Folklore and Folklife An Introduction*. (içinde 431-445). The University of Chicago Press.
- Sarıtaş, S. 2020. "Henry Glassie (1999). Material Culture (Maddi Kültür)." *Folklor Edebiyat*. 26(2): 733-736.
- Schick, İ. C. Mart 2017. "İslâmî Kitap San'atlarında Standartlaşma: Usta Çı-
rak İlişkisi ve İcazet Geleneği." *Osmanlı Araştırmaları*. (49): 231-266.
- Sennett, R. 2008. *Karakter Aşınması Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. (Çev. Barış Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. 2009. *Zanaatkâr*. (Çev. Melih Pakdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şentürk, A. Ekim 1977. "Unutulan Sanatlar: Palancılık." *Türk Folklor Araştırmaları*, (339) 8117-8118.
- Shiner, L. 2017. *Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi*. (Çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sinir Şahin, H. 2022. Giresun Yöresinde Geleneksel Meslekler. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Sipahioğlu, O. 1992. Bursa'da ve İstanbul'da Dokunan ve Giyimde Kullanılan 17. Yüzyıl Saray Kumaşlarının Yozlaşma Nedenleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- "Soba Borusu." <https://www.turkcebilgi.org/fikralar/diger-fikralar/soba-borusu-49709.html> erişim tarihi 14 Nisan 2023.
- Su, J. "Conceptualising the Subjective Authenticity of Intangible Cultural Heritage." *International Journal of Heritage Studies*, 24:9, 919-937, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527258.2018.1428662> erişim tarihi 13.10.2022.
- Taner, N. 1984. "Halk El Sanatlarında Nakışların Abecesi ve Halkbilimsel Özellikleri." *Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984*. (içinde s. 493-533). İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.

- Taner, N. 1987. "Bir Halk Sanatı Olarak Semercilik ve Türkiye'de Bu Sanatla İlgili, Terim, Deyim ve Araçlar." *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri V. Cilt, Maddi Kültür*. (içinde s. 377-398). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Taner, N. Mayıs 1983. "Bir Kültür Ögesi Olarak Çoraplardaki Nakışların Halkbilimsel Önemi Üzerine Düşünceler." *Türk Folkloru*. (46): 12-13.
- Tansuğ, S. 1984. "Anadolu'da Geleneksel Türkmen Giyimi." *Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984*. (içinde s. 535-542). İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.
- Topbaş, A. – Seyirci, M. Eylül 1984. "Afyon Keçe Sanatı." *Türk Folkloru*. (62): 18-23.
- Tör, V. N. 1971. "Ön Söz." *Türk İşlemelerinden Örnekler*. (Haz. Nurhayat Berker-Yusuf Durul). İstanbul: Ak Yayınları.
- Toygat, K. Haziran 1982. "Erzincan Bakır El Sanatları Üzerine Notlar." *Türk Folkloru*. (35): 6-7.
- Toygat, K. Temmuz 1985. "Tanıtma mı Dış Satım mı?" *Türk Folkloru*. (60): 3.
- Tural, S. 1998. "Halı'nın İşlevinin Özel Bir Göstergesi." *Arış Dergisi*. (4): 8-18.
- Tüzel, B. 2020. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerindeki El Sanatları Unsurları ve Ticarileştirme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Üçer, M. Ağustos 1980. "Kaybolan Bir Zanaat: Takunya, Tıktık ve Nalınlar." *Sivas Folkloru*. (10): 6-8.
- Uğurlu, A. 1994. "El Sanatları Örneklerinde Kalite ve Değerlendirme Ölçütleri." *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. 18-20 Kasım 1992, İzmir. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ülgener, S. F. 1981. *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ülkütaşır, M. Ş. Ekim 1946. "Folklor ve Etnografyanın Konusu." *Ülkü(Yeni Seri)*. (11) 122: 6.

- Vaardal, M. 2008. "Authentic Creativity in Traditional Handicraft and Folk Dancing" 16.12.2008 <http://www.infonet-ae.eu/en/articles/authentic-creativity-in-traditional-handicraft-and-folk-dancing-0592>. erişim tarihi 11.08.2011.
- Vatter, S. 1998. "Şam'ın Militan Tekstil Dokumacıları: Ücretli Zanaatkârlar ve Osmanlı İşçi Hareketleri 1850-1914." *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler 1839-1950*. (içinde s. 55-97). (Ed. (Donald Quataert-Erik Jan Zürcher) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woodward, I. 2016. *Maddi Kültürü Anlamak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- (y.a.y.) 2011. *Bayat Kilimi Dokumaya Hazırlık*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- (y.a.y.). Haziran 1958. "Eski Türk Kilimleri ve Kilimcilik Geleneği. *Türk Folklor Araştırmaları*. (107): 1705-1707.
- Yalçınkaya, G. 2017. "Afyonkarahisar'da Yemenicilik." *Taşpınar Dergisi*. (18): 53-59.
- Yalın, A. R. Haziran 1941. "Mazmanlar ve Mutaflar." *Halk Bilgisi Haberleri*. (116): 175.
- Yaylalı, Ç.-Konuk, M. "Kapalı Cezaevlerinde Mahkumların El Sanatı Etkinlikleri ve Pozitif Değerlendirme Sonuçları." 5 th International Vocational Schools Symposium (içinde s. 74-80). (May 18-20 2016). Kosovo: Prizren.
- Yener, E. 1960. *Etnografya Kılavuzu, Halk Sanat ve Geleneklerini Derleme Kılavuzu*. Ankara: Türk Kadınlar Birliği Neşriyatı.
- Yerli, S. 2019. *Türk Kültüründe Demircilik ve Günümüz Demirci Ustalarının Sosyolojik Portreleri*. Basılmamış Sanatta Yeterlilik Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Ziya Gökalp. 2019. *Türkçülüğün Esasları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

David Inglis - Christopher Thorpe

SOSYAL TEORİYE GİRİŞ

Çeviri ve Notlar
İhsan Çapcıoğlu - Rüveyda Çınar

Ankara 2023

Sosyal Teoriye Giriş

Yazarlar

David Inglis

Christopher Thorpe

Çeviri ve Notlar

İhsan Çapcıoğlu

Rüveyda Çınar

ISBN: 978-625-6444-11-9

1. Baskı

Eylül, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 477

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz	7
Çevirmenlerin Önsözü	9
Giriş: Bir Çağrışı Genişletmek.....	11
1 Klasik Paradigmalar.....	23
2 İşlevselci ve Sistemler Teorisi Paradigmaları.....	53
3 Marksist ve Eleştirel Teori Paradigmaları.....	81
4 Fenomenolojik Paradigmalar.....	109
5 Sembolik Etkileşimcilik Paradigmaları.....	133
6 Rasyonel Seçim ve Sosyal Alışveriş Teorisi Paradigmaları.....	159
7 Süreç Sosyoloji Paradigması.....	183
8 Yapısalcı ve Post-Yapısalcı Paradigmalar.....	199
9 Post-Modernist Paradigmalar.....	229
10 Yapılaşma Paradigmaları.....	253
11 Feminist Paradigmalar.....	287
12 Küreselleşme Paradigmaları.....	317
Sonuç: 13 Maddede Sosyal Teorinin Gelişimi.....	345
Kaynaklar	351

Şekiller ve Tablolar

Şekil

1.1. Kant ve Hegel'in Özeti.....	32
1.2. Çeşitli Klasik Düşünürlerin Fikirleri - Modern Öncesi ve Modern Toplumun Özellikleri.....	35
1.3. Aydınlanma/Romantizm ve Pozitivizm/Yorumculuk Farkları.....	45
1.4. Marx'ta Altyapı ve Üstyapı Kavramları.....	47
1.5. Materyalizm ve İdealizm.....	50
2.1. Klasik Evrimciliğin Özeti.....	58
2.2. Parsons'ın Dört Sistemi.....	61
2.3. Kalıp Değişkenler.....	63
3.1. Adorno ve Horkheimer'in Eleştirel Teorisinin Özeti.....	92
3.2. Habermas'ın Eleştirel Teorisi.....	101
3.3. Gramsci'nin Marksizmi.....	105
4.1. Schutz Fenomenolojisinin Özeti.....	117
4.2. Berger ve Luckmann'ın Fenomenoloji Özeti.....	123
4.3. Etnometodolojinin Özeti.....	126
4.4. Merleau-Ponty'nin Varoluşsal Fenomenolojisi.....	131
5.1. James'e Ait Seçici İlgi ve Diyalojik Benlik.....	138
5.2. Mead'in Görüşleri.....	141
5.3. Cooley'in Görüşleri.....	143
5.4. Blumer'in Görüşleri.....	147
5.5. Goffman'ın Görüşleri.....	155
6.1. Rasyonel Seçim Teorisinin Özeti.....	163
6.2. Homans'ın Temel Davranış Biçimleri.....	165
6.3. Blau'ya Göre Bireyler ve Topluluklar.....	167
6.4. Emerson'un Alışveriş Ağı Teorisi.....	169
6.5. Coleman'ın Rasyonel Seçim Teorisi.....	175
6.6. Rasyonel Seçim Marksizmi'nin Özeti.....	178

7.1.	Elias'ın Süreç Sosyolojisi.....	197
8.1.	Saussure'nin Dilbilimi.....	206
8.2.	Söylemlerin Doğası.....	211
8.3.	Barthes'ın "Mit" Kavramı.....	213
8.4.	Althusser'in Marksizm Anlayışı.....	219
8.5.	Foucault'nun İlk Dönem Görüşleri.....	227
8.6.	Foucault'nun Son Dönem Görüşleri.....	230
9.1.	Post-Modernizme Göre Modern ve Post-Modern İlkeler.....	231
9.2.	Post-Modernizme Göre Modernizm ve Post-Modernizmin Özellikleri.....	231
9.3.	Lyotard Görüşlerinin Özeti.....	241
9.4.	Baudrillard Görüşlerinin Özeti.....	246
10.1.	Bourdieu'nün Üç Sermaye Türü.....	266
10.2.	Bourdieu'nün Sosyal Teorisi.....	270
10.3.	Giddens'in Sosyal Teorisi.....	280
11.1.	Liberal, Marksist ve Radikal Feminizmler.....	306
11.2.	Post-Modernist Feminist Teori.....	308
11.3.	İki Fenomenolojik Feminist.....	316
12.1.	Küreselleşmenin Dört Boyutu ve Küreselleşmeye İlişkin Temel Sorular.....	320
12.2.	Wallerstein'in Dünya Sistemleri Teorisi.....	325
12.3.	Giddens'in Küreselleşme Teorisi Özeti.....	332
12.4.	Kültürel Küreselleşme Fikirleri.....	342

Tablo

2.1.	Eylem Sistemi - AGIL Modeli.....	67
2.2.	Eylem Sisteminin + Alt Sistemi.....	68
2.3.	AGIL Sistemi Olarak Sosyal Sistem.....	68
2.4.	Luhmann'ın Sistemler Teorisi.....	78

Türkçe Baskıya Önsöz

Kitabımızın Türkçe baskısına bir önsöz yazmamızın istenmesi bizi çok mutlu etti. Bilindiği gibi sosyal teorinin iki yüzü vardır. Birincisi daha ziyade kısıtlayıcı ve can sıkıcıdır. Bunun nedeni sosyal teorinin büyük kısmının anlaşılmasız ve zor bir dille yazılmış olmasıdır. İlk kez okuyan birisi için sosyal teori soyut, muğlak ve hatta anlaşılması imkânsız gibi görünebilir. Diğer yandan sosyal teorinin kaleme alınması son derece önemlidir, çünkü zamanla teori çerçevesinde kullanılan kavram ve fikirler daha karmaşık hale gelir. Bununla birlikte teorik anlatılar gereğinden fazla zor bir tarzda yazılmıştır. Sosyal teorisyenler sıklıkla sadece diğer sosyal teorisyenler için yazıyorlarmış görüntüsü sergileyerek, fikirlerini geniş okuyucu kitlesine yeterince açık bir şekilde iletmeyi başaramazlar. En kötü sosyal teori türü anlaşılması zor olan, fakat okuyucunun yoğun çabanın ardından anlayıp, fikirlerini sıradan ve ilgi çekicilikten uzak bulduğu; dolayısıyla da bu çabasına değmediğine kanaat getirdiği teoridir. Kötü bir sosyal teori ise sıradan olma özelliğini, abartılı ve karmaşık bir dil kullanarak gizlemeye çalışır - fakat dilin zorluğu düşünce yoksulluğunu gizleyen bir örtüdür.

Bununla birlikte sosyal teorinin bir de ilgi çekici bir yönü vardır ve bu, onu okunmaya değer hale getirir. Burada sosyal teoriyi okumak nispeten zorlayıcı olabilir, fakat okuyucu bu zorluğu göze aldığına fazlasıyla değdiğini görecektir. Sosyal teorinin çoğu böyledir. Okuduğunuz bir sosyal teorinin iyi ve buna değer olduğunu test etmenin yolu şudur: onu okuduğunuzda çevrenizdeki dünyaya ilişkin yeni bir anlayış kazanıyor musunuz? Ve bu dünya ile ilgili anlayışınız daha önce olduğundan daha iyi mi? Nihai olarak sosyal teorinin amacı insanların insan yaşamını, güncel toplumu ve hepsinin üstünde kendilerini, başka yollarla olduğundan daha iyi anlamalarını sağlamaktır. Bir sosyal teori, eğer olaylara karşı gözlerinizi

açıyorsa, daha iyi görmenizi sağlıyorsa ve daha önceki düşünce ve eylemlerinizi yeniden değerlendirmenizi sağlıyorsa değerlidir. Bu kitapta tartışılan sosyal teorilerin hepsi bu amacı gerçekleştirme potansiyeline sahiptir.

Kimi teorilerin okuyucuyu bu amaca başarıyla ulaştırması, aslında her bir okuyucuya göre farklılık gösterir. Zira hepimizin kendimize özgü (nispeten) eşsiz otobiyografileri ve düşünce tarzları var (her ne kadar sosyal teori her bir bireyin biyografisinin sınıf, etnik köken, cinsiyet, cinsellik ve çeşitli başka büyük sosyal kuvvetler tarafından derin şekilde etkilendiğini gösterse de). Sonuç olarak belli bir teorinin size hitap edip etmemesi – onu çekici ya da itici bulup bulmamanız – kendi önyargılarınıza ve hayat deneyimlerinize bağlıdır. Ancak bu önyargı ve deneyimler temelde toplumsal olarak inşa edilse de – çoğu sosyal teorinin hedefi, sizin ve diğer tüm insanların sadece toplumsal güçlerin etkisi altında kalmadığınızı ancak onlar tarafından inşa edildiğinizi göstermektir.

Eğer sosyal teori görevini doğru yapıyorsa dünyayı yeni bir gözle görmenizi sağlar ya da en azından beklediğiniz fakat henüz ifade etmek için uygun bir dil bulamadığınız şekilde onu görmenize yardımcı olur. Sosyal teori insanların gözlerini açabilir, düşüncelerini keskinleştirebilir ve onlara yeni bakış açıları kazandırabilir. Başlangıçta anlaşılması bir hayli zor görünse de onu okunmaya değer kılan da işte budur. Elinizdeki eserin sosyal teoriyi faydalanabileceğiniz bir tarzda okumanıza yardımcı olacağını umuyoruz.

Çevirmenlerin Önsözü

Sosyal teorinin kapsamlı bir incelemesi, toplum bilimlerinin özünü anlamak için vazgeçilmez bir adımdır. Bu kitap, bu incelemeyi bize sunmanın ötesinde, sosyal teorinin temel bileşenlerini, gelişimini ve pratiğini derinlemesine ele alarak, bireysel ve toplumsal düşünme biçimlerimize kritik bir perspektif katma amacını taşımaktadır. Yazarların bu eseri kaleme alırken faydalandığı teorik yaklaşımlar, metodolojiler ve entelektüel araştırmalar, sosyal teorinin karmaşık yapısını daha erişilebilir ve uygulanabilir kılmak amacıyla bir araya getirilmiştir. Eserde, sosyal teoriye dair kavramsal ve tarihsel temellerin yanı sıra, Kant, Hegel, Marx, Weber ve Foucault gibi düşünürlerin yaklaşımlarının, zamanla nasıl ve ne yönde bir dönüşüm gösterdiği de irdelenmektedir. Bu düşünürler, sadece kendi dönemlerine değil, modern dünyaya da eşsiz bir bakış açısı sunarlar. Ayrıca, sosyal teorinin fenomenoloji, yapısalcılık, post-yapısalcılık, feminizm gibi farklı paradigmaları üzerinden, bu teorilerin toplumsal yaşantıya nasıl katkı sağladığını ve bize ne tür bir perspektif kazandırdığını da detaylı bir şekilde görebilirsiniz.

Türkiye, tarihsel ve kültürel bir çerçevede, sosyal ve siyasi değişimlerin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda, sosyal teorinin Türkiye'deki gelişimi, yalnızca akademik bir ilgi değil, aynı zamanda gündelik yaşantımızın, sosyal hareketlerimizin ve politik kararlarımızın şekillendirilmesinde de kritik bir role sahiptir. Yazarların bu kitapta sergilediği metodolojik yaklaşım, Türkiye'deki sosyal teorinin durumunu ve geleceğini anlamamıza imkân tanırken, çevirmenler olarak bizler de bu bilgilerin Türk toplumu üzerindeki potansiyel etkisini gözlemleme fırsatı bulduk. Kitap ekonomik planlama, kültürel inisiyatifler, dini ve etik değerlerin evrimi, politik stratejiler ve sosyal adalet gibi birçok alanda, sosyal teorinin nasıl daha bilinçli, adil ve

sürdürülebilir çözümler üretme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal teorinin Türkiye’deki gündelik yaşantımıza, sosyal bilimlerdeki akademik çalışmalara ve ülkenin geleceğine nasıl olumlu bir katkı sağlayabileceğini görmek, oldukça heyecan verici. *Sosyal Teoriye Giriş*, sadece sosyal teorinin tarihsel ve kavramsal temellerine dair derinlemesine bir inceleme sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu teorilerin pratikte nasıl uygulanabileceğini, günlük yaşantımızda ve Türkiye’nin geleceğinde nasıl bir rehberlik sunabileceğini de gösterir.

Kitabın çeviri süreci, birçok kişinin özverili katkıları sayesinde mümkün olmuştur. Öncelikle, bu eserin orijinal yazarlarına, sosyal teorinin karmaşık dünyasını okurlar için erişilebilir kılan bu değerli çalışmaları için derin bir minnettarlık duyuyoruz. Onların bilgisi ve tutkusu olmadan bu kitabın varlığından söz edemezdik. Çeviri sürecinde bize rehberlik eden, metni anlamamıza ve Türkçeye en uygun şekilde aktarmamıza yardımcı olan ve bilgi birikimlerini kamusallaştıran birçok özverili akademisyene, editöre ve uzmana teşekkür ederiz. Özellikle zorlu bölümler ve teorik kavramların çevirisinde bize destek olan ve kültürel sermayelerini erişimimize açan meslektaşlarımıza minnettarız. Ayrıca bu kitabın Türkiye’de yayınlanmasına aracılık eden Grafiker yayınevi çalışanlarına, tasarım ve baskı süreçlerinde emeği geçenlere teşekkürlerimizi sunarız. Son olarak, sosyal teoriye yönelik ilgisiyle bu eserin Türkiye’deki okurlar için ne kadar değerli olduğunu gösteren siz değerli okurlarına da içtenlikle teşekkür ederiz. Eserin, sosyal bilimlerde çalışan araştırmacılara, öğrencilere, politika yapıcılara, uygulayıcılara ve konuya ilgi duyan herkese, sosyal teorinin gerçek gücünü, önemini ve potansiyelini göstererek ilham kaynağı olmasını ve sunduğu zengin bilgi ve perspektiflerle hayatlarımıza yeni ufuklar açmasını dileriz.

İhsan Çapcıoğlu - Rüveyda Çınar

Kaynaklar

- Abbott, P. and Wallace, C. (1999) *An Introduction to Sociology: Feminist Perspectives*. London: Routledge.
- Abrams, P. (1982) *Historical Sociology*. Ithaca: Cornell University Press.
- Adamson, W. L. (1981) *Hegemony and Revolution: A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*. Berkeley: University of California Press.
- Adorno, T. W. (1990) *Negative Dialectics*. London: Routledge.
- (1996) *The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*. London: Routledge.
- Adorno, T. W. and Horkheimer, M. (1992 [1944]) *Dialectic of Enlightenment*. London: Verso.
- Aho, K. (2005) 'The Missing Dialogue Between Heidegger and Merleau-Ponty: On the Importance of the Zollikon Seminars', *Body and Society*, 11(2): 1–23.
- Albrow, M. (1990) 'Introduction' in M. Albrow and E. King (eds) *Globalization, Knowledge and Society*. London: Sage, pp. 3–16.
- (1996) *The Global Age*. Cambridge: Polity.
- Alexander, J. C. (1983) *Theoretical Logic in Sociology, Vol. III. The Classical Attempt at Theoretical Synthesis: Max Weber*. London: Routledge.
- (1987) 'The Centrality of the Classics' in A. Giddens and J. Turner (eds) *Social Theory Today*. Cambridge: Polity, pp. 11–55.
- (1988) *Durkheimian Sociology: Cultural Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1992) *Fin de Siecle Social Theory: Relativism, Reduction, and the Problem of Reason*. London: Verso.
- (2003) *The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology*. Oxford: Oxford University Press.

- Alexander, J. C. and Colomy, P. (1985) 'Toward Neofunctionalism', *Sociological Theory* 3(2): 11–23.
- Almeder, R. (2007) 'Pragmatism and Philosophy of Science: A Critical Survey', *International Studies in the Philosophy of Science*, 21(2): 171–95.
- Althusser, L. (1971) 'Ideology and Ideological State Apparatuses' in *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books, pp. 121–76.
- Althusser, L. and Balibar, E. (1998 [1965]) *Reading Capital*. London: Verso.
- Andreski, S. (1972) *Social Sciences as Sorcery*. London: Andre Deutsch.
- Appadurai, A. (1996) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Archer, M. (1990) 'Human Agency and Social Structure: A Critique of Giddens' in J. Clark, C. Modgil and S. Modgil (eds) *Anthony Giddens: Consensus and Controversy*. Brighton: Falmer, pp. 73–84.
- Arthur, C. J. (1986) *Dialectics of Labour*. Oxford: Blackwell.
- Askay, R. (1999) 'Heidegger, the Body, and the French Philosophers', *Continental Philosophy Review*, 32: 29–35.
- Atkinson, P. and Housley, W. (2003) *Interactionism: An Essay in Sociological Amnesia*. London: Sage.
- Atkinson, W. (2007) 'Anthony Giddens as Adversary of Class Analysis', *Sociology*, 41(3): 533–49.
- Austin, J. L. (1962) *How to Do Things with Words*. Harvard: Harvard University Press.
- Bagguley, P. (2003) 'Reflexivity Contra Structuration', *Canadian Journal of Sociology*, 28(2): 133–52.
- Barbalet, J. (2007) 'Classical Pragmatism, Classical Sociology: William James, Religion and Emotion' in Baert, P. and Turner, B. S (eds) *Pragmatism and European Social Theory*. Oxford: Bardwell Press, pp. 17–45.
- Barrett, M. (1980) *Women's Oppression Today: Problems in Marxist Feminist Analysis*. Verso Books.
- Barthes, R. (1988) *The Semiotic Challenge*. Oxford: Blackwell.
- (1993 [1957]) *Mythologies*. London: Vintage.

- Baudrillard, J. (1975) *The Mirror of Production*. St Louis: Telos Press.
- (1983a) *In the Shadow of the Silent Majorities or The End of the Social*. New York: Semiotext(e).
 - (1983b) *Simulations*. New York: Semiotext(e).
 - (1990a) *Fatal Strategies*. New York: Semiotext(e)/Pluto.
 - (1990b) *Seduction*. London: Macmillan.
 - (1995) *The Gulf War Did Not Take Place*. Bloomington: Indiana University Press.
 - (1996a) *The Perfect Crime*. London: Verso.
 - (1996b [1968]) *The System of Objects*. London: Verso.
- Bauman, Z. (1989a) 'Hermeneutics and Modern Social Theory' in Held, David and Thompson, J. (eds) *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1989b) *Modernity and the Holocaust*. Cambridge: Polity.
 - (1998) *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity.
- Beauvoir, de S. (1997 [1949]) *The Second Sex*. London: Vintage.
- Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- (1999) *World Risk Society*. Cambridge: Polity.
 - (2000) *What Is Globalization?*. Cambridge: Polity.
- Becker, H. S. (1963) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Becker, H. S. and A. Pessin (2006) 'A Dialogue on the Ideas of World and Field,' *Sociological Forum*, 21: 275–86.
- Becker, G. (1976) *The Economic Approach to Human Behaviour*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bell, D. (1976) *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York: Basic Books.
- Bendix, R. (1967) 'Tradition and Modernity Reconsidered', *Comparative Studies in Society and History*, 9(3): 292–346.
- Benhabib, S., Butler, J., Drucilla, C., Fraser, N. (1995) 'Feminism and Postmodernism: An Uneasy Alliance' in *Feminist Contentions: A Philosophical Exchange*. London: Routledge, pp. 1–16.

- Bennett, J. (1966) *Kant's Analytic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berger, P. L. (2002) 'The Cultural Dynamics of Globalization' in Berger, P. L. and Huntington, S. (eds) *Many Globalizations*. Oxford: Oxford University Press, pp. 1–16.
- Berger, P. L. and Luckmann, T. (1991 [1966]) *The Social Construction of Reality*. Harmondsworth: Penguin.
- Berlin, I. (2000) *The Roots of Romanticism*. London: Pimlico.
- Berman, M. (1983) *All That is Solid Melts Into Air*. London: Verso.
- Bhabha, H. (1994) *The Place of Culture*. London: Routledge.
- Blau, Peter (1964) *Exchange and Power in Social Life*. New York: Wiley.
- Bloor, D. (1983) *Wittgenstein: A Social Theory of Knowledge*. London: Macmillan.
- Bloor, D. (2002) *Wittgenstein, Rules and Institutions*. London: Routledge.
- Blumer, H. (1969) *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. California: University of California Press.
- Bohman, J. (2004) 'Expanding Dialogue: The Internet, the Public Sphere and Prospects for Transnational Democracy', *The Sociological Review*, Vol. 52 Issue Supplement, 131–55.
- Bolton, S. and Boyd, C. (2003) 'Trolley Dolly or Skilled Emotional Manager? Moving on from Hochschild's Managed Heart', *Work, Employment and Society*, 17(2): 289–308.
- Bourdieu, P. (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1988) *Homo Academicus*. Cambridge: Polity.
- (1990) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity.
- (1991a) *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity.
- (1991b) 'Genesis and Structure of the Religious Field', *Comparative Social Research*, 13(1): 1–44.
- (1992a) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- (1992b) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity.
- (1993a) *The Field of Cultural Production*. Cambridge: Polity.
- (1993b) *Sociology in Question*. London: Sage.

- (1998a) *Acts of Resistance*. New York: The Free Press.
- (1998b) *Practical Reason*. Cambridge: Polity.
- (1998c) *The State Nobility*. Cambridge: Polity.
- (1999) *The Weight of the World*. Cambridge: Polity.
- (2000) *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P., Chamboredon, J. C. and Passeron, J.C. (1991) *The Craft of Sociology*. Berlin: de Gruyter.
- Bourdieu, P. and Passeron, J. C. (1990) *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L. (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity.
- Boyne, R. (1990) 'Culture and the World System', *Theory, Culture and Society*, 7(1): 57–62.
- Brownmiller, S. (1975) *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon and Schuster.
- Bruun, H. (2008) 'Objectivity, Value Spheres, and "Inherent Laws": On some Suggestive Isomorphisms between Weber, Bourdieu, and Luhmann', *Philosophy of the Social Sciences*, 38(1): 97–120.
- Bryant, C. and Jary, D. (1991) 'Introduction: Coming to terms with Anthony Giddens' in Bryant, C. and Jary, D. (eds) *Giddens' Theory of Structuration: A Critical Appreciation*. London: Routledge, pp. 74–116.
- Bulmer, M. (1984) *The Chicago School of Sociology: Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Burke, P. (2005) *History and Social Theory*. 2nd edn, Cambridge: Polity.
- Burkitt, I. (1991) *Social Selves: Theories of the Social Formation of Personality*. London: Sage.
- Burns, T. (1992) *Erving Goffman*. London: Routledge.
- Butler, J. (1989) *The Thinking Muse: Feminism and Modern French Philosophy*. Bloomington: Indiana University Press.
- (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London: Routledge.
- (1993) *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. London: Routledge.

- Calhoun, C., LiPuma, E. and Postone, M. (eds) (1993) *Bourdieu: Critical Perspectives*. Cambridge: Polity.
- Calinescu, M. (1987) *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-garde, Decadence, Kitsch, Post-modernism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Callinicos, A. (1989a) 'Anthony Giddens: A Contemporary Critique', *Theory and Society*, 14: 133–66.
- (1989b) *Marxist Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Camic, C. (1985) 'Review: The Return of the Functionalists', *Contemporary Sociology*, 15(5): 692–5.
- Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. I. Oxford: Blackwell.
- (1997) *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. II. Oxford: Blackwell.
- (1998) *End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. III. Oxford: Blackwell.
- (2000) 'Materials for an Exploratory Theory of the Network Society', *British Journal of Sociology*, 51(1): 5–24.
- Castells, M. and Ince, M. (2003) *Conversations with Manuel Castells*. Cambridge: Polity.
- Cavaletto, G. (2007) *Crossing the Psycho-Social Divide: Freud, Weber, Adorno and Elias*. Aldershot: Ashgate.
- Certeau, de M. (1984) *The Practice of Everyday Life*, Vol. I. Berkeley: University of California Press.
- Changfoot, N. (2009) 'The Second Sex's Continued Relevance for Equality and Difference Feminisms', *European Journal of Women's Studies*, 16(1): 11–31.
- Charon, J. (2006) *Symbolic Interactionism: An Introduction, An Interpretation*. Englewood Cliffs: NJ Prentice-Hall.
- Cixous, H. (1975) 'Sorties' in *New French Feminisms: An Anthology*, Marks, E. and de Courtivron, I. (eds) New York: Pantheon Books, pp. 366–71.
- (1981) 'The Laugh of the Medusa' in *New French Feminisms*. Marks, E. and de Courtivron, I. (eds) New York: Schocken Books.
- Cohen, G. A. (1982) 'Reply to Elster on "Marxism, Functionalism and Game Theory"', *Theory and Society*, 11(4): 483–95.

- (1986 [1978]) 'Marxism and Functional Explanation' in Roemer, J. (ed.) *Analytical Marxism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, I. J. (1987) 'Structuration Theory' in Giddens, A. and Turner, J. (eds) *Social Theory Today*. Cambridge: Polity, pp. 273–308.
- (1989) *Structuration Theory: Anthony Giddens and the Constitution of Social Life*. London: Macmillan.
- Coleman, J. (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Belknap.
- (1993a) 'The Rational Reconstruction of Society', *American Sociological Review*, 58(1): 1–15.
- (1993b) 'The Impact of Gary Coleman's Work on Sociology', *Acta Sociologica*, 36: 169–78.
- (1994) 'A Rational Choice Perspective on Economic Sociology' in Smelser, N. and Swedberg, R. (eds) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton: Princeton University Press.
- Collins, R. (1986) *Max Weber: A Skeleton Key*. London: Sage.
- (1988a) 'Theoretical Continuities in Goffman's Work' in Drew, P. and Wootton, A. (eds) *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Boston. Northeastern University Press, pp. 41–63.
- (1988b) *Theoretical Sociology*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Cook, G. A. (1993) *George Herbert Mead: The Making of a Social Pragmatist*. Champaign, Indiana: University of Illinois Press.
- Cook, K. S. and Whitmeyer, J. M. (1992) 'Two Approaches to Social Structure: Exchange Theory and Network Analysis', *Annual Review of Sociology*, 18: 109–27.
- Cooley, C. H. (1998 [1908]) *On Self and Social Organization*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cornell, D. (1998) *At the Heart of Freedom: Feminism, Sex, and Equality*. Princeton: Princeton University Press.
- Crespi, F. (1987) 'Social Action and the Ambivalence of Communication: A Critique of Habermas's Theory', *European Journal of Communication*, 2(4): 415–25.
- Crossley, N. (1995) 'Merleau-Ponty, the Elusive Body and Carnal Sociology', *Body and Society*, 1(1): 43–63.
- Culler, J. (1983) *Barthes*. Fontana: Glasgow.

Cvetkovich, A. and Kellner, D. (1997) 'Thinking Global and Local' in Cvetkovich, A. and Kellner, D. (eds) *Articulating the Global and the Local*. Boulder, Co: Westview.

Dahrendorf, Ralf (1959) *Class and Class Conflict in an Industrial Society*. London: Routledge.

da Silva, F. C. (2007) *G. H. Mead: A Critical Introduction*. Cambridge: Polity.

Davis, M. (1973) 'Georg Simmel and the Aesthetics of Social Reality', *Social Forces*, 51(1): 320–9.

– (1997) 'Georg Simmel and Erving Goffman: Legitimizers of the Sociological Investigation of Human Experience', *Qualitative Sociology*, 23(3): 369–88.

Dawe, A. (1970) 'The Two Sociologies', *British Journal of Sociology*, 21(2): 207–18.

De Haan, W. and Vos, J. (2003) 'A Crying Shame: The Over-Rationalized Conception of Man in the Rational Choice Perspective', *Theoretical Criminology*, 7(1): 29–54.

358

Delamont, S. (2003) *Feminist Sociology*. London: Sage.

Denzin, N. K. (1970) *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Chicago: Aldine.

– (1990) 'Reading Rational Choice Theory', *Rationality and Society*, 2: 172–89.

– (1992) *Symbolic Interactionism and Cultural Studies: The Politics of Interpretation*. Oxford: Blackwell.

Denzin, N. K. and Keller, C. (1981) 'Frame Analysis Reconsidered', *Contemporary Sociology*, 10: 52–60.

Derrida, J. (1978) *Writing and Difference*. London: Routledge.

Dewey, J. (1958 [1929]) *Experience and Nature*. New York: Dover.

– (1963 [1931]) *Philosophy and Civilization*. New York: Capricorn Books.

Drew, P. and Wootton A. (1988) *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity.

Duncan, H. D. (1959) 'Simmel's Image of Society' in Wolff, K. H. (ed.) *Georg Simmel: A Collection of Essays with Translations*. Columbus: Ohio State University Press, pp. 100–18.

- During, S. (1997) 'Popular Culture on a Global Scale: A Problem for Cultural Studies?', *Critical Inquiry*, 23(4): 808–34.
- Durkheim, É. (1964 [1893]) *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press.
- (1982 [1895]) *The Rules of Sociological Method*. New York: Free Press.
- (2001 [1912]) *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: Oxford University Press.
- Durkheim, É. and Mauss, M. (1969 [1903]) *Primitive Classification*. London: Cohen and West.
- Eagleton, T. (1991) *Ideology: An Introduction*. London: Verso.
- Eco, Umberto (1987 [1967]) 'Towards a Semiological Guerrilla Warfare' in *Travels in Hyper-Reality*. London: Picador.
- Edles, L. and Appelrouth, S. (2007) *Classical and Contemporary Sociological Theory*. Thousand Oaks: Pine Forge.
- Eisenstein, Z. (1979) *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. New York: Monthly Review Press.
- Elias, N. (1970) *What is Sociology?* London: Hutchinson.
- (1985 [1982]) *The Loneliness of the Dying*. Oxford: Blackwell.
- (1994 [1939]) *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Oxford: Blackwell.
- (1990) *The Germans: Power Struggles and the Development of Habitus in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Cambridge: Polity.
- (1991 [1939]) *The Society of Individuals*. Oxford: Blackwell.
- Elias, N. and Dunning, E. (1986) *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.
- Eliasoph, N. (2005) 'Theorizing from the Neck Down: Why Social Research Must Understand the Body Acting in Real Space and Time and Why It's So Hard to Spell out What We Learn From This', *Qualitative Sociology* 28(2): 159–69.
- Elliott, A. (2004) *Social Theory Since Freud*, London: Routledge.
- Elster, J. (1982) 'The Case for Methodological Individualism', *Theory and Society*, 11(4): 453–82.
- (1985) *Making Sense of Marx*. Cambridge: Cambridge University Press.

- (1989) *The Cement of Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Emerson, R. M. (1972) 'Exchange Theory, Part I: A Psychological Basis for Social Exchange' in Berger, J., Zelditch, M., Jr and Anderson, B. (eds.) *Sociological Theories in Progress*, Vol. 2. Boston: Houghton Mifflin, 38–57.
- Engels, F. (1968 [1890]) 'Letter to Bloch, September 21, 1890' in *Marx/Engels: Selected Works*. London: Lawrence and Wishart.
- (1978 [1884]) *The Origin of the Family, Private Property and the State*. Peking: Foreign Languages Press.
- England, P. and Kilbourne, B. (1990) 'Feminist Critiques of the Separative Model of the Self', *Rationality and Society*, 2(2): 156–71.
- Fallows, James (1996) 'Throwing Like a Girl', *The Atlantic Monthly*, August. <http://www.theatlantic.com/issues/96aug/throw/throw.htm>
- Farganis, S. (1994) *Situating Feminism: From Thought to Action*. London: Sage.
- 360 ————— Featherstone, M. (ed.) (1990) *Global Culture*. London: Sage.
- (1991) *Consumer Culture and Post-modernism*. London: Sage.
- Fine, G. A. (1993) 'The Sad Demise, Mysterious Disappearance, and Glorious Triumph of Symbolic Interactionism', *Annual Review of Sociology*, 19: 61–87.
- (1996) *Kitchens: The Culture of Restaurant Work*. California: University of California Press.
- (2007) *Authors of the Storm: Meteorologists and the Culture of Prediction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Firestone, S. (1972) *The Dialectic of Sex: Case for Feminist Revolution*. New York: HarperCollins.
- Fiske, J. (1989) *Understanding Popular Culture*. Boston: Unwin.
- Flatham, R. (2000) 'Wittgenstein and the Social Sciences: Critical Reflections Concerning Peter Winch's Interpretations and Appropriations of Wittgenstein's Thought', *History of the Human Sciences*, 13(2): 1–15.
- Foucault, M. (1977a [1975]) *Discipline and Punish*. Harmondsworth: Penguin.
- (1977b) 'Power and Sex', *Telos*, 32: 152–61.

- (1981) *The History of Sexuality*, Vol. I. Harmondsworth: Penguin.
- (1988) *Michel Foucault, Politics, Philosophy, Culture*. Kritzman, L. (ed.), New York: Routledge.
- (1991 [1971]) ‘Nietzsche, Genealogy, History’ in Rabinow, P. (ed.) *The Foucault Reader*. Harmondsworth: Penguin, pp. 76–100.
- (2001 [1966]) *The Order of Things: Archaeology of the Human Sciences*. London: Routledge.
- (2002 [1969]) *Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Freud, S. (2002) *Civilization and its Discontents*. London: Routledge.
- Friedman, D. and Hechter, M. (1988) ‘The Contribution of Rational Choice Theory to Macrosociological Research’, *Sociological Theory*, 6(2): 201–18.
- Friedman, T. (1999) *The Lexus and the Olive Tree*. London: Harper Collins.
- Frisby, D. (1993) ‘Social Theory, the Metropolis and Expressionism’ in Benson, T. O. (ed.) *Expressionist Utopias*. Los Angeles: LA County Museum of Art.
- (2002) *Georg Simmel*. London: Routledge.
- Frisby, D. and Featherstone, M. (eds) (2006) *Simmel on Culture: Selected Writings*. London: Sage Publications.
- Fromm, E. (1994) *Escape from Freedom*, New York: Holt.
- Gadamer, G. H. (2006) ‘Classical and Philosophical Hermeneutics’, *Theory, Culture and Society*, 23(1): 29–56.
- Garcia, L. (2008) ‘On Paul Ricoeur and the Translation Interpretation of Cultures’, *Thesis Eleven*, 94: 72–87.
- Garcia-Canclini, N. (1995) *Hybrid Cultures: Strategies for Entering and Leaving Modernity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Garfinkel, H. (1967) *Studies in Ethnomethodology*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Garver, N. (1994) *This Complicated Form of Life: Essays on Wittgenstein*. Chicago: Open Court.
- Gates, Bill (1995) *The Road Ahead*. New York: Viking.
- Geertz, C. (1972) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- (1983) *Local Knowledge: Further Essays in Interpretative Anthropology*. New York: Harper.

Giddens, A. (1971) *Capitalism and Modern Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

– (1976) *New Rules of Sociological Method*. London: Hutchinson.

– (1979) *Central Problems in Social Theory*. London: Macmillan.

– (1981) *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. Vol. 1: Power, Property and the State. London: Palgrave Macmillan.

– (1984) *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity.

– (1987) *Social Theory and Modern Sociology*. Stanford: Stanford University Press.

– (1988) ‘Goffman as a Systematic Social Theorist’ in Drew, P. and Wootton, A. (eds), *Erving Goffman: Exploring the Interaction Order*. Cambridge: Polity.

– (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.

– (1991) *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.

– (1992) *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity.

– (1994a) ‘Living in a Post-Traditional Society’ in U. Beck, A. Giddens and S. Lash. *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Order*. Cambridge: Polity, 56–109.

– (1994b) *Beyond Left and Right*. Cambridge: Polity.

– (2000) *The Third Way and its Critics*. Cambridge: Polity.

– (2002) *Runaway World: How Globalisation is Reshaping our Lives*. 2nd edn. London: Profile.

Giddens, A. and Pierson, C. (1998) *Conversations with Anthony Giddens: Making Sense of Modernity*. Cambridge: Polity.

Gilman, C. P. (2004 [1914]) *Social Ethics: Sociology and the Future of Society*. New York: Praeger.

Giulianotti, R. (1999) *Football: A Sociology of the Global Game*, Cambridge: Polity.

Glaser, B. and Strauss, A. L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago: Aldine.

Goffman, E. (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth: Penguin.

- (1961) *Asylums*. Harmondsworth: Penguin.
- (1964) *Stigma*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- (1967) *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behaviour*. New York: Anchor.
- (1971) *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: Basic Books.
- (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper and Row.
- (1981) *Forms of Talk*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1983) 'The Interaction Order', *American Sociological Review*, 48(1): 1–17.
- Gottfried, H. (ed.) (1996) *Feminism and Change: Bridging Theory and Practice*. University of Illinois Press.
- Gouldner, A. (1970) *The Coming Crisis of Western Sociology*. New York: Basic Books.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence and Wishart.
- Gross, N. and Simmons, S. (2002) 'Intimacy as a Double-Edged Phenomenon? An Empirical Test of Giddens', *Social Forces*, 81(2): 531–55.
- Grosz, E. (1994) *Volatile Bodies: Toward A Corporeal Feminism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Gurr, T. (1981) 'Historical Trends in Violent Crime', *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 3: 295–353.
- Gutting, G. (ed.) (2005) *Continental Philosophy of Science*. Oxford: Blackwell.
- Habermas, J. (1982) 'A Reply to My Critics' in Thompson, J. B. and Held, D. (eds) *Habermas: Critical Debates*. London: Macmillan.
- (1972) *Knowledge and Human Interests*. London: Heinemann.
- (1984) *The Theory of Communicative Action*, Vol. I. London: Heinemann.
- (1987) *The Theory of Communicative Action*, Vol. II. Cambridge: Polity.
- (1989 [1962]) *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: Polity.
- Halfpenny, P. (1992) *Positivism and Sociology*. London: Allen and Unwin.

- Hall, S. (1993 [1980]) 'Encoding, Decoding' in During, S. (ed.) *The Cultural Studies Reader*. London: Routledge.
- Halperin, D. (1995) *Saint Foucault: Towards A Gay Hagiography*. Oxford: Oxford University Press.
- Hamelink C. J. (1983) *Cultural Autonomy in Global Communications*. New York: Longman.
- Hand, M. and Sandywell, B. (2002) 'E-Topia as Cosmopolis or Citadel: On the Democratizing and De-democratizing Logics of the Internet, or, Toward a Critique of the New Technological Fetishism', *Theory, Culture and Society*, 19(1–2): 197–225.
- Hannerz, U. (1989) 'Notes on the Global Ecumene', *Public Culture*, 1(2): 66–75.
- (1990) 'Cosmopolitans and Locals in World Culture' in Featherstone, M. et al. (eds) *Global Culture*. London: Sage.
- (1996) *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London: Routledge.
- Haraway, D. (1988) 'Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective', *Feminist Studies*, 14(3): 575–99.
- (1989) *Primate Visions: Gender, Race and Nature in the World of Modern Science*. New York: Routledge.
- (1991) 'A Cyborg Manifesto' in *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge.
- (1997) Modest-Witness @ Second-Millennium. *FemaleMan Meets OncoMouse: Feminism and Technoscience*. New York: Routledge.
- Harding, S. (1991) *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Ithaca: Cornell University Press.
- Hardt, M. and Negri, A. (2000) *Empire*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Harland, R. (2010) *Superstructuralism*. London: Routledge.
- Harrington, A. (2000a) 'Objectivism in Hermeneutics? Gadamer, Habermas, Dilthey', *Philosophy of the Social Sciences*, 30(4): 491–507.
- (2000b) 'Alfred Schutz and the Objectifying Attitude', *Sociology*, 34(4): 727–40.

- (2001) 'Dilthey, Empathy and Verstehen A Contemporary Appraisal', *European Journal of Social Theory*, 4(3): 311–29.
- Hartmann, H. (1979) 'The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union', *Capital and Class*, 8, 1–33.
- Harvey, D. (1989) *The Condition of Post-Modernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell.
- Hassan, I. (1985) 'The Culture of Post-modernism', *Theory, Culture and Society*, 2(3).
- Hawkes, T. (1997) *Structuralism and Semiotics*. London: Routledge.
- Hawley, J. C. (ed.) (2001) *Post-Colonial Queer: Theoretical Intersections*. New York: State University of New York Press.
- Hawthorn, G. (1976) *Enlightenment and Despair*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heath, A. (1976) *Rational Choice and Social Exchange: A Critique of Exchange Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heckathorn, D. (1997) 'Overview: The Paradoxical Relationship between Sociology and Rational Choice', *The American Sociologist*, 28, 6–15.
- Hedstrom, P. and Swedberg, R. (1996) 'Rational Choice, Empirical Research, and the Sociological Tradition', *European Sociological Review*, 12(2): 127–46.
- Heelan, P. A. (1998) 'The Scope of Hermeneutics in Natural Science', *Studies in History of Philosophy and Science, Part A*, 29(2): 273–98.
- Heeren, J. (1971) 'Alfred Schutz and the Sociology of Common-sense Knowledge' in Douglas, J. (ed.) *Understanding Everyday Life: Toward the Reconstruction of Sociological Knowledge*. London: Routledge, 45–56.
- Hegel, G. W. F. (1979 [1807]) *Phenomenology of Spirit*. Oxford: Oxford University Press.
- Heidegger, M. (1988 [1927]) *Being and Time*. Oxford: Blackwell.
- (1971 [1950]) 'The Thing' in *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper and Row.
- Held, D. (1980) *Introduction to Critical Theory*. Cambridge: Polity.
- Held, D. et al. (eds) (1999) *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Cambridge: Polity.

- Held, D. and McGrew, A. (2000) *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity.
- Held, D. and Thompson, J. B. (1989) *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hesmondhalgh, D. and Baker, S. (2008) 'Creative Work and Emotional Labour in the Television Industry', *Theory, Culture and Society*, 25(7–8): 97–118.
- Hetcher, M. and Kanazawa, S. (1997) 'Sociological Rational Choice Theory', *Annual Review of Sociology*, 23: 191–214.
- Hirst, P. and Thompson, G. (2000) *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity.
- Hobsbawm, E. (1998) 'The Nation and Globalization', *Constellations* 5(1): 1–9.
- (2011) *How to Change the World: Tales of Marx and Marxism*. London: Little, Brown.
- Hochschild, A. (1983) *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Hodges, H. A. (1944) *Wilhelm Dilthey: An Introduction*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Hodgson, G. (1986) 'Behind Methodological Individualism', *Journal of Economics*, 10: 211–24.
- Hollis, M. (1977) *Models of Man*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holmwood, J. (1996) *Founding Sociology? Talcott Parsons and the Idea of General Theory*, London: Longman.
- Holton, R. J. and Turner, B. S. (1986) *Talcott Parsons on Economy and Society*, London: Routledge.
- Homans, G. C. (1961) *Social Behaviour: Its Elementary Forms*. New York: Harcourt, Brace.
- (1964) 'Bringing Men Back In', *American Sociological Review*, 29(5): 809–18.
- (1967) *The Nature of Social Science*. New York. Harcourt, Brace.
- (1974) *Social Behaviour: Its Elementary Forms*. New York: Harcourt Brace.

- Honneth, Axel (1986) 'The Fragmented World of Symbolic Forms: Reflections on Pierre Bourdieu's Sociology of Culture', *Theory, Culture and Society*, 3(3): 55–67.
- Horkheimer, M. (1972a) 'Art and Mass Culture' in *Critical Theory: Selected Essays*. New York: Herder and Herder.
- (1972b) 'Materialism and Metaphysics' in *Critical Theory: Selected Essays*, New York: Herder and Herder.
- (1972c) 'The Social Function of Philosophy' in *Critical Theory: Selected Essays*. New York: Herder and Herder.
- Housley, W. and Atkinson, P. (2003) *Interactionism*. London: Sage.
- Howes, D. (ed.) (1996) *Cross-Cultural Consumption: Global Markets, Local Realities*, London: Routledge, 1–18.
- Howson, A. and Inglis, D. (2001) 'The Body in Sociology: Tensions Inside and Outside Sociological Thought', *The Sociological Review*, 49(3): 297–317.
- Hughson, J., Inglis, D. and Free, M. (2004) *The Uses of Sport: A Critical Study*. London: Routledge.
- Husserl, E. (1962 [1931]) *Ideas. A General Introduction to Pure Phenomenology*, London: Collier Macmillan.
- Huyssen, Andreas (1984) 'Mapping the Post-Modern', *New German Critique*, No. 33, 5–52.
- Inglis, D. (2001) *A Sociological History of Excretory Experience: Defecatory Manners and Toiletry Technologies*, Lewiston, NY: Mellen.
- (2010) 'The Death of History in British Sociology: Presentism, Intellectual Entrepreneurship and the Conundra of Historical Consciousness' in Burnett, J., Jeffers, S. and Thomas, G. (eds) *New Social Connections: Sociology's Subjects and Objects*. Basingstoke: Palgrave, pp. 105–24.
- Inglis, D. and Gimlin, D (eds) (2010) *The Globalization of Food*. Oxford: Berg.
- Inglis, D. and Robertson, R. (2008) 'The Elementary Forms of Globality: Durkheim and the Emergence and Nature of Global Life', *Journal of Classical Sociology*, 8(1): 5–25.
- Inglis, D., Stockman, N. and Surridge, P. (2000) 'Bourdieu and Methodological Polytheism: Taking Sociology into the 21st

- Century' in Eldridge, J. et al. (eds) *For Sociology: Legacies and Prospects*. Durham: Sociology Press, 135–54.
- Irigaray, L. (1985a) *Speculum of the Other Woman*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- (1985b) *This Sex Which Is Not One*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- (1987) 'Is the Subject of Science Sexed?' in *Hypatia*, 2(3): 65–88.
- (2004) *Luce Irigaray: Key Writings*. London: Continuum.
- Jaggar, A. (1983) *Feminist Politics and Human Nature*. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield.
- Jamieson, L. (1999) 'Intimacy Transformed? A Critical Look At the Pure Relationship', *Sociology*, 33(3): 477–94.
- James, W. (1890) *The Principles of Psychology*. Volume 1. New York: Henry Holt.
- (1897) *The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy*. New York: Longmans, Green and Company.
- (1955 [1907]) *Pragmatism*. Cambridge: Harvard University Press.
- (1970 [1902]) *The Varieties of Religious Experience*. New York: Collier Books.
- Jameson, F. (1972) *The Prison-House of Language: A Critical Account of Structuralism and Russian Formalism*. Princeton: Princeton University Press.
- (1991) *Post-Modernism: Or, the Cultural Logic of Late Capitalism*. London: Verso.
- Jandy, E. C. (1969) *Charles Horton Cooley: His Life and His Social Theory*. Octagon Books: New York.
- Jay, M. (1974) *The Dialectical Imagination*. London: Heinemann.
- (1984) *Marxism and Totality: The Adventures of a Concept from Lukacs to Habermas*. Cambridge: Polity.
- Jencks, C. (1992) *The Post-Modernism Reader*. London: Academy Editions
- Jenkins, R. (1982) 'Pierre Bourdieu and the Reproduction of Determinism', *Sociology* 16(2): 270–81.
- Joas, H. (1985) *G. H. Mead: A Contemporary Re-examination of His Thought*. Cambridge: Polity.

- Junker, B. (1960) *Fieldwork: An Introduction to the Social Sciences*. Chicago: Chicago University Press.
- Kant, I. (1999 [1787]) *Critique of Pure Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaspersen, L. B. and Gabriel, N. (2008) 'The Importance of Survival Units of Norbert Elias' Figurational Persepctive', *The Sociological Review*, 56(3): 370–87.
- Keane, J. (2003) *Global Civil Society?*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kellner, D. (1989) *Jean Baudrillard: From Marxism to Post-modernism and Beyond*. Cambridge: Polity.
- Kilminster, R. (1991) 'Structuration Theory as a World-view' in Bryant, C. and Jary, D. (eds) *Anthony Giddens' Theory of Structuration: A Critical Appreciation*. London: Routledge, 74–116.
- King, A. (2000) 'The Accidental Derogation of the Lay Actor: A Critique of Giddens' Concept of Structure', *Philosophy of the Social Sciences*, 30(3): 362–83.
- (2009) 'Overcoming Structure and Agency: Talcott Parsons, Ludwig Wittgenstein and the Theory of Social Action', *Journal of Classical Sociology*, 9(2): 260–88.
- Klein, Naomi (2001) *No Logo*. London: Flamingo.
- Klemm, D. (1983) *The Hermeneutical Theory of Paul Ricoeur: A Constructive Analysis*. Lewisburg: Bucknell University Press.
- Kolakowski, L (2005) *Main Currents of Marxism: The Founders, the Golden Age, the Breakdown*. New York: W. W. Norton.
- Korner, S. (1955) *Kant*. Harmondsworth: Penguin.
- Kristeva, J. (1980) *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press.
- (1997) *The Portable Kristeva*. New York: Columbia University Press.
- (1991) *Strangers to Ourselves*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Kurasawa, F. (2004) 'Alexander and the Cultural Refounding of American Sociology', *Thesis Eleven*, 79: 53–64.
- Laclau, E. and Mouffe, C. (1985) *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, London.
- Lane, J. (2000) *Pierre Bourdieu: A Critical Introduction*. London: Pluto.

- Lamiell, J. (1998) "'Nomothetic" and "Idiographic": Contrasting Windelband's Understanding with Contemporary Usage', *Theory and Psychology*, 8(1): 23–8.
- Lasch, C. (1985) 'Historical Sociology and the Myth of Maturity: Norbert Elias' "Very Simple Formula" ', *Theory and Society*, 14(5): 705–20.
- Lash, S. (1990) *Sociology of Post-Modernism*. London: Routledge.
- Lash, S. and Urry, J. (1987) *The End of Organized Capitalism*. Cambridge: Polity.
- Lauretis, de T. (1991) 'Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities', *Differences*, 3(2): iii–xviii.
- Layder, D. (1986) 'Social Reality as Figuration: A Critique of Elias' Conception of Sociological Analysis', *Sociology*, 20(3): 367–86.
- (1994) *Understanding Social Theory*. London: Sage.
- Leach, E. (1966) 'Anthropological Aspects of Language: Animal Categories and Verbal Abuse' in Lenneberg, E. H. (ed.) *New Directions in the Study of Language*. Cambridge: MIT Press, pp. 23–63.
- Le Corbusier (1986) *Towards a New Architecture*. New York: Dover.
- Lehmann, J. M. (1994) *Durkheim and Women*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Lehtinen, A. and Kuorikoski, J. (2007) 'Unrealistic Assumptions in Rational Choice Theory', *Philosophy of the Social Sciences*, 37(2): 115–37.
- Lenin, V. I. (1977 [1916]) 'Imperialism, the Highest Stage of Capitalism' in *Selected Works*. Moscow: Progress Publishers.
- Lévi-Strauss, C. (1986 [1963]) *Structural Anthropology*, Vol. I. Harmondsworth: Penguin.
- Liebersohn, H. (1988) *Fate and Utopia in German Sociology, 1870–1923*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Lizardo, O. (2010) 'Beyond the Antinomies of Structure: Levi-Strauss, Giddens, Bourdieu and Sewell', *Theory and Society*, 39(6): 651–88.
- (2011) 'Pierre Bourdieu as a Post-Cultural Theorist', *Cultural Sociology*, 5(1).
- Lockwood, D. (1964) 'Social Integration and System Integration' in

- Zollschan, G. K. and Hirsch, W. (eds) *Explorations in Social Change*. New York: Houghton and Mifflin.
- Lofl and, J. (1971) *Analyzing Social Settings: A Guide to Qualitative Observation and Analysis*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Lopreato, J. (1990) 'From Social Evolutionism to Biocultural Evolutionism', *Sociological Forum*, 5(2): 187–212.
- Lovelock, J. (2000) *Gaia: A New Look at Life on Earth*. Oxford: Oxford University Press.
- Luckmann, T. (1978) *Phenomenology and Sociology*. Harmondsworth: Penguin.
- Luhmann, N. (1977) 'Differentiation of Society', *Canadian Journal of Sociology*, (1): 29–53.
- (1982) *The Differentiation of Society*. New York: Columbia University Press.
- (1986) 'The Autopoiesis of Social Systems' in Geyer, F. and van der Zouwen, J. (eds) *Sociocybernetic Paradoxes: Observation, Control and Evolution of Self Steering Systems*. London: Sage, 171–92.
- Luijpen, W. A. (1969) *Existential Phenomenology*. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Lukacs, G. (1971 [1923]) *History and Class Consciousness*. London: Merlin.
- Lyotard, J.-F. (1984) *The Post-modern Condition: A Report on the Condition of Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McGuigan, J. (1992) *Cultural Populism*. London: Routledge.
- McLellan, D. (2007) *Marxism After Marx*, Basingstoke: Palgrave.
- McLennan, G. (2006) *Sociological Cultural Studies: Reflexivity and Positivity in the Human Sciences*. Basingstoke: Palgrave.
- McNay, L. (1992) *Foucault and Feminism*. Cambridge: Polity.
- Maier, J. B. (1984) 'Contribution to a Critique of Critical Theory' in Marcus, Judith and Tar, Zoltan (eds.), New Brunswick: Transaction Books.
- Makkreel, R. A. (1975) *Dilthey: Philosopher of the Human Studies*. Princeton: Princeton University Press.
- Mann, M (1986) *The Sources of Social Power*, Vol I. Cambridge: Cambridge University Press.

- Manning, P. (1992) *Erving Goffman and Modern Sociology*. Cambridge: Polity.
- Marcuse, H. (1991) *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. New York: Beacon Press.
- (1999) *Reason and Revolution: Hegel and the Rise of Social Theory*. New York: Humanity Books.
- Mardorossian, C. M. (2002) ‘Toward A New Feminist Theory of Rape’, *Signs*, 27: 743–75.
- Martin, B. and Szelenyi, I. (1987) ‘Beyond Cultural Capital: Toward a Theory of Symbolic Domination’ in Eyerman, R. et al. (eds) *Intellectuals, Universities and the State in Western Modern Societies*. Berkeley: University of California Press.
- Martins, H. (1974) ‘Time and Theory in Sociology’ in Rex, J. (ed.) *Approaches to Sociology*. London: Routledge, 246–94.
- Marx, K. (1977 [1859]) *A Contribution to the Critique of Political Economy*. Moscow: Progress Publishers.
- (1981 [1844]) *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. London: Lawrence and Wishart.
- (1988 [1865]) *Capital*, Vol. I. Harmondsworth: Penguin.
- (1991 [1845–6]) *The German Ideology*. Arthur, C. J. (ed.), London: Lawrence and Wishart.
- (2000 [1852]) ‘The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte’ in *Karl Marx: Selected Works*. McLellan, D. (ed.), Oxford: Oxford University Press.
- Marx, K. and Engels, F. (1968 [1848]) ‘Manifesto of the Communist Party’ in *Marx-Engels Selected Works*. Moscow: Progress Publishers.
- Mauss, M. (1973) ‘Techniques of the Body’, *Economy and Society*, 2: 70–88.
- Mayer, T. (1994) *Analytical Marxism*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Maynard, M. (1995) ‘Beyond the “Big Three”: The Development of Feminist Theory into the 1990s’, *Women’s History Review* 4(3): 259–81.
- Mead, G. H. (1967) *Mind, Self and Society – From the Standpoint of A Behavioural Social Scientist*. Morris, W. (ed.) Chicago: Chicago University Press.

- Medvedev, R. (1989) *Let History Judge: The Origins and Consequences of Stalinism* (Revised and expanded edition). New York: Columbia University Press.
- Meltzer, B., Petras, J. and Reynolds, L. (1975) *Symbolic Interactionism: Genesis, Varieties and Criticisms*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Mennell, S. (1998) *Norbert Elias: An Introduction*. Dublin: University College Dublin Press.
- (2007) *The American Civilizing Process*. Cambridge: Polity.
- (2009) 'An Exceptional Civilizing Process', *Journal of Classical Sociology*, 9(1): 97–115.
- Merleau-Ponty, M. (1965) *The Structure of Behaviour*. London: Methuen.
- (1996) *The Phenomenology of Perception*. London: Routledge.
- Merton, R. K. (1949) *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
- Mill, J. S. (1968 [1829]) *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy*. Clifton, NY: A. M. Kelley.
- Millet, K. ([1970] 1977) *Sexual Politics*. Virago Press.
- Mills, C. W. (1959) *The Sociological Imagination*. Oxford: Oxford University Press.
- (1966) *Sociology and Pragmatism: The Higher Learning in America*. New York: Oxford University Press.
- Mitchell, J. (1966) 'Women: the Longest Revolution', *New Left Review*, No. 40: 11–37.
- (2000 [1974]) *Psychoanalysis and Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. New York: Penguin.
- Moran, D. (2007) *Introduction to Phenomenology*. London: Routledge.
- Mouzelis, N. (1995) *Sociological Theory: What Went Wrong?*. London: Routledge.
- (1974) 'Social and System Integration: Some Reflections on a Fundamental Distinction', *Sociology* 25: 395–409.
- (2007) 'Habitus and Reflexivity: Restructuring Bourdieu's Theory of Practice', *Sociological Research Online*, 12(6) <http://www.socresonline.org.uk/12/6/9.html>

- Namaste, V. K. (2000) *Invisible Lives: The Erasure of Transsexual and Transgendered People*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nickel, T. (1992) 'Analytical Marxism: The Race for Respectability', *Critical Sociology*, 19(3): 81–106.
- Nietzsche, F. (1977) *The Portable Nietzsche*. Harmondsworth: Penguin.
- Oakes, G. (1984) *Georg Simmel: On Women, Sexuality and Love*. New Haven: Yale University Press.
- (1989) *Weber and Rickert: Concept Formation in the Cultural Sciences*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Oakley, A. (1972) *Sex, Gender and Society*. London: Maurice Temple Smith Ltd.
- (1974) *Housewife*. London: Allen Lane.
- (1976) *Women's Work: The Housewife, Past and Present*. New York: Random House.
- Ohmae, K. (2000) *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: Free Press.
- Okin, S. (1989) *Justice, Gender and the Family*. Basic Books: New York.
- O'Neill, J. (1972) *Sociology as a Skin-Trade*. London: Heinemann.
- Osiander, A. (2001) 'Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth', *International Organization*, 55: 251–87.
- Oswin, N. (2008) 'Critical Geographies and the Uses of Sexuality: Deconstructing Queer Space', *Progress in Human Geography*, 32(1): 89–103.
- Outhwaite, W. (1975) *Understanding Social Life: The Method called Verstehen*. London: Allen and Unwin.
- Outhwaite, W. (2009) *Habermas: A Critical Introduction*, Cambridge: Polity.
- (2010) 'Canon Formation in Late 20th Century British Sociology', *Sociology*, 43(6): 1029–45.
- Pakulski, J. and Waters, M. (1996) 'The Reshaping and Dissolution of Social Class in Advanced Society', *Theory and Society*, 25(5): 667–91.
- Palmer, E. (1969) *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger and Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press.

- Papastergiadis, N. (2000) *The Turbulence of Migration*. Cambridge: Polity.
- Parsons, Talcott (1937) *The Structure of Social Action*. New York: Free Press.
- (1951) *The Social System*. New York: Free Press.
- (1961) ‘Introduction – Part Four – Culture and the Social System’ in Parsons, T. et al. (eds) *Theories of Society*, Vol. II. Glencoe: Free Press.
- (1968) ‘Cooley and the Problem of Internalization’ in Reiss Jr, A. J. (ed.) *Cooley and Sociological Analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 48–67.
- Parsons, T. and Bales, R. (1956) *Family, Socialization and Interaction Process*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Parsons, T. and Shils, E. A. (1951) *Towards a General Theory of Action*. Harvard: Harvard University Press.
- Parsons, T., Platt, G. M. and Smelser, N. J. (1973) *The American University*. Cambridge: Harvard University Press.
- Parsons, T. and Smelser, N. J. (1956) *Economy and Society: A Study in the Integration of Economic and Social Theory*. London, Routledge.
- Pierce, C. S. (1955 [1868]) ‘Some Consequences of Four Incapacities’ in *Philosophical Writings of Pierce*. Buchler, J. (ed.). New York: Dover, 228–50.
- Pieterse, J. N. (1995) ‘Globalization as Hybridization’ in M. Featherstone et al. (eds) *Global Modernities*. London: Sage.
- (2003) *Globalization and Culture: Global Mélange*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Pressler, C. and Dasilva, F. (1996) *Sociology and Interpretation: From Weber to Habermas*. New York: SUNY Press.
- Priest, Stephen (1998) *Merleau-Ponty*. London: Routledge.
- Przeworski, A. (1985a) *Capitalism and Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1985b) ‘Marxism and Rational Choice’, *Politics and Society*, 14(4): 379–409.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1965) *Structure and Function in Primitive Society*. New York: The Free Press.

- Readings, B. (1991) *Introducing Lyotard: Art and Politics*. London: Routledge.
- Reay, D. (2004) ' "It's All Becoming a Habitus": Beyond the Habitual Use of Pierre Bourdieu's Concept of Habitus in Educational Research', *British Journal of Sociology of Education*, 25(4): 431–44.
- Reckwitz, A. (2002) 'Toward A Theory of Social Practices', *European Journal of Social Theory*, 5(2): 243–63.
- Rickman, H. P. (1979) *Wilhelm Dilthey: Pioneer of the Human Studies*. London: Paul Elek.
- Ricoeur, P. (1981) *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1991) *A Ricoeur Reader: Reflection and Imagination*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Rickman, H. P. (1988) *Dilthey Today*. New York: Greenwood.
- Roberts, M. (1996) *Analytical Marxism: A Critique*. London: Verso.
- Robertson, R. (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- Roche, M. (1973) *Phenomenology, Language and the Social Sciences*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Rock, P. E. (1979) *The Making of Symbolic Interactionism*. London: Macmillan.
- Roemer, J. (1982a) 'Methodological Individualism and Deductive Marxism', *Theory and Society*, 11(4): 513–20.
- (1982b) *A General Theory of Exploitation and Class*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- (1986) '"Rational Choice" Marxism: Some Issues of Method and Substance' in Roemer, J. (ed.) *Analytical Marxism*. Cambridge: Cambridge University Press, 191–201.
- Rowbotham, S. (1993) *Women in Movement: Feminism and Social Action*. London: Routledge.
- Russell, B. (2000 [1945]) *History of Western Philosophy: And its Connection With Political and Social Circumstances From the Earliest Times to the Present Day*. London: Routledge.
- Ryan, A. (1987) *J. S. Mill and Jeremy Bentham: Utilitarianism and Other Essays*. London: Penguin.

- Sacks, H. (1972) *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell.
- Santoro, M. (2011) 'From Bourdieu to Cultural Sociology', *Cultural Sociology*, 5(1).
- Sargent, L. (ed.) (1981) *Women and Revolution*. Boston: South End Press.
- Sartre, J. P. (2003 [1943]) *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. London: Routledge.
- Saussure, F. (1959 [1906–11]) *Course in General Linguistics*. New York: Philosophical Library.
- Savage, M. (2007) 'Changing Social Class Identities in Post-War Britain: Perspectives from Mass-Observation', *Sociological Research Online*, 12(3) <http://www.socresonline.org.uk/12/3/6.html>
- Schatzki, T. R. (1997) 'Practices and Actions: A Wittgensteinian Critique of Bourdieu and Giddens', *Philosophy of the Social Sciences*, 27(3): 283–308.
- Schatzman, L. and Strauss, A. L. (1973) *Field Research: Strategies for a Natural Sociology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Schinkel, W. (2010) 'The Autopoiesis of the Artworld after the End of Art', *Cultural Sociology*, 4(2): 267–90.
- Schmidt, J. (1985) *Maurice Merleau-Ponty: Between Phenomenology and Structuralism*. Basingstoke: Macmillan.
- Schubert, H. J. (2006) 'The Foundation of Pragmatic Sociology: Charles Horton Cooley and George Herbert Mead', *Journal of Classical Sociology*, 6(1): 51–74.
- Schuerkens, U. (2003) 'The Sociological and Anthropological Study of Globalization and Localization', *Current Sociology*, 51: 209–22.
- Schutz, A. (1967) *The Phenomenology of the Social World*. Evanston: Northwestern University Press.
- (1971) *Collected Papers Vol 1: The Problem of Social Reality*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Seabrook, J. (2004) *Consuming Cultures: Globalization and Local Lives*. London: New Internationalist.
- Sewell, Jr, W. H. (2005) *Logics of History: Social Theory and Social Transformation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shalin, D. (1986) 'Pragmatism and Social Interactionism', *American Sociological Review*, 51(1): 9–29.

- Shalin, D. (1991) 'The Pragmatic Origins of Symbolic Interactionism and the Crisis of Classical Science', *Studies in Symbolic Interactionism*, 12: 223–51.
- Silva, E. and A. Warde (eds) (2010) *Cultural Analysis and Bourdieu's Legacy: Settling Accounts and Developing Alternatives*. London: Routledge.
- Simmel, G. (1923) 'Fragmente und Aufsätze aus dem Nachlass und Veröffentlichungen der letzten Jahre', Munich: Drei Masken Verlag.
- (1968) *Georg Simmel: The Conflict in Modern Culture and Other Essays*. Etzkorn, H. P. (ed.). New York: Teachers College Press.
- (1990 [1907]) *The Philosophy of Money*. London: Routledge.
- (1991) *Schopenhauer and Nietzsche*. Chicago: University of Illinois Press.
- Simmel, G. (1997 [1911]) 'The Concept and the Tragedy of Culture' in *Simmel on Culture*, Frisby, D. and Featherstone, M. (eds). London: Sage, 55–74.
- Simons, J. (1995) *Foucault and the Political*. London: Routledge.
- Skeggs, B. (2004) 'The Re-branding of Class' in, F. Devine, M. Savage, J. Scott and R. Crompton (eds) (2004) *Rethinking Class: Culture, Identities, Lifestyle*. Basingstoke: Palgrave, 46–67.
- Skinner, B. F. (1957) *Verbal Behaviour*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- (1965 [1953]) *Science and Human Behaviour*. New York: Free Press.
- Skinner, Q. (1969) 'Meaning and Understanding in the History of Ideas', *History and Theory*, 8: 3–53.
- Sklair, L. (2004) *Globalization: Capitalism and its Alternatives*. Oxford: Oxford University Press.
- Smart, B. (2002) *Michel Foucault*. London: Routledge.
- Smelser, N. (1959) *Social Change in the Industrial Revolution: An Application of Theory to The British Cotton Industry*. Chicago: University of Chicago Press.
- (1990) 'Can Individualism Yield a Sociology?', *Contemporary Sociology*, 19(6): 778–83.

- Smith, D. (1987) *The Everyday World as Problematic: A Feminist Sociology*. Toronto: University of Toronto Press.
- (1990a) *The Ideological Practice of Sociology: The Conceptual Practices of Power – A Feminist Sociology of Knowledge*. Toronto: University of Toronto Press.
- (1990b) *K is Mentally Ill: The Anatomy of a Factual Account, Texts, Facts and Femininity: Exploring the Relations of Ruling*. London: Routledge.
- (1997) ‘Comment on Heckman’s “Truth and Method”: Feminist Standpoint Theory Revisited’, *Signs*, 22(21): 392/7.
- (1999) *Telling the Truth After Post-Modernism, Writing the Social: Critique, Theory and Investigations*. Toronto: Toronto University Press.
- (2000) ‘Schooling For Inequality’, *Signs*, 25(4): 1147–51.
- Smith, G. B. (2001) ‘Gender Theory’, *Encyclopaedia of European Social History*, Volume 1, Stearns, P. N. (ed.), New York: Scribner, 95–104.
- Somers. M. (1996) ‘Where is Sociology After the Historic Turn?’ in McDonald, T. J. (ed.) *The Historic Turn in the Human Sciences*. Ann Arbor: Michigan State University Press, pp. 53–89.
- Stark, W. (1961) ‘Herbert Spencer’s Three Sociologies’, *American Sociological Review*, 26: 515–21.
- Stavro, E. (1999) ‘The Use and Abuse of Simone de Beauvoir: Re-Evaluating the French Poststructuralist Critique’, *European Journal of Women’s Studies*, 6: 263–80.
- Straus, E. (1966) *Phenomenological Psychology*. New York: Basic Books, pp. 137–56.
- Strauss, A. L. (1978) *Negotiations: Varieties, Contexts, Processes and Social Order*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Strydom, P. (2002) *Risk, Environment and Society*. Buckingham: Open University Press.
- Stryker, S. (1980) *Symbolic Interactionism: A Social Structural Version*. Menlo Park: Benjamin Cummings.
- Sturrock, J. (2002) *Structuralism*, 2nd edn. Oxford: Blackwell.
- Sydie, R. A. (1987) *Natural Women, Cultured Men: A Feminist Perspective on Sociological Theory*. Milton Keynes: Open University Press.

- Sztompka, P. (1993) *The Sociology of Social Change*. Oxford: Blackwell.
- Therborn, G. (2010) *From Marxism to Post-Marxism*. London: Verso.
- Thomas, W. I. and Znaniecki, F. (1984 [1918–1920]) *The Polish Peasant in Europe and America*. Urbana: University of Illinois Press.
- Thorpe, C. (2011) 'The Dual-Edged Sword of Sociological Theory: Critically Thinking Sociological–Critical Theoretical Practice', *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 12(2): 215–28.
- Tilly, C. (1997) 'James S. Coleman as a Guide to Social Research', *American Sociologist*, 28: 82–7.
- Tomasi, L. (1998) *The Tradition of the Chicago School of Sociology*. Aldershot: Ashgate.
- Tunstall, J. (1977) *The Media Are American*. London: Constable.
- Turner, B. S. (1991) 'Neo-Functionalism and the "New Theoretical Movement": The Post-Parsonian Rapprochement between Germany and Britain' in Robertson, R. and Turner, B. S. (eds) *Talcott Parsons: Theorist of Modernity*. London: Sage, 234–49.
- (1996) *For Weber: Essays on the Sociology of Fate*. London: Sage.
- Turner, J. H. (1986) 'Review: The Theory of Structuration', *American Journal of Sociology*, 91(4): 969–77.
- Turner, J. H. and Maryanski, A. (2008) *On The Origin of Societies by Natural Selection*. Boulder, CO: Paradigm Press.
- Turner, W. (2000) *A Genealogy of Queer Theory*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
- Urry, J. (2000a) 'Mobile Sociology', *British Journal of Sociology*, 51(1): 185–203.
- (2000b) *Sociology Beyond Societies*. London: Routledge.
- (2003) *Global Complexity*. Cambridge: Polity.
- Van Assche, K. and Verschraegen, G. (2008) 'The Limits of Planning: Niklas Luhmann's Systems Theory and the Analysis of Planning and Planning Ambitions', *Planning Theory*, 7(3): 263–83.
- Van Krieken, R. (1998) *Norbert Elias*. London: Routledge.
- (1998) 'What Does it Mean to be Civilized? Norbert Elias on the Germans and Modern Barbarism', *Communal/Plural*, 6(2): 225–33.

- Venturi, R. (1966) *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: MOMA.
- Venturi, R. et al. (1977 [1972]) *Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Von Mises, L. (1949) *Human Action: A Treatise on Economics*. London: William Hodge.
- Wacquant, L. (1989) 'Toward A Reflexive Sociology: A Workshop with Pierre Bourdieu', *Sociological Theory*, 7(1): 26–63.
- (2004) *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity.
- Wajcman, J. (2004) *Technofeminism*. Cambridge: Polity.
- Walby, S. (1990) *Theorizing Patriarchy*. Cambridge: Blackwell.
- Wallerstein, I. (1974) *The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- (2004) *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham: Duke University Press.
- Warnke, G. (1987) *Gadamer: Hermeneutics, Tradition and Reason*. Cambridge: Polity.
- Waters, M. (1995) *Globalization*. London: Routledge.
- Watson, K. (2005) 'Queer Theory', *Group Analysis*, 38(1): 67–81.
- Weber, M. (1930) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London: Methuen.
- (1978) *Max Weber: Selections in Translation*, Runciman, W. G. (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- (1982) 'Class, Status, Party' in Gerth, H. H. and Mills, C. W. (eds) *From Max Weber*. London: Routledge.
- Werbner, P. and Modood, T. (eds) (1997) *Debating Cultural Hybridity*. London: Zed.
- Weingartner, R. H. (1959) 'Form and Content in Simmel's Philosophy of Life' in Wolff, K. H. (ed.) *Georg Simmel: A Collection of Essays*. Columbus: Ohio State University Press, pp. 33–60.
- Wiggershaus, R. (1994) *The Frankfurt School*. Cambridge: Polity.
- Williams, R. (1958) *Culture and Society 1780–1950*. London: Chatto.

- Windelband, W. (1921) *An Introduction to Philosophy*. London: Unwin.
- Wiley, N. (2006) 'Pragmatism and the Dialogical Self', *International Journal for Dialogical Science*, 1(1): 5–21.
- Wirth, L. (1938) 'Urbanism as a Way of Life', *American Journal of Sociology*, 44(1): 1–24.
- Wittgenstein, L. (2001 [1953]) *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.
- Wolff, K. H. (ed.) (1959) *Georg Simmel: A Collection of Essays*. Columbus: Ohio State University Press.
- Wood, E. M. (1989) 'Rational Choice Marxism: Is The Game Worth the Candle?', *New Left Review*, 177: 41–88.
- Wrong, D. (1961) 'The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology', *American Sociological Review*, 26(2): 183–93.
- Young, I. M. (1990) 'Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility and Spatiality' in *Throwing Like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory*, Bloomington: Indiana University Press.
- 382 Zafirovski, M. (1999) 'Unification of Sociological Theory by the Rational Choice Model: Conceiving the Relationship between Economics and Sociology', *Sociology*, 33(3): 495–514.
- Zey, M. (1998) *Rational Choice Theory and Organisational Theory: A Critique*. London: Sage.
- Žižek, S. (2006) *How To Read Lacan*. London: Granta.

Ankara
Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi Anabilim Dalı

DİSİPLİNLERARASI ve TEMATİK İSLÂM TARİHİ YAZILARI - II

Editörler

Prof. Dr. Eyüp Baş
Doç. Dr. Halide Aslan

Yazarlar

Prof. Dr. Ahmet Akbulut - Prof. Dr. Halis Albayrak
Prof. Dr. Mehmet Akkuş - Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Prof. Dr. Abdülkadir Dünder - Prof. Dr. Recai Doğan
Prof. Dr. Ahmet Cahid Haksever - Doç. Dr. İlhami Ayrancı
Doç. Dr. Eyüp Şahin - Doç. Dr. Yasin Meral
Dr. Muhammed İhsan Hacıismailoğlu

Ankara, 2023

DİŞİPLİNLERARASI ve TEMATİK İSLÂM TARİHİ YAZILARI II

Editör

Prof. Dr. Eyüp Baş
Doç. Dr. Halide Aslan

Yazarlar

Prof. Dr. Ahmet Akbulut - Prof. Dr. Halis Albayrak
Prof. Dr. Mehmet Akkuş - Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Prof. Dr. Abdülkadir Dündar - Prof. Dr. Recai Doğan
Prof. Dr. Ahmet Cahid Haksever - Doç. Dr. İlhami Ayrancı
Doç. Dr. Eyüp Şahin - Doç. Dr. Yasin Meral
Dr. Muhammed İhsan Hacıismailoğlu

Redaksiyon

Arş. Gör. Fatmanur İbrahimioğlu

ISBN: 978-625-6444-23-2

1. Baskı

Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 487

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	5
İslam Tarihi ve Kelam İlişkisi Üzerine	9
<i>Ahmet Akbulut</i>	
Hadis - İslam Tarihi İlişkisi Üzerine.....	27
<i>İsmail Hakkı Ünal</i>	
Bir Tarihçi Olarak M. Şemsettin Günaltay	39
<i>İlhami Ayrancı</i>	
Tefsir - İslam Tarihi İlişkisi	77
<i>Halis Albayrak</i>	
Tanzimat'tan (1839) Cumhuriyet'e (1923) Osmanlı Türklerinde Siyer Yazıcılığı	81
<i>Muhammed İhsan Hacıismailoğlu</i>	
İslam Tarihi ve Din Eğitimi İlişkisi/İşbirliği.....	101
<i>Recai Doğan</i>	
İslam Tarihi ve Türk İslam Sanatları Tarihi Üzerine	119
<i>Abdülkadir Dündar</i>	
Tasavvufa Dair Eserlerin İslam Tarihi Araştırmaları İçindeki Yeri ve Önemi: Menâkıbnâmeler	143
<i>Ahmet Cahid Haksever</i>	
Türk İslam Edebiyatı ve Tarih İlişkisi.....	161
<i>Mehmet Akkuş</i>	
İslâm Felsefesi Tarihi ve İslâm Tarihi Anabilim Dalları Arasında Disiplinlerarası Çalışmanın İmkânı	167
<i>Eyüp Şahin</i>	
İslam Tarihi ve Dinler Tarihi İlişkisi	181
<i>Yasin Meral</i>	

ÖN SÖZ

Kıymetli okuyucular,

Bir alandaki önemli problemi birlikte çözme yaklaşımı anlamında kullanılan interdisipliner kavramı dilimizde disiplinlerarası çalışmalara karşılık gelmektedir. Genelde tarih özelde İslâm tarihi bu tür çalışmaların yapılabileceği disiplinlerin başında yer almaktadır. Farklı disiplinlinler ile ortak yapılan çalışmalar konuların anlaşılabilirliğini artırdığı gibi problemli konulara çözümler üretmede daha verimli olmaktadır.

Konunun önemine binaen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı olarak 2016-17 eğitim öğretim yılı bahar döneminde “Disiplinlerarası ve Tematik İslâm Tarihi Seminerleri” düzenlenmiş ve 2018 yılında da basılarak ilim dünyasına kazandırılmıştır. Coğrafya, hukuk, bilim tarihi, antropoloji, sosyoloji gibi tarihe yardımcı bilim dallarının İslâm tarihine katkılarının yanı sıra lisansüstü öğrencilerimizin tez yazma süreçlerinden oluşan seminerler dizisi yoğun ilgi görmesi dolayısı ile 2018-19 yılı güz döneminde de devam ettirilmiştir. Seminerler o tarihte Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Başkanı olan Prof. Dr. Eyüp Baş’ın koordinatörlüğü ve Doç. Dr. Nurullah Yazıcı’nın düzenleme ve desteği ile yine lisansüstü öğrencilere yönelik olarak gerçekleşmiştir. İkinci seri olarak düzenlenen bu seminerlerden bir seçki olarak yayınlanan elinizdeki kitabın ilim dünyasına katkısı olacağı umudunu taşımaktayız.

Kitabımızdaki ilk yazı Prof. Dr. Ahmet Akbulut’un “İslâm Tarihi ve Kelam İlişkisi Üzerine” başlıklı semineri olup özellikle ilk dönem İslâm tarihini okuma ve anlamada bu iki disiplinin birbirine olan ihtiyacı ve etkilerinden bahsedilmiştir.

İkinci yazı, Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal’ın “Hadis-İslâm Tarihi İlişkisi Üzerine” başlıklı semineridir. Siyer hadis ilişkisi, siyerin Kur’an merkezli anlaşılması gerektiği hususlarını içeren seminer bu

alandan bağımsız ilk dönem çalışmalarının eksik kalacağını bir kez daha ispatlar niteliktedir.

Üçüncü yazı, Doç. Dr. İlhami Ayrancı'nın "Bir Tarihçi Olarak M. Şemsettin Günaltay" başlıklı semineri olup, Ordinaryüs Profesör olan büyük mütefekkir ve devlet adamı olan Günaltay'ın tarihçiliğinden ve metodolojisinden bahsedilmektedir.

Dördüncü yazı, Prof. Dr. Halis Albayrak'ın "Tefsir - İslâm Tarihi İlişkisi" başlıklı seminerinin metin halidir. Canlı vahye muhatap olan Hz. Peygamber ve döneminin anlaşılması için tefsirin birincil kaynak olduğu, tefsirsiz bir siyerin eksik hatta kusurlu olacağı bu seminerin ana teması olmuştur.

Beşinci yazı, Dr. Öğretim Görevlisi Muhammed İhsan Hacismailoğlu'nun "Tanzimat'tan (1839) Cumhuriyet'e (1923) Osmanlı Türklerinde Siyer Yazıcılığı" başlıklı semineri olup Osmanlı'da siyer yazıcılığının serencamı aktarılmıştır.

Altıncı yazı Prof. Dr. Recai Doğan'ın "Din Eğitimi – İslâm Tarihi İlişkisi" başlıklı semineri olup, "oku" emri ile başlayan bir dinin tarihinde din eğitiminin İslâm tarihini anlamamızdaki önemli rolüne değinilmiştir.

Yedinci yazı, Prof. Dr. Abdülkadir Dündar'ın "Türk İslâm Sanatları Tarihi ve İslâm Tarihi Anabilim Dallarının Akademik Çalışmalarında İşbirliği" başlıklı semineri olup, iki kardeş bilim dalının ortak çalışması gerektiğinin görsellerle de destekli sanat ve tarih dolu bir yazıdır.

Sekizinci yazı, Prof. Dr. Ahmed Cahid Haksever'in "Tasavvufa Dair Eserlerin İslâm Tarihi Araştırmaları İçindeki Yeri Ve Önemi: Menâkıbnâmeler" başlıklı semineridir. Hz. Peygamber'in ve ashabının faziletlerini anlatan hadislerin bulunduğu bölümlere isim olan "Kitâbü'l-Menâkıb'dan başlayan yazı ilk Osmanlı tarihi olarak kabul edilen Menâkıbnâme'ye kadar gelmekte ve tasavvufun da bir türü olan bu eserlerin iki ilim dalına katkısından bahsedilmektedir.

Dokuzuncu yazı, Prof. Dr. Mehmet Akkuş'un "Türk İslâm Edebiyatı ve Tarih İlişkisi" başlıklı semineri olup, Türk İslâm Edebiyatında bulunan pek çok türün ve eserin tarih araştırmalarına katkılarının bahsedilmektedir.

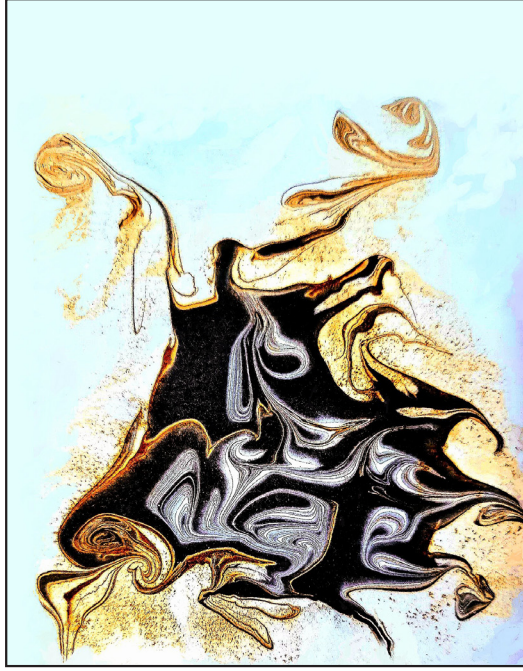
Onuncu yazı, Doç. Dr. Eyüp Şahin'in "İslâm Felsefesi Tarihi ve İslâm Tarihi Anabilim Dalları Arasında Disiplinlerarası Çalışmanın İmkânı" başlıklı yazısı olup çok bilinmeyen bir gerçeğin altını çizmekte ve ileriye dönük önerilerde bulunmaktadır.

On birinci yazı, Doç. Dr. Yasin Meral'in "İslâm Tarihi ve Dinler Tarihi İlişkisi" başlıklı yazısı olup, bir dinin tarihinin akademik anlamda nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durulduğu gibi İslâm'ın tarihinin de bu disiplinin metodolojisinden faydalanması gereği üzerinde durulmuştur.

Seminer veren Hocalarımızdan bir kısmının emekli olduğunu da dikkate alarak bu kıymetli çalışmanın, ilim dünyasında özellikle lisansüstü çalışma yapanlara, el kitabı mesabesinde katkısı olacağı kanaatindeyiz. Dileriz bu çalışmaların devamı olur ve ilim dünyasını zenginleştirir. Seminerlere katkı sunan kıymetli hocalarımıza bir kez daha şükranlarımızı sunuyoruz. Seminerlerin gerçekleştirilmesinde, metinleşmesinde katkı sunan emeği geçen tüm hocalarımıza, araştırma görevlilerimize ve öğrencilerimize teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Eyüp Baş
Doç. Dr. Halide Aslan

ERZİNCAN FOLKLORUNDA HALK HİKÂİYELERİ

Hazırlayanlar
Ruhi KARA - Erdoğan ULUDAĞ

Ankara, 2023

ERZİNCAN FOLKLORUNDA HALK HİKÂYESLERİ

Hazırlayanlar

Ruhi KARA - Erdoğan ULUDAĞ

Kapak Resmi

Köksal PAPUÇCU

ISBN: 978-625-6444-26-3

1. Baskı

Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 489

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
ÖN SÖZ	5
GİRİŞ	7
HALK HİKÂYESİ	11
1. Tanımı.....	11
2. Halk Hikâyelerinin Özellikleri.....	12
2.1. Şekil Özellikleri.....	12
2.2. Muhteva Özellikleri.....	13
2.3. Halk Hikâyelerinin Yapısı.....	17
2.4. Halk Hikâyelerinde Mekân Unsuru ve Erzincan.....	19
HALK HİKÂYELERİNDE ERZİNCAN	23
1. Köroğlu.....	23
1.1. Köroğlu'nun Zuhuru Kolu.....	24
1.2. Köroğlu'nun Demircioğlu Kolu.....	31
1.3. Köroğlu Kolları'nda Erzincan.....	38
1.4. Köroğlu Azerbaycan Rivayeti.....	39
1.5. Köroğlu'nun Erzincan Varyantı.....	44
1.6. Köroğlu Kemaliye Efsanesi.....	54
1.7. Köroğlu'nun Tokat-Erzincan Seferi.....	55
1.8. Köroğlu'nun Maraş Varyantı.....	64
1.9. Köroğlu'nun Tiflis Varyantı.....	91
1.10. Erzincan'da Köroğlu ile İlgili Efsaneler ve Yer Adları.....	95

1.10.1. Refahiye’de Köroğlu Efsanesi ve Yer Adları.....	95
1.10.2. Tercan Köroğlu Tepeleri (Beş Kayalar)	96
1.10.3. Tercan Çadirkaya/Pekeriç Köroğlu’nun Tandır ve Merdivenleri.....	96
1.10.4. Üzümlü /Karakaya Köroğlu’nun Taşları ve Merdivenleri.....	96
1.10.5. Köroğlu Erzincan’daydı!	97
2. Kerem ile Aslı Hikâyesi	97
2.1. Kerem’in Erzincan Bağları Hikâyesi.....	122
2.2. Kerem’in Akrep Bağları Hikâyesi.....	140
3. Asuman ile Zeycan Hikâyesi.....	152
4. Âşık Garip Hikâyesi.....	169
5. Arzu ile Kamber Hikâyesi.....	172
6. Yaralı Mahmut Hikâyesi.....	178
7. Erzincan Kale Begi Bayram Beg Oğlu Abdullah Han (Abdullah ile Gülizar Hikâyesi).....	190
8. Ahmet ile Mehmet Hikâyesi.....	198
9. Çoban Süleyman Hikâyesi.....	216
10. Dünyada Aşk Cennette Vuslat (Işıkhan ile Pembegül).....	239
11. Kısmetsiz Ahmet Hikâyesi.....	268
12. Şükür ve Mutluluk.....	273
13. Şâmili Hikâyesi.....	276
14. Necip ile Yıldız.....	277
SONUÇ	279
KAYNAKÇA	283

ÖN SÖZ

Âşıkların tabiriyle, “mâzîde kalmış çeşitli söylentilerin, insanların yaşadığı maceraların derlenip toplanıp bir araya getirilmesi” olan halk hikâyesi; sözlü gelenek içinde edebiyat açısından önde gelen dinamikler arasında yer alır. Türk milletinin geçmişten günümüze taşıdığı gelenek, görenek ve değerleri muhafaza eden halk hikâyeleri bir anlatı türü olarak, kültürel mirasımızın önemli ve renkli halkalarından birini oluşturur. İçlerinde barındırdığı, dua-beddua, atasözü, deyim, şiir, masal, efsane, âşık havaları, anlatıcı-dinleyici ilişkisi ile tam bir sözlü kültür hazinesidir. İlk örnekleri âşık edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen 16. yüzyıldan itibaren âşıkların hayatları etrafında görülmeye başlanan halk hikâyeleri, eski ve yeni kuşaklar arasında kültürel birikimin aktarılması ve paylaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Anadolu’da göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk edebî ürünlerinden olan Halk hikâyelerinin konusu aşk ve kahramanlıktır. Nazım ve nesir olarak karışık bir yapı gösteren ve hacim bakımından uzun olmasıyla da diğer halk anlatılarından kolaylıkla ayrılabilen halk hikâyeleri, Türk halkının kültür değerlerini bünyesinde toplayan önemli türlerden birisidir. Türk, Arap, İran ve Hint kaynaklı olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan, nazım nesir karışımı anlatımlardır.

Türk halk hikâyelerinde mekân unsuru olarak şehirler, ister itibarî, ister gerçek vasıfta olsun mühim bir yer işgal etmektedir. Gerçek mekânlar içinde ise yerleşim yerlerinin, bilhassa şehirlerin yerleri belirgin olarak farklılık göstermektedir. Hatta bazı yerleşim yerleri onlarca Türk halk hikâyesinde ortak mekân olarak kullanılmakta ve seçkin mekânlar olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu bağlamda Azerbaycan-Kars-Erzurum-Sivas-Tokat-Kayseri-Adana şeridinde anlatılan hikâyelerde Erzincan

şehrimizin önemli bir yeri vardır. Erzincan ili ve çevresinde günümüze kadar 120 civarında yazılı ve sözlü halk hikâyesi tespit edilmiştir. Aşk konulu *Asuman ile Zeycan*, *Kerem ile Aslı*, *Kerem'in Erzincan Bağları*, *Erzincan Akrep Bağları*, *Âşık Garip*, *Yaralı Mahmut*, *Köroğlu*, *Abdullah Han*, *Arzu ile Kamber*, *Ahmet ile Mehmet* vb. hikâyeler Erzincan ve çevresinde anlatılmış hikâyelerdir. Bu çalışmada Erzincan'ın mekân olarak yer aldığı halk hikâyeleri üzerinde durulacaktır.

Erzincan 2023

**Ruhi Kara
Erdoğan Uludağ**

KAYNAKÇA

- Akay, H. (1973), *Sivas'ta Halk Hikâyeleri*, Bitirme Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Alptekin, A. B. (1986). "Köroğlu'nun Zuhuru ve Onun Bingöl ile Münasebeti", *Erciyes*, 9: (108), 14-17.
- Alptekin, A. B. (1987). "Halk Hikâyelerinde Erzincan ve Erzincan'da Tespit Edilen Halk Hikâyeleri", *Türk Yurdu*, (353), 44-46.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, (1. Bs.), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B., İçel, H. (2011). "Batı Versiyonlarında Köroğlu", *Millî Folklor*, 12, (91), 37-50.
- Aslan, E. (1990). *Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri: Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Başgöz, İ. (1986). "Köroğlu Düzeni", *Folklor Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları, 176-180.
- Bayat, F. (2003). *Köroğlu Şamandan Âşıka, Alptan Erene*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bayat, F. (2009). *Türk Destancılık Tarihi Bağlamında Köroğlu Destanı (Türk Dünyasının Köroğlu Fenomenolojisi)*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayrav, S. (1977). "Köroğlu Destanı Üzerine", *Dilbilim*, 65-72.
- Bekki, S. (2015). "Köroğlu Keleşlerinden Köse Kenan'ın Evlenme Yolculuğu", *Turkish Studies*, 10 (8), 623-632.
- Boratav, P. N. (1983) "Köroğlu Hakkında", *Folklor ve Edebiyat II*, İstanbul: Adam Yayıncılık, 229-235.
- Boratav, P. N. (1983) "Köroğlu Kimdir?", *Folklor ve Edebiyat II*, İstanbul: Adam Yayıncılık, 236-240.

- Boratav, P. N. (1984), *Köroğlu Destanı*, İstanbul: Adam Yay.
- Boratav, P. N. (1988), *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul, Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (2003). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: K. Kitaplığı.
- Ceferov, E. (2011). "Köroğlu Destanının Tiflis Varyantı", *Motif Akademik Halkbilimi Dergisi*. 2011-2 (Temmuz-Aralık) (Azerbaycan Özel Sayısı-II), s. 151-163.
- De Cholet, L. C. (1892). *Voyage en Turquie d'Asie, Ermenie* (pp. 142–147). Kurdistan et Mésopotamie.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem İle Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ekici, M. (1997). "Anadolu Sahası Köroğlu Kollarının İsim ve Tasnif Meselesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* II, 235-240.
- Ekici, M. (2004). *Türk Dünyasında Köroğlu (İlk Kol) İnceleme ve Metinler*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Garriyev, B. A. (2007). *Türk Dünyasında Köroğlu Anlatımları* (Çev. Fikret Türkmen, Muvaffak Duranlı, Feyzullah Rahmankul), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Geldi, N. B. (2016), *Kerem ile Aslı Hikâyesinin Sembolik Çözümlemesi*; Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görkem, İ. (1986). "Köroğlu'nun Şiirlerinde Kahramanlık Unsurları", *Erciyes*, 9 (108), 18-22.
- Günay, U. (1986). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları.
- İdrisi, H. (1992). *Köroğlu Destanı'nın Azeri Rivayeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaftancıoğlu, Ü. (1974). *Köroğlu Kolları Halk Destanları*. İstanbul: Büyük Dağıtım Yayınevi.
- Kaftancıoğlu, Ü. (1979), *Köroğlu Kol Destanları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- Kandemir, F. (2017). *Dünyada Aşk Cennette Vuslat*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Kaplan, M., Akalın, M., Bali, M. (1973). *Köroğlu Destanı* (Anlatan: Behçet Mahir), Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kara, R., & Uludağ, E. (2023). "Halk hikâyelerinde Erzincan". *Journal of Literature and Humanities*, 70, 1-14.
- Karadavut, Z. (2018). *Köroğlu Destânı'nda Hz. Ali*. IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı, 871-882.
- Kaya, D. (2016). *Köroğlu ve Tokat-Çamlıbel*, Çamlıbel Belediyesi Yayınları.
- Kaya, T. (1998). "Köroğlu Erzincan'daydı", *Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslararası Sempozyumu* (11-12 Ekim 1997), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, 103-108.
- Kaya, D. (1997). "Köroğlu Kollarının Yeni Varyantları", *Türklük Bili-mi Araştırmaları*, 5, 311-334.
- Keyder, C. (1953). *Keremin Erzincan Bağları*, Bitirme tezi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Kırbaçoğlu, F. (2010). "Köroğlu'nun Zuhuru Kolu'nda İletişim Çalışmaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (AÜTAD)*, 43: 49-53.
- Koçak, S. (1996). "Köroğlu'nun Erzincan Varyantı", *Erciyes*, 19 (227), 28-30.
- Kodal Gözütok, T. (2006). *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Hikâyeciliğinde Anadolu*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Masattaş, A. (2017). *Köroğlu Destanının Behçet Mahir Rivayeti Üzerinde Bir Araştırma*, Yüksek lisans tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Özçelik, B. (2023). "Köroğlu Destanı'nın Maraş Rivayeti" *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (36), 231-251.

- Özçelik, B. (2021). "Adını Yaşanmış Bir Vakadan Alan 'Kismetsiz Ahmet Hikâyesi' Üzerine Bir Tahlil Denemesi", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14 (36), 1247
- Özdamar, F. (2022). "Köroğlu Destanı (Tiflis Nüshası)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/koroglu-destani-tiflis-nushasi>. [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2023].
- Özturan, H. Ali (2023). *Maraş Ağzı Köroğlu*, Oniki Şubat Belediyesi, Kahramanmaraş.
- Rayman, H. (1998). *Ardanuçlu Âşık Efkarî*, Erzincan.
- Saçkesen, A. (2003). *İzmir'de Yaşayan Âşıklardan Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*; Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sadıç, G. (2021). *Âşık Murat Çobanoğlu'nun Hikâyeciliği ve Hikâye Repertuvarı*, Doktora tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Safvet Örfî, (1340). "Âşıklar Mezarı", *Millî Mecmua*, 25, 26.
- Sakaoğlu, S. (1972). "Asuman ile Zeycan Hikâyesi", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Araştırma Dergisi*, 1 (5), 51-80.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Halk Hikâyeleri*, Eskişehir: AÖF. Yayınları.
- Sarıçiçek, F. (2008). *Her Yönüyle Karakaya (Keleriç)*, Karakaya Belediyesi Yayınları.
- Sever, M. (2003). "Köroğlu Destanı Antep Rivayeti". *Bilig* (24), 65-87.
- Spies, O. (1941). *Türk Halk Kitapları*, Çev: Behçet Gönül, İstanbul, Rıza Koç Basımevi.
- Tanyu, H. (2007). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Elips Kitap.
- Terzi, Z. (1980). "Şükür ve Mutluluk". *Erzincan Mengüceli- Kültür Araştırma ve İnceleme Dergisi*, 11, 14-16.
- Türkmen, F. (1982). "Köroğlu", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, V, 416-419.
- Türkmen, F. (1985). "Türk Edebiyatı: Halk Edebiyatı", *TDVİA*, (17), 488.
- Türkmen, F. (1974). *Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin)*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

- Türkmen, F. (1998). “Köroğlu Hikâyelerinin Yayılma Sahaları ve Menşe Meselesi”, *E.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (4), 9-19.
- Türkmen, F., Taşlıova, M., Tan., N. (2017). *Âşık Şeref Taşlıova Halk Hikâyeleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, F., Cemiloğlu, M. (2009). *Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uyduran, H. A. (1990). *Köroğlu Destanı Maraş Ağzı*, Kahramanmaraş; Andırın Postası Gazetesi, No: 1-84.
- Yılmaz, T. (2011). *Âşıklardan Halk Hikâyeleri I*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Rüstem ve Sührab

ABBAS GÂİBZÂDE

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

Ankara, 2023

Rüstem ve Sührab
(METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

ABBAS GÂİBZÂDE
(1849-1919)

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

ISBN: 978-625-6444-25-6

1. Baskı
Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 490
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

Rüstem ve Sührab

(METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

ABBAS GÂİBZÂDE
(1849-1919)

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	7
Abbas Gâibzâde'nin Hayatı ve Eserleri.....	9
Rüstem ve Sührab.....	10
Kaynakça.....	15
Metnin Okunuşunda Dikkat Edilen Hususlar.....	16
Transkribe Metin.....	19
Sözlük.....	157
Tıpkıbasım.....	165

ÖN SÖZ

Dîvân edebiyatının temel kaynaklarından sayılan *Şâhnâme*, İran'ın millî destanı ve Fars edebiyatının büyük eserlerinden biri kabul edilmektedir. Tek yazarlı uzun eser özelliğiyle dünya klasikleri arasında da saygın bir yer teşkil eden *Şâhnâme*, İranlı ünlü şair Firdevsî'nin X. asırda mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı eseridir. Konu çeşitliliği açısından oldukça zengin bir hacmi bulunan *Şâhnâme*, Keyûmers döneminden başlayarak İran'da Araplar'ın hâkim olduğu döneme kadar geçen zaman sürecindeki olayları ele alır. Destansı anlatımla gerçek bilgiler eserde birlikte sunulur. Yazıldığı andan itibaren ünü geniş bir coğrafyaya yayılarak haklı bir şöhrete sahip olan *Şâhnâme*, Abbas Gâibzâde'yi de etkisinde bırakmış olacak ki eserin önemli bölümlerinden biri sayılan *Rüstem vs Sührab* bölümünü Abbas Gâibzâde, Türkçeye nazmen tercüme etmiştir. Şair, eserinin mukaddimesinde *Şâhnâme*'nin Türkçe nazmen tercümesi olmadığı ve şairliğinin şöhreti tüm dünyaya yayılmış bu İslam şairini kendi vatandaşlarının tanımasını istediği gerekçesiyle bu tercümeyi yaptığını belirtir. Şair, mukaddimede ayrıca bazı beyitleri de kendisinin tercümeye eklediğini söyler. Rüstem ve oğlu Sührab arasındaki savaşı esas alan *Şâhnâme*'nin bu bölümünde Sührab'ın öz babası tarafından öldürülmesiyle bölüm trajik bir şekilde son bulur. Abbas Gâibzâde “Bah” adlı gazelinde evlat kısmetinden mahrum olsam da ne gam diyerek eserlerinden *Rüstem ve Sührab*'a bakılmasını ister. Nitekim bu eseri şair âdeta evladı gibi görür. “Olmadım-sa ger ata, yoh ise oğlum, ne gamım / Zâde-yi tab'ım olan “*Rüstem ü Sührabıma bah.*” Bu durum şairin eseri ile arasındaki güçlü bağı göstermesi açısından önemlidir. Şairin ilk tercüme eseri olan *Rüstem ve Sührab*'ın ilk baskısı Tiflis'te 1908'de, Arap harfleriyle yapılmıştır. Eserin Arap harfleriyle baskılı nüsha örneği İSAM veri tabanında da kayıtlıdır. Yapılan çalışmada manzum tercüme eserin transkripsiyonlu metninin yanı sıra özellikle eserde geçen Azerbaycan Türkçesindeki kelimelerin anlaşılmasını sağlamak için bir sözlük hazırlanmıştır. Ayrıca eserin tıpkıbasımı da çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Eserin nüsha örneğini bulup beni bu nüsha örneğinden haberdar eden, eseri çalışmam için bana cömertçe teklif sunan ve birlikte okuma imkanını da oluşturan araştırmacı, linguist ve dil öğrenme sevdalısı İlyas SAYIM ile destek ve yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Hulusi EREN'e teşekkür ederim.

İhsan ŞEHİTOĞLU
2023 MUŞ

SÖZLÜK

A

acıık: Öfke, hiddet, hırs
acııkı dutmak: Öfkelenmek, gazaplanmak
açar: Anahtar
adûl: Sapmak
âgeşte: Bulaşan, bulanan
ahtarmak: Aramak
akreb: Akraba
âlem-fürûz: Alemleri aydınlatan
amûd: Çelikten yapılan topuz
an-karîb: Yakın zamanda
aparmak: Götürmek
âsân: Kolay
atâ: Bağış
azm u cezm etmek: Kesin karar vermek

B

bâb: Layık, şâyeste
bacarmak: Becermek, -ebilmek
bâk: Korku, kaygı

bayah: Henüz
baydağ: Bayrak
bebr-i beyân: Bir çeşit kıyafet
be-her: Her bir
beher: Pay, hisse
bende-vâr: Köle gibi
berelmek: Korkudan, hayrettten, şaşkınlıktan gözlerin geniş açılması
beyâtî: Bir müzik makamı
bî-kerân: Sınırsız
bilâ-meks: Durmadan
birûn ez-şümâr: Sayısız
bisât: Halı, kilim
bî-sirâyet: İz bırakmamak
bişik: Kedi
buk'a: Yer, ülke, memleket
bulağ: Pınar
butak: Budak
bürûz: Meydana çıkarma, belirme

C

cefek: Abes söz
cefenk: Manasız, boş, değersiz
cereng: Kılıç sesi
cerge: Sıra, saf, dizi
cesîm: İri
ceyran: Ceylan
ceza: Karşılık
cezm: Kesin karar verme
cigin: Omuz
cömülmek: Gömülmek
cû': Açlık
cumak, cummak: Batmak
cünbân: Sallanan, hareket eden
cüre: Tür, çeşit

Ç

çâker: Kul, köle
çapmak: Parçalamak, doğramak
çatmak: Kifayet etmek, erişmek
çermek: Sıvamak

D

dal: Arka, sırt
dartınmak: Kurtulmaya çalışmak, kaçmak istemek
dârû-gîr: Savaşmak

dayak: İstinad edilen, himaye eden

degşilmek: Değişmek
demân: Saldırgan, azgın
der-âgûş: Kucaklama
derefs: Bayrak, sancak
derîde: Yırtılmış, yırtık
dest-berdâr: el çeken
dil-gîr: Gücenmiş, kırgın
dincelmek: Dinlenmek
direng: Gecikme, oyalanma
dîrîne: Eski, kadim
döş: Göğüs, sine
dözmek: Dayanmak
dutuşmak: Biribirini karşılıklı tutmak
düğün: Düğüm
düjem: Kızgın
dürûd: Selam
düzelmek: Yerine getirmek

E

-e cen, -a can: -e kadar, -a kadar
ecnâs: Cinsler, türler, çeşitler, soylar
emvâl: Mallar, mülkler
enderz: Nasihat
esmek: Titremek

F**fehâret:** Övünmek**ferîd:** Biricik**fî'l-fevr:** Ansızın**G****gırîv:** Feryat, figan**gireh:** Düğüm, örgü**gîrudâr:** Kavga**gûne:** Çeşit**gûr:** Mezar**güleşmek:** Güreşmek**gülümsinmek:** Gülümsemek**gürâz:** Domuz**gurrân:** Gürleyen**H****haftân:** Kaftan**hâlî:** Agah, haberdar**hâliyen:** Şu anda**hâlû:** Dayı**handa:** Nerede**harîr:** İpek**hatar:** Tehlike**havsala:** Tahammül dercesi**helelik:** Şu anlık**hemâl:** Denk**hemânâ:** Tamamen**herîf:** Rakip**herlemek:** Döndermek,
fırlatmak**herze:** Saçma**hevâ-dâr:** Aşık**heval:** Etraf, civar**h'îş:** Kendi, bizatihi**hitâm:** Son, nihayet, bitim**huffâş:** Yarasa**hûriş:** Yiyecek**İ****ihzâr:** Hazırlama**ilhı:** Yılkı**ilhı:** Yılkı**indi:** Şimdi**irterek:** Yarına kadar**itirmek:** Yitirmek, kaybetmek**itmek:** Yitmek, kaybolmak**K****kabak:** Ön taraf**kabakça:** Daha önce**kar:** Sağır**karıhdırmak:** Şaşırtmak**karpmak:** Kapmak**kâr-zâr:** Savaş

kasem-bâd: Yemin olsun ki

kâsîd: Elçi

kayıtmak: Dönmek

kehter: Kemter, itibarsız

kelef dolaşmak: İçinden
çıkılmaz bir hale gelmek

kelek: Hile, tuzak

kemâ-kân: Olduğu gibi

kenîz: Cariye

kerkes: Akbaba

kesb: Çalışarak kazanma

keyd: Hile

kışkırık: Bağırarak

kirdâr: İş, davranış, üslup

Kirdigâr: Allah

Kişvad: Eski bir Pers
kahramanının adı

koşun: Askeri birlik, kalabalık

kömek: Yardım

könül: Gönül

kövrelmek: Duygulanmak

kucmak: Kucaklamak

kûpâl: Boyun

kûre: Ocak

kurtarmak: Bitirmek

kûşîş: Çabalama

külek: Rüzgar

küllî cem: Cümle âlem

küşî dutmak: Güreşmek

L

lahn: Nağme, ezgi

leng: Aksama

leşker: Asker

li'ân: Lanetleşme

lihâf: yorgan

M

mâdyân: Mâdiyân, Kısarak

mahnı: Şarkı

mahz: Sırf

mâr: Yılan

maral: Meral, dişi geyik

mat: Şaşırmış

mebâdâ: Sakındırmak

medâr: Dönüş

mekes: Sinek

mekr: Hile

meks: Durma, bekleme

merg: Ölüm

mezâ mâ-mezâ: Olan oldu,
geçen geçti

mezmûn: Yerilmiş

möhre: Boncuk

mûr: Karınca

mûş: Fare

mürâât: Riayat etmek

mürûr: Geçiş

müsellah: silahlı

müstemend: Gamlı, dertli

N

nâm-ver: Pehlivan, yiğit

nâm-zed: Nişanlı, adaklı

nasb: Yükselme

nejâd: Soy, nesil

Nemse: Nemçe, Avusturya

nemud: Göstermek

neve: Torun

nîreng: Hile, desise

niyâm: Kılıç kını

nîze: Mızrak

nûş-dârû: Panzehir

O

oğşamak: Benzemek

onalmaz: Düzelmez, ıslah edilmez

oturmak: Uygun gelmek

Ö

ötüşmek: Geçmek

P

pâpûş: Pabuç

pâsbân: Bekçi

pâyimâl: Ayaklar altına alınmış

peder-küş: Baba katili

pesend: Beğenme, seçme

peser: Oğul

pey-â-pey: Birbiri ardınca

pîl-ten: Cüsseli

pîşvaz: Karşılama

püş ü penah: Arka, yardımcı, sığınak

R

reme: Küçük veya büyükbaş hayvan sürüsü

remîde: Kaçmak

reşâdet: Olgunluk

rezm: Savaş, kavga

rû vermek: Ortaya çıkma, meydana gelmek

rû-be-hâk: Toprağa dönük

S

sağrı: Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım

sâlâr: Baş, reis, kumandan

sancılmak: Takılmak, asılmak

sarı: Taraf, semt

savâb: Doğru

seberdemek: Sendelemek

sebertmek: Yere sermek

seffâk: Çok kan dökücü

sehm-dâr: Paydar

semer: Efsane

senger: Hendek

sevğât: Hediye

sıçkan: Sıçan

simât: Sofra

sinân: Süngü

sipehbüd: General

sipehdâr: Komutan

sivâ: Başka, gayrı

soyurma: Kınından çekilmiş,
yalın

süm: Toynak

Ş

şele: Yük

şerh-â-şer: Gürül gürül

şerîr: Şerli

şeyhe: Kişneme, kişneyiş

şöhre: Şöhret, meşhur

şûriş: Kargaşa

şürût: Şartlar

T

tâb getirmek: Güç yetirmek

tapşurmak: Teslim etmek

tay: Denk, eş

tefâvüt: Farklılık

tek u pû: Koşmak, koşuşturmak

tek: Gibi

tele: Hile

teng: Dar

tenûmend: Uzun boylu, boylu
poslu

tepük: Çifte

tîğ-zen: İyi kılıç kullanan

tîzce: Çabucak

tohtamak: Rahatlamak,
sakinleşmek,

tu'me: Yiyecek, azık

tuhfe: Hediye

tûl u tûlânî: Uzun uzadıya

tük: Tüy

U

uca: yüksek

Ü

üstüvâr: Sağlam, dayanıklı

üzmek: Kesmek

V

vādār: Mecbur

varta: Tehlike

verziş: Esiş, esme

Y

yal: At yelesi

yalankac: Yalın, kınından çıkmış

yaluvlanmak: Alevlenmek

arak: Silah

yaşıl: Yeşil

yavıķ: Yakınlarda

yegin: Zorlu, şiddetli

yeher: Eyer

yeksâle: Bir yaşında

yel: Pehlivan, kahtaman, yiğit

yengiden: Yeniden

yerimek: Yürümek

yeriş: Akın, hücum

yeriş: Saldırı

yeritmek: Sevk etmek, hücum ettirmek

yeritmek: Yürütmek; sürmek

yığnak: Kalabalık

yiye: Sahip

yuhlamak: Uyumak

yügen (yüken, yüyen): Dizgin

Z

Zâbülsitân: Zâbü'l vilayeti.

zamâne: Devir, devran

zemen: Zaman

zer-endûd: Altın kaplama

zireh: Zırh

zûr: Kuvvet, güç

TÜRK MASALLARI VE HOLBEK YÖNTEMİ

Sinan YAMAN

Ankara, 2023

TÜRK MASALLARI VE HOLBEK YÖNTEMİ

Sinan YAMAN

Kapak Resmi

Eylem Satı KANTEMİR KUNDUZ

ISBN: 978-625-6444-24-9

1. Baskı

Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 491

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ.....	9
TABLolar DİZİNİ.....	11
ÖN SÖZ.....	13
GİRİŞ.....	17

1. BÖLÜM MASAL

1.1. MASAL TÜRÜ ÜZERİNE.....	87
1.2. MASAL İNCELEME VE YORUMLAMA YÖNTEMLERİ.....	103
1.2.1. Tarihî- Coğrafi Fin Metodu.....	103
1.2.2. Halkbilgisi İcra Olayını İnceleme Yöntemi (Etnografik Yöntem).....	105
1.2.3. Morfolojik (Yapısalcı) Yöntem	107
1.2.4. Psikanalitik Yöntem ve Yorumlamalar	116
1.2.5. Antropolojik Yorumlama.....	122
1.2.6. Edebî Yorumlama.....	123

2. BÖLÜM BENGT KNUD HOLBEK VE HOLBEK'İN EYLEMSEL MASAL YORUMLAMA YÖNTEMİ

2.1. BENGT KNUD HOLBEK.....	125
2.1.1. Hayatı.....	125
2.1.2. Masal Üzerine Çalışmaları.....	126
2.2. HOLBEK YÖNTEMİ.....	132
2.2.1. Yöntemin Öncülleri ve Kullanılan Materyaller Hakkında Bazı Bilgiler.....	134

2.2.2. Yöntemin Temel Paradigmaları.....	148
2.2.3. Holbek'in Anlatım Teknikleri.....	176
2.3. YÖNTEMİN UYGULANIŞI.....	190
2.3.1. Tek Bir Masal Tipine Uygulanışı.....	190
2.3.2. Farklı Masal Tiplerinin Birer Benzer Metnine Uygulanışı.....	198

3. BÖLÜM

HOLBEK YÖNTEMİNE GÖRE TÜRK MASALLARININ ÇÖZÜMLENMESİ

3.1. Yumakoğlan Masalı.....	213
3.2. Cazı Karısı Masalı.....	217
3.3. Onüç Mehmet Masalı.....	221
3.4. Ayıyla Evlenen Kız Masalı (Yaprak, Toprak, Kürek).....	224
3.5. Kız Kaçırان Ayı Masalı.....	226
3.6. Yedi Kızlar Masalı.....	229
3.7. Keloğlan Kılığına Giren Kız Masalı.....	232
3.8. Batlambus Masalı.....	235
3.9. Haydut Masalı.....	239
3.10. Parmak ve Dev Masalı.....	245
3.11. İncili Çavuş Masalı.....	249
3.12. Keloğlan Masalı.....	253
3.13. Kuru Kafa Masalı.....	256
3.14. Şahmiren Masalı.....	258
3.15. Limon Kız Masalı.....	261
3.16. Altın Perçemli Kız Masalı.....	265
3.17. Çingene Kızı Masalı.....	269
3.18. Kısmet Masalı.....	272
3.19. Gede Kız Masalı.....	275

3.20. Billur Terlik Masalı.....	277
3.21. Güllü Koparan Dev.....	282
3.22. Padişahın Oğulları ve Elma Ağacı Masalı.....	287
3.23. Gök Kız Masalı.....	289
3.24. Kurbağa Oğlan ile Güzel Kız Masalı.....	293
3.25. Köse Masalı.....	298
3.26. Balıkçıl Masalı.....	301
3.27. Cankoparan Masalı.....	303
3.28. Hızır'ı Bulan Keloğlan Masalı.....	307
3.29. Ormandaki Kocakarı Masalı.....	311
3.30. Köse Değirmenci ve Çiftçinin Oğlu Masalı.....	313
3.31. Terzi Kızı Masalı.....	316
3.32. Yiğit Çoban Masalı.....	320
3.33. Padişahın Kızı ile Kâhyanın Oğlu Masalı.....	324
3.34. Denizatı Masalı.....	327
3.35. Gorkah Ahmet Masalı.....	331
3.36. Asma Cini Masalı.....	334
3.37. Hamamcının Kızı Masalı.....	339
3.38. Dev Masalı.....	342
3.39. Nâmert ile Cömert Masalı.....	345
3.40. Hüsnü Yusuf Masalı.....	350
3.41. Padişahın Oğlu ile Evlenen Öksüz Kız Masalı.....	354
3.42. Padişahın Konuşamayan Kızı Masalı.....	358
3.43. Helvacı Güzeli Masalı.....	362
3.44. Kara Sopa Masalı.....	366
3.45. Gülbenli Masalı.....	369
3.46. Yörük Kızı Masalı.....	373
3.47. Padişahın Hizmetçisi Masalı.....	376

3.48. Yumurta Masalı.....	379
3.49. Padişahın Oğlu Masalı.....	382
3.50. Çamaşırcının Kızı Masalı.....	386
3.51. Kuş Padişahının Kızı Masalı.....	389
3.52. Ayna Masalı.....	393
3.53. Altın Bülbül Masalı.....	396
3.54. Şahmeran Masalı.....	400
3.55. Tülüce Masalı.....	403
3.56. Zümrüdü Anka ve Süleyman Masalı.....	406
3.57. Nasip Masalı.....	409
3.58. Padişahın Kızı ve Çoban Oğlu Masalı.....	412
3.59. Güneşle Ayın Haracı Masalı.....	415
3.60. Neydim Ne Oldum Ne Olacağım Masalı.....	418
3.61. Güzel İmtihan Masalı.....	420
3.62. Gençlikte mi Gelsin İhtiyarlıkta mı? Masalı.....	422
3.63. Padişahın İki Oğlu Masalı.....	427
3.64. Güldalı ile Hamza Masalı.....	431
3.65. İhtiyar Adamın Öğüdü Masalı.....	433
3.66. Körün Haksızlığı Masalı.....	437
3.67. Âlim Köse Masalı.....	439
3.68. Aptal Tüccar Masalı.....	442
3.69. Tilki ile Cakcakı Masalı.....	445
3.70. Köpek ve Kurt Masalı.....	447
SONUÇ	453
KAYNAKLAR	463
ÖZGEÇMİŞ	499

KISALTMALAR DİZİNİ

A:	Alt statü / Asil olmayan (L = Low-born)
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
akt.:	Aktaran
Alm.:	Almanca
AT:	Antti Aarne- Stith Thompson Masal Tipleri Kataloğu
ATU:	Antti Aarne- Stith Thompson- Uther Masal Tipleri Kataloğu
bk.:	Bakınız
BN:	Bibliothèque National (Fransız Millî Kütüphanesi)
C:	Cilt
çev.:	Çeviren
DB:	Evald Tang Kristensen'in günlüğü
DFS:	Danimarka Folklor Arşivi
E:	Erkek (Male = M)
EB:	Eberhard-Boratav Kataloğu
ed.:	Editör
et al:	Et all (ve diğerleri)
ETK:	Evald Tang Kristensen
E:	Fasikül
FFC:	Folklor Fellows Communications (Uluslararası Folklor Federasyonu)
Fr.:	Fransızca
G:	Genç (Young= Y)
haz.:	Hazırlayan/Hazırlayanlar

H.z.:	Hazreti
I:	Issue
ISFNR:	The International Society for Folk Narrative Research
K:	Kadın (Female= F)
MIl:	Matmazel
MMe:	Madame
O:	Olgun (A =Adult)
p.:	Page (Sayfa)
S:	Sayı
s.:	Sayfa
TDK:	Türk Dil Kurumu
TTV:	Typen Türkischer Volksmärchen
V:	Volume
vb.:	Ve benzeri
vd.:	Ve diğerleri
Y:	Üst statü/Asil (H=High-born)

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1- Masal çözümlemelerinde uygulanacak plan	23
Tablo 2- ETK'nin kataloğundaki kaynak kişiye ait derleme kaydı örneği	137
Tablo 3- İncelenen Türk masallarına ait tablo	449

ÖN SÖZ

Masallar, bir anlatı olmanın ötesinde ait olduğu toplumun kültürünün, geleneksel bilgi hazinesinin, dünya görüşünün, değerlerinin ve yaşam tecrübelerinin sonraki kuşaklara aktarılması hususunda önemli bir yere sahip olan kaynaklardır. Ait olduğu toplumun dili, töresi, yaşam felsefesi ile inanç ve uygulamalarına ait öğeleri bünyesinde barındıran masallar, bu yönüyle toplumların hafızası niteliğindedir. Bir milletin hafızası olarak nitelediğimiz masalların derininde yatan anlamları ortaya çıkarmak bu bakımdan önemlidir.

Bu çalışma, Danimarkalı halkbilimci Bengt Holbek'in Propp, Gréimas ve Köngas-Maranda'nın çalışmalarından yararlanarak oluşturduğu inceleme yönteminin Türk masallarına uygulanmasından oluşmaktadır. Çalışmada, özgünlüğü ile derleme ve kayıt kalitesi açısından güvenilir kabul edilen ve çoğunlukla bilim insanlarının Anadolu sahasında yaptığı derlemelerden seçilen yetmiş farklı Türk masalı incelenmiştir.

13

Türk masallarının anlamını ve doğasını ortaya koyarak masal incelemelerine katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma; giriş ve sonuç kısmı dâhil olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra konuyla ilgili dünyada yapılan çalışmalar ile Türk masalları üzerine yapılan çalışmalar etüt edilmiştir. Dünyada masal üzerine yapılmış olan bilimsel çalışmalar yapıldığı ülkelere göre tasnif edilmiş ve önemli çalışmalar hakkında detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Türk masalları üzerine yapılmış olan araştırmalar ve çalışmalar ise beş başlık altında ele alınmış ve kronolojik olarak verilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölüm *Masal* ismini taşımaktadır. Bu bölümde masal türü ile ilgili tanımlar, tasnifler ve masalların özellikleri ile ilgili genel bilgiler tek bir başlık altında verildikten sonra *Masal İnceleme ve Yorumlama Yöntemleri* ele alınmıştır. Çalışmanın çıkış noktası bir yönteme dayalı

olduğu için masal incelemelerinde kullanılan farklı yöntem ve yaklaşımların bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Holbek ve Holbek'in Eylemsel Masal Yorumlama Sistemi ismini taşıyan ikinci bölümde ise ilk olarak çalışmanın çıkış noktası olan yöntemi ortaya koyan yazarın yaşam öyküsü verilmiştir. Devamında, Holbek'in masal bilimi üzerine yaptığı tüm çalışmalardan ayrıntılı ve kronolojik olarak bahsedilmiştir. Holbek ve çalışmaları hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra *Holbek Yöntemi* ele alınmıştır. Holbek'in eylemsel masal yorumlama yöntemi, yöntemin dayanakları ve yöntem ile birlikte ortaya konulan anlatım teknikleri detaylı bir şekilde verilmiştir. Yöntem ana hatlarıyla ele alındıktan sonra ise Holbek'in yöntemi uygulama yaklaşımı üçer masal üzerinden örneklendirilerek iki farklı başlık altında sunulmuştur. Bu bölümde kullanılan materyallerin tamamı Türkiye Türkçesine tarafımızca çevrilmiştir.

Holbek Yöntemine Göre Türk Masallarının İncelenmesi adını verdiğimiz üçüncü bölümde, yirmi üç farklı çalışmadan seçilen yetmiş Türk masalı Bengt Holbek'in yöntemine göre incelenmiş ve bu masalların yorumlamaları verilmiştir.

14

Sonuç bölümünde ise önceki bölümde yapılan masal çözümlemelerinden hareketle Türk masallarının yapısı ve doğası hakkında önemli çıkarımlarda bulunulmuştur. Masallardaki roller, semboller; anlatıcının masallara etkisi ve masalda kullanılan anlatım teknikleri açısından çözümlenen malzemeler yorumlanmıştır. Türk masalları hakkında farklı ve yeni bir perspektif ortaya konulmuştur.

Hacettepe Üniversitesinde “Anadolu Sahası Türk Masallarının Holbek Yöntemine Göre İncelenmesi” başlığıyla 2020 yılında savunulan doktora tezinin yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlenmesiyle oluşturulan bu kitap dört yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Türk masallarını inceleyebilmek için hazırlanan çalışmalara küçük de olsa bir katkı sağlayabilmek amacıyla çıkılan bu yolda, Türk masallarının derininde yatan anlam ortaya çıkartılmaya ve masal incelemelerine farklı bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın başlama ve nihayete erme sürecinde değerli bilgilerini, tavsiyelerini ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Metin Özarslan'a;

Tez izleme komitelerinde değerli görüş ve yönlendirmeleriyle çalışmam katkılar sunan Prof. Dr. Nezir Temur, Prof. Dr. İbrahim Dilek ve Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu hocalarıma, savunma jürisinde katkı veren Prof. Dr. Nebi Özdemir ve Prof. Dr. Nedim Bakırcı hocalarımın şahsında rahle-i tedrisinden geçtiğim tüm hocalarıma;

Çalışma sürecinde yanımda olan ve yardım gördüğüm değerli arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali Diken ile Dr. Öğr. Üyesi Azem Sevindik ile yabancı dilden yapılan aktarmalarda desteklerini gördüğüm arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Uğur Ada ile Arş. Gör. Okaycan Dürükoğlu'na ve Halil Korkut'a;

Hep yanımda olan ve beni motive eden rahmetli babam Selahattin Yaman ve annem Keziban Yaman'a, sabrından dolayı eşim Hanife ve oğlum Selahattin Eymen'e;

Ayrıca "Marifet iltifata tâbidir" anlayışı ile bu süreçte yanımda olan ve tek tek isimlerini sayamadığım herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Sinan YAMAN
Ankara, Aralık 2023

KAYNAKLAR

- [Bölükbaşı] Rıza Tevfik (1914). “Folklor-Folk Lore”, *Peyam: Edebî İlâve*, S. 20, 20 Şubat 1329/5 Mart 1914.
- [Dilçin] Ali Dehri (1932). *Çankırı Masalları*. Çankırı: Çankırı Matbaası.
- [Koman] Mahmud Mesud (1928). “Cönk”. *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*. S. 3, s. 3-4.
- [Koşay] Hamit Zübeyir (1929). *Dokuz Ötkünç*. Ankara: İstanbul Devlet Matbaası.
- [Onay] Ahmet Talat (1933). *Dasitânı Ahmet Haramî*. Çankırı: Çankırı Matbaası.
- [Yurdatap] Selami Münir (1933). *Uğru ile Kadı Hikâyesi*. İstanbul: Yusuf Ziya Kitaphanesi.
- Aarne, A. (1910). *Verzeichnis der Märchentypen mit Hülfe Fachgenossen Ausgearbeitet*. Hamina: Suomalainen Tiedekatemia Toimituksia.
- Aarne, A. (1911). *Finnische Märchenvarianten: Verzeichnis Der Bis 1908 Gesammelten Aufzeichnungen*. Hamina: Suomalaisen Tiedekatemia Kustantama.
- Aarne, A. and Thompson, S. (1928). *The Types of the Folk-Tale. A Classification and Bibliography: Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Abalı, N. (2011). *Halk Anlatılarında Enest*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Abalı, N. (2017). “Türkçe Halk Masallarında Baba-Kız Enesti”. [Haz. Eyyüp Ensar Dal, Saadet Kandaz], *ODTÜ THBT Toplumsal Cinsiyet ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri içinde* (s.123-132). Ankara: Ürün Yayınları.

Abraham, K. (1913). *Dreams and Myths: A Study in Race Psychology*. New York: Journal of Nervous and Mental Disease Pub. Co.

Abraham, K. and White, W. A. (1912). "Dreams and Myths. A Study in Race Psychology". *The Journal of Nervous and Mental Disease*, V. 39, S. 10, s. 690-697.

Abrahams, R. D. (1969). "On Meaning and Gaming". *The Journal of American Folklore*, V. 82, S. 325, s. 268-270.

Aça, M. (2007). *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.

Adler, C., and Ramsay, A. (1898). *Told in the Coffee House: Turkish Tales, Collected and Done into English By C. Adler and A. Ramsay*. New York: Macmillan Co.

Adler, C., Ramsay, A., McCullagh, F. and Biélkin, V. P. (1914). *Tales from Turkey*. London: Simpkin, Marshall, Hamilton, Kent.

Afanasyev, A. (1855-1863). *Narodnie Russki Skazki*. (Cilt 1-8). Moskva: Grachev.

Afanasyev, A. (1872). *Russkie Zavetnie Skazki*. Zheneve: Imprimerie Russe.

Ahmed Midhat (1870-1893). *Letaif-i Rivayat*. (25 fasikül). İstanbul: Kırk Anbar Matbaası.

Ahmed Midhat (1870). *Kıssadan Hisse: Kıssadan Hisse Alır Âkiller*. İstanbul: Muharririn Zâtine Mahsus Matbaa.

Akaydın, H. (1972). *Ahmet Harami Destanı*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.

Akaydın, H. H. (1972). *Ahmet Harami Destanı*. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.

Akkoyunlu, Z. (1996). "Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C 1, S. 1, s. 1-12.

Akkoyunlu, Z. (2012). *Arapça Kaynaklardan Binbirgece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Alangu, T. (1961). *Billûr Köşk Masalları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Alangu, T. (2020). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. [Haz. İsmail Görkem]. İstanbul: YKY.

- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- And, M. (2015). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*. İstanbul: YKY.
- Andersen, H. C. (1835). *Eventyr: fortalte for Børn*. Kjøbenhavn: Reitzel.
- Andersen, H. C. (1843). *Nye Eventyr*. Kjøbenhavn: Reitzel.
- Armistead, W. (1852). *Tales and Legends of the English Lakes and Mountains*. Manchester: A. Heywood and Son.
- Arslan, A. A. ve Arapova, A. (2017). *Kırgız Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Arslan, M. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar İnceleme-Metinler*. Denizli: Zirve Yayınları.
- Asbjørnsen, C. (1845-1948). *Norske Huldre-eventyr og Folkesagn*. Christiana: Første Samling.
- Asbjørnsen, C. and Moe, J. (1842-1843). *Norske Folkeeventyr I-II*. Christiana: Forlagsboghandel.
- Aslan, F. (2011). “İstanbul’da Bir Sene Birinci Ay Tandırbaşı Adlı Kitapta Yer Alan Masalın Performans Teoriye Göre İncelenmesi Üzerine Bir Deneme”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. 44, S. 44, s. 83-140.
- Asral, S. S. (1935). *Öz Türk Masalları*. Mersin: Mersin Halkevi Yayını.
- Assman, J. (2015). *Kültürel Bellek-Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. [Çev. Ayşe Tekin]. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atlı, S. (2018). “Anadolu Masallarında “Padişah Olma” Motifi Üzerine Bir İnceleme”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 21, s. 39, s. 1-17.
- Aulnoy, M.-C. L. J. B. (1690). *Histoire d’Hypolite, comte de Douglas*. Paris: Sevestre.
- Aulnoy, M.-C. L. J. B. (1697). *Les Contes Des Fées: Tome Premier*. Paris: Barbin.
- Aulnoy, M.-C. L. J. B. (1698). *Contes Nouveaux, Ou, Les Fées À La Mode*. Paris: chez Nicolas Gosselin.
- Azadowski, M. (1925). *Skazki Verkhnelenskogo Kraya*. Irkutsk.

Azadowski, M. (1926). *Eine sibirische Märchenerzählerin*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.

Azadowski, M. (1992). *Sibiryadan Bir Masal Anası*. [Çev. İ. Başgöz]. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Baader, R. (1986). *Dames De Lettres. Autorinnen des Präziösen, Hocharistokratischen und "Modernen" Salons (1649-1698): Mlle de Scudéry, Mlle de Montpensier, Mme d'Aulnoy*. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchh.

Bacchilega, C. (2010). *Postmodern Fairy Tales: Gender and Narrative Strategies*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bain, R. N. (1901). *Russian Fairy Tales: From the Skazki of Polevoi*. London: Bullen.

Baker, D. E. (1812). *Biographia Dramatica Or A Companion To The Playhouse*. (3 Cilt). Londres.

Bakırcı, N. (2006). *Niğde Masalları*. Niğde: Niğde Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları.

Bakırcı, N. (2010). *Kırım Tatar Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.

Bakırcı, N. (2010). *Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme*. Elâzığ: Manas Yayıncılık.

Baldwin, J. and Wyeth, N. C. (1912). *The Sampo: A Wonder Tale of the Old North*. New York: Scribner.

Balkaya, A. (2014). "Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Deneme." *Millî Folklor*, S. 102. s. 53-64.

Bang, W. und a (1928-1959). *Türkische Turfantexte: 1-10*. Berlin: Akademie-Verlag

Barlas, U. (2004). *Safranbolu Halk Masalları*. İstanbul: Senfoni Matbaası.

Baron, R., and Cara A. C. (2003). "Introduction: Creolization and Folklore: Cultural Creativity in Process". *The Journal of American Folklore*, V. 116, S. 459, s. 4-8.

Bascom, W. (1954). "Four Functions of Folklore". *The Journal of American Folklore*, V. 67, S. 266, s. 333-349.

- Basile, G., Croce, B., and Basile, G. (1634). *Lo Cunto De Li Cunti (Il Pentamerone) di Giambattista Basile*. Napoli: Camillo Cavallo.
- Başgöz, İ. (1998). “Türkiye’de Halk Bilimi Çalışmaları ve Milliyetçilik”, *Folklor/Edebiyat*, C. 4, S. 14, s. 73-84.
- Bauman, R. (1969). “Towards a Behavioral Theory of Folklore: A Reply to Roger Welsch”. *The Journal of American Folklore*, V. 82, S. 324, s. 167-170.
- Bauman, R. (1975). “Verbal Art as Performance”. *American Anthropologist*, V. 77, S. 2, s. 290-311.
- Bauman, R. (1983). “The Field Study of Folklore in Context”. [Ed. R. Dorson]. In *Handbook of American Folklore* (p. 362-368). Indiana: Indiana University Press.
- Bay, J. C., Grundtvig, S. et al (1899). *Danish Fairy and Folk Tales: A Collection of Popular Stories and Fairy Tales*. New York and London: Harper and Brothers.
- Bayatlı, N. Y. (2009). *Irak Türkmenlerinin Halk Masalları*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Baydemir, H. (2013). *Özbek Halk Masalları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Bayrı, M. H. (1936). “Halk Masalları Hakkında”, *Halk Bilgisi Haberleri*. S. 60, s.185-187.
- Bayrı, M. H. (1947). *İstanbul Folkloru*. İstanbul: Türk Yayınevi.
- Bayrı, M. H. (2010). *İstanbul Masalları*. İstanbul: Özal Matbaası.
- Baysan, M. (2019). Vladimir Propp Yöntemi Çerçevesinde “Nâmert ile Cömert” Masalının İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları*. C. XVI, S. 62, s. 274-283.
- Beck, S. (1917). *Ahmed’in seâdeti = Ahmeds Glück: Ein Märchen*. Heidelberg: Julius Groos.
- Beck, S. (1918). *Tschängi Dilawär: (Ein Märchen)*. Heidelberg: J. Groos.
- Beck, S. (1920). *Die Geschichte vom Räuber und dem Herrn Richter*. Heidelberg: J. Groos.
- Behtaver Hanım (1930). *Türk Masalları*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

- Ben-Amos, D. (1971). "Toward a Definition of Folklore in Context". *The Journal of American Folklore*, V. 84, S. 331, s. 3-15.
- Ben-Amos, D. (1992). "Folktale". [Ed. R. Bauman]. In *Folklore, Cultural Performance and Popular Entertainment: A Communications Centered Approach* (p. 101-118). Oxford: Oxford University Press.
- Ben-Amos, D. vd. (2006). *Folktales of the Jews*. Philadelphia: Jewish Publication Society.
- Benfey, T. (1859). *Pantschatantra: Fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen, und Erzählungen*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
- Berge, R. (1917). "Norsk Eventyrstil II". [Ed. R. Berge]. In *Norsk Folkekultur III* (p. 145-150). Oslo: Skien.
- Beveridge, J. (2014). *Children into Swans: Fairy Tales and the Pagan Imagination*. McGill-Queen's University Press.
- Birinci, A. (2014). "Edebiyatımızda Müstear İsimlerden İkisi: K.D ve Bedia Servet Hakkında", *Dergâh*, Mart 2014, S. 289, s. 9-10.
- Blackburne, E. O. (1879). *A Bunch of Shamrocks: Being a Collection of Irish Tales and Sketches*. London: Newman.
- Blamires, D. (2009). *Telling Tales: The Impact of Germany on English Children's Books 1780-1918*. Cambridge: Open Book Publishers.
- Bolte, J., und Polivka, G. (1913). *Anmerkungen zu der Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm*. Leipzig: Dieterich.
- Boratav, P. N. (1967). *Türkische Volksmärchen*. Berlin: Akademie Verlag.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat I*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2001). *Masallar I- Uçar Leyli*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2006). *Masal Masal İçinde*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Yayınevi.

- Boratav, P. N. (2011). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Boratav, P. N. und Eberhard, W. (1953). *Typen Türkischer Volksmärchen*. Weisbaden: Franz Steiner Verlag.
- Bottigheimer, R. B. (2002). *From Fairy Godfather: Straparola, Venice and The Fairy Tale Tradition*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Bottigheimer, R. B. (2014). *Magic Tales and Fairy Tale Magic From Ancient Egypt to The Italian Renaissance*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Bozbeyoğlu Çavlin, A. vd. (2010). "Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye'de Enest". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S.1, s. 1-37.
- Bratuti, V. (1654-1959). *Espejo Politico y Moral Para Principes, Ministros y Todo Genero De Persinas*. Madrid: Domingo Garcia y Morras.
- Bremond, C. (1973). *Logique du Récit*. Paris: Éditions du Seuil.
- Briggs, K. M. (1967). *The Fairies in English Tradition and Literature*. London: University of Chicago Press.
- Bronner, S. J. and Dundes, A. (2007). *The Meaning of Folklore: The Analytical Essays Of Alan Dundes*. Logan: Utah State University Press.
- Buchan, P. and Fairley, J. A. (1908). *Ancient Scottish Tales: An Unpublished Collection*. Peterhead.
- Bülbül, T. (2017). *Hümâyûn-nâme: İnceleme-Metin*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Camanaklı K. ve Useyin A. (2008). *Kırımtatar Halk Masalları*, Simferopol: Kırımdevokuvpedneşr Neşriyatı.
- Campbell, J. (1949). *The Hero with A Thousand Faces*. New York: Pantheon Books.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* [Çev. S. Gürses], İstanbul: Kabalcı Yay.
- Cassirer, E. (1944). *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*. New Haven: Yale University.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Ceyhan S. (2004). Mevlânâ. *İslam Ansiklopedisi içinde* (C. 29, s. 325-334). Ankara: TDV Yayın Matbaacılık.
- Chaucer, G. (1909). *The Canterbury Tales*. London: Dent. London, J.M. Dent and Co.
- Clark, R. T. (1955). *Herder: His Life and Thought*. Berkeley: University of California Press.
- Clarke K. W and M. W. (1963). *Introducing Folklore*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Cosquin, E. (1886). *Contes Populaires de Lorraine. Comparés Avec Les Contes Des Autres Provinces De France Et Des Pays Étrangers Et Précédés D'un Essai Sur L'Origine Et La Propagation Des Contes Populaires Européens*. Paris: Vieweg.
- Cosquin, E. (1891). *L'origine des Contes Populaires Européen et Les Théories De M. Lang: Mémoire Présenté Au Congrès Des Traditions Populaires De 1889*. Paris: Bibliothèque Des Annales Économiques.
-
- 470 Crane, T. F. (1885). *Italian Popular Tales*. London: Macmillan.
-
- Croker, T. C. (1825). *Fairy Legends and Traditions of the South of Ireland*. London: John Murray.
- Croker, T. C., Grimm, J. und Grimm, W. (1826). *Irische Elfenmärchen*. Leipzig: F. Fleischer.
- Cunningham, A. (1822). *Traditional Tales of the English and Scottish Peasantry*. London: Taylor and Hessey.
- Curley, T. (2009). *Samuel Johnson, the Ossian Fraud, and the Celtic Revival in Great Britain and Ireland*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cyrus A. and Ramsey, A. (1898). *Told in The Coffee Houses/Turkish Tales*. New York.
- Çalışkan, Y. (1978). *Latifeler*. İstanbul: Tercüman.
- Çalışkan, Y. (1978). *Lâtifeler*. İstanbul: Tercüman.
- Çetin, İ. (1988). *Türk Halk Hikâyeleri İçinde Hikâye-i Uğru ile Kadı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Çetin, N. M. (1972). “Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri”, *Şarkiyat Mecmuası*, S. 7, s. 1-24.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dağı, F. (2016). *Gâvur Dağı (Cebel-i Bereket) Türkmen Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Dégh, L. (1962). *Märchen, Erzähler und Erzählgemeinschaft, Dargestellt An Der Ungarischen Volksüberlieferung*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Dégh, L. (2006). “Folk Narrative” (Halk Anlatısı). [Çev. Z. Karagülle]. *Halkbilimde Kuramlar ve Yaklaşımlar I* içinde (s. 133-152). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Demircioğlu, Y. (1934). *Yürüklerde ve Köylülerde Hikâyeler, Masallar*. İstanbul: Güneş Matbaası.
- Deniz, R. (1996). *Kayseri Masalları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Digéon, J. M. (1781). *Nouveaux Contes Turcs Et Arabes, Précédés D'un Abrégé Chronologique De L'histoire De La Maison Ottomane et Du Gouvernement De L'Égypte [1298-1745], et Suivis De Plusieurs Morceaux De Poésie et De Prose, Traduits De L'Arabe et Du Turc*. Paris: Dupois.
- Dilek, İ. (2007). *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yayınevi.
- Djurklou, N. G. (1883). *Sagor och Eafventyr*. Stockholm: C.E. Fritze.
- Doğan, A. (2007). *Adıyaman Yöresi Masalları*, Adıyaman: Adıyaman Belediyesi Kültür Yayınları.
- Doğan, Ş. (2012). “The Epic of Kadı and Uğru by Yûsufu Meddah and Its Linguistic Features”. *Journal of Turkish Studies*, C. 7, s. 985-1036.
- Doktor Rüşti (1858). *Nuhbetü'l-Etfal*. İstanbul: Nesib Efendi Destgahı.
- Dollerup, C. and Holbek, B. et al. (1984). “The Ontological Status, The Formative Elements, The “Filters” And Existences Of Folktales: A Discussion”. *Fabula*. V. 25 (3-4), s. 241-265.

Dorson, R. M. (1956). *Negro Folktales in Michigan*. Cambridge: Harvard University Press.

Dorson, R. M. (1958). *Negro Tales From Pine Bluff, Arkansas, And Calvin, Michigan By Richard M. Dorson*. Bloomington: Indiana University Press.

Dorson, R. M. (1967). *American Negro Folktales: Collected With Introduction and Notes*. Greenwich, Fawcett P.

Dorson, R. M. (2006). *Günümüz Folklor Kuramları*. [Çev. Selcan Gürçayır-Yeliz Özay] Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Douglas, G. (1900). *Scottish Fairy Tales*. London: Walter Scott Pub. Co.

Dumézil, G. (2012). *Mit ve Destan I: Hint-Avrupa Halklarının Destanlarında Üç İşlev İdeolojisi*. [Çev. Ali Berktaş]. İstanbul: YKY.

Dundes, A. (1962). "From Etic to Emic Units in The Structural Study Of Folktales". *The Journal of American Folklore*, V. 75, S. 296, s. 95-105.

Dundes, A. (1963). "Structural Typology in North American Indian Folktales". *Southwestern Journal of Anthropology*, V. 19 (1), s. 121-130.

Dundes, A. (1964). *The Morphology Of North American Indian Folktales*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.

Dundes, A. (1965). *The Study of Folklore*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.

Dundes, A. (1976). "Projection in Folklore: A Plea for Psychoanalytic Semiotics". *MLN*, V. 91, S. 6, s. 1500-1533.

Dundes, A. (1978). *Essays in Folkloristics*. Meerut: Folklor Institue.

Dundes, A. (1980). "Texture, Text and Context". In *Interpreting Folklore*. Bloomington: Indiana Univ. Press.

Dundes, A. (1991a). "Bruno Bettelheim's Uses Of Enchantment and Abuses Of Scholarship". *The Journal of American Folklore*, V. 104, S. 411, s. 74-83.

Dundes, A. (1991b). "Interpretation of fairy tales: Danish Folklore in a European Perspective By Bengt Holbek". *The Journal Of American Folklore*. V. 104, S. 412, s. 202-203.

- Dundes, A. (2003). *Fables of The Ancients? Folklore in the Qur'an*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Dundes, A. (2006). “Mitte İkili Karşıtlık: Geçmişe Bakışta Propp/Lévi Strauss Tartışması”. [Çev. Selcen Gürçayır]. *Millî Folklor*. C. 18, S. 69, s.110-117.
- Duranlı, M. (2010). *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Duranlı, M. (2014). “Rusya’da Masal Araştırmalarında Öncü Bir İsim: Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev”. *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. C. 14., S.1, s. 9-22.
- Duranlı, M. (2019). *Sibirya’nın Sönen Işığı Yukagirler ve Masalları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eagleton, T. (2004). *Edebiyat Kuramı*. [Çev. Tuncay Birkan]. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Einar, Ó. S. (1929). *Verzeichnis Isländischer Märchenvarianten: Mit Einer Einleitenden Untersuchung*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Eke, N. (2009). “Güvâhî’nin Pend-nâmesi’ndeki Bir Hikâyet ile la Fontaine’nin Bir Masalının Mukayesesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. XV, S. 39, s. 989-1010.
- Elçin, Ş. (2005). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ellekilde, H. (1931). “Danmark Folkeeventyr”. [Ed. K. Liestol and C. W. von Sydow]. In *Nordisk Kultur IX* (p. 240-243). Copenhagen: Schultz.
- Elmalı, M. (2009). *Daśakarmapathaavadānamālā: Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Elmalı, M. (2012). “Eski Uyğur Türkçesi Metinlerinde Metamorfoz”. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, C.4, S. 2, s. 1-34.
- Elmalı, M. (2019). *Eski Uyğurca Altı Dişli Fil Hikâyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Emerson, P. H. (1894). *Welsh Fairy-Tales And Other Stories*. London: D. Nutt.
- Ercilasun, A. B. ve d. (1998). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdödi, J. (1932). “Finnische Sampo, ai. Skambha”, *Indogermanische Forschungen*. V. 50, p. 214-129.
- Erdödi, J. (1932). “Finnische Sampo, ai. Skambha”. *Indogermanische Forschungen*, V. 50, p. 214-129.
- Ergun, P. (2014). *Eskişehir Masalları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergüt, H. M. (2020). *Ignác Kúnos’un Derlediği Türk Masalları’nın Propp Metoduyla İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ernest, J. (1931). *On The Nightmare*. London: Hogart Press.
- Ersoy, C. (2010). *A. S. Puşkin ve Masalları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Evans-Wentz, W. Y. (2011). *The Fairy-Faith in Celtic Countries*. London: General Books.
- Fedakâr, S. (2011). *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*. İzmir: Egetan Basımevi.
- Fillmore, P., and Van, E. J. (1922). *Mighty Mikko: A Book Of Finnish Fairy Tales And Folk Tales*. London: Harrap.
- Fischdick, E. (1958). *Das Türkische Volksbuch ‘Elif Und Mahmud’: Ein Beitrag Zur Vergleichenden Märchenkunde*. Walldorf: VfO, Verl. für Orientkunde, Vorndran.
- Fischdick, E. (1984). “Türk Halk Hikâyeleri ile İlgili Bir Araştırma: Elif ile Mahmut”, [Çev. F. Türkmen, A. Şenocak], *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, s. 55-84. Ankara.
- Forster, E. M. (1982). *Roman Sanatı*. [Çev. Ünal Aytür], İstanbul: Adam Yayınları.
- Freud, S. (1899). *Die Traumdeutung*. Leipzig: F. Deuticke.
- Freud, S. (1997). *Cinsellik Üzerine*. [Çev. S. Budak]. Ankara: Öteki Yayınları.

- Fromm, E. (1951). *The Forgotten Language: An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales and Myths*. Oxford: Rinehart.
- Galland, A. (1704-1717). *Les Mille Et Une Nuits: Contes Arabes, Traduits En Français Par M. Galland*. (12 Cilt), Paris: La Veuve Claude Barbin.
- Galland, A. Et Cardonne, D. D. (1724). *Les Contes Et Fables Indiennes De Bidpai Et De Loqman, Traduites d'Ali Tchelebi-Ben-Saleh, Auteur Turc*. Paris.
- Genç, Ş. ve Coşkun, S. (2013). "Ensest". *TBB Dergisi*, S.106, s. 215-260.
- Georges, R. (1969). "Toward an Understanding of Storytelling Events". *The Journal of American Folklore*, V. 82, S. 326, s. 313-328.
- Gibb, E. J. W. (1888). *The Story of Jewād: A Romance*. New York: Gottsberger.
- Gibb, E. J. W. (1900). *A History of Ottoman Poetry*, I-VI, London: Luzac and Co.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi I-VI*. (2 Cilt). [Haz. A. Çavuşoğlu]. Ankara: Akçağ.
- Giese F. (1925). *Türkische Märchen*. Berlin: Jena E. Dieterichcs.
- Gonzenbach, L. (1870). *Sicilianische Märchen: Aus dem Volksmund Gesammelt von Laura Gonzenbach. Mit Anmerkungen Reinhold Köhler's und Einer Einleitung Herausgegeben von Otto Hartwig*. Leipzig: W. Engelmann.
- Goodacre, M. (2001). *The Synoptic Problem: A Way Through the Maze*. London: Sheffield Academic Press.
- Göde, H. A. (2010). *Yalvaç Masalları*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Gökay, O. Ş. (1995). "Cönkler Üzerine". *Seçme Makaleler 1, Eski, Yeni ve Ötesi*. İstanbul: İletişim, s. 73-147.
- Görür, H. (1970-1971). "Görüş: Röportaj" [Tahir Alangu ile], *Folklor*, C. II, S. 19-22, s. 50-61.
- Graça da Silva, S. and Tehrani, J. J. (2016). "Comparative Phylogenetic Analyses Uncover The Ancient Roots Of Indo-European Folktales". *Royal Society Open Science*, V. 3 (1), s. 1-11.

- Greimas, A. J. (1966). *Sémantique Structurale: Recherche de Méthode*. Paris: Larousse.
- Griffis, W. E. (1921). *Welsh Fairy Tales*. New York: Thomas Y. Crowell Co.
- Grimm, J. (1834). *Reinhard Fuchs*. Berlin: Reimer.
- Grimm, J. und Grimm, W. (1812). *Kinder- und Haus-Märchen*. Berlin: Berlin Realschulbuchhandl.
- Grimm, J. und Grimm, W. (1815). *Lieder Der Alten Edda: Aus Der Handschrift Herausgegeben Und Erklärt Durch Die Brüder Grimm*. Berlin, Halle.
- Grimm, J. und Grimm, W. (1857). *Kinder- und Haus-Märchen*. (2 Cilt). Göttingen: Dieterichsche.
- Grímsson, M. og Jón, A. (1852). *Íslensk Aefintýri*. Reykjavik: E. Þórðarson.
- Grundtvig, S. (1861). *Danske Folkeminder, Viser, Sagn Og Aeventyr M.M: Levende i Folkemunde; Samlede Og Udgivne*. Kjøbenhavn: C.G. Iversens.
- Grundtvig, S. (1876-1884). *Danske Folkeeventyr I-III*. Kjøbenhavn: Forlagt af Aug. Bang og Lehman Stage.
- Guerber, H. A. (1990). *The Myths of Greece and Rome*. London: Biblio-Moser.
- Gülcalı, Z. (2013). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Hikâyesi: (Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Gültekin, M. (2013). *Kazan Tatar Masalları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gümüş, İ. (2017a). *Türk Masalları ve Max Lüthi Yöntemi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Gümüş, İ. (2017b). "Nardaniye Hanım Masalının Max Lüthi Yöntemine Göre Çözümlemesi". *İdil*, C.6, S. 37, s. 2397-2408.
- Günay, U. (1975a). *Elâzığ Masalları (İnceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

- Günay, U. (1975b). “Masal”. [Kolektif]. *Türk Dünyası El Kitabı* içinde (s. 321-331). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Günay, U. (2011). *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Hackman, O. (1911). *Katalog der Märchen der finnländischen Schweden mit Zugrundelegung von Aarnes Verzeichnis der Märchentypen*. Leipzig: Breitkopf und Härtel.
- Haddawy, H. and Mahdi, M. (1992). *The Arabian Nights*. London: David Campbell.
- Hakkoymaz, S. (2012). *Ermenek Yöresi Mâni, Ninni ve Masalları*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Halidi, G. (2017). “Farinelli Örneğinde Kastrasyon”. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, C.7, S. 3, s. 215-231.
- Hamilton, J. R. (1998). *Dunhuang Mağarası’nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, [Çev. V. Köken]. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Hanko, L. (1993). “Bengt Holbek”, *Folklore Fellows Network*, S. 6, s.8.
- Haring, L. (2002). *Indian Ocean Folktales: Madagaskar, Comoros, Mauritius, Reunion, Seychelles*. Chennai: National Folklore Support Centre.
- Haring, L. (2007). *Stars and Keys: Folktales and Creolization in the Indian Ocean*. Bloomington: Indiana University Press.
- Haring, L. (2013). *How to Read A Folktale: Ibonia: Epic of Madagascar*. Lewisburg: Bucknell University Press.
- Hartland, E. S. (1890). *English Fairy And Folk Tales*. London: W. Scott.
- Haşim, E. (1989). *Uygur Halk Masalları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hengirmen, M. (1983). *Pend-nâme: Öğütler ve Atasözleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- Herder, J. G. (1976). "On The Characters Of Nations And Ages". [Çev. I. D. Evrigenis ve D. Pellerin]. In *Herder, J. G. (2004). Another Philosophy of History and Selected Political Writings* (p.101-103). Indianapolis: Hackett.
- Himran, S. (1946). *Uygurca Üç Hikâye*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Hobsbawm, E. J. (1969). *Bandits*. New York: Delacorte Press.
- Hofberg, H. (1882). *Svenska Folksägner: 1*. Stockholm: Skoglund.
- Holbek, B. (1961). *Æsops Levned Og Fabler. Christiern Pedersens Oversættelse Af Stainhöwels Æsop*. Copenhagen: Schultz.
- Holbek, B. (1964a). "Ny Samling Folkeeventyr (review of Preben Ramlov, Danske Folkeeventyr 1964)". *Information*, October 17-18.
- Holbek, B. (1964b). "Review of Antti Aarne- Stith Thompson, The Types of the Folktale, Second Revision (1961)". *Arv*, V. 18-19 (1962-1963), s. 408-415.
- Holbek, B. (1965a). "Danske Folkeeventyr- på Tysk (review of Laurits Bødker, Dänish Volksmärchen 1964)". *Information*, March 24.
- Holbek, B. (1965b). "On the Classification of Folktales". [Ed. Georgios a. Megas]. In *IV. International Congress for Folk-Narrative Research* Athens 04-06.09.1964, Athens: Eliniki Laografikis Etaireias.
- Holbek, B. (1966). "Reviews of Alan Dundes, The Morphology of North American Indian Folktales and Siegfried Neumann, Volksschwänke aus Mecklenburg 1965. *Arv*, V. 22, s.194-195; s. 196-197.
- Holbek, B. (1967). "Review of Folktales of the World, ed. Richard M. Dorson". *Deustches Jahrbuch für Volkskunde*, V. 13, s. 174-177.
- Holbek, B. (1968). "Nikolaj Christensen, Folkeeventyr fra Kær Herred (1963-67)". *Information*, August 10.
- Holbek, B. (1969a). "Franske Emigranteventyr [review of Danish translation of book by Marius Barbeau]. *Information*, March 24.
- Holbek, B. (1969b). "Nigerianske Folkeeventyr [review of Alfred

- Jørgensen, Haren Zomo og Andre Notabiliteter (1969)”. *Information*, June 18.
- Holbek, B. (1970). “Eventyr på en Særling Måde [review of Anna Sophie Seidelin, Folkeeventyr og Remser (1970)]”. *Information*, July 14.
- Holbek, B. (1972). “Review of Norsk Eventyrbibliotek 1-3”. *Fabula*, V. 13, s. 192-194.
- Holbek, B. (1975). Andersen, Hans Christian. [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 1, F. 1, s. 65. V. 1, F. 2, s.490-93.
- Holbek, B. (1976a). “Bibliografi Til Eventyrforskningen”. *Meddelelser fra Dansklærerforeningen*, s. 205-10.
- Holbek, B. (1976b). “Äsop”. [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 1, F. 4, s. 882-89.
- Holbek, B. (1977a). “Review of Oddjörg Høgset, Erotiske folkeeventyr (1997)”, *Tradisjon*, V. 7., s. 151-152.
- Holbek, B. (1977b). “Achtergewicht”. [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 1, F. 1-2, s. 65.
- Holbek, B. (1977c). “Boberg, Inger Margrethe”. [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 2, F. 1-2, s. 542-543.
- Holbek, B. (1977d). “Bødker, Laurits Laursen”. [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 2, F. 1-2, s. 568-70.
- Holbek, B. (1979). “Review of Ørnulf Hodne, Jørgen Moe og Folkeeventyrene (1979), Bjarne Hodne, Eventyret og Tradisjonsbærne (1979)”. *Tradisjon*, V. 9, S. 197, s. 88-93.
- Holbek, B. (1980). “Eine Neue Methode Zur Interpretation Von Zaubermärchen”, *Jahrbuch für Volkskunde und Kulturgeschichte*. V. 8, S. 23. s. 74-79.
- Holbek, B. (1982). “Kunsten at Hente Prinsesser Ned Fra Glasbjerge, Eller: Tolking af Trylleeventyr”. [Ed. A. Albjerg]. In *Folksagor og Barnlitteratur 1* (p. 24-43). Arnö: Nordens Biskops.

- Holbek, B. (1984). "Formelhaftigkeit, Formeltheorie". [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter. V. 4, F. 4-5, s. 1416-1440.
- Holbek, B. (1985a). "The Many Abodes of Fata Morgana, Or The Quest For Meaning In Fairy Tales". *Journal of Folklore Research*. V. 22, S. 1, s. 19-28.
- Holbek, B. (1985b). "Parallelen zur Rattenfängersage in Danischen Volksüberlieferung". [Ed. Nobert Humburg]. In *Geschichten und Geshichte*. Erzählforschertagung in Hameln Oktober 1984 (p. 129-134). Hildesheim: Lax.
- Holbek, B. (1986). "Review of Ørnulf Hodne, The Types of The Norwegian Folktale (1984)". *Scandinavian Studies*. V. 58, s. 188-89.
- Holbek, B. (1987a). *Interpretation of Fairy Tales: Danish Folklore in A European Perspective*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Holbek, B. (1987b). Tag Eventyret På Ordet. In *Humaniora*. København: Statens Humanistiske Forskningsråd, s.19-21.
- Holbek, B. (1987c). "Psychological Interpretations Of Folktales and Myths: A Bibliography". *Marveilles et Contes*. V. 1, S. 2, s. 144-160.
- Holbek, B. (1987d). *Dänische Volksmärchen*. [Çev. Gisela Perlet]. Berlin: Akademie- Verlag.
- Holbek, B. (1989a). "The Language of Fairy Tales". [Ed. R. Kvideland and H. Sehmsdorf]. In *Nordic Folklore* (p. 40-62). Bloomington/ Indianapolis: Indiana University Press.
- Holbek, B. (1989b). *Dansken Trylleeventyr*. Copenhagen: Nyt Nordisk.
- Holbek, B. (1990a). "Betrachtungen zum Begriff "Lieblingsmärchen". [Ed. H.-J. Uther]. In *Märchen in unserer Zeit* (p. 149-158). Munich: Diederichs.
- Holbek, B. (1990b). "Variation and Tale Type". [Ed. V. G. Karady]. In *D'un conte... à l'autre. La variabilite dans la littérature orale* (p. 471-85). Paris: Editions du CNRS.
- Holbek, B. (1990c). "Hans Christian Andersen's Use of Folktales". [Ed. M. Nøjgaard and others]. In *The Telling of Stories. Approaches*

- to a Traditional Craft* (p.165-82). Odense: Odense University Press.
- Holbek, B. (1990d). "Hundsköpfe". [Ed. K. Ranke]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter. V. 6, F. 4-5, s. 1372-1380.
- Holbek, B. (1991a). "On The Borderline Between Legend And Tale: The Story Of The Old Hoberg Man in Danish Folklore". *Arv*, V. 47, s: 179-91.
- Holbek, B. (1991b). "Interpretation". [Ed. R. W. Brednich]. In *Enzyklopädie des Märchens*. Berlin/New York: de Gruyter, V. 7, F. 1, s. 221-229.
- Holbek, B. (1991c). "Eventyr". [Ed. E. Alstrup and P. E. Olsen]. In *Dansk Kulturhistorik Opslagvaerk I* (p. 188-190). Copenhagen: Dansk Historisk Faellesforening.
- Holbek, B. (1992a). "Bournoville's Sources: Legends and Fairy Tales". [Ed. M. Hallar and A. Scavenius]. In *Bournonvillena* (p. 135-138). Copenhagen: The Royal Theatre/Rhodos,
- Holbek, B. (1992b). "Stories About Strangers". [Ed. L. Petzoldt]. In *Folk Narrative and World View: 10. Kongress der Internationalen Gesellschaft für Volkserzählforschung* (p. 303-311). Innsbruck: Peter Lang.
- Holbek, B. (1998). *Interpretation of Fairy Tales: Danish Folklore in A European Perspective*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Hyltén-Cavallius, G. O. and Stephens, G. (1844). *Svenska Folk-Sagor Och Äfventyr: Efter Muntlig Öfverlemning Samlade Och Utgifna*. Stockholm: A. Bohlin.
- Hyltén-Cavallius, G. O. and Stephens, G. (1882). *Old Norse Fairy Tales: Gathered From The Swedish Folk*, [T. A. Alberg]. London: W. Swan Sonnenschein.
- Işın, E. (1981). "Emin Nihat ve XIX. Yüzyılın Büyük Sorusu". *Oluşum*, S. 86, s. 16.
- İbrahim Şinasi (1859). *Terceme-i Manzume*. İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası.
- İbrahim Şinasi (1862). *Müntahabât-ı Eş'âr*. İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası.

- İzzet Ulvi (1911). "Türk Masalları 1: Yanık Mektup". *Türk Yurdu*, C. I, S. 2, s. 26-28.
- İzzet Ulvi (1912). "Türk Masalları 2: Obalarda". *Türk Yurdu*, C. I, S. 6, s. 92-94.
- İzzet Ulvi (1912). "Türk Masalları 3: Başak". *Türk Yurdu*, C. I, S. 15, s. 246-250.
- İzzet Ulvi (1912). "Türk Masalları 4: Körfez Diyor Ki". *Türk Yurdu*, C. I, S. 18, s. 294-296.
- Jacob, G. (1906). *Xoros Kardash (Bruder Hahn): Ein Orientalisches Märchen- Und Novellenbuch*. Berlin: Mayer und Müller.
- Jacobs, J. (1890). *English Fairy Tales*. London: David Nutt.
- Jacobs, J. (1894a). *More English Fairy Tales: Collected And Edited By Joseph Jacobs*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Jacobs, J. (1894b). *More Celtic Fairy Tales*. London: D. Nutt.
- Jacobs, J., and Batten, J. D. (1890). *English Fairy Tales*. London: D. Nutt.
- Jacobs, J., and Batten, J. D. (1895). *Celtic Fairy Tales*. London: D. Nutt.
- Jakobson, R. (1945). "On Russian Fairy Tales". [Çev. Norbert Guterman]. In *Russian Fairy Tales* (p. 631-656). New York: Pantheon.
- Jakobson, R. und Bogatyrev P. (1929). *Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens*. Chartres: Imprimerie Durand.
- Jakobsson, Á. (2015). "Beware of the Elf! A Note on the Evolving Meaning of Álfar". *Folklore*. V. 126, S. 2, s. 215-223.
- Jason, H. (1977). "Aspects of the Fabulous in Oral Literature", *Fabula*, 19 (Jahresband), s. 14-31.
- John, M. E. (1983). *One Fairy Story Too Many: The Brothers Grimm And Their Tales*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jón, A. (1862-1864). *Islenzkar Pjodsogur og Aefintýri I-II*. Leipzig: J.C. Heinrich.
- Jones, E. (1912). "Die Bedeutung des Salzes in Sitte und Brauch der Völker". *Imago*, V. 1, S. 4. S. 361-385.
- Jones, E. (1931). *On the Nightmare*. London: L. and Virginia Woolf at the Hogarth Press, and the Institute of Psycho-analysis.

- Jones, E. (1951). *Essays in Folklore, Anthropology And Religion*. Honolulu: Hogarth Press.
- Jöckel, B. (1948). “Das Reifungserlebnis im Märchen”. *Psyche*, C 1, S. 3, s. 382-395.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik Psikoloji*. [Çev. Ender Gürol]. İstanbul: Payel Yayınları.
- Kalenderoğlu, İ. (2015). “Geçmişten Günümüze Türkmen Masalları”. [Ed. İ. Özkan]. *Türk Dünyası Masal Araştırmaları (Tastarkay’dan Keloğlan’a)* içinde (s. 449-462). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kamphoevener, E. S. (1956). *An Nachtfeuern der Karawan-Serail: Märchen und Geschichten Alttürkischer Nomaden*. Hamburg: Wegner Verlag.
- Kamphoevener, E. S. (1957). *Ali, Der Meisterdieb: Eine Geschichte Alttürkischer Nomaden*. Wiesbaden: Insel-Verlag.
- Kamphoevener, E. S. (1966). *Der Zedernbaum: Märchen Und Geschichten Aus Der Alten Türkei; Mit Alten Türkischen Miniaturen Und Ornamenten*. Hamburg: Wegner.
- Kamphoevener, E. S. (2004). *Türk Masalları: 1. Aşk Hilesi*, [Çev. Gergin, A.]. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Kamphoevener, E. S. (2004). *Türk Masalları: 2. İfritin Laneti*, [Çev. Gergin, A.]. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Kamphoevener, E. S. (2004). *Türk Masalları: 3. Cinlerin Aynası*, [Çev. Gergin, A.]. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Karabaş, S. (1981). *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Kaya, D. (2001). “İbn-i Sinâ Hikâyesinin Yeni Bir Yazma Nüshası”. *Kebikeç*, S. 12. s. 205-21.
- Kaya, D. (2009). *Âşık Ruhsatı’nın Uğru ile Kadı Hikâyesi*. Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Kayaokay, İ. (2019). “Türk Masal Araştırmacılığında Yüz Yıllık Bir Muamma: Bir “Hanım” Olduğu Sanılan “K. D.” Müstear Adı Kime Aittir?” *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Online)*, S. 10, s. 304-317.

Kayaokay, İ. (2020). “Türk Masalları’nın Müellifi Olan K.D. Emine Fuat Tugay (ö. 1975) mı?”, *Atlas Journal*, C. 6., S. 28, s. 426-431-317.

Kemmler, F. (1984). *“Exempla” in Context*. Tübingen: Narr.

Keri, H. (1958). “Ancient Games and Popular Games: Psychological Essay”. *American Imago*. V. 15, S. 1, s. 41-89.

Kıran A. ve Kıran Z. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kiefer, E. E. (1947). *Albert Wesselski and Recent Folktale Theories*. Bloomington: Indiana University Press.

Koz, M. S. (1977). “Cönk”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.2, İstanbul: Dergâh Yayınları, 83-85.

Koz, M. S. (2020). “Türk Masalları’nın ve Kaf Dal Hanım’ın Yüz Yıllık Serüveni”. [Haz. Erhan Çapraz vd.]. *Halk ve Bilim Arasında Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Görkem Armağanı* içinde (s. 583-620). Konya: Kömen Yayınları.

484

Köngäs-Maranda, E. and Maranda, P. (1971). *Structural Models in Folklore and Transformational Essays*. Paris: The Hague.

Köprülüzade Mehmed Fuad (1914). “Yeni Bir İlim: Halkiyat ‘Folk-Lore’”, *İkdam*, S. 6091, 24 Kanunisani 1329/6 Şubat 1914.

Kristensen, E. T. (1871-1879). *Jydske Folkeminder: Isaer fra Hammerum-Herred*. Kjøbenhavn: Kr. Eriksen.

Kristensen, E. T. (1895). *Æventyr fra Jylland*. Aarhus: Schønberg i komm.

Kristensen, E. T. (1927). *Gamle Kildevæld: Nogle billeder af visesangere og æventyrfortællere*. Viborg: Forfatterens forlag.

Krohn, K. ja Lilius, L. (1892). *Suomalaisia Kansansatuja*. Helsinki: SKS.

Kuhn, A. (1843). *Märkische Sagen und Märchen*. Berlin: Reimer.

Kuhn, A. (1859). *Sagen, Gebräuche und Märcken aus Westfalen Und Einigen Andern Besonders Den Angrenzenden Gegenden Norddeutschlands. Gesammelt Und Herausgegeben Von Adalbert Kuhn*. Leipzig: F. A. Brockhaus.

- Kúnos, I. (1887). *Oszmán-török Népköltési Gyűjtemény: Köt. 1.* Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.
- Kúnos, I. (1889). *Oszmán-török Népköltési Gyűjtemény: Köt. 2.* Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.
- Kúnos, I. (1889). *Török Népmesék: Eredetijét gyűjtötte és magyarra fordította Kunos Ignác. Vámbéry Ármin előszavával. Kiadja a Kisfaludy-Társaság.* Budapest: Hornyánszky.
- Kúnos, I. (1896). *Turkish Fairy Tales and Folk Tales (Török Népmesék).* [Translated from the Hungarian version by R. N. Bain]. London: Lawrence and Bullen.
- Kúnos, I. (1905). *Türkische Volksmärchen aus Stambul.* Leiden: Brill.
- Kúnos, I. (1906). *Ada-Kálei Török Népdalok.* Budapest: Kiadja A Magyar Tudományos Aakadémia.
- Kúnos, I. (1913). *Forty-four Turkish Fairy Tales.* London: George Harrap
- Kúnos, I. (1923). *Boszporuszi Tündérvilág-Sztambuli Török Népmesék.* Budapest: Athenaeum.
- Kúnos, I. (2011). *Türk Halk Edebiyatı.* [Haz. Tuncer Gülensoy]. Ankara: Akçağ. Yayınları.
- Kúnos, I. (2015). *44 Türk Peri Masalı.* İstanbul: Tefrika Yayınevi.
- Kúnos, I. and Pogány, W. (1913). *Forty Four Turkish Fairy Tales.* London: Harrap.
- Küçük, S. (2016). “Dâstân-I Ahmed Harâmî Mesnevisi Üzerine Değerlendirmeler -1-”. *Littera Turca Journal Of Turkish Language And Literature*, C. 2, s. 301-310.
- La Fontaine, J. de (1665). *Contes et Nouvelles en Vers.* Paris: Barbin.
- La Fontaine, J. de (1668-1694). *Fables Choisies: Mises En Vers Par Monsieur De La Fontaine, Et Par Luy Reveues, Corrigées et Augmentées De Nouveau.* La Haye: H. van Bulderen.
- Lane, E. W. (1838). *The Thousand and One Nights, Commonly Called, in England, the Arabian Nights' Entertainments.* London.
- Lang, A. (1913). *The Strange Story Book.* New York: Longmans, Green, and Co.

- Le Coq, A. (1912-1922). *Türkische Manichaica aus Chotscho. I-III*. Berlin: Verlag der Königl. Akademie der Wissenschaften.
- Legman, G. (1968). *Rationale of The Dirty Joke; An Analysis of Sexual Humor*. New York: Grove Press.
- Lévi-Strauss, C. (1955). "The Structural Study Of Myth". *The Journal of American Folklore*, V. 68, S. 270, 428-444.
- Lewis, C. S. (1961). *A Preface to Paradise Lost*. London: Oxford University Press.
- Liungman, W. (1961). *Die schwedischen Volksmärchen: Herkunft und Geschichte*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Lüthi, M. (1947). *Das Europäische Volksmärchen: Form und Wesen: Eine Literaturwissenschaftliche Darstellung*. Bern: A. Francke AG. Verlag.
- Lüthi, M. (2004). *Märchen*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Lyons, M. (2011). *Books: A Living History*. Los Angeles: Getty Publications.
- Lyons, M. (2011). *Books: A Living History*. Los Angeles: Getty Publications.
- Magnús, G. (1852). *Mjallhvít: Æfintýri handabörnum*. Kaupmannahöfn: Í prentsmiðju A. Rósenbergs.
- Mahdi, M. (1984). *The Thousand And One Nights (Alf Laylat Wa Laylat): From The Earliest Known Sources*. Leiden: E.J. Brill.
- Malinowski, B. (1926). *Myth in Primitive Psychology*. New York: W.W. Norton and Co.
- Marzolph, U. (2007). "Arabian Nights". In *Encyclopaedia of Islam* 1. (p. 137–145). Leiden: Brill.
- Mayer, C. J. (1785). *Le Cabinet des Fées; Ou Collection Choisie Des Contes Des Fées, Et Autres Contes Merveilleux*. Amsterdam: Chez Henry Desborders.
- Mehmed Tevfik (1882–1883). *İstanbul'da Bir Sene Birinci Ay Tandırbaşı*. İstanbul: Matbaa-i Aramyan.
- Mehmet Tevfik. (1991). *İstanbul'da Bir Sene (I-V. Kitap)*. [Haz. Nuri Akbayer]. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Meier, E. H. (1852). *Deutsche Volksmärchen aus Schwaben*. Stuttgart: C. Schober.
- Meletinskij, E. M. (1970). “Problème de la morphologie historique du conte populaire”. *Semiotica*. V. 2, s. 128-134.
- Mélikoff, I. (1954). “Sur Le Jamaspname”, *Journal Asiatique*, V. 242, s. 242-243, 453.
- Menzel, T. (1923). *Billur Köschk: 14 Türkische Märchen = Der Kristall-Kiosk*. Hannover: Lafaire.
- Mervyn, J. (1983). “Ritual Drama in the Late Medieval English Town”. *Past and Present*. S. 98 (February), s. 3-29.
- Moser, H. (1978). “Sage und Märchen in der Deutschen Romantik”. [Ed. H. Steffen]. In *Die Deutsche Romantik. Poetik, Formen und Motive* (s. 253-276). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht,
- Munden, K. (1958). “A Contribution To The Psychological Understanding Of The Origin Of The Cowboy And His Myth”. *American Imago*, V. 15, S. 2, s. 103-148.
- Musäus, J. K. A. (1786). *Volksmärchen der Deutschen*. Gotha: Ettinger.
- Müller, F. M. (1864). *The First-Fourth Books Of The Hitopadésa: Containing The Sanskrit Text, With Interlinear Transliteration, Grammatical Analysis, And English Translation*. London: Longman.
- Müller, F. W. K. (1908-1922). *Uigurica I-III*. Berlin: Verlag der Königl. Akademie der Wissenschaften.
- Namık Kemal (1302 / 1886 – 1887), “Mukaddime-i Celâl”, *Mecmua-i Ebuzziyâ*, C. IV, İstanbul.
- Oğuz, M. Ö. (1997). “Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları”. *Millî Folklor*. S. 33, s. 3-8.
- Oğuz, M. Ö. (ed.). (2004). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. ve Aydoğan, E. (2004). *Çorum'dan Derlenen Masallar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Çorum Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Topluluğu Yayını.
- Olgun, T. (1949). *Germiyan'lı Şeyhi ve (Harnâme)si*. Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.

- Olrik, A. (1908). *Epische Gesetze der Volksdichtung*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- Olrik, A. (1909). “Epische Gesetze der Volksdichtung”. *Zeitschrift Für Deutsches Altertum Und Deutsche Literatur*, V. 51, S. 1, s. 1-12.
- Olrik, A. (1965). “Epic Laws of Folk Narrative”. [Ed. A. Dundes]. in *The Study of Folklore* (p. 129-141). New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Olrik, A. (1999). “Epic Laws of Folk Narrative”. [Ed. A. Dundes]. In *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore* (p. 246-280). Lanham: Rowman and Littlefield.
- Onay, A. T. (1946). *Dâstan-ı Ahmet Harami*. İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- Ong, W. (2012). *Sözlü ve Yazılı Kültür- Sözü'nün Teknolojikleşmesi*. [Çev. S. Postacıoğlu Banon]. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Ozan, M. (2000). “Herder’de Volk Kavramı.” *Millî Folklor*, C. 6, S. 45, s. 40-42.
- Ozan, M. (2018). *Ocaktan Gelen Haber- 1887 ve 1889 Tarihli Ignác Kúnos Derlemesi Török Nepmesek*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ölçer Özünel, E. (2006). *Masal Mekânında Kadın Olmak*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ölçer Özünel, E. (2011). “Yazının İzinde Masal Haritalarını Okuma Denemesi: Masal Tarihine Yeniden Bakmak”, *Millî Folklor*. Y. 23, S. 91, s. 60-71.
- Ölmez, E. (2014). *Domaniç Masallarının Propp Metoduna Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ömer Seyfettin (1914). *Turan Masalları: İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?* İstanbul: Türk Yurdu Kitaphanesi, Şems Matbaası.
- Ömer Seyfettin (1920). “Kurban Duası”. *Vakit*. S. 783. 10 Ocak.
- Ömer Seyfettin (2016). *Turan Masalları: İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?* [Haz. N. H. Polat]. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Öncül, K. (2009). “Masallardaki Devlet Kuşu Motifi”, *Millî Folklor*, Yıl 21. S. 84, s. 175- 181.

- Özçelik, M. (2004). *Afyonkarahisar Masalları*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Özen, Y. (2017). “Psikolojik Travmanın İnsanlık Kadar Eski Tarihi”, *The Journal of Social Science*, C.1, S. 2, s. 104-117.
- Parmaksız, A. (2017). *Freud Bana Masal Anlatsa*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Pelvanoğlu, E. (2007). “Ossianizm ve Beş Hececiler”, *Millî Folklor*, C.10, S. 75. 5-10.
- Perrault, C. (1697). *Histoires Ou Contes Du Temps Passe’ Avec Des Moralités. Par Le Fils De Monsieur Perreault De L’académie François*. Paris: Suivant la Copie.
- Phillips, A. (2014). *Freud Olmak: Bir Psikanalistin Gelişimi*. [Çev. Ş. Tokel]. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pike, K. L. (1954). *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior*. (Preliminary Ed.) Glendale: Summer Institute of Linguistics.
- Pitrè, G. (1873). *Novelline Popolari Siciliane, Raccolte in Palermo Ed Annotate Da Giuseppe Pitrè*. Palermo: L. Pedone-Lauriel.
- Porter, J. (2001). “Bring Me the Head of James Macpherson’: The Execution of Ossian and the Wellsprings of Folkloristic Discourse”. *The Journal of American Folklore*, V. 114, S. 454, s. 396-435.
- Pound, L. (1921). *Poetic Origins And The Ballad*. New York: Macmillan Company.
- Propp, V. (1928).
- Propp, V. J. (1928). *Morfologija skazki*. Leningrad: Academia.
- Propp, V. J. (2017). *Masalın Biçimbilimi*. [Çev. M. ve S. Rifat]. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Radloff, V. V. (1866). *Narėčija Tjurkskich Plemen Živuščich V Južnoj Sibiri i Dzungarskoj Stepi: Die Sprachen der Türkischen Stämme Süd-Sibiriens Und Der Dsungarischen Steppe*. Sanktpeterburg: Kaiserliche Akad. der Wissenschaften.
- Radloff, V. V. und Kúnos, I. (1998). *Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme VIII*. [Çev. ve akt. S. Sakaoğlu, S., Ergun, M.], Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Radloff, W. (1911). *Kuan-ši-im Puser, eine türkische Übersetzung des XXV. Kapitels der chinesischen Ausgabe des Saddharmapuṇḍarīka*. Herausgegeben und übersetzt von W. Radloff. St.-Petersbourg: Académie des sciences.

Radloff, W. Und Katanoff, N. T. (1907). *Mundarten der Urianchaier (Sojonen), Abakan-Tataren und Karagassen: Texte*. St. Peterburg: Kaiserliche Akad. der Wissenschaften.

Rank, O. (1909). *Der Mythos der Geburt des Helden. Versuch Einer Psychologischen Mythendeutung*. Leipzig: F. Deuticke.

Ranke K. (1958). "Betrachtungen zum Wesen und Zur Funktion des Märchens", *Studium Generale*. V. 11, s. 647-664.

Ranke, K. (1955-1962). *Schleswig-Holsteinische Volksmärchen*. (3 cilt). Kiel: Hirt.

Recaizade Mahmud Ekrem (1885). *Naçiz*. Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası.

Rhys, E. and Rhys, G. L. (1913). *English Fairy Tales*. London: J. M. Dent.

490

Ritson, J. (1831). *Fairy Tales Now First Collected*. London: Payne and Foss.

Róheim, G. (1953). *The Gates of the Dream*. Oxford: International Universities Press.

Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Sakaoğlu, S. (1983). *Kıbrıs Türk Masalları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Sakaoğlu, S. (1984). "Türk Halk Masalları Üzerine Ebu Ali Sînâ Hikâyelerinin Tesiri", *Uluslararası İbn Sîna Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 501-522). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2010). "Türk Masal Tipleri Kataloğu Taslağı Üzerine", *Millî Folklor*, C. 22, S. 86, s. 43-49.

Sakaoğlu, S. (2015). *Masal Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Sakaoğlu, S. (2018). *Masal Araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. ve Ergun, M. (1991). *Türkmen Halk Masalları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Salmelainen, E. (1852). *Suomen Kansan Satuja Ja Tarinoita*. Helsingissä: Suomalaisen Kirjallisuuden-Seuran kirjapainossa.
- Saluk, R. (2018). “Menzel’in Dilinden Billur Köşk Masalları”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. C. 2, S.1, s. 41-51.
- Sandes, E. C. W. (1924). *Tales of Turkey*. London: John Murray.
- Schenck, M. J. S. (1987). *The fabliaux: Tales of Wit and Deception*. Amsterdam: John Benjamin’s Publishing.
- Scherf, W. (1982). *Lexikon der Zaubermärchen*. Stuttgart: Kröner.
- Schummel, J. G. (1776-1778). *Kinderspiele und Gespräche 1-3*. Leipzig: Crusius.
- Segal, R. (2019). “Joseph Campbell”. *Encyclopedia Britannica Online*.
- Ségur, S. R. de (1857). *Nouveaux Contes De Fées Pour Les Petits Enfants*. Paris : Gustave Doré.
- Seifert, L. (2000). “Mayer, Charles-Joseph, Chevalier de (1751–1825)”. [Ed. J. Zipes]. In *The Oxford Companion to Fairy Tales* (p. 314). Oxford: Oxford University Press.
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar (Metinler ve Açıklamalar)*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Seyidoğlu, B. (1986). “Masal”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 6, s, 149. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1999). *Erzurum Masalları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sezer, M. Ö. (2010). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım.
- Shamy, H. M. (1980). *Folktales of Egypt: Collected, Translated, And Edited, With Middle Eastern and African Parallels by Hasan M. El-Shamy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shamy, H. M. (2004). *Types of the Folktale in The Arab World: A Demographically Oriented Tale-Type Index*. Bloomington: Indiana University Press.

- Simpson, J. (1972). *Icelandic Folktales and Legends*. Los Angeles: University of California Press.
- Sokolov, Y. M. (1966). *Russian Folklore*. Hatboro: Folklore Associates.
- Sona, İ. (2016). “Yazılı Kaynaklarda, Kültürel Hafıza Cönkleri”, *Millî Folklor*, Yıl 26, S. 111, s. 75-86.
- Spenser, E. (1590). *The Faerie Queene*. London: William Ponsonbie.
- Spenser, E. (1591). *Complaints: Containing Sundrie small Poemes of the Worlds Vanitie*. London: William Ponsonbie.
- Spiegel, K. M. (1914). *Märchen aus Bayern*. Würzburg: Selbstverlag des Vereins für Bayrische Volkskunde und Mundartforschung.
- Spies, O. (1929). *Türkische Volksbücher: Ein Beitrag Zur Vergleichenden Märchenkunde*. Düsseldorf, Köln: Eugen Diederich.
- Spies, O. (1941). *Türk Halk Kitapları: Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave*. [Çev. B. Gönül]. İstanbul: Eminönü Halkevi.
- Spies, O. (1967). *Türkische Märchen*. Düsseldorf, Köln: Eugen Diederich.
- Spies, O., und Hesse, M. (1976). *Türkische Volksmärchen: Die Silberpappel Mit Den Goldenen Früchten Und Andere türkische Volksmärchen*. Wiesbaden: B. Heymann.
- Steel, F. A. (1918). *English Fairy Tales*. London: Macmillan.
- Steinhöwel, H. (1476). *Vita et Fabulae*. Ulm: Zainer.
- Stephens, J. (1920). *Irish Fairy Tales*. London: Macmillan.
- Straparola, G. F. (1560). *Le piacevoli notti*. In Vinegia: Appresso Orpheo dalla Carta tien per insegna. S. Aluise.
- Suhorukov, E. A. (2014). Sootnoşeniye Ponyatiy “Folklornaya-Literaturnaya-Avtorskaya Skazka” (Na Primere Sovremennih Ekologičeskikh Skazok), *Vestnik MGLU*, Vypusk 19. 705.
- Sveinsson, E. Ó. (1929). *Verzeichnis isländischer Märchenvarianten: Mit e. einleitenden Untersuchung*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Swahn, J.-Ö. (1955). *The Tale of Cupid and Psyche*. Lund: C.W.K. Gleerup.

- Şen, S. (2018). *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*. İstanbul: Kesit.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, E. (2002). “Epizot Terimi ve Türkçe Karşılığı Üzerine”. *Türk Dili*, S. 606, s. 501-507.
- Talianova-Eren, M. (2018). “Rus Edebiyatında Noel Hikâyesi Kavramı ve “Kibritçi Kız” Öyküsüne Göre Tasnif Problemi”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 16, s. 365-378.
- Tan, N. (2016). “Türkiye’de Kamu Yönetiminde Halk Bilimi Biriminin Kuruluşunun 50. Yılı”. *Folklor/Edebiyat*, C. 22, S. 85, s. 229-239.
- Taner, N. (1988). *Masal Araştırmaları I*. İstanbul: Art-San Yayıncılık.
- Taner, N. (1995). *Yalova Masalları*. İstanbul: Ortipa Yayıncılık.
- Tanpınar, A. H. (1949). *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi: 1*. İstanbul: Üçler Basımevi.
- Tansel, O. (1976). *Al’ı ile Fırfır*. İstanbul: Yaz Yayınları.
- Taylor, A. (1964). “The Biographical Pattern in Traditional Narrative”. *Journal of the Folklore Institue*, V. 1, (1/2), s. 114-129.
- Tekin, Ş. (1960). *Kuanşi im Puser: (Ses İşiten İlâh); Vap Hua Ki Atlığ Nom Çeçeki Sudur; (Saddharmapuñḍarīka-sūtra)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tezel, N. (1936). *Keloğlan Masalları*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Tezel, N. (1938). *İstanbul Masalları*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Tezel, N. (1942). “Masal Hakkında”. *Çığır*. C.12, S. 115, s.147-151.
- Tezel, N. (1953). *Contes Populaires Turcs*. İstanbul: Impr. de l’Education Nationale.
- Tezel, N. and Kent, M. (1946). *Fairy tales from Turkey*. London: Routledge.
- Thompson, S. (1919). *European Tales among the North American Indians*. Colorado: Colorado Springs.
- Thompson, S. (1929). *Tales of the North American Indians*. Cambridge: Harvard University Press.

- Thompson, S. (1929). *Tales of the North American Indians. Selected and annotated by S. Thompson*. Cambridge: Harvard University Press.
- Thompson, S. (1932). *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends*. Bloomington: Indiana University Press.
- Thompson, S. (1946). *The Folktale*. New York: Dryden Press.
- Thompson, S. (1953). "The Star Husband Tale". *Studia Septentrionalia*. C. 4, s. 93-163.
- Thompson, S. (1955-58). *Motif Index of Folk-Literature*. (6 Cilt). Bloomington: Indiana University Press.
- Thompson, S. and Balys, J. (1958). *The Oral Tales of India*. Bloomington: Indiana University Press.
- Thompson, S. and Roberts, W. E. (1960). *Types of Indic Oral Tales: India, Pakistan and Ceylon*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- 494 Timurtaş, F. K. (1971). *Şeyhî'nin Harnâme'si*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Tinçerov, R. vd. (1959). *Tatar Halk Masalları*. Taşkent.
- Tismar, J. (1977). *Kunstmärchen*. Stuttgart: Metzler.
- Todorov, T. (1969). *Grammaire du Décaméron*. The Hague: Mouton.
- Toska, Z. (1989). *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi, Cilt I (İnceleme), Cilt II (Edisyon-Kritik)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Trevelyan, M. (1909). *Folk-lore And Folk-Stories of Wales*. London: Elliot.
- Tuğrul, M. (1946). *Malatya'dan Derlenmiş Masallar*. Ankara: Halkbilgisi ve Halk Edebiyatı Yayınları.
- Tuğrul, M. (1969). *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Tulu, S. (2009). *Horasan Türklerinden Masallar ve Halk Hikâyeleri*. Konya: Kömen Yayınları.

- Tunçbilek, L. (2018). *Şereflikoçhisar Masallarının V. Propp Metoduna Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Türk Halk Bilgisi Derneği. (1928). *Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası.
- Uspenskiy, B. A. (1994). “Zavetnyiye Skazki A. N. Afanasyeva”, *İzbrannye trudy*, C. 2, s. 129-130.
- Uther, H.-J. (2004). *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. V. 1-3. FFC- 284–286. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Uther, H.-J. (2008). *Handbuch zu den “Kinder- und Hausmärchen” der Brüder Grimm*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Uzun, M. İ. (1973). *Gece Hikâyeleri: Müsâmeretnâme*, İstanbul: Tercüman.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1967). “Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri”. *Türk Kültürü*, S. 60, s. 906-908.
- Veliev, A. (1990). *Akıllı kirpinen ayneci tilki. Kırmıttar halk masalları. Toplagan, işlegen vetertib etgen: Ablüziz Veliev*. Taşkent: Çolpan.
- Volkov, R. M. (1924). *Skazka: Roziskanya po Siyujetoslojeniyu Narodnoy Skazki*. V. 1. Odesa: Gosizdat Ukrainiy.
- von Beit, H. (1957). *Symbolik des Märchens*. Bern: A. Francke.
- Von der Leyen, F. (1917). *Das Märchen*. Leipzig: Quelle and Meyer.
- Von Franz, M. (1970). *An Introduction to the Interpretation of Fairy Tales*. Dallas: Spring.
- Von Franz, M. (1972). *The Feminine in Fairy Tales*. Zürich: Spring Publications.
- Von Franz, M. (1974). *Shadow and Evil in Fairy Tales*. Zürich: Spring Publications.
- Von Franz, M. (1977). *Individuation in Fairy Tales*. Dallas, Texas: Spring Publications.
- Von Franz, M. (1997). *Archetypal Patterns in Fairy Tales*. Toronto: Inner City Books.

- Von Gabain, A. (1959). *Türkische Turfantexte: 10. Das Avadana des Damons Atavaka*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Von Gabain, A. und Müller, F. W. K. (1931). *F. W. K. Müllers Uigurica IV*. Berlin: Verlag der Akademie der Wissenschaften.
- Von Gabain, A. ve Müller, F. W. K. (1945). *Çaştani Bey Hikâyesi*. [Çev. S. Himran] İstanbul: Bürhaneddin Erenler Basımevi.
- Von Hahn, J. G. (1864). *Griechische und Albanesische Märchen*. Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann.
- Von Hahn, J. G. (1876). "Arische Aussetzungen und Rückkehr-Formel". In *Sagwissenschaftliche Studien von Dr. J. G. von Hahn*. Jena: Fredrich Mauke's Verlag.
- Von Sydow, C. W. (1932). "Om traditionspridning". *Scandia*. V. 5, S.2, s. 321–344.
- Von Sydow, C. W. (1934). "Geography and folk-tale Oicotypes". *Béaloideas*, V. 4, S. 3, s. 344–355.
- Von Sydow, C. W. (1948). *Selected Papers on Folklore Published on The Occasion of His 70. Birthday*. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger.
- Von Sydow, C. W. (2005). "Geography and Folk-tale Oicotypes (Coğrafya ve Masal Ekotipleri)". [Çev. Tuğçe Işıkhani]. *Halkbilimde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2* içinde (s. 61-70). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Wahlenberg, A. (1901). *Swedish Fairy Tales*. Chicago: A. C. McClurg Co.
- Waldemarson, A. B. (1942). *Kung Lindorm: En orientalisk saga i dansk-skånsk sagotradition*. Lund: Särtryck.
- Walker, B. K. (1988). *A Treasury of Turkish Folktales for Children*. Hamden: Linnet Books.
- Walker, B. K. and Kibbee, G. (1968). *Once There Was and Twice There Wasn't*. Chicago: Follett.
- Walker, W. S. and Uysal, A. E. (1966). *Tales Alive in Turkey*. Cambridge: Harvard University Press.
- Walker, W. S. and Uysal, A. E. (1992). *More Tales Alive in Turkey*. Lubbock: Texas Tech University Press.

- West, S. (1994). "Prometheus Orientalized". *Museum Helveticum*, V. 51, S. 3, s. 129-149.
- Windling, T. (2000). "Les Contes de Fées: The Literary Fairy Tales of France". *Realms of Fantasy*.
- Wundt, W. (1905). *Völkerpsychologie*. (10 Cilt). Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann.
- Yaman, S. (2014). "Propp Metodunun Bir Uygulaması-Tokat Yöresine Ait Yumakoğlan Masalı". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 2, s. 147-155.
- Yardımcı, M. (1996). *Yaşayan Malatya Masalları*, Malatya: İnönü Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Yardımcı, M. (2012). *Malatya Masalları*, İstanbul: Malatya Kitaplığı.
- Yassif, E. (1999). *The Hebrew folktale: History, Genre, Meaning*. [Çev. J. S. Teitelbaum]. Bloomington: Indiana University Press.
- Yiğit-Türker, P. (2016). "Millî Destanlara Göre Sekellerin Menşei", *History Studies International Journal of History*, C. 8, S. 2, s. 125-137.
- Yurdatap, S. M. (1959). *Hakiki Sihirbaz Ebû Ali Sîna*. İstanbul: Ayyıldız Kitabevi.
- Zipes, J. (1997). "Of Cats and Man". [Ed. N. L. Canepa]. In *Out of the Woods: The Origins of the Literary Fairy Tale in Italy and France* (p.176-193). Detroit: Wayne State University Press.
- Zipes, J. (2007). *When Dreams Come True*. New York: Routledge.
- Zipes, J. (2014). *The Original Folk and Fairy Tales of the Brothers Grimm*. Princeton: Princeton University Press.
- Ziya Gökalp (1913). "Halk Medeniyeti I- Başlangıç", *Halka Doğru*, 10 Temmuz 1329 (1913), S. 14, s. 107-108.
- Ziya Gökalp (1922). "Usullere Dâir-Halkıyât: I-Masallar", *Küçük Mecmua*, 2 Teşrinnevvel 1338 (1922), S. 18, s. 9-13.
- Ziya Gökalp (1923). *Altın Işık*. İstanbul: Yazarın yayını.
- Ziya Gökalp (1972). *Hars ve Medeniyet*, Ankara: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği.

Ziya Paşa (1868). “Şiir ve İnşâ”. *Londra Hürriyet Gazetesi*. S. 11, 7 Eylül.

Ziya Paşa (1874). *Harâbât*. İstanbul: Matba’a ‘Amire

BURSALI EŞREF DİVANI

PÂK DÎVÂN-I EŞREFÜ'Ş-ŞU'ARÂ

Murat ÖZTÜRK, Tolga ÖNTÜRK

Ankara, 2023

BURSALI EŞREF DİVANI PÂK DÎVÂN-I EŞREFÜ'Ş-ŞU'ARÂ

Yazar

Murat Öztürk, Tolga Öntürk

ISBN: 978-625-6444-27-0

1. Baskı

Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 492

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
1. Bursalı Eşref Paşa'nın Hayatı	9
2. Bursalı Eşref Paşa'nın Divanı: Pâk Dîvân-ı Eşrefü'ş-Şu'arâ	18
2.1. Şiirlerin Şekil ve Muhteva Özellikleri	23
2.1.1. Dinî İçerikli Şiirler	23
2.1.2. Kasîdeler	24
2.1.3. Tarihler	26
2.1.4. Musammatlar	28
2.1.5. Gazeller	29
2.1.6. Kıt'alar	31
2.1.7. Matlalar ve Müfredler	32
3. Eşref Paşa'nın Edebî Kişiliği	33
4. Metnin Hazırlanmasında Uygulanan Yöntem	44
KAYNAKLAR	45
PÂK DÎVÂN-I EŞREFÜ'Ş-ŞU'ARÂ	49
[KASİDELER]	101
[TARİHLER]	187
MU'AŞŞERÂT Ü MÜSEDDESÂT Ü MUHAMMESÂT	292
İBTİDÂ-YI GAZELİYÂT	325
MUKATTA'ÂT	452
MA'TLA' VE MÜFREDÂT	479
EKLER	500
ÖZGEÇMİŞLER	503

ÖN SÖZ

1820-1894 yılları arasında yaşamış, Bursa’da doğup İstanbul’da vefat etmiş bir şair olan Eşref Paşa, beş padişahın saltanatına ve bütün bu süreçte koca imparatorluğun adım adım zevâle doğru sürüklenişine tanıklık etmiş asker şairlerimizdendir.

Eşref Paşa’nın dünyaya geldiği yıllar Osmanlı Devleti’nin her bakımdan türlü sıkıntılar içinde kıvrandığı, içeride ve dışarıda değişen yeni dünya düzeninin ve bu arada milliyetçilik akımının çok uluslu imparatorlukları sarsmaya başladığı, yenilikçi padişah II. Mahmut’un bu değişikliklere ayak uydurmak amacıyla türlü ıslahat programlarını tatbika koyulduğu ve nihayetinde yeniçeri teşkilatını kanlı bir şekilde lağvettiği fakat yerine yeni bir orduyu tam olarak tanzim edemediği için 1828 yılında başgösteren isyanların ve çıkan savaşların neticesinde devletin ciddi toprak kayıpları yaşadığı ve hem kendi tebaasına hem de yabancı devletlere tavizler vermek zorunda kaldığı hayli sancılı bir dönemi içerir. Asrın ortasında çıkan Kırım Savaşı’nda (1853-1856) Osmanlı Devleti, Ruslara karşı galip gelebilmek için İngiltere ve Fransa gibi batılı devletlerin yardımlarını istemeye mecbur kalmış, savaşı kazanmış gibi gözükse de çok ciddi borç yükü altına girmiş ve diplomatik olarak da pek çok taviz vermiştir. Bu savaştan yaklaşık yirmi bir yıl sonra çıkan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ile de Osmanlı Devleti hem yeni bir bozgun yaşamış hem Ruslara tazminat ödemeyi kabul etmiş hem de dış borç yükü artık katlanılmaz dereceye ulaşmıştır. Savaşı kaybeden Osmanlı, Romanya ve Sırbistan’ın bağımsızlıklarını kabul etmek zorunda kalmış, Osmanlı tebaası olan Rumeli Türklerinden yüz binlercesi yokluk ve türlü sıkıntılar içinde göçe maruz bırakılmış ve Osmanlı Devleti ekonomik, siyasi ve moral açılarından oldukça ağır bir dönemi yaşamıştır.

Eşref Paşa genç yaşta harp okulunda başladığı askerlik macerası dâhilinde yukarıda bahsi edilen iki büyük savaşta subay olarak görev yapmıştır. Kırım Savaşı’nda henüz genç bir binbaşısıdır. Doksan Üç Harbi’nde ise general rütbesiyle savaşmıştır. Ne var ki savaş sonunda

mağlubiyetten sorumlu tutulanlar arasında yer almış ve Limni ve Rodos adalarına sürgüne gönderilmiştir. Şair Eşref Paşa büyük umutlarla başladığı askerlik hayatında general, vali, büyükelçi gibi rütbe ve görevlerle ikbali görmüş fakat ömrünün sonlarında zevâle doğru bir inişi idrakte hayatını tamamlamıştır. Onun divanı 1861 senesinde basılmıştır ve şiirlerinde daha çok ikbale doğru giden hayat serüveninin izleri görülür. Genç yaştan itibaren şiirle meşgul olan şair türlü vesilelerle padişahlar başta olmak üzere devrinin pek çok üst düzey yöneticisine kasideler, kıtalar ve müzeyyel gazellerle methiyeler kaleme almış, taleplerini, dertlerini ve sevinçlerini zikretmiştir. Devletin ve ordunun içinde bulunduğu bazı hadiselerle de bu vesileyle şiirlerinde yer vermiştir. Bu yönüyle onun divanı bir bakıma bir Osmanlı subayının şiir yoluyla devrinin türlü olaylarına şahsi kaygılarını ve beklentilerini yansıttığı bir eserdir.

Eşref Paşa, yenileşme/batılılaşma eğiliminin giderek arttığı ve buna bağlı olarak da yeni şiir anlayışının hâkim olmaya başladığı bir dönemde eski şiir tarzını devam ettiren bir şairdir. Onun şiirlerinde ne mahlasını verdiği Namık Kemal'in ne Şinasi'nin ne Ziya Paşa'nın ne de diğer yenileşme temsilcisi edebiyatçıların eserlerinde görülen toplumsal ve siyasi konulara rastlanır. Söyleyiş olarak da klasik üsluptan pek ayrılmaz. Encümen-i Şuara şairlerinden olan Eşref Paşa divanında en çok yer verilen konulardan biri de âl-i âbâ mersiyeleri ve methiyeleridir. Şair muharremiye ve maktel türlerini divan şiiri geleneği çerçevesinde kaleme almış Bektaşilik neşvesiyle bu dini-mistik türlere yönelmiştir.

Eşref Divanı üzerine şimdiye kadar iki ayrı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bu tezlerin ikisi de şairin az sayıdaki şiirlerinin yer aldığı iki ayrı yazmadan hareketle hazırlanmıştır. Bu çalışmalarda aktarılan şiirler şairin oldukça hacimli divanının cüz'i bir kısmına karşılık gelmektedir. Yine Eşref Paşa'nın bazı şiirleri ve divanının tamamlanmasına dair yazılan kıtaların ele alındığı birkaç makale de kaleme alınmıştır. Bu çalışmayla şair ve eseri hakkında parça parça ve bütünsellikten uzak değerlendirmeler yerine şiirlerinin tamamı dikkate alınarak inceleme ve yorumlar yapılmasına ve okuyucunun yeni harflerle eseri okuyabilmesine imkân verecek şekilde divanının ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde biyografik kaynaklardan, divanından ve Osmanlı arşivlerinden temin ettiğimiz bilgi ve belgelerden hare-

ketle Eşref Paşa'nın hayatı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Eşref'in matbu divanının nazım şekilleri ve içeriğinden bahsedilmiştir. Şekil özellikleri ele alınırken şekli oluşturan ve şairin anlatımına etki eden öğeler seçilen örnek beyitlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde şairin edebî şahsiyeti tanıtılmıştır. Son bölümde ise divanın çeviriyazılı metnine yer verilmiştir. Şairin divanının matbu nüshasında bulunmayan ancak başka biyografik kaynaklarda yer alan birkaç şiiri de “ekler” bölümünde verilmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi ve fayda sunması en büyük arzumuzdur.

Van/2023

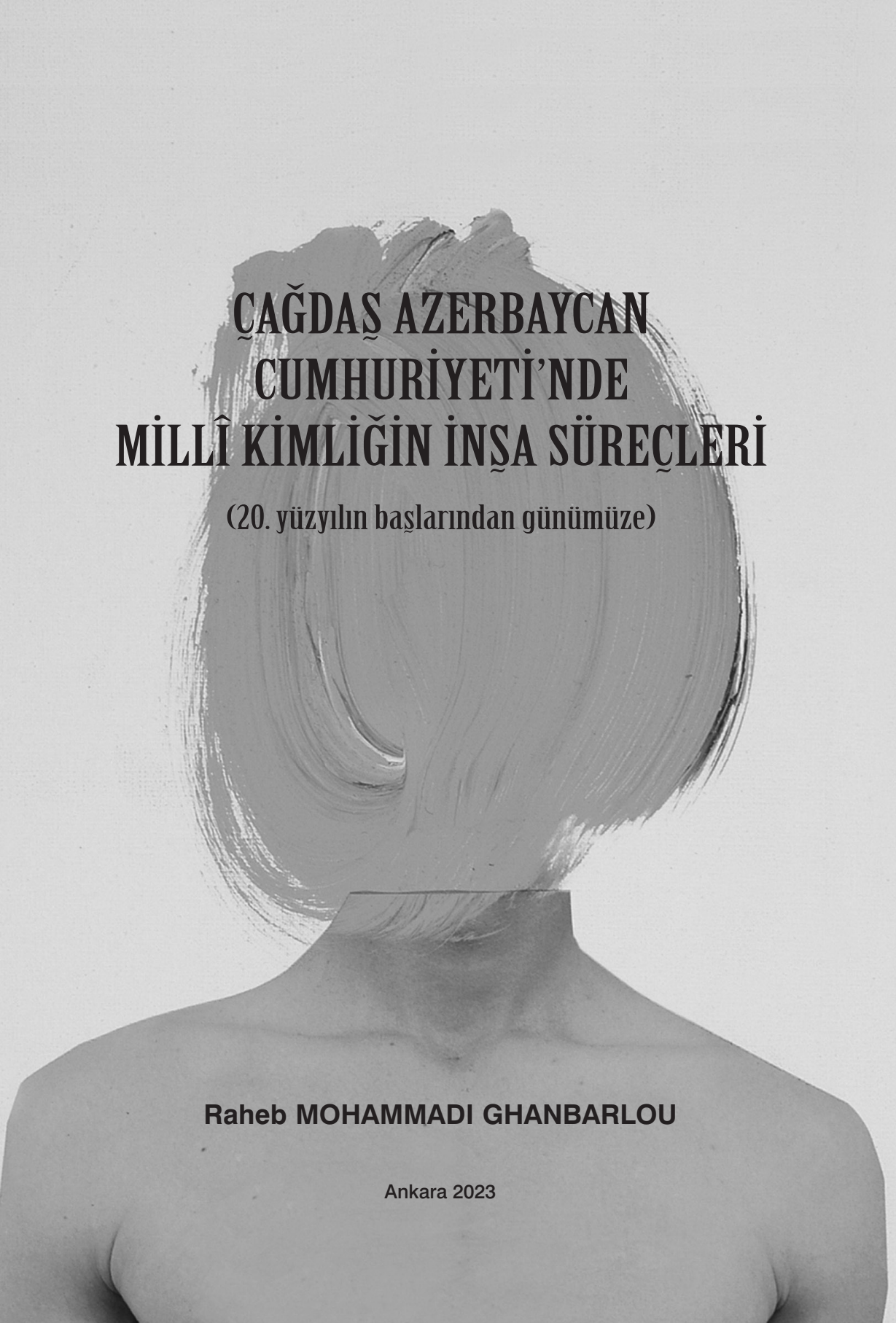
Metin hazırlanırken ünlü harflerin yazımında İstanbul Türkçesinin özellikleri dikkate alınmış ve günümüz Türkçesine yakın bir dil dikkate alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Aksoyak, İ. Hakkı (2004). “Eşref Paşa’nın Müşterek Şiirlerinde Ehl-i Beyt ve On İki İmam Sevgisi”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 30, s.363-38.
- Arslan, Mehmet (2014). Eşref Paşa, Bursalı. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. TEİS. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esref-pasa-bursali>.
- Beydilli, Kemal (2020). “Mustafa Reşid Paşa”. TDV İslam Ansiklopedisi. C.31, 348-350. Ankara: TDV Yayınları.
- Bilkan, Ali Fuat (1997). *Nâbî Divanı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri* (Haz: M. A. Yekta Saraç). Ankara: Türkiye Bilimler akademisi Yayınları.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA 253-15013).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 775-43).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 258-153-96).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 722-50380).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 70-2).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 165-27).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 892-70992).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 267-16040).
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri (COA, 258-15440).
- Çeçen, Mehmet Korkut (2006). “Encümen-i Şuara’nın Tanzimat Birinci Dönem Sanatçılarına Etkisi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s.133-152
- Çiftçi, Ömer (2017). Fatin Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eş'âr). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- Diyanet İslam Ansiklopedisi (1995). Encümen-i Şuara. TDV İslam Ansiklopedisi, c. 11, s. 179-181. İstanbul: TDV Yayınları.

- Eşref Paşa (1278). *Pâk Dîvân-ı Eşrefî'ş-Şu'arâ*, İstanbul: Matba'a-i Âmire
- Gündüz, Harun (2009). Mehmet Nâil Tuman Ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 1-100) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İnal, Mahmud Kemâl (1988). Son Asır Türk Şairleri. C. I, İstanbul: Dergah yayınları.
- Kahraman, Alim (1995). "Eşref Paşa, Mustafa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul: TDV Yayınları, s. 475-476.
- Kara, Mustafa (2011). "Mustafa Eşref Paşa ve Divanındaki Tasavvufi Kültür", *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 12, S. 27, s. 161-167.
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha- Koncu, Hanife- Çakır, Müjgan (2017). Mehmed Tevfik Kafiye-i Şuara. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafiye-i-su39arapdf.pdf?0>
- Macit, Muhsin (2017). Nedim Divanı, e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0>
- Mehmed Süreyya (1996). Sicill-i Osmani. Haz: Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman. Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Okyay, Ercan (2005). *Senih-i Mevlevi Divanı*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özcan, Abdulkadir (1998). "Abdülkerim Nadir Paşa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 1, s. 253-254. İstanbul: TDV Yayınları.
- Özcan, B. (1999). Bursa Depremleri (2 Mart - 12 Nisan 1855) . Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/issue/2567/33065>
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2006). Eşref Paşa Divanı (İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çeviri). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- TEPEKAYA, M. (2013). Selanik Vilayeti Almanya ve Fransa Konsoloslarının Öldürülmesi Olayı (6 Mayıs 1876). *BELLETEN*, 77(280), 1031-1070. <https://doi.org/10.37879/belleten.2013.1031>
- Urgun (Doğan), Serap, (2010). *Eşref Paşa Divanı*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Uzun, Adnan (2018). “Eşref Paşa’nın Akif Paşa’ya Naziresi ‘Kaside-i Adem’ ve ‘Adem’ Mefhumu Üzerine”, *Akademik-us: Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s.1-31.
- Yakıt, İsmail (2010). *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yörür, Ali (2021). “Neşr İçün Eşref Beg’in Basıldı Dîvânı Tamâm: Eşref Paşa Dîvânı’nın Basımına Yazılan Tarih Manzumeleri”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, s. 203-216.

ÇAĞDAŞ AZERBAIJAN CUMHURİYETİ'NDE MİLLÎ KİMLİĞİN İNŞA SÜREÇLERİ

(20. yüzyılın başlarından günümüze)

Raheb MOHAMMADI GHANBARLOU

Ankara 2023

**Çağdaş Azerbaycan Cumhuriyeti'nde
Millî Kimliğin İnşa Süreçleri**
(20. yüzyılın başlarından günümüze)

Yazar

Dr. Raheb MOHAMMADI GHANBARLOU

Kapak Resim

Nasim SADEGH BARENJI

ISBN: 978-625-6444-06-5

1. Baskı

Ağustos, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 471

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
GİRİŞ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

KİMLİK KAVRAMIYLA İLGİLİ KURAMSAL BOYUT

1.1. Simgesel Etkileşim Kuramı.....	15
1.2. Simgesel Etkileşim Yaklaşımına Göre Kimlik.....	16
1.3. Kimlik Kavramı.....	26
1.4. Kimlik İnşası.....	30
1.5. Antropolojik Yaklaşım.....	34
1.6. Modern Yaklaşım.....	35
1.7. Sosyolojik Yaklaşım.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

KİMLİK KATEGORİLERİ

2.1. Millî Kimlik.....	41
2.2. Etnik Kimlik.....	45
2.3. Toplumsal Kimlik.....	49
2.4. Kolektif Kimlik.....	51
2.5. Siyasi Kimlik.....	55
2.6. Kültürel Kimlik.....	56
2.7. Dinî Kimlik.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAYCAN CUMHURİYETİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

3.1. Coğrafi Konum.....	61
3.2. Azerbaycan Adının Kökeni.....	61
3.3. Nüfus ve Etnik Yapı.....	63
3.4. Dinî Yapı.....	72
3.5. Dil Yapısı.....	73
3.6. Azerbaycan Cumhuriyetinin Siyasi Yapısı.....	74
3.6.1. Hükümet Yapısı.....	74
3.6.2. Anayasa.....	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN CUMHURİYETİ TARİHİNDE KİMLİK İNŞA SÜREÇLERİ

4.1.	XX. Yüzyılın Başında Azerbaycan'da Kimlik.....	77
4.2.	1918 Yılına Kadar Yaşanan Tarihsel Gelişmeler.....	77
4.3.	Sovyet Döneminde Azerbaycan'ın Millî Kimliğindeki Değişim.....	85
4.4.	Sovyetlerin Çöküşü ve Bağımsızlıktan Sonra Azerbaycan'da Millî Kimlik.....	91
4.5.	Sovyet Birliğinin Çözülmesi: Mutallibov ve Ebülfezl Elçibey Dönemi Azerbaycan'ın Millî Kimliği.....	92
4.6.	Hayder Aliyev ve İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan'da Millî Kimlik.....	99

BEŞİNCİ BÖLÜM

SAHADAN ELDE EDİLEN VERİLER

5.1.	Katılımcıların Genel Özellikleri.....	123
5.2.	Millî Kimlik.....	123
	5.2.1. Millî Kimliğin Betimlenmiş Biçimi.....	124
5.3.	Millî Kimliğin Belirleyici Unsurları.....	126
5.4.	Azerbaycan'ın Millî Kimlik Tanımlaması.....	130
5.5.	Günümüz Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Millî Kimlik Tanımlaması.....	132
5.6.	Türkiye ve Azerbaycan'ın Millî Kimlik Algıları Arasındaki İlişki.....	133
5.7.	Azerbaycan Eğitim Kurumunda Millî Kimlik.....	135
5.8.	Katılımcıların Kimlik İnşa Sürecindeki Etkin Kişiler.....	138
5.9.	Toplumsal İlişki ve Etkileşim Sürecinde Kimlik Tanımlaması.....	141
5.10.	Farklı Dönemlerde Azerbaycan Cumhuriyetindeki Kimlik Siyaseti.....	143
5.11.	Kimlik İnşa Sürecinde Değişimler.....	148
5.12.	Kimlik Tanımlamasında Aile ve Birey Arasındaki Farklar.....	150
5.13.	Azerbaycan ve Rus Kimliği Arasındaki Etkileşim.....	153
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	157
	KAYNAKÇA	165
	KAYNAK KİŞİLER	175
	YAZARIN BİYOGRAFİSİ	176

ÖN SÖZ

1990'larda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti de diğer toplumlar gibi bağımsızlığını kazanmış oldu. Bu bağımsızlık sorunları bittiği anlamına gelmiyordu tersine ülkeyi; toplumsal, kültürel, ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda sorunlar yumağı bekliyordu. Bu sorunlardan biri de millî kimlik tanımlanmasında ortaya çıkan değişik (Azeri, Türk, Azerbaycanlı, Azerbaycan Türkü) tanımlamalardı. Bunun nedeni o günün şartları değil geçmişteki tartışmaların bir uzantısıydı. Azerbaycan tarihsel kimlik arayışında istilası altında olduğu yönetimler tarafından sürekli Türk kimliğinden arındırılmaya çalışmıştır. Azerbaycan'ın millî kimliğine esas saldırı 1813 İran-Rus Savaşı'nda imzalanan Gülistan Antlaşması oldu. Bu antlaşma sonucunda Azerbaycan toprak bütünlüğü olarak Aras Nehrinin kuzeyine ve güneyine ayrıldı. Bu durumda Türk kimliğini dışlayan zihniyet Azerbaycan için etnik temelli bir kimlik tanımı yerine coğrafyayı esas alarak kimlik tanımına gitmiştir. Bu mesele Azerbaycan'ın milliyetçi aydınları tarafından eleştirilmiş ve bu kimlik politikasını Azerbaycan'ı tarihsel birikiminden koparmak ve güçsüzleştirmek niyetiyle yapıldığını dile getirmişlerdir. Uzun yıllar geçmesine rağmen bu sorun hala güncelliğini korumaktadır. Bu çalışma olabildiğince söz konusu soruna saha araştırması ışığında bilimsel bir açıklama getirmek amacındadır. Aras Nehri'nin güneyinde İran Azerbaycan'ının kimlik sorunları bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için Azerbaycan Cumhuriyeti ekseninde veriler toplanmıştır. Gerçi millî kimlik konusunda her iki coğrafya için benzer sorunlar ve benzer süreçler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışma hatasız olma iddiasını taşımamaktadır. Titiz okuyucular tarafından herhangi bir önerinin veya ipucunun bu kitabın geliştirilebilmesi için yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunu yapan herkese çok minnettar olacağız.

Bu çalışma yazarın 2011 yılında Gazi Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsünde sosyoloji bölümünde yaptığı yüksek lisan tez çalışmasından üretilmiştir. Tez çalışma sürecinde bana danışmanlık yapan hocam, Prof. Dr. Erdal Aksoy'a derin şükranlarımı sunmayı borç biliyorum. Ayrıca ailem, eşim ve arkadaşlarıma da bana her zaman huzur verdikleri için çok teşekkür ederim.

Dr. Raheb Mohammadi Ghanbarlou

KAYNAKÇA

- ASLAN, Mahir; Atatürk ve Azerbaycan Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008.
- AYDIN, Suavi; **Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği**, Öteki Yayınevi Yayınları, Ankara, 1999.
- LİBARİDİAN, Gerard J; **Ermenilerin Devletleşme Sınavı: Bağımsızlıktan Bugüne Ermeni Siyasi Düşünüşü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001 s.47-54.
- “Anadolu Toprağında Görüşmeler”, Xalq, 30 Haziran 1992. Aktaran: Aslanlı ve Hesenov,
- “Azerbaycan”, **İslam Ansiklopedisi**, cilt 4, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.
- “Türk Dövlət ve Cəmiyyətlərinin XI. Dostluq, Qardaşlıq və Eməkdaşlıq Gurultayı’nda Azərbaycan Prezidenti İlham Aliyev’in Nitqi”, Azərbaycan Respublikası, Xarici İşlər Nazirliyi, Azərbaycanın Xarici Siyasəti: Səndərlər Məcmuəsi, 2007.
- AĞAYEV, Elnur; **Sovyet İdeolojisinin Azərbaycan Tarihçiliğine ve Tarih Eğitiminə Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000.
- AKKUŞ, Ömer; **Simgesel etkileşimcilik**, Karadeniz teknik üniversitesi, makale, 2011.
- ALİYARLI, Süleyman; **Azerbaycan Tarihi**: Uzaq Keçmişdən 1870-ci İllərə Qədər, Azərbaycan Neşriyatı, Bakı, 1996, s.609-623.
- ALİYEV, Haydar; **Müstəqilliyimiz Ebedidir**: Çıxışlar, Nitqlər, Bəyanatlar, Məktublar, Müsahibələr (İyun1993 – May 1994), Azərneşr, Bakı,1997.
- ALİYEV, İğrar; **Dağlıq Karabağ: Tarih, Faktlar, Hadisələr**, Bakü 1989.
- ALLAHVERDİYEV, Galey ve SULTANZADE, Vehdet; **Haydar Aliyev ve Şark – III**, Çəşoğlu Neşriyyatı, Bakü, 2003, s.169.

ASLANLI, Araz ve HESENOV, İlham; **Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası**, Platin Yayınları, Ankara, 2005, s.19-21.

AYDIN, Yalçın (der.); **Stratejik Açından Sovyet Müslümanları**, Yeni Forum Yayınları, 1988.

Azerbaycan Siyaseti, 1 cilt, Bakü, Ağustos 1914-Ekim 1917.

Azerbaycan Tarihi (En Gedim Zamanlardan XX Esredek); Editör Bünyadov, Z. M., Yusifov, Y. B, Ali Mektebler üçün derslik, Azerbaycan Dövlet Nişriyatı, Bakü,1994.

Azerbaycan Tarihi, 7. ciltte, 1. cilt (En eskiden - M. Ö. III. Asır), Azerbaycan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü, Elm Neşriyatı, Bakü, 1998.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti; **edebiyat, dil, medeniyet kuruculuğu**, Bakü,1998.

AZİZOĞLU, Hasan; **Türklüyümüz**, Nurlan Neşriyyatı, Bakı, 2007, s.18-23.

BAKİKHANOV, Abbas-Kuli-Aga; **Gulistan-i İram**, (Redaktsiya, kommentarii, primecheniya i ukazateli Z. M. Buniyatova), İzdatel'stvo "Elm", Bakü,1991.

İŞLET SÖNMEZ, Banu; "Azerbaycan'da Yirminci ın Başında ve 1990'lı Yıllarda Siyasi Gelişmeler, Azerbaycan Millî Hareketi ve Musavat Partisi", Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 6, (Ağustos-Ekim) 2000, s. 249-284.

BAYRAT, Jean-François; **Kimlik Yanılsaması**, Çev. Mehmet Morali, Metis Yayınları, İstanbul,1999.

Baykara Hüseyin; **Azerbaycan İstiklal Mücadelesi Tarihi**, Azerbaycan Halk Yayınları, İstanbul, 2009.

BARTH, Fredrik; **Etnik Gruplar ve Sınırları**, Çev. Ayhan Kaya ve Seda Gürkan, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001.

BERGER, P. ve LUCKMANN; *The Social Construction of Reality*. USA, 1966.

Berger, Peter L.; **Modernleşme ve Bilinç**, Çev. Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, İstanbul,1985.

Bilgin, Nuri; **İnsan ilişkileri ve Kimlik**, İstanbul, Sistem yayıncılık,1996.

Bilgin, Nuri; **Kolektif Kimlik**, İstanbul, Sistem yayıncılık,1999.

BİLGİN, Nuri; **Kimlik İnşası**, Aşina Kitaplar, İzmir, 2007.

- Bilgiseven Â. K.; **Genel Sosyoloji**. Kavramlar-Nazariyeler Bünye (Türkiye'de Sosyal Tabakalaşma) Değişme Ve Sosyal Gelişme. İstanbul, 1982.
- BİRKÖK CÜNEYT, Mehmet; Bilgi Sosyoloji Işığında Kimlik Sorunu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1994.
- Budagov, Budag; "**Azerbaycan'ın Tebii-Coğrafi Durumu**", Azerbaycan Tarihi, (Editör İğrar Aliyev), Bakü, 1993.
- Bünyadov, Ziya (der.); **Azerbaycan Tarihi**, Bakü, 1994, s.292-317.
- Cafersoy, Nazım; "**Bağımsızlığın On Yılında Azerbaycan-Rusya İlişkileri (1991-2001)**", Avrasya Dosyası, Cil 7, Sayı 1, (İlkbahar), 2001, s.286-318.
- Cafersoy, Nazım; **Elçbey Dönemi Azerbaycan Dış Politikası** (Haziran 1992-Haziran 1993), ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s. 45-46.
- Cavadov, Gəməşah; **Azerbaycan'ın Az sayılı Halkları ve Millî Azlıkları**, "Elm" Neşriyatı, Bakü, 2000.
- Cooley, C. H.; "**The Looking-Glass Self**", **Symbolic Interaction: An Introduction to Social Psychology**, (der.) N. J. Herman ve L. T. Reynolds, New York: General Hall Incompany, 1995, s.196-198.
- Coser, L. A.; **Sosyolojik Düşüncenin Ustaları: De Ki Basım Yayım**, Ankara, 2008.
- Çalık, Mustafa; **Millî Kimlik Milliyet Milliyetçilik**, Cedit neşriyat, Ankara, 2008.
- Doğan, Ergün; **Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik**, İmge yayın, Ankara, 2000.
- Doğan, Kasım; **Cumhuriyet Dönemi Kimlik İnşası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2008.
- Ergil, Doğu; **İdeoloji ve Milliyetçilik**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1983, s.26-32.
- ERGİNER, G.; **Etno-kültürel sınırlar Tur Abdin Süryanleri Örneğinde**, Ankara Üniversitesi bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, 2007.
- Evirgen, Nilay; Aile İçi Örüntülerin Çocukların Algıları Açısından İncelenmesi, Yüksek lisans tezi, Ankara üniversitesi, 2010.
- Farmayan, Hafez F.(1971) "The Foreign Policy of Iran: A Historical Analysis 559 B.C. – A.D.", Research Monograph, Sayı 4 (1971), Middle East Center, University of Utah, s.1-34

- GAZENFEROĞLU, Fazıl; **Türk Kimliği ve Azerbaycan Vatanı**, Yisav Yayınları, Ankara, 1998, s.341.
- GEYBULLAYEV, Giyaseddin; **Toponomiya Azerbaydjan**, Bakü, 1986.
- GEYBULLAYEV, Giyaseddin K; **Etnogenezu Azerbaydjantsev** (İstoriko-Etnograficheskoe İssledovanie), Tom I, Bakü, 1991.
- GOFFMAN, E.; **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev. Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- GREEN, Daniel M.; **Constructivism and Comparative Politics**, M.E.Sharpe, New York, London, 2002, s.30-33.
- GÜVENÇ, Bozkurt; **Türk kimliği: Kültür tarihinin kaynakları**, T.C Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, 1993.
- HALİLOV, Selahaddin; **Haydar Aliyev ve Azerbaycancılık Mefkuresi**, Azerbaycan Üniversitesi, Neşr, Bakı, 2002, s.47-48.
- HARALAMBOS, M. ve HOLBORN, M.; **Sociology: Themes and Perspectives**, London: Harper Collins, 1995.
- HASANOV, Ali; **Azerbaycanın ABŞ ve Avrupa Devletleri ile Münasebetleri (1991-1996)**, Elm Neşriyatı, 2000, s.41-42.
- HUNTINGTON, Samuel P.; **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzenin Yeniden Kurulması**, Çev. Mehmet Turhan ve Y. Z. Cem Soydemir, İstanbul, Okyanus yayınları, 2012.
- ALİYEV, Haydar; **Müsteqilliyimiz Ebedidir**: Çıkişlar, Nitqler, Beyanalar, Mektublar, Müsahibeler (İyun 1993 – May 1994), Azərneşr, Bakı, 1997.
- HEBİLOV, Hebil, **Azerbaycan Etnografyası**, Bakü, 1991, s.38.
- HERMAN, N. J. ve REYNOLDS, L. T.; **Symbolic Interaction: An Introduction to Social Psychology**, New York: General Hall Incompany, 1995.
- HESENİLİ, Cemil; **Soyuq Müharibenin Başlandığı Yer: Güney Azerbaycan (1945-1946)**, Mütercim Yayınları, Bakü, 1999.
- HESENOV, Ali; **Müasir Beynelxalq Münasibetler ve Azerbaycanın Harici Siyaseti**, Azerbaycan Neşriyatı, Bakı, 2005.
- HEWİT, J. P.; **Self and Society: Symbolic Interactionist Social Psychology**. Ally and Bacon Inc. 1979.
- HEYET, Cevt; **“Azerbaycan Adı ve Sınırları”**, Avrasya Etüdleri, For Ajans Matbaacılık, Cilt 1, Sayı 2, Ankara, 1994.

- İSMAYILZADE, Fariz; **"Azerbaijan's Integration into Euroatlantic Structures: What is Hindering the Pace?"**, The German Marshall Fund - Black Sea Paper Series, Sayı1, 2008.
- İSMAİLZADE, D.; **Güney Kafkasya'da Rus Hıristiyanlığı**, Moskova, 1982.
- İBRAHİMLİ, Haleddin; **Değişen Avrasya'da Kafkasya**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.2.
- İSMAYIL, Mahmut; **Azerbaycan Tarihi**, Azerbaycan Devlet Neşriyatı, Bakü, 1993.
- İSMAYILOV, Reşid Bey; **Azerbaycan Tarihi**, Azerbaycan Devlet Neşriyatı, Bakü,1993.
- JENKİNS, R.; **Social Identity**, London, Routledge, 2004.
- KALAFAT, Yaşar; **Güney Kafkasya: Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000.
- KALAFAT, Yaşar, (der.); **21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği Muzaffer Özdag'a Armağan**, Sayı: 1, ASAM Yayınları, Ankara, 2003.
- KARAKAŞ, Mehmet; **Türk Ulusçuluğunun İnşası**, Vadi Yayınları, Ankara, 2000.
- KEYMAN, E. Fuat; **Kültürel Kimlik Olgusunu Yeniden-Düşünmek**, Doğu-Batı Düşünce dergisi, sayı, 41, 2007.
- KNOWLES, E. S.; **From Individuals to Group Members: A dialectic fort the Social Sciences**, 1982.
- LARRAİN, Jorge; **İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Modernite ve Üçüncü Dünyanın Varlığı**, Çev. Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 217-222.
- LEEUEW, Chales van der; **Azerbaijan: A Question for Identity**, St. Martin's Press, New York, 2000.
- MAALOUF, Amin; **Ölümçül Kimlikler**, Çev. Aysel Bora, İstanbul, Yapı kredi yayınları, 2011.
- MAHMADOV, Yakub; **"Millî siyasetde sehvlər vəya Manevi Sarsıntılarımız"**, Xalq, 4 Ağustos, 1993.
- MEAD, G. H.; **Mind, Self and Society**. London: The University Of Chicago Pres,1934.
- MEHDİYEV, Ramiz; **Azerbaycan: Tarihi İrs ve Müstəqillik Fəlsəfəsi**, Azerbaycan Millî Ensiklopediyası Neşriyyatı, Bakü, 2001.

MEHDİYEYEV, Ramiz; **XXI Esrde Millî Devletçilik**, Yeni Neşrler Evi, Bakü, 2003, s. 21.

MEHDİYEYEV, Ramiz; **Azerbaycan: Küreselleşmenin Talepleri** (geçmişten dersler, bugünün gerçekleri ve geleceğin perspektifleri), DA Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.85-86.

MEHDİYEYEV, Ramiz; “Azerbaycançılıq - Millî İdeologiyanın Kamil Nümunesi”, Azerbaycan, 03.08.2007.

MEHDİYEYEV, Ramiz; “Esl Vetendaş, Büyük Şahsiyet ve Kudretli Lider Hakda Bazı Düşünceler”, Azerbaycan, 02-03.04.2008. İnternet üzerinden erişim için bkz: Ramiz Mehdiyevin Haydar Aliyev Haqda Xatireleri,

MEHMET HESEN, Veliyev; **Azerbaycan** (Fiziki-coğrafi, etnografik ve iktisadi oçerk), Bakü,1993.

MEHMETZADE, Mirza Bala; “**Azerbaycan’da Sovyet Kolonizasyon Siyaseti**” Azerbaycan Dergisi, Sayı: 3, Temmuz-Eylül, 1955.

MUSABEYOV, Rasim; “Azerbaycan’daki Etnik Azınlıklar”, **Avrasya Dosyası**, Azerbaycan Özel Sayısı, cilt 7, sayı 1, Ankara 2001.

170

NACİ, Kula, M.; **Kimlik ve Din**, Ay ışığı yayınları, İstanbul, 2001.

NESİBLİ, Nesib; “**Azerbaycan’ın Millî Kimlik Sorunu**”, Avrasya Dosyası, Cilt 7, Sayı 1, (ilkbahar), 2001, s.132-46.

NESİBLİ, Nesib; Azerbaycan’da millî kimlik sorunu, Avrasya Dosyası araştırma dergisi, sayı 1, cilt 7, Ankara, 2001.

OKUMUŞ, Ejder; **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

ORTAYLI, İlber; Millet kimliği üzerine, Türkiye gülüğü iki aylık fikir ve kültür dergisi, sayı; 50, Ziraat bankası yayınları, Ankara,1998.

ÖNAL, Dilek; “**Kimlik Hem Keşfedilen Hem de Yaratılan Bir Şeydir**”, Türk Yurdu, 7 Devre, 13 Cilt, 66 Sayı (412), Şubat, 1993.

ÖNDER, Ali Tayyar; **Türkiye’nin Etnik Yapısı**, Pozitif Yayınları, 2002.

ÖNDER, Ali Tayyar; Türkiye’nin Etnik Yapısı, Ankara, 1998, s 1.

ÖZDOĞAN, Günay Göksu; “**Sovyetler Birliği’nden Bağımsız Cumhuriyetlere: Uluslaşmanın Dinamikleri**”, Büşra Ersanlı (der.) Bağımsızlığın İlk Yılları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan, Kültür Bakanlığı, HAGEM Yayınları, 1994, s.95-97.

- POLOMA, M. (1993), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çeviren: Hayriye Erbaflı, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- POLOMA, M. M.; *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çeviren H. Erbaş, Ankara: Palme Yayıncılık, 2011.
- RİTZER G., Smart, B.; **Handbook of Social Theory**, London, SAGE Publications Ltd, 2003.
- RİTZER, George; **Modern Sociological Theory**, Farsça çev. Mohsin, Solasi, ilim yayınevi, Tahran, 2005.
- RİTZER,G.; **Sociological Theory**, McGraw-Hill, New York, 2004.
- SARIBAY, Ali Yaşar; "Post-Modern Ulus Olmanın Teorik Olasılıkları", Tarih ve Milliyetçilik, I. Ulusal Tarih Kongresi: Bildiriler (30 Nisan-02 Mayıs 1997), Mersin Üniversitesi, 1997, s.4-6.
- SEYİDZADE, Dilare; **Azerbaycan XX. Asrın Evvelerinde: Müsteqilliyə Aparan Yollar**", OKA Yayınları, 2. Baskı, Bakı, 2004.
- SHAFFER, Brenda; **Borders and Brethren: Iran and the Challenge of Azerbaijani Identity**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, Londo, 2002.
- SMİTH, Anthony D.; **Milliyetçilik ve Kültürel kimlik**, çev; Bahadır Sina Şener, Türkiye günlüğü iki aylık fikir ve kültür dergisi, sayı; 50, Ziraat bankası yayınları, Ankara 1998.
- SMİTH, Anthony D.; **Millî Kimlik**, Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim yayınları, 1996.
- SMİTH, Anthony D.; **Theories of Nationalism**, Duchworth, London, 1971 , s.23.
- SÜLEYMANLI, Ebülfez; **Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri: Rus İşgalinden Günümüze Sosyolojik Bir Değerlendirme**, İstanbul, Ötüken Yayınları, ,s 134, 2006.
- SWİETOCHOWSKİ, Tadeusz; **Müslüman Cemaatan Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycan'ı 1905-1920**, İstanbul, 1988.
- SWİETOCHOWSKİ, Tadeuz; **Russia and Azerbaijan: A Borderland in Transition**, Columbia University Press, New York, Aktaran, kazem, Firoozmand, 1985.
- SWİETOCHOWSKİ, Tadeuz; **Russian Azerbaijan, 1905-1920: The Shaping of National Identity in a Muslim Community**, Cambridge University Press, Cambridge,1985.
- SWİNGEWOOD, A.; **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, Çeviren O. Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

- ŞEMSİZADE, Nizameddin; **“Millî İdeolojimiz-Azerbaycancılık”**, Azerbaycan gazetesi, 14.01. 1994.
- ŞEN, Y.Furkan; **Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2004, s.245.
- ŞERİFOV, Azad (der.); **Hocalı Soykırımı: Senedler, Faktlarda ve Harici Metbuatda**, Ebilov, Zeynalov ve Oğulları Yayınları, 2006.
- TAĞIYEV, Elikram ve ŞÜKÜROV Mesud; **İki Esrin Govşağında Azerbaycan: Millî ve Milletlerarası Problemlerin Helli Yolunda**, Adiloğlu Neşriyatı, Bakü, 2004.
- TAĞZADE, Leyla; **Avrasyacılık ve Lev Gumilev**, Ümit Özdağ, Yaşar Kalafat ve Mehmet Seyfettin Erol (der.), 21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği Muzaffer Özdağ’a Armağan, Sayı: 1, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s.154-158.
- TOKLUOĞLU, Ceylan; “Definitions of National Identity, Nationalism and Ethnicity in post-Soviet Azerbaijan in the 1990s”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 28, Sayı 4, (Temmuz), 2005, s. 722-758.
- 172
————— TOLAN, B.; **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara: Savaş Yayınevi, 1983.
- Türkçe sözlük, Ankara: Türk dil kurumu yayınları, 2005, s 1182.
- ÜNAL, Faruk Ö.; **Azerbaycan 1988-1995: Sancı, Kargaşa ve İktidar**, Kafkas Üniversitesi Yayınları, Sayı: 8, 2001, s.10-16.
- VELİYEV, Kamil. HACIYEV, T.; **Azerbaycan Dili Tarihi**, Bakü 1983.
- WALLACE, Ruth A. ve WOLF, Alison; **Contemporary Sociological Theory**, Beşinci basım. New Jersey: Prentice Hall, 1999.
- WOLF, Alison. WALLACE, Ruth. Alison; **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev; Leyla, Elburuz, M. Rami Ayas, Doğu Batı yayınları, Ankara, 2012.
- YÜCE, Mehmet; **“Çarlık Rusyası ile Sovyetler Birliği’nin Siyasaları Ardından Kırgız Türkleri’nin Ulusal Kimlik Politikası”**, Tetragon, Ankara, 2012.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin; **Kapalıdan Açığa Millî Kültürler ve Medeniyet**, Tur yayınları, İstanbul, 1980, s. 124.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan; **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin yayınları, Ankara, 2011.
- YUSUFOV, Yusif; **Ob Aktual’nıkh Problemaxh Etnicheskoy İstorii Azerbaydjana**, Bakü, 1988.

ZEYREK, Yunus; **"Ahıska ve Ahıska Türkleri"**, Türkler, 20 cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

ZÜLFÜGARLI, Meherrem; **Azerbaycan Tarihi: İkinci Respublika Dövrünün Tarihşünaslığı** (1920-1991-ci İller), Çaşıoğlu Neşriyyatı, Bakı, 2001, s. 4.

<http://azerbaycan.ihh.org.tr/2013/02/05>

http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=1, 14.12.2012.

Abbasov, İlham "Xalqımızın tarixinde daha bir dönüş merhelesi", Azərbaycan gazetesi, 12.11.2012 (<<http://www.meclis.gov.az/?/az/topcontent/50>> 12.02.2013.

QURBANLİ, Mubariz, "Fundamental Principles of Azerbaijani State", <<http://www.yap.org.az/en/index.php?nid=1001>> 06.11.2012.

<http://antropoloji.nedir.com/#ixzz2TRtVFiz7/> 16/05/2013).

<http://azerbaycan.ihh.org.tr/2013/02/05>

<http://library.aliyev-heritage.org/tk/showmap.html/2013/04/12>

http://www.azerbaijans.com/content_870_tr.html/ 2013/05/04)

<http://www.forumdas.net/2013/02/07>

<http://www.tdk.gov.tr/> 2012/12/21

ŞEMSİZADE, Nizameddin, "Azerbaycancılığın Esasları", <<http://www.xalqgazeti.com/public/print.php?lngs=aze&ids=312>> 08.11.2012

"Dünya Azərbaycanlılarının I. Kurultayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H.Aliyev'in Nitgi", <<http://www.diaspora.az/qurultay/speech.htm>> 15.11.2012;

BASKIN, Oran; "Türkiye'nin Kafkas ve Balkan Politikası", 29 Kasım 1994'te, Paris'deki Institut de Relations Internationales et Strategiques'de verilen konferansın Türkçe metni. İnternet erişimi için bkz: <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/50/1/26_baskin_oran.pdf> 01.10.2012.

ALİYEVA, Nurlana, "Azerbaycancılık İdeologiyasının Banisi", <<http://azerbaijan.news.az/index.php?Lng=aze&Pid=3904>> 08.11.2012.

AYDEMİR, Elvan, <http://www.usakgundem.com/book/34/kimlik/25/04/2013>.

Burak Ulman, "1990'li Yıllarda Azerbaycan'ın Siyasal Yaşamı ve Ana Muhalefet Partileri", <<http://www.sbu.yildiz.edu.tr/Burakyayinlar/makale1.htm>> 12.01.2013.

TOKLUOĞLU, Ceylan, "Türklerde Yönetim Kültürü: Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan Örnekleri", <<http://www.kitab.az/cgi-bin/catlib2/item.cgi?lang=az&item=20121202075016599>> 02.12.2012.

ULMAN, Burak, "1990'li Yıllarda Azerbaycan'ın Siyasal Yaşamı ve Ana Muhalefet Partileri", <<http://www.sbu.yildiz.edu.tr/Burakyayinlar/makale1.htm>> 12.02.2013.

NAZİM, İbrahimov,; "Azerbaycan Diasporu Möhkem, Sarsılmaz Siyasi Esaslar Üzerinde Formalaşdırılır", <<http://diaspora.az/new/az/viewer.php?onsoz.htm>> 09.10.2012

POLAT, Salih, "Sovyetler Birliği Hukuk Sisteminde Din ve Vicdan Özgürlüğü", Akademik Araştırmalar Dergisi, <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/PolatS_Sovyetler_Birligi_Hukuk_Sisteminde.doc>30.02.2013.

SOLTAN, Elnur; "Azerbaycan Cumhuriyeti ve Azerbaycan Kimliği Üzerine Düşünceler", Azerbaycan: Siyasi, İctimai ve Edebi Dergi, <<http://www.azerbaycan.se/Arkiv/31-11.htm>>24.12.2012.

RÜSTEMLİ, Rafiq; "Azerbaycan'da Devlet-Din Münasibetleri ve Dünyevilik Anlayışı", Azerbaycan Stratejik Araştırmalar Merkezi, <www.azsam.org> 15.02.2013.

MEHDİYEV, Ramiz, "Modernleşme Xetti Yene Gündelikdedir", <http://www.mediaforum.az/files/2008/06/17/071622560_0.doc> 17.01.2013.

NİZAMİ, Xudiyev, "Haydar Aliyev'in Azerbaycan dili siyasetinin uğurları" <<http://www.xalqqazeti.com/public/print.php?lngs=aze&ids=17741>> 12.11.2012

Eyvazova, Roza, " 'Türk dili' termininden 'Azerbaycan dili' terminine geder", <<http://www.tercume.az/ANA%20SEHIFE/termin-3.htm>> 19.12.2012

MİTAT, Çelikpala, "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), <<http://www.asam.org.tr/temp/temp490.pdf>>01.03.2013

İLHAN, Uzel, "Türk Dış Politikası: 1993", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Sayı 163, s.62-71 veya <http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=113&Itemid=2>01.11.2012;

KAYNAK KİŞİLER

- A.B; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 28, 07/02/2013.
- B.N; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 23, 07/02/2013.
- C.M; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 24, 08/02/2013.
- D.Ş; Hacettepe Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 29, 15/02/2013.
- E.S; Hacettepe Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 28, 09/02/2013.
- F.D; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 30, 07/02/2013.
- G.F; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 27, 11/02/2013.
- H.N; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 24, 07/02/2013.
- İ.J; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 24, 09/02/2013.
- J.R; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 28, 08/02/2013.
- K.D; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 24, 07/02/2013.
- L.Ş; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 25, 08/02/2013.
- M.D; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 23, 09/02/2013.
- N.Z; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 25, 15/02/2013.
- O.K; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 25, 08/02/2013.
- P.Ç; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 26, 07/02/2013.
- Q.L; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 31, 09/02/2013.
- R.V; Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 25, 07/02/2013.
- S.İ; Gazi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 28, 08/02/2013.
- T.G; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 24, 07/02/2013.
- U.H; Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yaş; 25, 11/02/2013.
- V.A; Hacettepe Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Yaş; 29, 12/02/2013.